

1831 Tarihli Nüfus Sayımında Aydın Güzelhisar Kazası Cami-i Atık Mahallesi
Cami-i Atık Neighborhood in the District of Aydın Güzelhisar According to the Census of 1831

Aysun SARİBEY HAYKIRAN

2290 Numaralı Temettuat Defterine Göre Hasanlı=Uzun Hasanlar Karyesi
Hasanlı/Uzun Hasanlar Village According to Dividends Book Number 2290

Mehmet BAŞARAN

Aydın'da Bir Ahîlik Merkezi Olarak Eski Çine ve Ahmed Gazi Külliyesi
Ahmed Gazi Külliyesi of Eski Çine as an Important Center of Ahî Organization in

Kemal Ramazan HAYKIRAN

Arap Milliyetçiliğinin Ortaya Çıkışı ve İlk Dönemleri
The Emergence and Early Periods of Arap Nationalism

Özlem TOKER GÖKÇE

Yabancılar Yapılan Gayrimenkul Alım ve Satış İşlemlerinin Cari Açık Üzerine Olumlu ya da Olumsuz Etkileri

The Positive or Negative Effects of Real Estate Purchasing and Sales Transactions to Foreigners

Mesut MEZKİT

Haçlı Seferlerinin Düzenlenmesinde Kudüs'ün Önemi
The Importance of Qudus in the Organization of the Crusades

Mehti ÇİFTÇİ

Tashih: VII. Yüzyılda Bizans-Sasani Hâkimiyet Mücadelesi Arasında Kalan Mukaddes Bir Şehir: Kudüs

A Holy City Within the Struggle of Sovereignty Between The Byzantine Empire and The Sasanids: Jarusalem

Muhittin ÇEKEN

Umuda Yolculuk
Journey to Hope

Halil ACAR

Başlıksız Hikaye
Untitled Story

Gürkan KELEŞ

EĞİTİM DANIŞMANLIĞI AİLE BİRLEŞİMİ

Almanca - İngilizce
Fransızca - Rusça
İtalyanca - Çince
İspanyolca - Arapça
Yeminli Tercümanlık
ve

Konsolosluk Vize Takip İşlemleri

MATEMATİK - FEN - KİMYA VE DİĞER DERSLERDE DANIŞMANLIK

0256 214 48 21 - 0541 354 55 07

HASANEFENDİ-RAMAZANPAŞA MH.23 SK. NO:12 D:2 K:2 AYDIN

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK FİKİR ARAŞTIRMA DERGİSİ
International Journal of Academic Research and Studies

Yıl/Year: 10 Sayı / Issue: 22 / Aralık 2018 -Temmuz 2019 / December-2018/ July- 2019

ISSN:1308-9412

www.yenifikirdergisi.com

KURULUŞ TARİHİ : 26 NİSAN 2009
THE DATE of FOUNDATION : 26 APRIL 2009

Yılda İki defa; 28 Aralık -28 Temmuz aylarında yayınlanır.
Publishing twice a year : 28th December-28th July

SAHİBİ/OWNER ve YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ	EDİTÖR VE YAYIN KURULU BAŞKANI/
Gönül ŞAHİN MEZKİT	HEAD OF EDITORIAL BOARD
	Mehmet M.TURAN
GENEL YAYIN YÖNETMENİ/EXECUTIVE EDITOR	EDİTÖR VE YAYIN KURULU /EDITORIAL BOARD
Mehmet M.TURAN	Prof. Dr.Celaleddin SERİNKAN
EDİTÖR/ASSOCIATE /EDITOR	Dr. Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU
Dr. Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU	Dr. Nezahat BELEN
	Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN
GRAFİK-TASARIM/GRAPH DESIGN BY	Dr.Ahmet ÜNLÜ
Uğur AVCI	

BASKI/PRESSED BY: Detay Fotokopi Zafer Mahallesi 127 Sokak No:2/B AYDIN Telefon : 0 256 215 37 30

REKLAM VE İLETİŞİM ADRESİ/COMMUNICATION

AYDIN: Ramazanpaşa Mahallesi 23 Sokak No 12 Kat 2 Efeler / AydınTLF.: 0256 214 48 21
İSTANBUL: Otağtepe Caddesi Timuçin Sokak Ekmekçioglu Residence No:1D: Anadoluhisari/BEYKOZ/İSTANBUL
www.yenifikirdergisi.com www.kulturtarihi.org El-mek(e-posta/e-mail): yenifikir@hotmail.com
info@yenifikirdergisi.com ISSN:1308-9412

DERGİ HAKEM VE DANIŞMA KURULU BOARD OF RIVIEWERS

Prof. Dr. Abdullah İLGAZİ	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/University
Prof. Dr. Ahmet NAHMEDOV	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/University
Prof. Dr. Ali Taş	Kırıkkale Üniversitesi/University
Prof. Dr. Akif FARZALİYEV	St.Petersburg Devlet Üniversitesi/University
Prof. Dr. Ayşe İrmiş	Pamukkale Üniversitesi/University
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN	Sakarya Ünversitesi/University
Prof. Dr. Celalettin SERİNKAN	Türkiye Kırgızistan Manas Üniversitesi/University
Prof. Dr. Duran NEMUTLU	Emekli Öğretim Görevlisi/Retired Lecturer
Prof. Dr. Fatima MATOS	Faculdade De Letras Da Universidade Do Porto/University
Prof. Dr. Fatima OUTEIRINHO	Faculdade De Letras Da Universidade Do Porto/University
Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU	Pamukkale Üniversitesi/University
Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA	Akdeniz Üniversitesi/University
Prof. Dr. Hüsamettin İNAÇ	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/University
Prof. Dr. Hüseyin ÜRETEN	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/University
Prof. Dr. Maria DE FATIMA MORINHO	Faculdade De Letras Da Universidade Do Porto/University
Prof. Dr. Maria DO NOSCIMENTO	Faculdade De Letras Da Universidade Do Porto/University
Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/University
Prof. Dr. Mesiğa Mehmeddi Ahmed	Azerbaycan Bilimler Akademisi/Academy
Prof. Dr. Salih TUĞ	Emekli Öğretim Görevlisi/Retired Lecturer
Prof. Dr. Sebahat KÖK	Pamukkale Üniversitesi/University
Prof. Dr. Süleyman İnan	Pamukkale Üniversitesi/University
Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/University
Prof. Dr. Zulmira SAUTOS	Faculdade De Letras Da Universidade Do Porto/University
Doç. Dr. Cihan Özgün	Ege Üniversitesi/University
Doç. Dr. Ercan Uyanık	Dokuz Eylül Üniversitesi/University
Doç. Dr. İsmail TOSUN	Süleyman Demirel Üniversitesi/University
Doç. Dr. Mustafa BIYIKLI	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/University
Doç. Dr. Şaban ORTAK	Afyon Kocatepe Üniversitesi/University

DERGİ HAKEM VE DANIŞMA KURULU

BOARD OF RIVIEWERS

Doç. Dr. Turgay UZUN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/University
Dr. Ahmet ÜNLÜ.....	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/University
Dr. Arzu GÜRDOĞAN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/ University
Dr. Halil İbrahim HAKSEVER	Uşak Üniversitesi/University
Dr. Hans WERNER SCHMDDT	Goethe Enstitüsü/Institute
Dr. Hicabi ARSLAN	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/University
Dr. İsa ÇELİK	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/University
Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/University
Dr. Mustafa ASLAN	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/University
Dr. Mustafa BAYHAN	Pamukkale Üniversitesi/University
Dr. Nezahat Belen	Pamukkale Üniversitesi/University
Dr. Ozan KAYA	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/University
Dr. Şeyma Gün EROĞLU	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/University

(ünvan ve isim sırasına göre yazılmıştır/ by academic title the names listed and alphabetically)

tarafından taranmaktadır.

MAKALE YAYIM VE YAZIM KURALLARI

- *Yeni Fikir dergisi iki dilde yayın yapan uluslararası sosyal bilimler bir dergidir.
- *Yeni Fikir dergisinin akademik yazıları hakemlidir.
- *Akademik tarzda yazılan araştırma ve inceleme yazıları ilgili hey'etlerin tetkikinden sonra yayımlanabilir.
- *Hakem Kurulu yayım düzeni www.yenifikirdergisi.com adresinden incelenebilir.
- *Yeni Fikir dergisi gizli hakemlilik prensibini esas almıştır.
- *Hakem heyetine gönderilen yazının yazarının ismi gönderilmez.
- *Hakemler, birbirinden bağımsız olarak yazıyı inceler ve raporlarını ona göre verirler.
- *Dergiye gönderilen makalelerin metni Palatino Linotype 10 punto, tek aralıklı olarak, iki yana yaslı, paragraf öncesi ve sonrası 6 nk boşluk bırakılmalı ve makale başlığı ilk harfleri büyük ve ortalanmalıdır.
- *Yazar/yazarların isim ve soy isimleri,e-posta adresleri başlığın altında ortalanmış olarak yazılmalıdır. Unvan, kurum ve e-posta adresleri için özel dipnot için yıldız "*" işareti eklenmeli ve sayfanın altına bilgiler yazılmalıdır.
- *Öz , Abstract ve Kaynakça kısmı (ilk harfler büyük) Palatino Linotype 11 punto ve tek aralıklı olmalıdır. Türkçe Başlık (İlk harfler büyük diğerleri küçük harf-italik) Palatino Linotype 18, İngilizce Başlık (İlk harfler büyük diğerleri küçük harf-italik) Palatino Linotype 16, Şekiller ve tablolar, 10-9 punto ve tek aralıklı olmalıdır. Bunlarda 6 nk boşluk bırakılmayacaktır. Bölüm ve Alt Bölümler, normal rakamlarla numaralandırılır. Bu düzenlemede, bölümler sırasıyla 1, 2, 3, .. (Kalın yazı tipi, Büyük harflerle, 12 punto), şeklinde numaralandırılırken, alt bölümler ve onların da altındakiler için normal rakamlar 1.1., 1.2., 1.3 (Kalın yazı tipi, ilk harfler büyük, 11 punto),,, ..., 1.1.1., 1.1.2., 1.1.3 (Kalın yazı tipi ,ilk harfler büyük, 10 punto),,, ..., 1.1.1.1., 1.1.1.2., 1.1.1.3. (Kalın yazı tipi , ilk harfler büyük, 10 punto), ... gibi birden çok haneli olacak şekilde verilir.
- *Kaynak gösterimi metin içinde olmalıdır. Eğer dipnotta kaynak verilecekse Palatino Linotype 9 punto ve tek aralıklı, boşluk bırakılmadan verilmelidir. Kaynakçada makaleler: soyisim(büyük harflerle), isim, (yıl), başlık şeklinde devam etmelidir.
- * Gönderilecek yazılarda sosyal bilimlerde yaygın ve kabul edilebilir kaynak gösterme usullerinde (MFL, Harward , Chicago, APA gibi) herhangi biri, kendi içinde tutarlı olmak şartıyla kullanılabilir
- * Yeni fikir Dergisine gönderilecek yazılar , A4 boyutunda 15 sayfayı geçmeyecek şekilde düzenlenmelidir.
- *Yayımlanmak üzere gönderilen yazının aynısı veya benzerinin başka bir yerde yayınlanmamış olması gerekir. Özgün çalışmalarda yazarların, yazının uluslararası bir yerde (Türkiye dahil) yayınlanmadığına dair imzalı beyanını içeren bir belge başvuruya eklenmelidir.
- *Yazılar belirlenen yazı ölçülerinde 80 gramlık A4 boyutunda beyaz kâğıda çıktısı dergi adresine, ayrıca e-posta adresine de gönderilmelidir.
- *Dergi, Türkçe-İngilizce olmak üzere iki dilde yayın yapacaktır
- *Akademik yazılar, komisyonlarımız tarafımızdan tercüme edilecektir.
- *Çeviri ve inceleme yükümlülükleri ile hakem heyetine gönderilecek yazıların yükümlülükleri yazara aittir..
- *Çeviri, inceleme ve hakem heyetine gönderilecek yazıların kargo yükümlülükleri yazara aittir.
- *Yazarın talebi doğrultusunda ayrıca farklı dillerde de yayımlanabilecektir.(Rusça-Fransızca-Arapça-İspanyolca-İtalyanca gibi)
- *Akademik yazıların dışında seviyeli yorum, görüş, tartışmalara da yer verilecektir.
- *Yazıların sorumluluğu yazarlarına, reklamların sorumluluğu da reklam verenlere aittir.
- *Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın iade edilmez.
- *Derginin ve yazarın ismi kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
- * Yeni Fikir dergisinde yayınlanacak çalışmaların imlâ ve noktalamasında yazarın tercihi geçerli olmakla birlikte gerekli görüldüğü takdirde TDK 'nın kurallarına göre düzeltmeler yapılacaktır.
- * Yeni Fikir dergisine gönderilen çalışmaların cevaplanma süresi 30 gündür. Bu zaman içerisinde cevap verilmeyen çalışmalar ulaşmamış demektir. Akademik çalışmalarla ilgili, hakemlerin verdiği olumlu ya da olumsuz görüş, çalışmanın yazarına bildirilir; gerekli düzeltmeler istenebilir.
- * Yeni Fikir dergisinde yayımlanacak polemik konusu olan çalışmalarda en fazla 2 kez cevap yazma hakkı tanınır.
- *Yeni Fikir dergisinin bütün yayın hakları Gönül Şahin MEZKİT'e aittir.Yenifikir Dergisi, www.yenifikirdergisi.com adresinde de yayınlanmaktadır.

INFORMATION FOR AUTHORS/and EDITORIAL RULES FOR SUBMITTING MANUSCRIPTS

- *Yeni fikir is an international bilingual social science journal.
- *Academical Writings in the Yeni Fikir are refereed.
- *The Academical research writings only can be published after the committee accepts the writings to be published.
- *The Committee Issue Regulation Can be Learned at: www.yenifikirdergisi.com
- *Yeni Fikir dergisi is based on the secret arbitration principal.
- *The Writing that sent to the arbitration board does not include its writer's name.
- *The arbitrators evaluate the writings independent from each other.
- *Articles sent to the journal must be in Palatino Linotype 10 with single spaced. Both before and after the paragraph must be 6nk spaced. And the first letter of the article's title must be upper case letter.
- Author's/authors' names and surnames, e-mail addresses should be written centered under the title. For titles, organizations, and e-mail addresses, the special footnote "*" should be added and the informations should be written under the page.
- *Abstract, and Reference parts (first letters uppercase) must be in Palatino Linotype 11 punto and must be single spaced. The Title in Turkish (First letters uppercase others lower case and italic) must be in Palatino Linotype 18. The Title in English (First letters uppercase others lower case and italic) must be in Palatino Linotype 16 and Shapes and Tables must be in 10 punto and single spaced. These won't include 6nk spaces. Sections and sub sections must be numbered with normal numbers. In this editing, while the sections are numbered in the order 1,2,3... (in italics upper case and 12 punto) for the sub sections and under them, normal numbers such as 1.1,1.2.,1.3 (bold font, initial letters uppercase, 11 punto)1.1.1.,1.1.2.,1.1.3 (bold font, initial letters uppercase, 10 punto)1.1.1.1., 1.1.1.2., 1.1.1.3. (bold font, initial letters uppercase, 10 punto) must be provided as multiple digit.
- *Referencing must be in the articles themselves. If the writer wants to reference in footnote, it must be in palatino linotype 9 punto single spaced and without spaces. The articles in the reference must follow this order: Surname (uppercase) Name (year) Title.
- *The writings to be sent to the journal may include one of the referencing methods (MFL, Harvard, Chicago) provided that it is consistent with itself.
- *The writings to be sent to Yenifikir journal should be in A4 size and must not be more than 15 pages.
- *The writings sent to be published must not have been written or published in any other source. In individual writings, authors should include a paper with their sign on it proving that the writing was not published in any other journal.
- *Writings typed on A4 paper with 80g, its hard copy should be posted both to the address of the journal, and to the e-mail address.
- *The journal is published in English-Turkish. (Bilingual)
- *The academical writings will be translated by our commissions.
- *The shipment responsibilities belong to the writer itself.
- *If the author desires, the writings can be published in another language. (such as Russian, French, Arabic, Spanish, Italian)
- *Besides the academical writings, comments, arguments will be included in the journal as well.
- *The responsibilities of articles belong to its authors, and the responsibilities of advertisement belong to the ad givers.
- *The writings sent will not be given back to its author even if it's published or not.
- The name of the journal and author can be quoted if referenced.
- *The spelling and the punctuation of the writings will be dependent on the writer but if it's required, certain editions can be done.
- *The writings that sent to the Yeni Fikir journal will be answered in 30 days. If not, it means your work did not reach us. The positive or negative answers will be given to its author's. Some changes may be necessary.
- *The polemical writings published on the journal can be answered twice at most.
- *All rights of the Yeni Fikir belong to Gönül Şahin Mezkit. The journal is also published on www.yenifikirdergisi.com.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

- (7-29) 1831 TARİHLİ NÜFUS SAYIMINDA AYDIN GÜZELHİSAR KAZASI CAMİ-İ ATİK MAHALLESİ
Cami-i Atik Neighborhood in the District of Aydın Güzelhisar According to the Census of 1831
Aysun SARİBEY HAYKIRAN
- (30-44) 2290 NUMARALI TEMETTUAAT DEFTERİNE GÖRE HASANLI = UZUN HASANLAR KARYESİ
Hasanlı / Uzun Hasanlar Village According To Dividends Book Number 2290
Mehmet BAŞARAN
- (45-54) AYDIN'DA BİR AHİLİK MERKEZİ OLARAK ESKİ ÇİNE VE AHMED GAZİ KÜLLİYESİ
Ahmed Gazi Külliyesi Of Eski Çine As An Important Center Of Ahi Organization In
Kemal Ramazan HAYKIRAN
- (55-71) ARAP MİLLİYETÇİLİĞİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE İLK DÖNEMLERİ
The Emergence And Early Periods Of Arap Nationalism
Özlem TOKER GÖKÇE
- (72-91) YABANCILARA YAPILAN GAYRİMENKUL ALIM VE SATIŞ İŞLEMLERİNİN CARİ AÇIK ÜZERİNE OLUMLU YA DA OLUMSUZ ETKİLERİ
The Positive or Negative Effects of Real Estate Purchasing and Sales Transactions to Foreigners
Mesut MEZKİT
- (92-104) HAÇLI SEFERLERİNİN DÜZENLENMESİNDE KUDÜS'ÜN ÖNEMİ
The Importance of Qudus in the Organization of the Crusades
Mehti ÇİFTÇİ
- (106-107) Tashiḥ: VII. YÜZYILDA BİZANS-SASANİ HÂKİMİYET MÜCADELESİ
ARASINDA KALAN MUKADDES BİR ŞEHİR: KUDÜS
A Holy City Within the Struggle of Sovereignty Between The Byzantine Empire and The Sasanids: Jarusalem
Muhittin ÇEKEN
- (109-136) UMUDA YOLCULUK
Journey To Hope
Halil ACAR
- (137-172) BAŞLIKSIZ HİKAYE
Gürkan KELEŞ

Editörden

Sosyal Bilimler sahasında hareketli konuların da ihtiva edilmesini arzuladığımız dergimizin tarihe not düşme çabasının üzerinden tam 10 yıl geçmiş. Dile kolay... 26 Nisan 2009 yılında mütevazı ilk sayımızla tefekkür dünyasına açtığımız fikrî yelkenlere verimli rüzgârları alarak 22. sayımıza ulaşmanın haklı gururunu yaşıyoruz. Akademik camiada kalıcı olmanın ne kadar zor olduğunu, hele hele kalıcı yürüyüşünüzü ilmek ilmek düşünce âleminde yerinizi almanızdaki güçlükler anlaşıldığında bu 10 yılın kıymet ve ehemmiyeti bir kez daha ortaya çıkacaktır.

Akademik ve fikrî bir araştırmayı birlikte yürütmenin zorluğu ortadadır. Soğuk ve donuk dergicilik anlayışından daima uzak durmaya gayret ettik. Bu manada, hakemli yazıların sürece bağlı olması ve akademik kurallara uymayan makalelerin reddi, zaman zaman sıkıntılara sebep olmaktadır. Belli bir emekle kaleme alınan makalelerin reddi yazarını memnuniyetsizliğe sevk etmektedir. Ama bu durum, hakemli dergilerin olmazsa olmazlarından.

Yeni Fikir dergimizin üslup ve şekli yayını hususunda diğer hakemli dergilerde olduğu gibi, alışagelmiş düzen ve içerik halinde görmek isteyen bazı okurlarımız mevcut. Bu yöndeki değerlendirmelerini aldığımızda seviniyoruz. Uzmanlık alanında bile yeterli bilgi birikimine, araştırmaya ve yeniliğe sahip olmayan akademisyenlerin bulunduğu ülkemizde, dergimizin okunduğunu, incelendiğini görmek bütün yorgunluğumuzu aldığı gibi bizlere güç de vermektedir.

Dergimizi yayın hayatına geçirme amacımız; adından da anlaşılacağı üzere sadece akademik yazıları değil, akademisyen olmayan kişilerin araştırma ve fikir yazılarını da uluslararası kişi ve kurumlara tanıtarak alışılmışın dışında, yayın hayatında farklı bir çığır açmaktır. Bu gaye ile taviz vermeden yayın hayatını hem basılı hem de elektronik ortamda sürdürmeye çalışıyoruz. Basılı yayının çok çetin ve ekonomik şartların zorluğu göz önüne

alındığında bu çabanın takdire şayanlığı izahtan varestedir.

Bu sayımızda da çok değerle akademisyenlerimizin makaleleriyle sizleri başbaşa bırakıyoruz. Akademik ve fikir camiasına faydalı olması temennisiyle...

Daha nice 10 yıllarda ve 23. sayımızda tekrar buluşmak dileğiyle...

Mehmet M. TURAN

22. Sayı Editörü

1831 Tarihli Nüfus Sayımında Aydın Güzelhisar Kazası Cami-i Atik Mahallesi

Aysun SARİBEY HAYKIRAN*

aysunsaribey@gmail.com

Özet

Bir yerdeki nüfusun belli zaman diliminde sayılma işi anlamına gelen nüfus sayımları devletlerin sahip oldukları nüfus potansiyellerinin tespitinde önemli bir veri kaynağıdır. Devletlerin denetimleri altındaki nüfusu daha iyi tanıyarak daha etkin bir yönetim mekanizmasını oluşturabilmesi ancak yapılan nüfus sayımları sayesinde mümkün olabilmiştir. Her devlette olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda da sosyo-ekonomik açıdan toplumların kalkınmasında önemli rolü olan nüfusun sayımı, XIX. yüzyıl başlarında İmparatorluğu'nun dağılma ve çöküş döneminde devleti kurtarma çabalarının bir sonucu olarak arazi ve mal mülk sayımı ile birlikte önem kazanmıştır. Başlangıçta askerlik ve vergi tespiti amacıyla yalnızca erkeklerin sayıldığı modern anlamdaki ilk nüfus sayımı II. Mahmud döneminde 1831 tarihinde gerçekleşmiş ve bu sayımlar İmparatorluğun çöküşüne kadar belirli periyotlarla devam etmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Nüfus Defterleri Kataloğu'nda yer alan NFS.d.03008 Numaralı, H. 1246/M.1831 tarihli Güzelhisar Kazası'na bağlı mahalle ve köylerin nüfusunu içeren defterdeki verilerden kazaya bağlı mütesellim dairesinin de yer aldığı ve bu nedenle de Güzelhisar Kazası'nın aynı zamanda idari merkezi konumundaki PaşaMahallesi olarak bilinen diğer adıyla Cami- Atik Mahallesi'ne ilişkin kayıtlar değerlendirilecektir. Ayrıca çalışma, ikinci el kaynaklarla da desteklenerek Cami- Atik Mahallesi'nin nüfusunun nitelik ve nicelikleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: 1831 Nüfus Sayımı, Nüfus Defteri, Güzelhisar Kazası, Paşa Mahallesi, Cami- i Atik Mahallesi. Ulu Cami.

* Doç. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı.
aysunsaribey@gmail.com

Cami-i Atik Neighborhood in the District of Aydın Güzelhisar According to the Census of 1831

Abstract

Census, which generally means as the work of counting the population of a certain area in a certain period, is accepted as one of the leading sources of data in determining the population of the states. It has only been possible for the states to establish a more effective state mechanism via using the data of the so-called censuses. The census of the population, which played an important role in the socio-economic development of the Ottoman Empire, as it was in the other states of the same time period, also gained importance with the census of the land and property in the early XIX. th century within the efforts of the state to save itself from collapsing. Initially, the first census in the modern sense, in which only men were counted for the purpose of military service and tax collecting, was in the reign of Sultan Mahmud II, in the year 1831. These type of censuses continued until the fall of the empire.

In this study, the NFS.d.03008, H. 1246/1831 dated and the population of both the neighborhoods and the villages in Güzelhisar district as an administrative center of the neighborhood known as Paşa will try to be analyzed. All the records related to the Mosque-Atik Neighborhood will also be evaluated. In addition to this, this study will be supported with secondary sources such as books and articles of the mentioned period and the quality and the quantity of the population of the Mosque-Atik neighborhood will try to be revealed.

Key Words: Census of 1831, Census Book, Güzelhisar District, Paşa Neighborhood, Camii-Atik Neighborhood, Ulu Cami (Grand Mosque).

GİRİŞ

Osmanlı'da kentlerin bel kemiğini oluşturan mahalleler birbirini tanıyan ve bir ölçüde de birbirinden sorumlu kişilerin sosyal dayanışma içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri mekân olarak tanımlandığında¹ Osmanlı kentleri üzerine yapılacak çalışmalarda mahallenin önemi daha da iyi anlaşılır. Diğer bir ifadeyle aynı mescitte ibadet eden cemaatlerin aileleriyle birlikte yerleştikleri birimler olarak da nitelendirilebileceğimiz mahalle aynı zaman da kentin idari yapısında temel yönetim birimi olma özelliğini gösterir. Vergi yükümlüsü re'ayanın tahrir defterlerine ve diğer vergi kayıtlarına bulundukları mahallelere göre yazılması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Vergi kayıtlarının yanı sıra Osmanlı Devleti kent, kaza ve köylere yönelik yapmış olduğu nüfus sayımlarını da mahalle ölçeğinde gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda Aydın'a baktığımızda yüzyıllar içinde oldukça büyüyen ve gelişen bir kentle karşılaşırız. Sırtını dağlara dayamış olarak kurulan Aydın, zamanla düzlüğe doğru yayılmaya başlayan fiziksel yapısıyla göze çarpar.²

Uygarlıklar vadisi olarak adlandırılan Menderes Ovası ilkçağlardan günümüze tarihin her dönemimde önemli bir merkez olma özelliğine sahiptir. Birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış,engin bir hazine konumundaki Büyük Menderes Ovası'nın önde gelen yerleşim birimlerinden Aydın her dönemde ovanın başta gelen yerleşim yeri olma vasfını korumuş-

tur.³ Menderes Vadisi'nin kuzey kenarıyla Aydın Dağları'nın güney eteği arasında kurulmuş, antik dönemin Tralles'i, Aydınnoğulları Döneminde Türklerin eline geçmiş ve Aydın eli topraklarının önemli bir kısmını oluşturmuştur.⁴ 1426 yılında II. Murad Döneminde Osmanlı hâkimiyetine giren Aydın, daha çok Aydın Güzelhisarı veya Güzelhisar-ı Aydın adıyla anılmıştır.

Osmanlı hâkimiyeti altına giren Aydın Güzelhisarı XV. yüzyılda yedi mahalleli bir kasaba görünümündedir.⁵ Fatih Devrine ait 1451 tarihli Tapu Tahrir Defteri'ne göre, Cami, Hacı İsa, Köprülü, Kadı, Hisar Yakası, Kilise Camii ve Yenice Mahallelerinden oluşan Aydın Güzelhisarı'nın nüfusu 970 kişidir. 1475-1476 tarihli bir defterde ise yedi mahalleli şehrin nüfusunun 700'e düştüğü görülmektedir⁶. Kanuni Sultan Süleyman Dönemine ait 1530 tarihli Muhasebe Defterine göre, Aydın kent merkezi ve köylerinde yaklaşık olarak 12.500-13.000 kişi yaşamaktadır. Aydın kent merkezinde Kilise Mescid, Hisar Yakası, Cemal, Cami, Köprülü, Sinle adlı altı

¹ Özer Ergenç, "Osmanlı Şehirlerindeki "Mahalle'nin" İşlevleri ve Nitelikleri Üzerine", *Şehir, Toplum, Devlet Osmanlı Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 75.

² Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Aydın Kenti Hakkında Bazı Gözlemler", *Tarihsel Süreçte Aydın*, Ed. Günver Güneş, T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın 2012, s. 182.

³ Aysun Sarıbey Haykiran, "XIX. Yüzyıl Aydın Kent Tarihi Bibliyografyası", *Türkiye Cumhuriyeti'nin 90. Yılına Armağan*, Ed. Hüseyin Üreten, Mehmet Başaran, Günver Güneş, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın 2014, s. 121.

⁴ Aydınnoğulları Beyliği Döneminde Aydınli olarak ifade edilen bu bölge Aydınnoğulları'nın kurulduğu sahaya verilen bir isim olup XIV. yüzyıl başına kadar inen bir coğrafi tabirdir. Aydınli, Çeşme'den Sarayköy'e kadar olan sahayı Küçük Menderes Vadisi'nin orta ve aşağı çıkışlarını kapsamakta idi. Aydın, Osmanlı idari yapılanmasında da yüzyıllar boyunca beylikler döneminden gelen yani Aydınnoğulları devri özelliklerini büyük ölçüde muhafaza etmiştir.

⁵ *Değişim Sürecinde Aydın*, Ed. Sabri Sürgevil, Hilal Ortaç, Olcay. P. Yapucu, Cihan Özgün, Aydın Ticaret Odası Kültür Yayınları, Aydın 2010, s. 1.

⁶ Feridun Emecen, "Aydın", *DİA*, C. IV, İstanbul 1991, s. 235.

mahallede aynı tarihte 450-500 kişilik bir nüfusun varlığı görülmektedir.⁷

XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar küçük bir kasaba konumundaki Aydın Güzelhisarı XVII. yüzyıla birlikte bir gelişim sürecine girerek mahalle sayısı 20'ye yükselmiştir. Mahalle sayısının artmasına paralel olarak gerek nüfus gerekse alan açısından gelişme gösteren⁸ kenti bu dönemde ziyaret eden Evliya Çelebi 1671 yılına ilişkin gözlemlerinde kentte canlı bir ticaretin varlığından bahsettiği gibi mahalle sayısının da 26 olduğunu belirtir.⁹ Evliya Çelebi'nin ziyaretinden altı yıl sonra yapılan avarız defterinde kente 22 mahalle ile 2 gayri Müslim mahallede toplamda 5000'i aşkın kişinin yaşadığı görülmektedir. Aydın Güzelhisarı'nın en kalabalık mahallerini ise, Orta, Hisar Yakası, Kabak, Cuma, Karaca Ahmed, Debbağlar, Hüseyin Hoca, Köprülü, İpekçiler, Bostan Hoca, Kubbeli Mescid, Pir Hasanlu, Cami-i Atik, Hoca İlyas, Hancı Mehmedve Ramazan Paşa mahalleleri oluşturmaktadır.¹⁰

XVIII. yüzyıla birlikte gelişimini devam ettiren Aydın Güzelhisarı, bu dönemde vali ve muhassılların idari merkezi olmuştur.¹¹ XVIII. yüzyıldan beri muhassıllar tarafından yönetilen Aydın Sancağı,

aynı yüzyılın sonlarından itibaren Cihanogulları ve Karaosmanoğulları ayan ailelerinin nüfuzu altına girmiştir. Bu dönemde Manisa ve Aydın'da Karaosmanoğulları, Koçarlı ve Aydın'ın bir bölümünde Cihanogulları, Söke ve Kuşadası'nda İlyaszadeler, Çine ve Menteşe'de Hasan Çavuşzadeler ayanlık döneminin önemli aileleriydi.¹² II. Mahmud'un taşrayı merkeze bağlama çabaları sırasında ayanlara karşı yürüttüğü politika, Karaosmanoğulları'ndan Hüseyin Ağa'nın 1816 yılında ölümünden sonra Aydın ve Saruhan Sancaklarında bir dereceye kadar uygulama alanı bulmuştur.¹³ Karaosmanoğlu Hüseyin Ağa'nın ölümünden sonra merkezden atanan mutasarrıf paşalar tarafından yönetilen Aydın, Yeniçeri Ocağı'nın 1826 yılında kaldırılmasından sonra Anadolu Eyaleti'nde yapılan idari değişikliklerden de nasibini alarak Teke, Hamit, Saruhan ve Sığla Sancaklarının birleştirilmesiyle oluşan yeni idari yapının da merkezi konumuna gelmiştir.¹⁴

XIX. kalabalıklaşan Aydın Güzelhisarı 1831'de yapılan ilk nüfus sayımına göre, 11.252'si Müslüman, 1.044'ü Rum, 370'i Musevi ve 64'ü Ermeni olmak üzere toplam 12.730 kişilik nüfusa sahipti.¹⁵ 1844 tarihli temettuat verilerine göre kent,

⁷ Bülent Çelik, Tanju Demir, "Osmanlı Döneminde Aydın Güzelhisarı (15-18. Yüzyıllar)", *Aydın İl Tarihi*, Aydın İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Aydın 2006, s. 119.

⁸ Abdullah Uğur, "Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri", *Tarihsel Süreçte Aydın*, T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın 2012, s. 10.

⁹ *Evliyâ Çelebi, Seyahatnâmesi, IX. Kitap*, Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s. 78.

¹⁰ Feridun Emecen, *a.g.m.*, s. 235.

¹¹ Himmet Akın, *Aydınogulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara 1968, s. 89. Ayrıca Aydın muhassıllığı için bkz. Bülent Çelik, Tanju Demir, *Osmanlı Devleti'nde Bir İdari- Mali Yeniden Yapılanma Örneği Aydın Muhassıllığı (XVII. ve XVIII. Yüzyıllar)*, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın 2010.

¹² Aysun Sarıbey Haykıran, Mehmet Başaran, "Modernleşme Sürecinde Aydın'da Yönetim Olgusu, *Tarihsel Süreçte Aydın*, Ed. Günver Güneş, T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın 2012, s. 171. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Aysun Sarıbey, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Aydın'da Yönetim*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2006.

¹³ Aysun Sarıbey Haykıran, Ayten Can Tunalı, "XIX. Yüzyılda Aydın", *Aydın İl Tarihi*, Aydın İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Aydın 2006, s. 125-126.

¹⁴ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürü Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s. 119-120.

¹⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, II. Baskı, Ankara 1997, s. 206.

17.500-18.000 kişilik bir nüfusu barındırıyordu.¹⁶ A. Tozduman, Aydın Güzelhisar üzerine yapmış olduğu çalışmasında Güzelhisar Kazası'nın 21 Müslüman ve 3 Gayrı-Müslim mahallesi olduğunu tespit etmiştir. Ancak çalışmasında 3 defteri arşivde bulamadığını da belirtmiştir. Tozduman'a göre, bu mahallelerden Kemer, Köprülü, Ramazan Paşa, Hasan Efendi, Orta ve Cuma varlıklarını günümüze kadar devam ettirirken, geriye kalan mahalleler ise şehrin gelişimine bağlı olarak zamanla yapılan yeni bölümlenmeye göre yeni isimler alan mahallerinin içinde kalmıştır. Bunlardan Alibaba Sultan Mahallesi bugünkü Veysi Paşa olarak bilinen Mahalle'nin; Kaynak Baba Sultan, Hisaryakası ve Torbacı Mahalleleri Güzelhisar Mahallesi'nin; Balcılar, Kurtuluş Mahallesi'nin; Cemaleddin, Cuma Mahallesi'nin; Cami-i Atik, Hasan Efendi Mahallesi'nin; Çıksorut, Mesudiye Mahallesi'nin; Debbağlı, Ramazan Paşa Mahallesi'nin; Terziler, Cumhuriyet Mahallesi'nin; Rum, Ermeni ve Yahudi mahalleleri Zafer Mahallesi'nin sınırları içerisinde kalmıştır. Kozdibi Mahallesi ise bugünkü Kurtuluş ve Cumhuriyet Mahallelerinin sınırları arasında yer alırken, Mahkeme Mahallesi'nin bugün şehrin hangi mahallesi içinde kaldığı tam olarak tespit edilememiştir.¹⁷

¹⁶ Arzu Tozduman, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Aydın Kenti Hakkında Bazı Gözlemler", *Tarihsel Süreçte Aydın*, Ed. Günver Güneş, T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın, 2012, s. 205., Abdullah Uğur, *a.g.m.*, s. 12.

¹⁷ Arzu Tozduman, Mahkeme Mahallesi'nin yerini tespit edemediğini ifade etmesine rağmen elimizdeki 1831 tarihli nüfus defterinde Mahalle-i Mahkeme nam-ı değer Hasan Efendi kaydının bulunması Mahkeme Mahallesi olarak verilen yerin diğer adının Hasan Efendi Mahallesi olduğunu göstermektedir. Bkz. NFS.d. 03008, s. 10.; Arzu Tozduman, *Aydın Güzelhisar'ının Sosyal ve İktisâdî Durumu (1844)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992, s. 34-39.

1.TARİHSEL SÜREÇTE CAMİ-İ ATİK MAHALLESİ

XVI. yüzyıldan itibaren tarihi kayıtlarda Aydın Güzelhisar Kazası'na bağlı mahalleler arasında Cami isimli bir mahallenin ismine rastlanılmasına rağmen bu mahalle hakkında isminin dışında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. XVII. yüzyılın kalabalık mahalleleri arasında ismi geçen Cami-i Atik Mahallesi'nin bugün hangi mahallenin sınırları içerisinde kaldığına dair henüz net bir bilgiye rastlanılmamamıza rağmen konuyla ilgili bilinen ve birçok araştırmayı tarafından sıklıkla kullanılan tek bilgi XIX. yüzyılın ilk yarısına ait Aydın Güzelhisar Kazası temettuat defterleri üzerine yapılan çalışmada yer almaktadır. Adı geçen çalışmada, Cami-i Atik Mahallesi'ne ilişkin olarak "*Güzelhisar'da şehrin Osmanlı hâkimiyetine girmesinden beri Cami adlı bir mahalle mevcuttur. Belki de bu mahallenin adı yeni camilerin teşkili ile Cami-i Atik haline gelmiştir. Cami-i Atik Mahallesi günümüzde Aydın şehrinin Hasan Efendi Mahallesi'nin sınırları içinde kalmıştır*" bilgisine rastlanılmaktadır.¹⁸

Çalışmamızın esasını teşkil eden 1831 tarihli nüfus defterinde ise Mahalle-i Cami-i Atik nam-ı diğer Paşa Mahallesi ifadesinin geçmesi Cami-i Atik Mahallesi'nin bir diğer isminin Paşa Mahallesi olduğunu göstermektedir. Ancak bugüne kadar yapılan çalışmalarda Güzelhisar Kazası'nda Paşa isimli bir kayda rastlanılmaması dikkate şayandır. 1831 tarihli nüfus defterinde Aydın Güzelhisar Kazası mütesellim dairesine ait nüfus kayıtlarına ilişkin "*Daire-i Mütesellim Ağa der-Mahalle-i Paşa*" bilgisi adı altında 173 kişinin nüfus bilgisi verildikten sonra ikinci bölümde "*Cami-i Atik nam-ı diğer Paşa*" başlığı adı altında 93 kişiye ait bilgilere yer verilmiş-

¹⁸ Arzu Tozduman, *a.g.t.*, s. 35.

tir.¹⁹ Bu mahalleye ait nüfus bilgilerinin ikiye ayrılarak verilmesi ve mütesellim dairesine ait bilgilerin de varlığı bu tarihte Cami-i Atik Mahallesi'nin Aydın'ın Güzelhisar'ının idari merkezi konumunda olduğunu göstermektedir.

1831 tarihli incelediğimiz nüfus defterinde Güzelhisar Kazası Mütesellimi olarak gösterilen Karaosmanoğlu Hacı Eyüp Ağa ve oğlu Mehmed Sadık Beye ilişkin bilgiler verilmiştir. Bu verilerden yola çıkarak aynı aileden Yakup Paşa'nın 1844 yılı temettuat kayıtlarında Saray İçi Mahallesi'nde ikamet ettiği bilgisi düşünüldüğünde²⁰ Güzelhisar Kazası'nın idari merkezi olarak Cami-i Atik Mahallesi'nin Saray İçi Mahallesi sınırları içinde veya çok yakınında bir yere karşılık geldiğini ihtimalini güçlendirmektedir.²¹ Ancak nüfus defterinde Saray İçi Mahallesi nüfus kayıtlarının ayrıca tutulması Cami-i Atik Mahallesi'nin Saray İçi Mahallesi'nin sınırlarına karşılık gelmediğinin göstergesidir. Yine nüfus defterinde Mahalle-yi Mahkeme nam-ı diğer Hasan Efendi başlığı altında Mahkeme Mahallesi veya diğer adıyla Hasan Efendi Mahallesi'nin nüfus verilerinin de yer alması Cami-i Atik Ma-

hallesi'nin Hasan Efendi Mahallesi'nden de farklı bir mahalleye karşılık gelebileceği ihtimalini düşündürmektedir. Ancak tüm bu kısıtlı veriler ışında mahallenin adını aldığı düşünülen caminin hangisi olabileceği net değildir.

Osmanlı döneminde Aydın merkezde inşa edilen camiler inşa tarihlerine göre sıralanacak olursa, Aydın merkezde en eski tarihli camii 1568 tarihinde inşa edilen Üveys Paşa Camisi'dir²². Aynı aile üyelerinden Hasan Çelebi tarafından yaptırılan bugünkü Hasan Efendi Mahallesi sınırları içinde yer alan Eski Yeni Cami diğer adıyla Hasan Çelebi Camisi kitabesi olmamasına rağmen çevre yerleşim birimlerindeki camilerle benzer özelliklere sahip olduğu gerekçesiyle araştırmacılar tarafından genellikle XVI. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir.²³ Yine Aydın merkezde Ramazan Paşa Camisi'nin 1594-1595²⁴, Bey Cami'nin 1683 tarihlerinde inşa edildikleri düşünüldüğünde Aydın Güzelhisar'ında 1530 tarihinde Cami isimli mahalle kaydının bulunması başka bir caminin daha olma ihtimalini düşündürmektedir. XVII. yüzyılın ikinci yarısında Aydın'a gelen Evliya Çelebi'nin Üveys Paşa, Ramazan Paşa, Hasan Çelebi camilerinin yanı sıra Ulu Cami olarak "Ve Ulu Cami bina-yı kadimdir. Amma kiremitlidir. Ve hareminin etrafında medreseleri vasatında bir abdest havuzu var ve bir çınar-ı atiki var kim vacibü's-seyrdir" ifadelerinden Cami-i Atik mahallesinin adını bu Ulu Cami'den alabileceği

¹⁹ NFS.d. 03008, s. 1, 3.

²⁰ Tozduman, 1844 yılı Saray İçi Mahallesi temettuat defterinin başında "İkametgâh-ı Hazret-i Müşir" ibaresinin bulunduğunu kaydetmekte Karaosmanoğlu Yakup Paşa'nın da hanesinin burada bulunduğunu belirtmektedir. Bkz. Arzu Tozduman, a.g.m., s. 203.

²¹ Hasan Efendi ve Ramazan Paşa Mahalleleri üzerine yapılan bir çalışmada, Cami Mahallesi'nin Cami-i Atik'e dönüştüğüne dair Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde bilgiler olduğu gerekçesiyle Hasan Efendi Mahallesi'nin en eski isminin önce Cami, daha sonra Cami-i Atik, daha sonraki süreçte Saray İçi ve günümüzde de Hasan Efendi ismini aldığı bilgisi verilmektedir. Oysaki Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde böyle bir bilgi bulunmamaktadır. İlgili çalışma için bkz. Abdülkadir Turhan, *Güzelhisar-ı Aydın'dan İki Mahalle Hasan Efendi ve Ramazan Paşa, Anı, Sohbet, Mekânlar ve Aile Resimleri*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2014, s. 69-73.

²² Mükerrerem Kürüm, Mustafa Kenan Özkan, "Aydın'daki Türk Dönemi Eserleri," *Aydın İl Tarihi*, Aydın İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Aydın 2006, s. 256.

²³ Mükerrerem Kürüm, Mustafa Kenan Özkan a.g.m., s. 257.

²⁴ Mükerrerem Kürüm, "Tarihi Eserlerin Kentleşme Sürecine Katkıları: Aydın Örneği", *Tarihsel Süreçte Aydın*, Ed. Günver Güneş, T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın 2012, s. 126.

ni düşündürmektedir.²⁵ Evliya Çelebi Ulu Cami'nin nerede olduğuna dair bilgi vermez iken sadece Ulu Cami yakınında Orta Hamam'ın olduğundan bahsetmektedir.²⁶ Asaf Gökbel ve Hikmet Şölen, Evliya Çelebi'nin Aydın ile ilgili vermiş olduğu bu bilgileri eserinde kullanırken dipnot olarak "Ulu Cami'nin eski Aydın Hükümet Avlusu kapısının karşı köşesinde ve Sultaniye Caddesi'nin başında idi. Bu caminin karşısında belediye ve telgrafhane vardı. Bu Cami Yunan işgalinde yandı" ifadelerine yer vererek Ulu Cami'nin bulunduğu güzergâh hakkında bilgi verirken Evliya Çelebi'nin ismini verdiği Ulu Cami'nin yakınındaki Orta Hamamın ise Yavlılı Şemsi Paşa tarafından H. 1030/M. 1620/1621 tarihinde yaptırıldığını belirtmekte ancak nerede olduğuna dair bir bilgi vermemektedir.²⁷ Aydın'daki Ulu Cami'nin yerinin tespiti hakkında ayrıntılı çalışma yapan Şükrü Tül ise Evliya Çelebi ve Fransız seyyah Charles Texier'in gravürüyle Asaf Gökbel'in verdiği bilgilerden yola çıkarak Ulu Cami'nin Haftalık Mecmua'da 1 Ağustos 1927 yılında yayımlanan fotoğrafını da göstererek Aydınoğullarından kalma bir tarihi camii olduğunu vurgulamıştır.²⁸ Ayrıca Aydın Belediyesi'nde saklanan eski kent planları diye bilenen 1926-1927 yılı yangın paftalarında Ulu Cami'ye ilişkin en açık bilgilerin bulunduğunu da belirtmiştir.²⁹ Adı geçen yangın paftaları danışmanlığını Sanat Tarihçisi Mükerrerem Kürüm'ün yaptığı Nilüfer Öztürk tarafından hazırlanan Dünden Bugüne Aydın isimli çalış-

mada yer almaktadır.³⁰ Bu haritalarda Ulu Cami Veysi Paşa sınırları içinde hükümet konağının karşısında belediye ve postane binalarının yanında gösterilmektedir.³¹

Tüm bu bilgi ve belgeler değerlendirildiğinde, çalışma konumuzu oluşturan Cami-i Atik Mahallesi'nin adını Aydın'daki Ulu Cami'den aldığını ve Ulu Cami'nin yapılan araştırmalarda geçtiği gibi Hasan Efendi Mahallesi sınırları içinde olmayıp bugünkü Ramazan Paşa ile Veysi Paşa mahalleleri arasında bir konumda olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla da Cami-i Atik Mahallesi de bu iki mahal- lenin arasında bir konumda olmalıdır.

2. NFS.D. 03008 NUMARALI NÜFUS DEFTERİNİN TANITIMI

Osmanlı Devleti kurulduğu zaman- lardan itibaren belirli amaç doğrultusunda nüfus sayımları yapılmıştır. Bu sayımlar tahrir adı altında toplanmıştır. Ancak, bu sayımlarda nüfusun tamamı sayılmamış, sadece vergi veren nüfus üzerinde durul- muştur. Bu da Osmanlı'da gerçek nüfusun öğrenilmesini olanaksız kılmıştır. Sadece tahmini rakamlar üzerinde konuşularak belirlenme yoluna gidilmiş ve gidilmekte- dir. II. Mahmud Döneminde yapılan nüfus sayımının en önemli amacı 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile yeni kurulacak olan ordu olan Asakir-i Mansure-i Muhammediye için askeri ve mali kaynakların tespit edilmesi idi. Ancak bu sayım, Rusya ile yapılan 1828-1829 Savaşı nedeniyle tüm ülkede uygulanamadı.³²

²⁵ Evliyâ Çelebi, *a.g.e.*, s. 78.

²⁶ Evliyâ Çelebi, *a.g.e.*, s. 80.

²⁷ Asaf Gökbel, Hikmet Şölen, *Aydın İli Tarihi: Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar*, Aydın 1936, s. 116.

²⁸ Şükrü Tül, *Bitek Topraklar Üzerinde Aydın*, Ege Yayınları, İstanbul 2013, s. 105.

²⁹ Şükrü Tül, *a.g.e.*, s. 104.

³⁰ Ulu Cami'nin yerini belirleme konusunda yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli Hocam Mükerrerem Kürüm'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

³¹ *Düinden Bugüne Aydın*, Haz. Nilüfer Öztürk, Danış. Mükerrerem Kürüm, Aydın Mimarlar Odası Yayını, Aydın 1999, s. 116.

³² Kemal Karpaz, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 62.

1831 yılında ülke genelinde sayım yapılması çalışmalarına başlanmıştır. Böylece, vergilerin yeniden düzenlenmesi ve aşardan başka kişi başına senede bir defa vergi konulması sağlanmaya çalışılmıştır. Vergi düzeni ön plana çıkarılarak tespitler yapılmaya çalışılmıştır.³³

Çalışmanın temelini oluşturan Aydın Güzelhisar Kazası Nüfus Defteri, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda, NFS..d. koduyla, 03008 numarada kayıtlıdır. H. 1246/M.1831 tarihli olan bu defter, 20 x 55 cm. ölçülerinde toplamda 167 varaktan oluşmaktadır. Defterin. 45b, 46a ve 167b sayfaları boştur.³⁴

Defterin yazım tekniğine bakacak olursak çoğu nüfus defterinde genelde sayımı yapılacak olan mahalle veya köyün ismi yazıldıktan sonra hane numarası verilmesine rağmen bu defterde hane numarasının verilmediğini görüyoruz. Defterde, şahısların fiziksel özellikleri belirtilirken genel olarak boy, sakal ve bıyık referans alınarak betimleme yoluna gidilmiştir. Boy özelliği için uzun boylu, orta boylu ve kısa boylu şeklinde üç ayrı sınıflandırma yapılmıştır. Sakal özelliği için kara sakallı, kır sakallı, kumral sakallı ve köse sakallı gibi betimlemeler tercih edilmişken bıyık için kara bıyıklı, ter bıyıklı ve sarı bıyıklı gibi ifadeler kullanılmıştır. Fiziksel özelliklerden sonra kişilerin memleketlerine dair bilgilerden sonra hane reisinin mesleği, lakabı ve adı yazılmakta altta ise "sinn" yani yaşı belirtilmektedir. Bu bilgiler yanında kişinin açıklanması gereken özel bir durumu varsa kırmızı mürekkeple aşağı veya yukarı yazılmaktadır. Defterde sıklıkla geçen önemli bir kelime henüz sakalı bıyığı çıkmamış gençler için kullanılan şabb olup genellikle kişilerin üzerine kır-

mızı mürekkepli kalemle yazılmıştır. Bazı hanelerde ise kırmızı mürekkep kalemle doğum ve ölüm kayıtlarına yer verilmiştir.

1831 tarihli NFS.d. 03008 numaralı Kaza-yı Güzelhisar ifadesiyle başlayan nüfus defterinde, Aydın, Güzelhisar Kazası'nın Daire-i Mütesellim Ağa der Mahalle-i Paşa, Mahalle-i Cami-i Atık Nam-ı Diğer Paşa, Mahalle-i Kubbeli Mescit, Mahalle-i Hisar, Mahalle-i Cemal, Mahalle-i Mahkeme Nam-ı Diğer Hasan Efendi, Mahalle-i Saray İçi, Mahalle-i Köprülü, Mahalle-i Çıksorut, Mahalle-i Ramazan Paşa, Mahalle-i Kemer, Mahalle-i Terziler, Mahalle-i Kaynak, Mahalle-i Balcı, Mahalle-i Kozdibi, Mahalle-i Debbağ, Mahalle-i Kubbe-i Alâ, Mahalle-i Torbacı? Mahalle-i Yarbaşı, Mahalle-i Cuma, Mahalle-i Orta, Mahalle-i Karaca Ahmed isimli 21 adet merkez mahallesinin nüfus sayımının sonuçlarını içermektedir.

Defterde merkez mahallelerinin dışında Güzelhisar'daki hanlarda misafir olarak kalan kişilerle hanlarda kalan bekâr nüfusa ilişkin kayıtlar da mevcuttur. Yine aynı defterde, Güzelhisar Kazası'na bağlı Eymir, Işıklı, Umurlu, Dağ Eymiri, Danişment, Kalfa, Kayacık, Kavacık, Karaköy, Baklacık, Gökçeler, Eğridere, Aruslar?, Ambarcık, Zeytin, Osmanbükü, Köçek, Gireniz, Arapkuysu, İmamköy, Kocagür, Pınarderesi, Tepecik, Erbeyli, Sınırtekeli, Hacıali Obası ve Kürtler gibi köylerinin nüfus sayımının sonuçlarına ilişkin bilgiler de yer almaktadır. Defterde bugün İncirliova'ya bağlı Sınırtekeli, Hacıali Obası gibi köylerin nüfus sayımının yapıldığı tarihte merkez kaza Güzelhisar'a bağlı olduğu görülmektedir. Bu bilgilerin yanı sıra İncirliova'nın mahalle ve köylerine ilişkin sayım sonuçları mevcuttur. İncirliova'nın (Karapınar) Aşağı ve Yukarı Mahalleleri ile Sandıklı, Gerenkova, Karabağ, Ahur, Beyköy, Çamurlu, İsa Fakihler, Eğri-

³³1831 Nüfus sayımı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Enver Ziya Karal, *a.g.e.*

³⁴ NFS.d. 03008.

li, Ortaklar vs. köylerinin verilerine de ulaşılabilir.³⁵

3.03008 NUMARALARI CAMİ-İ ATİK NÜFUS DEFTERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hane numarasının verilmediği defterde Cami-i Atik Mahallesi'nin nüfusu iki kısımda sayılmıştır. İlk bölümde Paşa Mahallesi'nde Kara Osmanoğlu Hacı Eyüp Ağa'nın mütesellimlik görevinde bulunduğu mütesellimlik dairesinin nüfusunun sayımı yapılmıştır.³⁶ Defterin ikinci kısmında Cami-i Atik nam-ı diğer Paşa ifadesinin geçmesi mütesellim dairesinde Cami-i Atik Mahallesi'nde olduğunu göstermektedir. Daha çok Güzelhisar Kazası'nın idari kadrosundaki kişilerin yer aldığı bu bölümde toplamda 170 kişinin sayımı gerçekleştirilmiştir. Bu kişilere bakıldığında ilk sırada Dergâh-ı Ali Kapıcıbaşısından Karaosmanoğlu Hacı Eyüp Ağa ve Sadık Beyin yanı sıra gulam olarak adlandırılan zenci köleleri sayılmıştır. Bunların dışında çoğunluğunu yer lakaplarından anladığımız kadarıyla Manisalıların oluşturduğu, Aydın, Nazilli, İzmir, Karahisar, Edremit, Teke, Kütahya, Kastamonu, Trabzon, Arapgir, Selanik, Rodos, Mısır gibi vs. yerlerden gelme kişilerin sayımları yapılırken bir iki meslek hariç bu kişilerin meslekleri konusunda bilgi verilmemiştir. Fiziksel özellikler açısından kara bıyıklı olanların çoğunluğu oluşturduğu mütesellim dairesindeki kişilerin arasında sarı, kumral ve ter bıyıklı kişilere de rastlandığı gibi kara, sarı ve kırmızı sakallı kişilerin tespiti de yapılabilmektedir.

Cami-i Atik Mahallesi'nde baba ve oğulların isimleri kapsamında kayıtlara geçen isimlere baktığımızda çoğunluğunu, Mustafa, Mehmed, Ahmed, Hüseyin ve İbrahim gibi isimlerin oluşturduğunu görüyoruz. Bu durum Aydın Güzelhisar'ında da isim verme geleneğinde İslami geleneğin önemli bir payı olduğunu göstermektedir. Çünkü Kaza genelinde en çok kullanılan isimlerden Mehmet ve Mustafa ismi, İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed'in isminin Türkçeleşmiş halidir. En çok kullanılan diğer iki isimden Hasan ve Hüseyin, Hz. Muhammed'in torunlarının isimleri; Ali ise, Hz. Muhammed'in damadı ve Alevilikte önder olarak kabul edilen Hz. Ali'nin ismidir. Gulam olarak belirtilen kişilerin isimlerinde ise Yusuf, Rüstem, Ali, Abdullah, Mustafa ve Mercan gibi isimlerin tercih edildiği görülmektedir. Yaş aralığı olarak 16-65 arası kişilerin oluşturduğu mütesellimlik dairesinde askerlik çağına gelmiş askerliğe elverişli kişiler mim harfiyle "mevcud" şeklinde belirtilmiştir.

Defterin üçüncü sayfasında Mahalle-i Cami-i Atik nam-ı diğer Paşa Mahallesi adı altında bu defa idari kadronun dışında hane reislerinin çok çeşitli mesleklere sahip olduğu 93 kişinin sayımı yapılmıştır. Cami-i Atik Mahallesi hane reislerinin meslek yapısına bakıldığında muhtar, imam, kazzaz, bezzaz, saraç, attar, kahveci, değirmenci, manav, arpacı, eskici, rençber, nalbant, şerbetçi, berber, çubukçu, panayırıcı, çulha, neccar, pabuşçu, sabuncu, aşçı, terzi, hasırcı, bacacı, kınacı, duhancı, semerci, debbağ, gibi Aydın halkının çeşitli ihtiyaçlarını gideren çok sayıda meslek icra edildiği görülmektedir. Aydın Güzelhisar Kazası'nın idari merkezindeki Cami-i Atik Mahallesi'nde daha çok küçüksesnafılık ve ticarete yönelik meslekler yoğunlukta iken tarımsalalandaki mesleklerin ikincil planda olduğu görülmektedir.

³⁵ NFS.d.03008., Ayrıca İncirliova'nın (Karapınar) nüfus verileri için bkz. Mehmet Başaran, Aysun Sarıbey Haykıran, 19. Yüzyıl Arşiv Belgelerinde İncirliova, T.C. İncirliova Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın 2018.

³⁶ NFS.d. 03008, s.1-3.

Nüfus defterinden Cami-i Atik Mahallesi muhtarı 50 yaşındaki El-hac Hafız Abdurrahman bin Süleyman'ın dışında mahalle sakinlerinin kullandığı yer lakaplarından Karacasulu, Bozdoğan, Kasaba, Buldan, İzmir, Isparta, Karahisar, Girit, Antakya, Mısır gibi vs. yerleşim birimlerinden geldiğini öğrendiğimiz kişilerin yaşadığını görmekteyiz. Konumuz ile ilgili en ilginç ve önemli kayıt ise Cami-i Atik Mahallesi sakinlerinden Mudanyalı Mehmed Efendi bin Mustafa'nın Ulu Cami İmamı olarak kayıt edilmesidir. 35 yaşında ve sakallı olarak betimlenen Mehmed Efendi'nin Ulu Camii İmamı olarak kayıt edilmesi Cami- Atik Mahallesi'nde bir Ulu Cami'nin olduğunun ve mahallenin adının bu Ulu Cami'den aldığının kanıtıdır.³⁷

Mahalle sakinlerinin fiziksel özelliklerinin çoğunlukla sakallı ve bıyıklı olarak belirtildiği defterde bazı hane reislerinin kara, sarı ve ter bıyıklı şeklinde betimlenirken bazı kişiler ise kır, kumral, sarı ve köse sakallı şeklinde daha ayrıntılı olarak betimlenmiştir. 3 ile 60 yaş aralığında kişilerin yaşadığı Cami-i Atik Mahallesi nüfus defterinde bazı kişilere yönelik ölüm ve doğum kayıtlarına da yer verilmiştir.

SONUÇ

Antik Dönemin Tralles'i, Beylikler Döneminin Aydıneli'si, Osmanlıların Güzelhisar-ı Aydın'ı veya Aydın Güzelhisarı, sahip olduğu coğrafi konumu ve verimli toprakları sayesinde her dönemde önemini korumuş önemli bir merkez olma özelliği göstermektedir. XIX. yüzyılın ilk yarısında Aydın Eyaleti'nin merkezi olma özelliğinin kazanan Aydın Güzelhisarı bu dönemde sahip olduğu nüfus potansiyeli ile gittikçe kalabalıklaşan bir kent konumundadır.

Nüfusunun nitelik ve niceliklerine ilişkin önemli veri kaynaklarımızdan olan nüfus defterlerinden konuyla ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşılabilmektedir. Aydın Güzelhisar Kazası'nın II. Mahmud Döneminde gerçekleştirilen 1831 tarihli nüfus sayımıyla Güzelhisar Kazası 21 mahalle ve çok sayıdaki köyü ile önemli bir nüfus potansiyeline sahiptir. Bu nüfus potansiyeline ilişkin defterlerin transkripsiyonu Aydın kent tarihi çalışmalarındaki önemli bir eksiği dolduracaktır. Nüfus defterlerinin çok sayfa ve varaktan oluşması, defterlerin transkripsiyonunda yaşanan okuma güçlükleri nedeniyle konuyla ilgili daha detaylı ve ekip çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle bu konuda bir başlangıç oluşturması için Aydın kent tarihi çalışmalarının önemli sorunlarından birini oluşturan Ulu Cami'nin var olup olmadığı meselesi ve yerinin tespiti konusundaki çalışmalara da katkı sağlamak amacıyla bu çalışmada, 1831 Tarihli Aydın Güzelhisar Kazası'ndaki nüfusun sayım sonuçlarını içeren NFS.d. 03008 numaralı nüfus defterinin başında yer alan o dönemde Güzelhisar mütesellim dairesinde içinde yer aldığı defterdeki kayıtlarda Paşa Mahallesi olarak da geçen adını Aydın Ulu Cami'den alan Cami-i Atik Mahallesi incelenmiştir.

1831 tarihli nüfus sayımında mütesellimlik dairesinde Karaosmanoğlu Hacı Eyüp Ağa'nın mütesellim olarak görev yaptığı oğlu Sadık Bey'in de kayıtlara geçti idari kadroda çoğunluğunu Manisalıların oluşturduğu 170 kişilik erkek nüfusun fiziksel özellikleri, memleketleri ve yaşlarına dair önemli veriler bulunmaktadır. Aynı zamanda bu defterdeki veriler, her ne kadar II. Mahmud'un merkezileşme çabaları içinde yapmış olduğu idari düzenlemelerle ayanlığı kaldırmaya yönelik reformlarına karşılık Aydın Güzelhisarı'nda Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından ve özellikle 1829-1830 tarihinde yaşanan At-

³⁷ NFS.d. 03008, s. 4.

çalı Kel Mehmet ayaklanmasından sonra Karaosmanoğlu ayan ailesinin üyelerinin farklı isimler adı altında idari kadrolarda görev yapmaya devam ettiklerini göstermesi açısından da önemlidir. Mütesellimlik dairesinde bulunan kişilerin çoğunluğunun Manisa'dan gelmiş olmaları Karaosmanoğlu ailesinin kökeninin Manisa olduğu bilgisi düşünüldüğünde anlam kazanmaktadır.

Cami-i Atik Mahallesi'ndeki idari kadronun dışında Cami-i Atik nam-ı diğer Paşa Mahallesi adı altında mahalle sakinlerine ilişkin 93 kişinin kaydının tutulduğu defterden Cami-i Atik Mahallesi'nin XIX. yüzyılın ilk yarısında aynı zamanda Paşa Mahallesi olarak adlandırıldığı anlaşılmaktadır. 93 kişilik erkek nüfus arasında mahalle muhtarı 50 yaşındaki Elhac Hafız Abdurrahman bin Süleyman ile Ulu Cami İmamı olarak kayıtlı 35 yaşındaki Mudanyalı Mehmed Efendi bin Mustafa'nın kayıtları XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı kentlerinde mahallerin yönetiminden muhtar ve imamların sorumlu olduklarını göstermektedir. Ayrıca Ulu Cami İmamı ifadesi bugüne kadar Aydın Güzelhisarı'nda Ulu Cami'inin olup olmadığına ve yerinin neresi olduğuna dair tartışmalara açıklık getirecek niteliktedir. Cami-i Atik Mahallesi ilgili önemli bir ayrıntıda çok sayıda meslek erbabının Aydın halkının ihtiyaçlarını giderilmesine yönelik meslekler icra ettiğiidir.

Modern anlamda yapılan ilk nüfus sayımını içeren 167 varaktan oluşan bu defterdeki verilerin ayrıntısıyla incelenmesi bir makalenin sınırlarını aşacağından bundan sonra Aydın Güzelhisar Kazası Cami-i Atik Mahallesi nüfus defterinin dışında diğer mahallelere ve köylere ait nüfus verilerinin transkripsiyonlarına yönelik ayrıntılı çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BOA)
NFS. d. 03008.

2. Araştırma Eserleri

AKIN, Himmet, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara 1968.

BAŞARAN, Mehmet, SARİBEY HAYKIRAN, Aysun, *19. Yüzyıl Arşiv Belgelerinde İncirliova*, T.C. İncirliova Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın 2018.

BAYKARA, Tuncer, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürü Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988.

ÇELİK, Bülent, DEMİR, Tanju, "Osmanlı Döneminde Aydın Güzelhisarı (15-18. Yüzyıllar)", *Aydın İl Tarihi, Aydın İl Kültür Müdürlüğü Yayınları*, Aydın 2006, ss. 119-124.

ÇELİK, Bülent, DEMİR, Tanju, *Osmanlı Devleti'nde Bir- İdari- Mali Yeniden Yapılanma Örneği Aydın Muhassıllığı (XVII. ve XVIII. Yüzyıllar)*, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın 2010.

Değişim Sürecinde Aydın, Ed. Sabri Sürgevil, Hilal Ortaç, Olcay. P. Yapucu, Cihan Özgün, Aydın Ticaret Odası Kültür Yayınları, Aydın 2010.

Dünden Bugüne Aydın, Haz. Nilüfer Öztürk, Danışman Mükerrrem Kürüm, Aydın Mimarlar Odası Yayını, Aydın 1999.

ERGENÇ, Özer, "Osmanlı Şehirlerindeki "Mahalle'nin" İşlevleri ve Nitelikleri Üzerine", *Şehir, Toplum, Devlet Osmanlı Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı

- Yurt Yayınları, İstanbul 2013, ss. 75-84.
- Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, IX. Kitap*, Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları İstanbul 2005.
- GÖKBEL, Asaf, Şölen, HİKMET, *Aydın İli Tarihi: Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar*, Aydın 1936.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, II. Baskı, Ankara 1997.
- KARPAT, Kemal, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- KÜRÜM, Mükerrerrem "Tarihi Eserlerin Kentleşme Sürecine Katkıları: Aydın Örneği", *Tarihsel Süreçte Aydın*, Ed. Günver Güneş, T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın 2012, ss. 121-146.
- KÜRÜM, Mükerrerrem, Özkan, Mustafa Kenan, "Aydın'daki Türk Dönemi Eserleri," *Aydın İl Tarihi*, Aydın İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Aydın 2006, ss. 255-316.
- PULLUKÇUOĞLU YAPUCU, Olcay, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Aydın Kenti Hakkında Bazı Gözlemler", *Tarihsel Süreçte Aydın*, Ed. Günver Güneş, T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın, 2012, ss. 177-196.
- SARIBEY HAYKIRAN, Aysun, "XIX. Yüzyıl Aydın Kent Tarihi Bibliyografyası", *Türkiye Cumhuriyeti'nin 90. Yılına Armağan*, Ed. Hüseyin Üreten, Mehmet Başaran, Günver Güneş, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın 2014, ss. 121-134.
- SARIBEY HAYKIRAN, Aysun, BAŞARAN, Mehmet, "Modernleşme Süreci'nde Aydın'da Yönetim Olgusu", *Tarihsel Süreçte Aydın*, Ed. Günver Güneş, T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın, 2012, ss.169-176.
- SARIBEY, Aysun, XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Aydın'da Yönetim, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2006.
- TOZDUMAN, Arzu, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Aydın Kenti Hakkında Bazı Gözlemler", *Tarihsel Süreçte Aydın*, Ed. Günver Güneş, T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın 2012, ss. 197-228.
- TOZDUMAN, Arzu, *Aydın Güzelhisarı'nın Sosyal ve İktisâdî Durumu (1844)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.
- TURHAN, Abdülkadir, *Güzelhisar-ı Aydın'dan İki Mahalle Hasan Efendi ve Ramazan Paşa, Anı, Sohbet, Mekânlar ve Aile Resimleri*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2014.
- TÜL, Şükrü, *Bitek Topraklar Üzerinde Aydın*, Ege Yayınları, İstanbul 2013.
- UĞUR, Abdullah, "Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri", *Tarihsel Süreçte Aydın*, Ed. Günver Güneş, T.C. Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın 2012, ss. 1-32.

Ek 1: NFS.d. 03008 Numaralı Nüfus Defterinin Cami- Atik Mahallesi'nin Mütesellim Dairesinin İlk Kısım.

[illegible]

Ek 3:NFS.d. 03008 Numaralı Nüfus Defterinin Cami- Atik Mahallesi'nin Mütessellim Dairesi-nin Transkripsiyonu.

Daire-i Mütessellim Ağa der - Mahalle-i Paşa¹

Kara sakallı, Liva-i mezbur mütessellimi dergâh-ı âli Kapıcı-başlılarından El- Hac Eyüp Ağa Sinn 48	Oğlu Mehmet Sadık Sinn 18	Kara bıyıklı, Manisalı Musa oğlu Halil Sinn 30	Kara bıyıklı, Tekeli Mustafa Sinn 26
M(evcud), Uzun boylu şabb-ı emred, Gulam Yusuf Sinn 18	M(evcud), Orta boylu ter bıyıklı, Aydınli Mehmed Sinn 20	M(evcud), Orta boylu ter bıyıklı, Manisalı Şakir Sinn 20	Ter bıyıklı, Rodoslu Şakir Sinn 25
M(evcud), Ter bıyıklı, İzmirli Tahir Sinn 25	M(evcud), Uzun boylu ter bıyıklı, Gulam Rüstem Sinn 20	Şabb, Gulam El-hac Ahmed Sinn 15	Kumral bıyıklı, Alaşehirli Mustafa Sinn 25
M(evcud), Orta boylu kara bıyıklı, Ma'manlı? Saçlızade Ahmed Sinn 25	Sarı bıyıklı, Ma'manlı? Şeyh Ahmed bin Hacı Yusuf Sinn 30	Ter bıyıklı, Kocalı Numan bin Ali Sinn 30	M(evcud), Az bıyıklı, Amasyalı İsmail bin Mustafa Sinn 25
Kara bıyıklı, Mihaliçli Ahmed Sinn 30	Kara bıyıklı, Kastamonulu Mehmed bin Hüseyin Sinn 33	Kara bıyıklı, Manisalı Hacı Öksüz bin Ahmed Sinn 25	M(evcud), Ter bıyıklı, Karaoğlanlı'dan Ömer Mehmed oğlu Osman Sinn 18
M(evcud), Ter bıyıklı, Karaoğlanlı'dan Sarıca Ahmed oğlu Hüseyin Sinn 20	Sağır, Morali Mehmed Sinn 5	Sarı bıyıklı, Hacı Kadioğlu Karahisari Süleymanzade Ahmed Sinn 36	Kır sakallı, Kasabalı Ahmed Efendi Sinn 50
Kara bıyıklı, Arapgirli İbrahim oğlu Mustafa Sinn 40	M(evcud), Kara bıyıklı, Arapgirli Ahmed oğlu Hüseyin Sinn 25	Müzellef sakallı, Dergâh-ı âli mektubî hulefasından Mustafa Fehmi Efendi Sinn 23	Sarı bıyıklı, Menlikli? Ahmed Sinn 30

¹NFS.d.03008, s.1-3.

Kumral bıyıklı, Cizye kalemi kete- besinden Asitaneli el-Hac Salih Efendi Sinn 35	Ter bıyıklı, Vidinli Ahmed Sinn 20	Babaköylü katib Meh- med Efendi Sinn 45	Oğlu Ali Efendi Sinn 12
M(evcud), Ter bıyıklı, Beydağlı? Hafız Mehmed Sinn 20	M(evcud), Ter bıyıklı, Akçaabadlı Mehmed Sinn23	Sarı sakallı, Mısırlı Hacı Hasan Sinn 40	Sarı sakallı, Asitaneli katib Ahmed Efendi Sinn 38
Sarı bıyıklı, Asitaneli Mehmed bin Reşid Sinn 30	Kara bıyıklı, Edirneli Ahmed Sinn 35	Kır sakallı Zağferanbolî? Şeyh- zâde İsmail Efendi Sinn 40	Kara bıyıklı, Selanikli Ahmed Sinn 25
Sarı bıyıklı, Kasabalı Osman Sinn 30	M(evcud), Kara bıyıklı, Ay- dınlı Mustafa Sinn 27	Kara bıyıklı, Trabzonlu İbrahim Sinn 40	Kara bıyıklı, Yenişehirli Mehmed Ali Sinn 40
M(evcud), Ter bıyıklı, Karında- şı Mustafa Sinn 20	Sarı bıyıklı, Katib Kırkağaçlı Emin Efendi Sinn 35	Kara bıyıklı, Alaşehirli Mustafa Sinn 26	Kara bıyıklı, Erzurumî Şerif Sinn 42
Bıyıklı, Arab Mercan Sinn 24	Gulam Mustafa Sinn 9	(---) Gulam Arab Hayred- din Sinn 11	Sarı bıyıklı, Edremitli Ahmed bin Mustafa Sinn 25
Kara bıyıklı, Tosyalı Yakub bin Mehmed Sinn 40	Sarı bıyıklı Mihaliçli Hüseyin bin Hasan Sinn 30	Kara sakallı Somalı Arab Hasan bin Hüseyin Sinn 45	Kır bıyıklı, Balıkesirli Mustafa bin Mehmed Sinn 40
M(evcud), Az kara bıyıklı, Ber- gamalı Süleyman bin Mehmed Sinn 25	Kara bıyıklı, Erekli? İbrahim bin Mehmed Sinn 30	Kara bıyıklı, Tokatlı Hüseyin bin Mehmed Sinn 30	Bıyıklı, Edremitli Emin bin Ali Sinn 25
M(evcud), Kara bıyıklı, Ispartalı Mustafa bin Mustafa Sinn 25	Kara bıyıklı, Kemahlı Ali bin Ömer Sinn 45	Sarı bıyıklı, Hacı Yusuf bin Mustafa Sinn 30	Kır sakallı, Karabaşlı? Hacı İbra- him bin İbrahim Sinn 41
M(evcud), Çar-ı ebru, Yeğeni Hasan bin Mustafa Sinn 17	Sarı bıyıklı, Adalı Mahmud bin Mehmed Sinn 30	Az kara bıyıklı, Mehmed Ali bin İbra- him Sinn 21	Kara bıyıklı, Manisalı Deli Hüseyin bin Halil Sinn 25

Kara bıyıklı, Bayındırlı Veli bin İbrahim Sinn 40	M(evcud), Kara bıyıklı, Ka- rapınarlı Hacı Mehmed bin Mehmed Sinn 25	Kara bıyıklı, Bakırlı Ali bin Ali Sinn 30	Ter bıyıklı, Mustafa bin Mehmed Sinn 25
Kara bıyıklı, Pınarbaşı? Meh- med Sinn 27	Kır Sakallı, Bilecikli Hacı Ahmed Sinn 50	Şabb, Oğlu Süleyman Sinn 18	Sarı bıyıklı, Kastamonî Mustafa Sinn 30
Bıyıklı, Zağferanbolî? Ah- med Sinn 29	Bıyıklı, Arab Hacı Hasan Sinn 37	Kara bıyıklı, Şebinka- rahisari Hüseyin bin Hasan Sinn 35	M(evcud), Sarı bıyıklı, Ahışalı? Deli Meh- med bin İsmail Sinn 25
Kara bıyıklı, Taraklı Deli Ahmed bin Osman Sinn 35	Kumral bıyıklı, Ahışalı? Osman bin Mehmed Sinn 40	Kara bıyıklı, Tatar Deli Hüseyin bin Ahmed Sinn 35	Kara bıyıklı, Bergamalı Sadık Köle? Sinn 30
Sarı bıyıklı, Aceli? Mehmed bin Hasan Sinn 40	Şabb, Hüseyin bin Mehmed Sinn 17	Kır sakallı, Alaşehirli Hasan bin Mehmed Sinn 65	Bıyıklı, Mustafa bin İbrahim Sinn 25
M(evcud), Ter bıyıklı, Bursalı Mustafa bin Ali Sinn 25	Bıyıklı, Rodoslu Ahmed bin Mehmed Sinn 30	Sarı bıyıklı, Gördesli Mehmed ka- rındaşı İsmail Sinn 25	Sakallı, Gördesli Ali bin Ali Sinn 35
Kara bıyıklı, İzmirli Hüseyin bin Mustafa Sinn 20	M(evcud), Sarı bıyıklı, Kızıl- hisarlı Ahmed bin Ebubekir Sinn 23	Kır sakallı, Kırkağaçlı Ali bin Mehmed Sinn 60	Kır sakallı, (---)den Ömer bin Halil Sinn 60
Kara bıyıklı Süleyman Kavas bin Mustafa Sinn 30	Sarı bıyıklı, Bo- ğazşehirli? Meh- med Emin bin Halil Sinn 35	M(evcud), Az bıyıklı, Ruşuklu İsmail bin Osman Sinn 25	Kara bıyıklı, Bolulu Şeyh Yusuf bin Kerim Sinn 32
Sarı bıyıklı, Adanalı İsmail bin Ali Sinn 45	Kara bıyıklı, Er- zurumî Ali bin İbiş Sinn 30	Sarı köse sakallı, Gü- zelhisarî Halil bin Os- man Sinn 40	Kır sakallı, Manisalı Mehmed bin İsmail Sinn 55
Bıyıklı, Manisalı Ahmed bin Ahmed	M(evcud), Kara bıyıklı, Kasabalı İbrahim	Kır sakallı, Somalı Mustafa bin Mustafa	Bıyıklı, Yenişehirli Mustafa bin Hasan

Sinn 35	bin Mustafa Sinn 18	Sinn 50	Sinn 30
Sarı bıyıklı, Ahışalı? Tatar Hayrullah bin Ali Sinn 35	Kır sakallı, Mu- curlulu Ömer Kavas bin Ebube- kir Sinn 45	Sarı bıyıklı, Asitaneli Tatar Hacı Mehmed bin Salih Sinn 35	M(evcud), Çar- ı ebru, Ali bin Mehmed Sinn 19
Kara bıyıklı, Alaiyeli Ali bin Ömer Sinn 35	Sarı bıyıklı, Ünyeli Mehmed Kavas bin İsmail Sinn 30	M(evcud), Sarı bıyıklı, Kastamonî Mustafa bin Mustafa Sinn 25	Kara bıyıklı, Kayserili Halil Kavas bin Veli Sinn 25
Kara bıyıklı, Kütah- yalı Halil bin Meh- med Sinn 41	Sarı bıyıklı, Da- rendeli Ali Kavas bin Veli Sinn 35	Kır sakallı Karaoğlanlı? Hasan bin Ahmed Sinn 60	Kara sakallı, Hacı Yusuf bin Halil Sinn 30
Sarı sakallı, Halil bin Hasan Sinn 30	Ter bıyıklı, Meh- med bin Hasan Sinn 25	M(evcud), Ter bıyıklı, İzmirli Ali bin Mustafa Sinn 25	Kumral bıyıklı, Hacı İbrahim bin Ab- dullah Sinn 30
Kır sakallı, Manisalı Hacı İbra- him bin İsmail Sinn 65	Kara bıyıklı, Ma- nisalı Ahmed bin Ahmed Sinn 30	Kara bıyıklı, Kütahyalı Hacı Meh- med bin Halil Sinn 30	Kara bıyıklı, Karahisarî Ahmed bin Hacı Ali Sinn 30
Kara bıyıklı, Sendüklü? Molla Hasan bin Ali Sinn 30	Kara sakallı, Konyalı Abdur- rahman bin Mus- tafa Sinn 27	M(evcud), Şabb, Kütahyalı Ali bin Mehmed Sinn 16	Kır sakallı, Kemerli Mehmed bin Ali Sinn 65
M(evcud), Şabb, Kemerli Ömer bin Hüseyin Sinn 17	Kara bıyıklı, Tokadî Emin bin Mustafa Sinn 30	Sarı sakallı, Birgili İsmail bin Ömer Sinn 40	Kara sakallı, Manisalı Soytaî ? Ha- san bin Mehmed Sinn 45
Kara bıyıklı Kasabalı Deli İbra- him bin Ali Sinn 25	(---) Oğlu Mehmed Sinn 11	M(evcud), Ter bıyıklı, Alaiyeli İbrahim bin Şerif Mehmed Sinn 25	Aksakallı, Kasabalı Hacı Hasan bin Mehmed Sinn 75
Gulam Arab Mercan Sinn 20	Kır sakallı, Aydınlı Şakir bin Mustafa Sinn 60	Sarı bıyıklı, Tireli Ömer bin Abdul- lah Sinn 35	Sarı bıyıklı, Kastamonî Emin Ağa bin Hasan Sinn 40
Gulam Arab Ali Sinn 20	Sarı bıyıklı, Kas- tamonî Ali Çavuş bin Mehmed Sinn 45	Kara bıyıklı, Kastamonî Mustafa bin Hüseyin Sinn 45	Kara bıyıklı, Madenli Mehmed Ka- vas bin Hüseyin Sinn 40

Az kara bıyıklı, Karındaşı Ahmed Sinn 30	Sarı bıyıklı, Sivasî Ahmed Kavas bin Hasan Sinn 45	Bıyıklı, Kasabalı Mehmed bin Ömer Sinn 30	M(evcud), Ter bıyıklı, Kastamonî Uzun Mehmed bin Mustafa Sinn 25
M(evcud), Ter bıyıklı, Kastamonî Mustafa bin Mehmed Sinn 23	Ter bıyıklı, Manisalı Mehmed bin İbrahim Sinn 20	Ter bıyıklı, İzmirli İsmail bin Ahmed Sinn 20	Sarı bıyıklı, Cezayirli Ömer Sinn 30
Kara bıyıklı, Nazillili Ali bin Ahmed Sinn 30	Kara bıyıklı, Mirahur Osman Sinn 30	Arab Köle Abdüssait Sinn 20	Köle Arab Bilal Sinn 20
Kara sakallı, Mısırlı Hacı Hasan Sinn 40	Kara köse sakallı, Mısırlı Hacı Yusuf Sinn 25	Bıyıklı, Mısırlı Abdi Sinn 25	Ter bıyıklı, Mısırlı Hasan Sinn 20
M(evcud), Ter bıyıklı, Alaşehirli Mahmud bin Mustafa Sinn 22	Gulam Arab Ali Sinn 20	Kır sakallı, Manisalı Hekim Mehmed bin Ali Sinn 55	Ter bıyıklı, Giridli Murad Sinn 20
Sarı bıyıklı, Alaşehirli Mehmed bin Halil Sinn 30	Kır sakallı, Manisalı Mehmed Çavuş bin Ahmed Sinn 55		
Cem'an: 170			

Ek 4:NFS.d. 03008 Numaralı Nüfus Defterinin Cami- Atik Mahallesi'nin İkinci Kısımının Transkripsiyonu.

Mahalle-i Cami-i Atik nam-ı diğer Paşa¹

Kır sakallı, Muhtar, Hafız El- Hac Abdurrahman bin Süleyman Sinn 50	Kır sakallı, Aydınlı Duhani, Ha- cı Mustafa Bin Ab- dullah Sinn 50 Tevellüd Emin veledi merkum Gurre-i Za Sene (1)247	Kara sakallı, Antak- yalı? Uncu, İbrahim bin Hacı Mehmed Sinn 35	Kır sakallı, Kazzaz Mehmed bin Ali Sinn 50
Kır sakallı, Karacasulu, Bezzaz, Süleyman bin Hacı Osman Sinn 60	Kır sakallı, Sobucalı Bezzaz, Hacı Ahmed bin Hacı Mehmed Sinn 60	Kır sakallı, Berber, Hacı Ali bin Hüseyin Sinn 55 Fevt: Fi 5 R sene (1)247	Kır sakallı, Karahisarî Saraç, Mustafa bin Hacı Mehmed Sinn 55
Kır sakallı, Antakyalı, Duhani, Hacı Yusuf bin Halil Sinn 57 Fevt: 5 C sene (1)247	Sakallı, Işıklı, Attar, Meh- med bin Hasan Sinn 60	Sakallı, Giridi, Mehmed bin Süleyman Sinn 55 Fevt: 23 Ş (1)247	Sakallı, İzmirli, Kahveci, Hasan bin Hasan Sinn 55
Sakallı, Değirmenci, Hacı Mehmed bin İbrahim Sinn 80	Sakallı, Sobcalı?, Attar, Musa oğlu Hacı Ali Sinn 60 Fevt: gurre-i R sene (1)247	Sakallı, Yağcı, Hacı Hasan bin Mehmed Sinn 60 Fevt: gurre-i L sene (1)247	M(evcud) Uzun boylu- kara bıyıklı, Manav, Mehmed bin Meh- med Sinn 28
Sakallı, Yağcı, Mehmed bin Hacı Mehmed Sinn 35	Sakallı, Ispartalı, Eskici, Hü- seyin bin Abdullah Sinn 45	M(evcud) Orta boylu-sarı bı- yıklı, Arpacı, Ali bin Hacı Halil Sinn 25	Sakallı, Antakyalı, Arpacı, Abdullah bin Süley- man Sinn 40 Tevellüd: Süleyman veledi merkum fi gurre-i Z sene (1)247
Sakallı, Rençber, Hacı Ali bin Mehmed Sinn 60	Sakallı, Nalbant, Ahmed bin Ahmed Sinn 55 Fevt: gurre-i Z se- ne(1)248	M(evcud) Şabb, Gulamı, Ali bin Ab- dullah Sinn 15 Fevt: 2 Ra sene (1)248	Sakallı, Nalbant, Mehmed bin İbrahim Sinn 60 Fevt: (---) sene (1)248
M(evcud)	Sakallı,	Oğlu, Mehmed	Sakallı,

¹ NFS.d. 03008, s. 3-4.

Şabb, Oğlu, Mustafa Sinn 15 Fevt Gurre-i Za (12)46	Şerbetcioğlu Hüseyin bin Hacı Mehmed Sinn 50 Fevt: gurre-i Za (12)47	Sinn 6	Meşhur Kasabalı, Berber Osman bin Mehmed Sinn 55
32 Sakallı, Karadenizli, Çubukcu Halil bin Mehmed Sinn 50	M(evcud) Şabb, Üvey oğlu, Sadullah Sinn 16	M(evcud) Şabb, Diğer Üvey oğlu, Mehmed Sinn 28	35 Hafidi, Abdulkadir Sinn 6 Fevt: gurre-i Ca sene(1)248
Sakallı, Bozdoğanlı, Çubukcu, Mehmed bin Mustafa Sinn 55 Fevt 2 (---) sene (1)247	M(evcud) Şabb, Oğlu, Ali Sinn 15	M(evcud) Ter bıyıklı, Panayırıcı, Musa bin Mustafa Sinn 22	Oğlu, Mehmed Sinn 3
Sakallı, Eğri Kavaklı, Çulha, Molla Halil bin Mehmed Sinn 50	M(evcud) Sakallı 41 Kerpiçcioğlu? Terzi Mehmet bin Alim Sinn 30 Reft: 4 Ş (1)249	M(evcud) Kara bıyıklı, Rençber Çiftçi, Abdullah bin Mehmed Sinn 28 Fevt: 5 Rebiülahir sene (1)248	Bıyıklı, Rençber, Mehmed bin Süleyman Sinn 30
Kara sakallı, Buldanlı, Çulha, Ali bin İsmail Sinn 28 Tevellüd: Mehmed veledi merkum (---) Za (1)247	Sakallı, Ispartalı, Neccar, Ömer bin İsmail Sinn 55	Oğlu, Mustafa Sinn 6	M(evcud) Kara bıyıklı, Ispartalı, Pabuşcu, Hüseyin bin Süleyman Sinn 25
Ispartalı, Pabuccu, Mustafa bin Süleyman Sinn 12	M(evcud) Kara sakallı, Köşkte-reli, Nalbant, Hüseyin bin Hasan Sinn 25 Tevellüd: Ahmed veledi merkum 3 Za (1)247	Sakallı, Şahinceli? Rençber, Mustafa Ali bin Mehmed Sinn 40	M(evcud) Ter bıyıklı, Sobucalı?, Terzi, Mehmed bin Mehmed Sinn 20
Sakallı, Dağlı, Rençber, Hacı Mehmed bin Ali Sinn 50	Oğlu, Ali Sinn 3	Sakallı, Mudanyalı, Ulu Cami İmamı, Mehmed Efendi bin Mustafa Sinn 35	M(evcud) Az Bıyıklı, Üvey oğlu, Mehmed bin Ahmed Sinn 24
Sakallı,	Sakallı,	Oğlu, Halil	Diğer oğlu, Salih

Sabuncu, Mustafa bin Hüseyin Sinn 40	Kethüdası, Saraç, Ali bin Mustafa Sinn 35	Sinn 8	Sinn 5 Fevt: gurre-i Za sene (12)47
57 Sakallı, Aşçı, Hacı Mehmed bin Hacı Süleyman Sinn 40	58 Oğlu, Mehmed Sinn 8 Fevt: 5 R sene (1)247	59 Diğer oğlu, Abdül- kadir Sinn 5 Fevt 5 R sene (1)248	60 M(evcud) Uzun Boylu, ter bı- yıklı, Benli İsa oğlu Terzi Mustafa Sinn 20 Tevellüd: gurre-i B sene 1(247)
61 Sakallı, Karındaşı, Ahmed Sinn 30	M(evcud) Orta boylu, Şabb, Diğer Karındaşı, Mehmed Sinn 16	63 Sakallı, Kabasuluoğlu? Bez- zaz Süleyman bin Süleyman Sinn 28	64 M(evcud) Orta boylu, Ter bıyıklı, Üvey karındaşı, Hacı Ahmed bin Yağcı Hasan Sinn 20 Reft: gurre-i M sene (1)248
Orta boylu Sarı Sakallı, Hasırcı, Osman bin Hacı Ali Sinn 28	M(evcud) Uzun boylu, Şabb, Karındaşı, Hasırcı, Mehmed Sinn 17	Sakallı, Çineli, Hüseyin bin Mehmed Sinn 20	Sakallı, Mısırlı, Kınacı, İbra- him bin Hacı Hasan Sinn 30
M(evcud) Orta boylu - şabb, Bacacı, Ali bin Hacı Ali Sinn 18	Karındaşı, Arap Ab- dullah Sinn 10	Sakallı, Tireli, Kazzaz Hüse- yin bin Mustafa Sinn 30	Mehmed bin Saraç Mustafa Sinn 7
Yetim İbrahim bin Veli Sinn 5	M(evcud) Orta boylu Az Bıyıklı, Gürültüoğlu Mustafa Sinn 25	Arpacı, Abdullah Oğlu Mustafa Sinn 7	Sakallı, Talib, Molla Ahmed bin Mustafa Sinn 30
Sakallı, Bozdoğanlı, Meh- med bin İbrahim Sinn 60	Yetim Ali bin Sü- leyman Sinn 8 Fevt: 8 S sene (1)248	80 Sakallı, Kalaycıoğlu Hacı Süleyman Sinn 40 Tevellüd: Mehmed veled-i merkum Fi 5 R sene (12)46	Oğlu, Ahmed Sinn 6
Sakallı,	83	Oğlu, Ahmed	Sakallı, Kahveci Ha-

Mısırlı, Arap Mustafa bin Mehmed Sinn 55	Sakallı, Duhancı Mustafa Gulamı Ali Sinn 45 (---) sene 1(248)	Sinn 3	san bin Mehmed Sinn 40
Sakallı, Arpacı, Ali bin Ahmed Sinn 40	Oğlu, Ali Sinn 7	Eskici, Hüseyin Oğlu Abdullah Sinn 5	Bezzaz, Hacı Molla Ahmed oğlu Mehmed Ali Sinn 3 Tevellüd: Ahmed veledi merhum Fi 3 Z sene (1)247
Sakallı, Çulha, Molla Ahmed oğlu Hacı İsa Sinn 60	Sakallı, Semerci, Ahmed oğlu Mehmed Sinn 40 Fevt: 2 M (1)247	Sakallı, Döşemeci, Hüseyin bin Abdullah Sinn 40	Sakallı, Debbağ, Karakaş Mustafa Sinn 35
M(evcud) Orta boylu, ter bıyıklı, Koca Değirmencioğlu Terzi Mustafa Sinn 22			
Cem'an 93			

2290 NUMARALI TEMETTUAT DEFTERİNE GÖRE HASANLI=UZUN HASANLAR KARYESİ

Mehmet BAŞARAN*

mbasaran61@gmail.com

Özet

Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu amaçla mali alanda halktan vergi mükellefi olanların sahip oldukları mal ve mülklerin yıllık gelirleri üzerinden temettü vergisi alınması esası benimsenmiştir. Bu vergi kayıtları temettuat defterleri adı verilen defterlere yazılmıştır. Bu defterlerde vergi mükellefi hane sayıları, arazi miktarları, yetiştirilen ürünler, ödenen vergiler ve hayvan sayıları ile ilgili detaylı bilgiler bulunmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda bulunan Temettuat Defterlerinden Uzun Hasanlar'a ait BOA, ML.VRD.TMT.d kod ve 02290 numaralı defter incelenerek değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzun Hasanlar, Menemen, temettuat defterleri, temettü vergisi.

HASANLI/UZUN HASANLAR VILLAGE ACCORDING TO DIVIDENDS BOOK NUMBER 2290

Abstract

With the Tanzimat Edict, the Ottoman Empire entered the restructuring process. With this aim, getting an income tax basis from properties of the taxpayers living in public according to their annual income was considered. Those tax records were written in profit notebooks. These books contain detailed information about the number of taxpayer households, the amount of land, the products grown, the taxes paid and number of animals.

In this research, an evaluation was done by searching Uzun Hasan's BOA, ML. VRD. TMT.d 02290 numbered notebooks in the profit notebooks of Head of the Presidential State Archives of the Republic of Turkey.

Key words: Uzun Hasanlar, Menemen, profit notebooks, income tax

* Dr. Öğrt. Üyesi. Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı. mbasaran@adu.edu.tr

UZUNHASANLAR KÖYÜ HAKKINDA BİLGİ

İzmir'e bağlı Menemen ilçesinin kuzeydoğusunda Haykırın ve Görece Köyleri arasında yer alan Hasanlar'a ilişkin ilk bilgilerimiz 1571 yılındaki Tahrir Defterlerinde yer almaktadır. İğnedere Köyü'nün bir mezrası olarak belirtilen Hasanlar, Temnos Antik Kenti'nin güneybatı tarafında bir vadide kurulmuş, 1971 yılında ise Gediz Nehri kıyısına inmiştir.

Temnos'a bağlı Bizans yerleşimi olan Hasanlar'ın yakınında Çinkırak Tarlası ve Hamamderesi mevkiilerinde döneme ilişkin kalıntılar bulunmaktadır. Ayrıca Menemen-Turgutlar yolunun yanında Kilise mevkiinde M.S. 13. yüzyıla tarihlenen bir Manastır kalıntısı ve Bucak Çeşmesi yakınında harabeler bulunmaktadır.¹

Aliğa Güzelhisar Köyü'nün kuzeydoğu yönünde yer alan Uzunhasanlar Köyü aynı zamanda Sirice Deresi kolunun doğduğu yerdir.

Aiol öncesi bir yerleşim yeri olan "Titnaios" veya kısaca "Tisna"nın Uzunhasanlar civarında olduğu belirtilen bu yerleşim yerinin Luvi ismi olduğu ve kökünün Amazonlara kadar indiği kaynaklarda yer almaktadır.

1305'ten sonra ise Lidya'nın batısına doğru ilerleyen Türkler, Manisa'nın alınması ile birlikte, çevresi ormanlarla örtülü bir kale yani Güzelhisar dedikleri yere gelmeleri ile Uzunhasanlar Köyü dolaylarında da atlarını sürdükleri ve buralara yerleştikleri tarihsel kayıtlarda aktarılmaktadır.

1943 yılında bu yöreye gelen Çağatay Uluçay, "Saruhanogulları ve Eserlerine Dair Vesikalar" adlı kitabında "Köyün (Gü-

zelhisar) bir saat kadar doğusunda Uzunhasanlar köyünde bir dağ ve bu dağda Ça'şa Kalası adı verilen bir kalenin harabeleri bulunmaktadır... Bunların Etiler veyahut da onlardan sonra buraya yerleşen milletler tarafından ileri karakol olarak kullanılmış olması muhtemeldir" sözleri ile Uzunhasanlar ve çevresi ile ilgili bilgi vermektedir.

Ayrıca Uzunhasanlar ve Çıtak Köyü arasında Babaoğlu isimli bir mevkiiden söz ederek, buranın Fatih Devrinde Güzelhisar civarında yaşayan Ahmed Dededen ve oğulları Güvendik ve Mahmud'dan dolayı "Babaoğlu" diye adlandırıldığından söz eder. Bunun nedeni de oğullar arasında yaşanan kalburla su taşıma hikâyesi ve oğul Mahmud'un bu işi başarması ile birlikte "Babaoğlu" adının verilmesinden kaynaklandığını belirtmektedir.

Uzunhasanlar Köyü Manisa Vilayeti merkez kazasına bağlı bir yerleşim yeri olarak yer almaktadır. Ancak 26 Haziran 1930 tarihli ve 649/532 numaralı Dahiliye Vekâleti'ne ilişkin bir yazı ve Reisicumhur "Gazi M. Kemal" imzalı bir kararname ile,

*"Manisa vilayeti merkez kazasına merbut **Uzunhasanlar**, Karakuzuğ, Atçukuru, Karaköy, Kalabak köyleri mezkur kazadan alınarak İzmir Vilayetinin Menemen kazasına tabi Aliğa Çiftliği nahiyesi..." içerisinde yer alacağı; "Manisa vilayeti merkez kazasına merbut **Uzunhasanlar**, Karakuzuğ, Atçukuru, Karaköy, Kalabak köyleri Manisa'ya uzak ve İzmir vilayetinin Menemen kazasına tabi Aliğa Çiftliği nahiyesine pek yakın mesafededir.*

"Bu köylerin Manisa'ya uzak bulunması yüzünden idari ve askeri muamelatta tehlikeli vaki olmakta bulunduğu gibi halk da hükümete ait işleri için uzun yollar kat'ıyla Manisa'ya gitmek yüzünden müşkülata uğramakta ve o sırada işlerinden de mahrum kalmaktadırlar. Bu

¹ Ersin Doğer, *İlk İskânlardan Yunan İşgaline Kadar Menemen ya da Tarhaniyat Tarihi*, 1998.

sebeplerle zikr olunan köylerin kendilerine çok yakın bulunan mezkûr nahiyeye irtibatları tahvil edildiği takdirde idari, askeri ve inzibati hususatında kolaylık hâsıl olacağı ve halk da resmi işleri dolaşısıyla uzun mesafeler kat'ıyla Manisa'ya gidip gelmek müşkülâtından kurtarılacağı cihetiyle Manisa vilayeti İdare Heyeti ile Vilayet Encümeni'nin Vilayet İdaresi Kanunu'nun ikinci maddesine tevfi kan muvafık görülen mütalaaları mucibince mevzubahis beş köyün Menemen kazasının Aliğa Nahiyesine ilhakları tensip edilerek merbut kararname tanzim olunmuştur efendim"

satırları içeren gerekçeli kararlar belirtilmiştir.²

A)UZUNHASANLAR KARYESİ TEMETTUAAT DEFTERİ

a)Temettuat Defterlerinin Kapsamı Ve Önemi

Temettü' kâr etmek anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Temettüat ise; karlar, kazançlar demektir.³

Osmanlı taşrasının anlaşılması için; Klasik dönem Osmanlı Tarihi'nde devlet yapılanmasında önemli bir yeri olan Tapu Tahrirleri verilerine gereksinim duyulmuştur. Bu defterler ile tımar sisteminin uygulanabilmesi için yönetsel, sosyal, ekonomik ve askerî düzenlemeleri yapmak amacıyla bölgelerin olanaklarının tespit edilmesini sağlamıştır.

İkinci kaynak ise; Osmanlı Devleti'nin yenileşme dönemine ait olan Temettuat Defterleri'dir. H. 1260/M. 1844-1845 yılı sayımlarını içeren Temettuat Defterleri araştırmacılara bulunduğu döneme ve ait olduğu bölgeye ilişkin sosyo-ekonomik ve

demografik yapı hakkında detaylı bilgiler sunar.⁴

19. yüzyılın başları ve özellikle de Tanzimat'ın ilanı Osmanlı Devleti'nin klasik dönem olarak adlandırılan yapısından tamamen uzaklaşmasına neden olan bir dönemdir. Bu süreç içinde en önemli değişim ve dönüşüm devletin mali politikalarında olmuştur.⁵ Bu dönüşümden de anlayacağımız, devletin gelirlerinin kontrol altında tutulması, vergi verecek kişilerin tespit edilmesi, ağır vergi yükünün hafifletilip halkın refaha kavuşturulması, bu sayede devletin gelirlerinin artırılarak son dönemde gittikçe bozulan gelir-gider dengesinin yeniden kurulmasıdır.⁶ Bunun için 19 Zilkade 1255 (23 Ocak 1840) tarihinde Muhassıllar Nezareti'ne talimatname⁷ gönderilmiş, her yerde ahalinin ismi, şöhreti, arazileri, hayvanları, tüccar ve esnafın ise yıllık gelirleri vs. bilgilerinin kaydedildiği defterler tutulması emredilmiştir.⁸

Bu defterler, Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik tarihinin önemli kaynak-

⁴ Bu konuda bilgi için Bkz: Said Öztürk, "Konya Temettuat Defterleri", *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, 7-9 Nisan 1999, Konya; Said Öztürk, "Türkiye'de Temettuat Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 1, S. 1, İstanbul 2003; Tevfik Güran "19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2000; Mübahat Küçükoglu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", *Belleten*, C. LIX/225, Ankara; Mehmet Başaran-Aysun Sarıbey Haykıran, *19. Yüzyıl Osmanlı Belgelerinde Yenipazar, Yenipazar Belediyesi Kültür Yayınları*, Ankara, Mayıs 2015; Mehmet Başaran-Aysun Sarıbey Haykıran, *19 Yüzyıl Arşiv Belgelerinde İncirliova*, Aydın, Eylül 2018.

⁵ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s. 365.

⁶ Mustafa Serin, "Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Temettuat Defterleri", *Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1998*, Ankara, 1998, s. 718; Abdüllatif Şener, *Tanzimat Dönemi Vergi Sistemi*, Ankara 1990.

⁷ Abdurrahman Vefik, *Tekâlif Kavâidi*, C. II, İstanbul 1330, s. 59.

⁸ Serin, *a.g.m.*, s. 718.

² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 30.11.1 / 56-17-7

³ Ferit Devellioğlu, "Temettü'-Temettüat", *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1996.

ları durumundadır. Vergi mükelleflerinin adları, lakapları ve meslekleri bu defterlerde kayıt altına alınmıştır. Osmanlı taşrasına ilişkin çözümleme, tahlil yapabilmek açısından istatistiksel verileri bünyesinde barındırır. Kişiyi kazanç sağlayacak her türlü mal varlığı, tarla, bahçe, ev, dükkân, hayvanlar ve gelir getiren mesleği tespit edilerek her mükellefin kişisel servetine ve yıllık kazancına göre bir vergi konulmaya çalışılmıştır.

Kişisel anlamda bu bilgiler yanında Temettuat Defterleri ve buradan elde edilen verilerle, kent ve kırsal alandaki toprak miktarını, ürün çeşitlerini ve bunlar için ayrılan toprağın dönüm büyüklüğünü, dönüm başına verimliliği, hayvancılığın kent-köy ekonomisindeki yerini, sanayi, ticari ve hizmet sektörünün geçmiş durumlarını inceleme olanağına sahip olmaktadır.

Bunun da bize yerleşimin geçmiş sosyo-ekonomik yapısının günümüz açısından da değerlendirmemizi olanaklı kılan veriler sağladığını söyleyebiliriz.⁹

Temettuat Defterleri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde, Kamil Kepeci ve Maliyeden Müdevver Defterler tasnifi içerisinde yer almaktadır.

Temettuat Defterleri toplumun en küçük sosyal birimi olan hane yani aile esas alınarak hazırlanmış belgelerdir. Burada hane reisine yer verilir yani vergi veren erkek nüfus kayıt edilmektedir. Bunun yanında kadın nüfusa pek fazla yer verilmez, ancak dul ve yalnız hanımlar eşlerinin ve/veya babalarının adları verilerek, defterin sonunda emlak ve temettuatları verilmektedir.

Belirttiğimiz üzere hane esası üzerine yapılan bu sayımlarda yer alan bilgiler dört bölümde toplanabilir.

1. Hane Sahibi;
 - a) İsmi
 - b) Unvanı ve mesleği
2. Menkul ve gayri menkul servet:
 - a) Yerleşim biriminde ve/veya yerleşim yerinin dışında sahip olunan ekili veya nadasa bırakılmış tarla, bahçe, bağ ve zeytinlik miktarı. Kira ile tutulan ve/veya verilen arazi miktarı ve değerleri.
 - b) Küçük ve büyük baş hayvanlarının cins, miktar ve yıllık hâsılatı
 - c) Değirmen, dükkân vb. gayri menkulün sayısı ve geliri
3. Gelirler:
 - a) Menkul veya gayr-i menkulün bir yıl içinde sağladığı hasılat veya kira geliri.
 - b) Hane reisinin ve diğerlerinin esnaflık, ticaret vb. etkinliklerden sağladığı gelirler.
4. Vergi ödemeleri:
 - a) Hane reisi tarafından ödenen "*vergi-yi mahsusa*"nın kuruş olarak miktarı.
 - b) Gayr-ı Müslim hane reisinin ve diğerlerinin ödemekle yükümlü cizyenin alâ, evsat ve ednâ olarak türü ve sayısı.
 - c) Aynen ödenen aşar vergisinin ürün olarak çeşidi, miktarı ve değeri.
 - d) Nakden=bedelen ödenen aşar ve rüsumun para olarak değeri.

⁹ S. Öztürk, "Konya...", s. 533.

b) Uzunhasanlar Temettuat Defterinin Değerlendirilmesi

ML. VRD. TMT. d kod ve 02290 sıra numarasına kayıtlı defter 17X50 ebadında olup, 14 sayfadır.

Bu defterde 1844/1845 yılı içinde 30 hanenin yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda Ömer Lütfi Barkan gibi iktisat tarihçilerinin genel kabulü doğrultusunda yapılan hesap neticesinde her hanede 5 kişinin yaşadığı varsayıldığında¹⁰ tahmini toplam nüfusu (30 hane x 5 kişi) 150 kişiden ibaret olduğunu belirtebiliriz.

Ancak bu hane sayısının yanında bir numara verilmektedir. Buna baktığımız zaman da numara sayısının 44 olduğu görülmektedir ki bunların 3'ü yetim ve oğul ilişkisi içerisinde aynı hane de oturanlardır. Bunlara hane numarası aynı verilmekte, ancak farklı olarak numaralandırılmaktadırlar.

Diğer 11 numara ise aşağıda da belirtteğimiz üzere başka yerde yaşayıp, Uzunhasanlar'da emlak ve arazisi olanlardır.

b1) Meslekler:

Meslekler	Meslek Sahibi Sayısı
Erbab-ı Ziraat	17
Çoban	2
Irgad	2
Sığırtmaç	2
Hatib	1
Adi Hizmetkâr	1
Bakkal çerçi	1
Kalaycı	1

¹⁰ Nejat Göyünç, "Hane", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 15, İstanbul 1997, s. 55.

Meslekler	Meslek Sahibi Sayısı
Erbab-ı Ziraat / Muhtar	1
Toplam	28

Tablodan da anlaşılacağı üzere Uzunhasanlar Köyü'nün en önemli gelir kaynağı ziraat olmaktadır ki ziraat ile uğraşanların sayısı 18 hanedir. Üretime katılmayan görevli olarak belirtebileceğimiz 1 Hatip ve 1 Muhtar bulunmaktadır. Ancak muhtar bu idari görevinin yanında ziraatla da uğraşarak üretime katkı sağlamaktaydı. Yine Tarımsal meslek grubu içinde çoban, ırgad, sığırtmaç gibi tarım işçileri de bulunmaktaydı.¹¹

Ortak yaşamın getirdiği koşullar çerçevesinde bakkal, kalaycı ve hizmetkâr gibi meslekler de defterde yer almaktadır.

¹¹ Bu tür meslek grubu, adından da anlaşılacağı üzere tarımla uğraşan hanelere işaret etmektedir. 1261 sayımlarında ekseriya hane numarası üzerinde "Erbâb-ı ziraatdan idiği", "çiftçi, gündelikçi..." gibi hane reisinin mesleği yazılmıştır. Küçük köylerde halkın hemen hemen hepsi yalnız ziraat ve hayvancılıktan geçimini temin etmektedirler. Ancak ziraatla uğraşanların hepsi toprak sahibi değillerdi. Toprağı olmayanlar, ailelerinin gücü toprağı işleyip ürünü kaldırmaya yetmeyen büyük toprak sahiplerinin yanlarında çalışmaktadırlar. Ekip biçecek az toprağı olanlar da büyük çiftliklerde gündelikçi olarak çalışmakta ve geçimleri için ek kazanç sağlamaktadırlar. Bu suretle biri nispeten büyük çiftliklerde devamlı çalışan hizmetkârlar, diğeri ekim ve mahsulün kaldırılması sıralarında faydalanılan çapacı, gündelikçi ve ırgatlar olmak üzere iki ayrı ziraat işçi sınıfı ortaya çıkmış bulunmaktadır ki Temettü Defterlerinde bu iki sınıfın durumunun takip edilmesi mümkündür. <http://www.os-ar.com/modules.php?name=News&file=article&sid=81>

b2) Hane Sahiplerinin İsimleri ve Meslekleri

Hane	Numarası	Meslek	Hane Sahibi
1	1	Hatib ¹	Hatib Molla Hüseyin bin Ali
2	2	Erbab-ı Ziraat / Muhtar	Muhtar Kara Mehmed bin Ahmed
3	3	Erbab-ı Ziraat	Manisalı oğlu Halil bin İbrahim
3	4		Manisalı oğlu Halil'in hanesinde sakine merhumun validesi Ganime Hatun
4	5	Erbab-ı Ziraat	Manisalı oğlu Hüseyin bin İbrahim
5	6	Erbab-ı Ziraat	Kaplan oğlu Hüseyin bin Mustafa
6	7	Adi Hizmetkâr ²	Kaplan oğlu Hüseyin damadı Tığ oğlu Mehmed bin Mustafa
7	8	Sığırtmaç Taifesinden	Şerif oğlu Ahmed bin İbrahim
8	9	Erbab-ı Ziraat	Kara Mehmed oğlu Mustafa
9	10		Kara Mehmed oğlu Ahmed bin Mehmed ³
10	11	Erbab-ı Ziraat	Yayla oğlu Hasan bin Hasan
11	12	Bakkal Çerçi Taifesinden	Kaplan oğlu Mehmed bin Mustafa
12	13	Sığırtmaç Taifesinden	Firus oğlu Hasan bin Mustafa
13	14	Irgad	Kara İsmail oğlu Mustafa
14	15	Erbab-ı Ziraat	Çeklerli Mehmet bin Hasan
15	16	Erbab-ı Ziraat	Balcı oğlu Mustafa bin Mehmet
16	17	Erbab-ı Ziraat	Busas oğlu Ali
17	18	Erbab-ı Ziraat	Busas oğlu Mehmed bin Hüseyin
18	19	Çoban makulesinden olduğu	Çoban Ahmed nin Abdullah
19	20	Erbab-ı Ziraat	El-hacc Abdullah bin Mehmed
19	21		Merkum el-hacc Abdullah hanesinde sakın üveyi oğlu İbrahim bin Mehmed
20	22	Erbab-ı Ziraat	İnce Hasan bin Hüseyin

¹ Berat-ı ali karye-i mezkurda vaki' cami-i şerifin hatibi.

² Erbab-ı Ziraattan merhum Hüseyin indinde Adi Hizmetkar

³ Merhum Rumeli ordu-yu hümayunu süvari üçüncü alayının ikinci bölüğünde saka olup bu defa müddet-i münavebesini zimminde gelmiş olduğu

Hane	Numarası	Meslek	Hane Sahibi
21	23	Erbab-ı Ziraat	Balcı oğlu Ahmed bin Süleyman
22	24	Erbab-ı Ziraat	Ak sakallı Mustafa bin Mehmed
23	25	Irgad	Şatır Halil bin Mehmed
24	26	Kalaycı taifesinden	Kalaycı Mehmed bin Hüseyin
25	27	Erbab-ı Ziraat	Mollaca oğlu Şerif Ali bin Mehmed
26	28	Erbab-ı Ziraat	Koca Mustafa bin İsmail
26	29		Koca Mustafa hanesinde sakine zevcesi Rabia Hatun
27	30	Erbab-ı Ziraat	Osman oğlu İsmail
28	31	Çoban	Urumelli Hasan bin Mahmud
29	32	Yetim	Müteveffa Nalband Hüseyin yetimi Şerif
30	33	Yetim	Müteveffa Çeklerli Şerif'in yetimleri Mehmed ve Hasan
	34	Erbab-ı Ziraat	Sarı İbrahim
30	35		Hasanca oğlu Mehmed
30	36		Müftü oğlu Ali
30	37		Müftü oğlu İbrahim
	38		Deveci Hüseyin
	39		Durasıllı Karyeli Hacı oğlu Süleyman
	40		Merkumun Karındaşı Çırıkçı Mustafa
	41		Koca İbrahim oğlu Ali
	42		Karamanlı Hasan
	43		Koca Kulak Ali
	44		Solak Mehmed

b3) Hane Sahiplerinin Bir Önceki Yıl Ödedikleri Ürün Vergisi

Sene-i sabıkada vergi-yi mahsulattan bir senede vermiş olduğu başlığı altında yer alan bu vergiyi 44 kişiden 31 kişinin ödediği anlaşılmaktadır.

3 hane zevce ve anne olması nedeniyle, 1 hane de Ordu-yu Hümayun'da görevli olması nedeniyle bir önceki yılın vergisini ödememiştir.

10 kişi ise Uzunhasanlar dışında emlak ve arazisi olduğu için bu defterde ödeme gösterilmemiştir. Köy temelinde

26,5 ile 200,5 arasında değişen vergi miktarının toplamı 2951 kuruştur.

b4) Hane Sahiplerinin Aşar¹ Olarak Verdikleri Ürünlerin Miktarı ve Ödedikleri Aşar Miktarı:

19. yüzyılda köylerde en çok yetiştirilen ürünler, üzüm, şair, darı, hinta, kestane, çavdar, susam ve zeytin idi. Bu ürünlerden öşır alınmaktaydı.

Öşır; Vakt-i hasadda mahsulât-ı arziyyeden ahz olunan mala ıtlak olunur. Cemine Aşar, tahsil ve cibayet edenlere Aşır, Uşur ve Muaşşır denilir.²

Aşar Olarak Verilen Ürünler	Aşar olarak Verilen Ürünlerin Miktarı	Aşar olarak Verilen Ürünlerin Parasal Değeri (kuruş)
Üzüm	1268,5 kıy-ye	387
Burçak	2,5 çeki	20
Zeytin	209,5 kıyye	209,5
Koza	225 kese	225
Şair = Arpa	44 çeki	220
Çavdar	5,5 çeki	44
Hinta = Buğday	55 çeki	550
Duhan = Tütün	68,5 kıyye	342,5
Susam	7 çeki	140
Şeftali	70 kıyye	35
Darı	86 çeki	516
Toplam		2689

Bu öşür olarak verilen ürünlerin yanında maktuan yani götürü usulü ile hatı³ korusunun onda biri olarak 10 kuruş ödenmekteydi.

Bedelen olarak ödenenler ise;

Bedelen verilen Ürün	Bedelen Verilen Ürünlerin Miktarı	Bedelen Verilen Ürünlerin Parasal Değeri (kuruş)
Bostan	13 Dönüm	130
Resm-i Kovan	47 Adet	35,10
Resm-i Ağnam	87 Adet	43,5
Toplam		208,6

Ürünlerin birim değerleri ise;

Bostan 10 para,

Burçak 8 kuruş,

Çavdar 8 kuruş,

Darı 6 kuruş,

Duhan 5 kuruş,

Hinta 10 kuruş,

Koza 1 kuruş,

Susam 20 kuruş,

Şair 5 kuruş,

Şeftali 20 kuruş,

Üzüm 12 para,

Zeytin 1 para,

Resm-i Kovan 30 para,

Resm-i Ağnam 20 para olarak verilmektedir.

¹ Aşar: Mahsullerden alınan onda birler. Öşır'ün çoğulu.

² Abdurrahman Vefik Sayın, *Tekalif Kavaidi (Osmanlı Vergi Sistemi)*, Ankara 1999, s. 16

³ Hatıb: Odun toplayan, oduncu.

b5) Tarımsal Alanlar, Elde Edilen Ürünler ve Miktarları:

1844-1845 yılları Temettuat Defterlerini incelediğimiz zaman, ekilen arazi ve ekim dışı arazi hakkında şu bilgileri elde etmekteyiz;

Mezru tarla yani ekilen, işlenen tarımsal arazi 379 dönüm olarak görünmekte ve bu araziler 33 hane tarafından işlenmektedir. İşlenen arazi miktarı 1 dönüm ile 40 dönüm arasında değişmektedir. Bu da ortalama köy temelinde 11,48 dönüm yapmaktadır. İşlenen bu arazilerden 1844

ve 1845 yılları içinde toplam olarak 29024 kuruş hasılat elde edilmekteydi.

“Gayr-i mezru tarla” yani ekim dışı veya nadasa bırakılan arazi ise 160 dönüm olarak yer almaktadır. Bu arazinin 140 dönümü dört yılda bir ziraat olunurken, 20 dönümü ise 5 yılda bir ziraat olunmaktaydı.

Müstecir yani kira olarak işlenen 1 dönüm duhan tarlası ve 1 dönüm de bağ bulunurken, 3 dönüm tarlada kiraya verilmekteydi.

Diğer tarımsal üretime bakacak olursak;

Cedid Bağ (Dönüm) Altmış beş senesinde mahsul alınacak	7,5
Duhan Tarla (Dönüm)	18,5
Hasılat-ı Senevisi Sene 60	2452,5 kuruş
Ber Vech-i Tahmin Sene 61	589,5 kuruş
Toplam	2907 kuruş
Zeytin Eşçarı (Sak) ¹	170
Hasılat-ı Senevisi Sene 60	1975,5 kuruş
Ber Vech-i Tahmin Sene 61	558 kuruş
Toplam	2407,5 kuruş
Bağ (Dönüm)	28,5
Hasılat-ı Senevisi Sene 60	3212,7 kuruş
Ber vech-i tahmin Sene 61	2421 kuruş
Toplam	4958,7 kuruş
Hayvan Korusu (Dönüm)	71

¹ Sak: Temettuat Defterlerinde zeytin veya dut ağaçlarının sayısı “sak” terimiyle yani adet olarak verilmektedir.

Hatıb Korusu (Dönüm)	25
Hasılat-ı Senevisi ber vech-i Tahmin Sene 60	90 kuruş
Toplam	90 kuruş
Şeftali Bahçesi (Dönüm)	2
Hasılat-ı Senevisi Sene 60	315 kuruş
Ber Vech-i Tahmin Sene 61	189 kuruş
Toplam	504 kuruş

b6) Uzunhasanlar Karyesi Dışında Gayr-i Menkulü Olanlar:

16 hanenin dışarıda gayr-i menkulü bulunmaktaydı. Bunların on birinde “*Dahil-i sancak olan Güzelhisar-ı Menemen kazası dahilinde nefs-i Güzelhisar tahtında merkumun emlak ve arazisi olduğu*” açıklaması yapılırken, dördünün, “*Oyarda*” da, birinin de “*Eğriköy tımarında*” emlak ve arazisi olduğu anlaşılmaktadır.

b7) Hayvancılık:

Aşağıda verdiğimiz tablodan da anlaşılacağı üzere Uzunhasanlar’da koyun sayısının önemli bir yer tutmasına karşılık, büyükbaş hayvan olarak nitelendirilen Öküz ve Sağman İnek de beslenmekteydi.

Ayrıca 69 adet arı kovanı bulunmakta ve bunlardan da 1844 yılında 496 kuruş hasılat elde edilmekteydi.

Hayvan Cinsi	Hayvan Sayısı ve Elde Edilen Hasılat
Sağman İnek (Re's) ¹	74
Hasılat-ı Senevisi (kuruş)	3700
İnek Döğesi (Re's) ²	49
Öküz (Re's)	43
Erkek Dana (Re's)	14
Dölsüz İnek (Re's)	8
İnek Döğesi (Re's) ³	4
İnek Danası (Re's)	2
Kısrak (Re's)	78
Tay (Re's)	42

¹ Re's: Baş, kafa.

² Altmış beş senesinde mahsul alınacak.

³ Altmış dört senesinde mahsul alınacak.

Bargir (Re's)	27
Merkep (Re's)	5
Sağman Koyun (Re's)	129
Sağman Koyun Hasılat-ı Senevisi (kuruş)	1668
Kuzu (Re's)	45
Erkek Koyun (Re's)	25

b8) Temettu Vergisi:⁴

Temettuat Vergisi Çeşidi	Temettuat Miktarı (Kuruş)	Temettuat Ödeyen Hane Sayısı
Mecmuundan bir senede tahminen temettuatı	27938,2	43
Irgadlıktan	700	2
Çerçilikten	500	1
Sığirtmaçlıktan	350	1
Köy kalaycılığından	350	1
Gayri ez-nakid-i saireden bir senede tahminen temettuatı ⁵	306	1
Adi Hizmetkârlık ücretinden	150	1
Hatiblik ücretinden	15	1
Toplam	30309,2⁶	

⁴ Tüccar ve esnafın yıllık kazanç miktarları tahmin ve takdir edilerek konan temettü' vergisinin geçmişi II. Mahmud Döneminde ihdas edilen ihtisab resmine dayanmaktadır. Vergi düzeninde yapılan reformlar çerçevesinde sanat, ticaret, serbest meslek ve emek vergileri 1863'de tahrir esasına göre temettü' vergisi adıyla toplanmaya başlamış ve 1926 tarihli Kazanç Vergisi Kanunu'na kadar temettü' vergisi adı altında devam etmiştir. Harun Şahin, "Osmanlı Vergi Sisteminde Reform ve Temettü' Vergisi", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 37, S. 1, Sivas 2013, s. 55.

⁵ Hane 29 Numara 32'de kayıtlı Müteveffa Nalband Hüseyin yetimi Şerif'in üzerinde 1390 kuruş nakidi olduğu kaydedilmiştir.

⁶ Defterde bu sayı 30310,10 olarak belirtilmiştir.

SONUÇ

İzmir'e bağlı Menemen ilçesinin kuzeydoğusunda Haykıran Görece köyleri arasında yer alan Uzunhasanlar 26 Haziran 1930 yılında Manisa'dan alınarak Menemen Aliğa'ya bağlanmıştır.

Ziraat temelli bir nitelik gösteren köy, arpa, buğday, tütün ve üzüm gibi ürünleri yetiştirirken, koza ve arı kovanlarına da sahip olmaktadır.

Hayvancılık alanında büyük ve küçükbaş hayvan beslenmekte ve ticareti yapılırken, bargir, kısarak ve merkep gibi hayvanlarla da taşıma ve binek olarak kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı
Arşivi ML. VRD. TMT. d. 02290

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet
Arşivi 30.11.1 / 56-17-7

Abdurrahman Vefik Sayın, *Tekâlif Kavâidi*
(Osmanlı Vergi Sistemi), Ankara
1999.

Abdurrahman Vefik, *Tekâlif Kavâidi*, c. II,
İstanbul 1330.

BAŞARAN, Mehmet, SARIBEY HAYKIRAN, Aysun, *19 Yüzyıl Arşiv Belgelerinde İncirliova*, Aydın, Eylül 2018.

BAŞARAN, Mehmet, SARIBEY HAYKIRAN, Aysun, *19. Yüzyıl Osmanlı Belgelerinde Yenipazar*, Yenipazar Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, Mayıs 2015.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1996.

DOĞER, Ersin, *İlk İskânlardan Yunan İşgaline Kadar Menemen ya da Tarhanıyat Tarihi*, 1998.

GÖYÜNÇ, Nejat, "Hane", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 15, İstanbul 1997.

GÜRAN, Tefik "19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2000.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, "Osmanlı Sosyal ve İktisadî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", *Belleten*, C. LIX/225, Ankara.

ÖZTÜRK, Said, "Konya Temettuat Defterleri", *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, 7-9 Nisan 1999, Konya.

ÖZTÜRK, Said, "Türkiye'de Temettuat Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 1, S. 1, İstanbul 2003.

SERİN, Mustafa, "Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Temettuat Defterleri", *Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1998*, Ankara, 1998.

ŞAHİN, Harun, "Osmanlı Vergi Sisteminde Reform ve Temettü' Vergisi", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 37, S. 1, Sivas 2013.

ŞENER, Abdülatif, *Tanzimat Dönemi Vergi Sistemi*, Ankara 1990.

<http://www.osar.com/modules.php?name=News&file=article&sid=81>

EKLER

Belge 1: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

T. C.
Dahiliye Vekâleti
V.İ. M. U.

C. **T.**
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

21-6-1930
23

Sayı Ş.2
649
532

Başvekkâleti Celileye

Hülâsa:
Manisa Vilâyeti merkez kazasına merbut
beş köyün tahvili irtibatına dair:

Manisa Vilâyeti merkez kazasına merbut beş köyün Menemen kazasının
Aliaga Çiftliği nahiyesine ilhakına dair ikişer adet tanzim olunan
kararname ve Esbabı mucibe lîyinası leffen arz ve takdim kılındı.
Mukatazasının ifasına müsaade buyrulması maruzdur efendim .

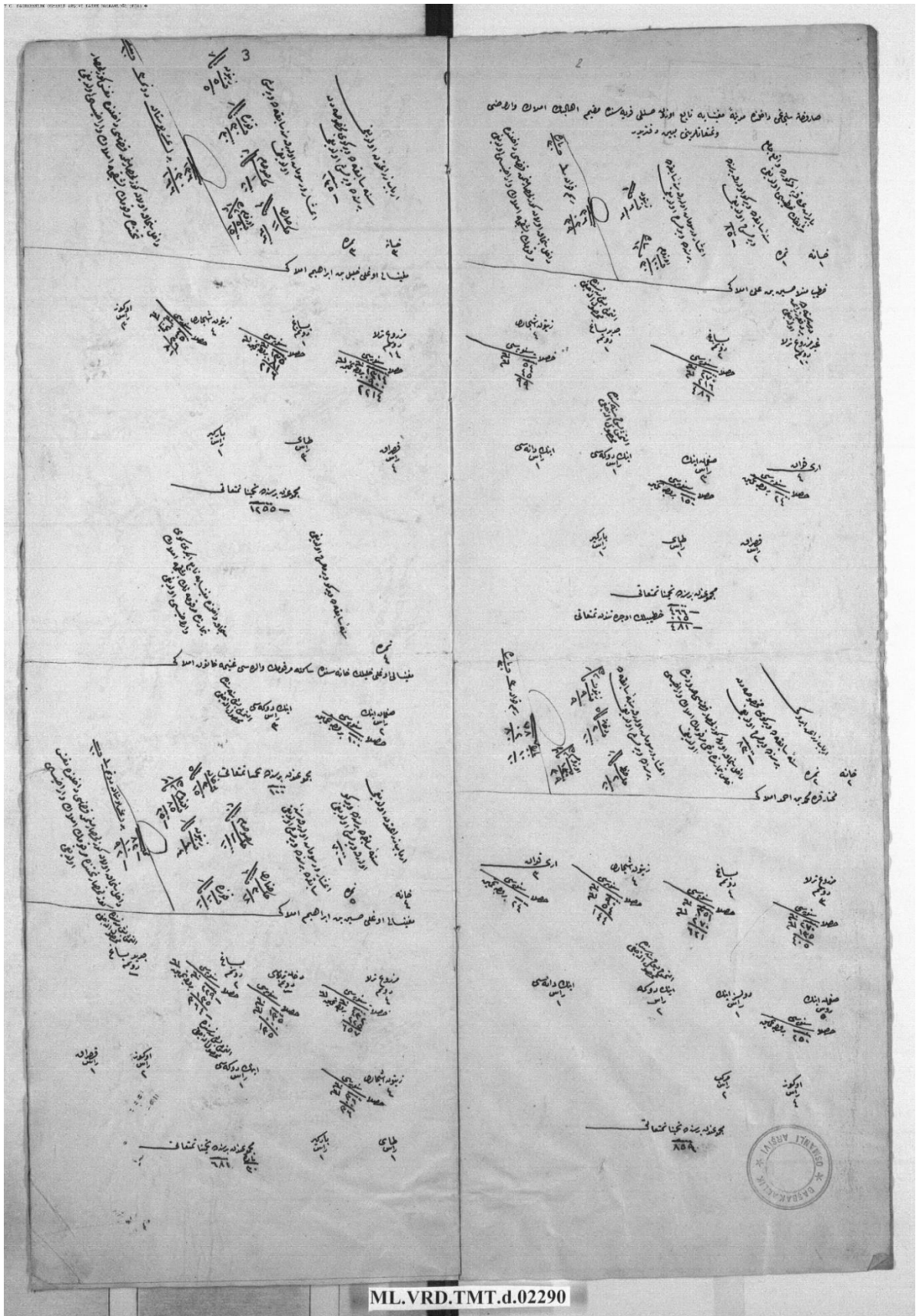
Sahibinin
Gahij

Dahiliye vekili
S. Kaya

Tahrirata
24-6-1930

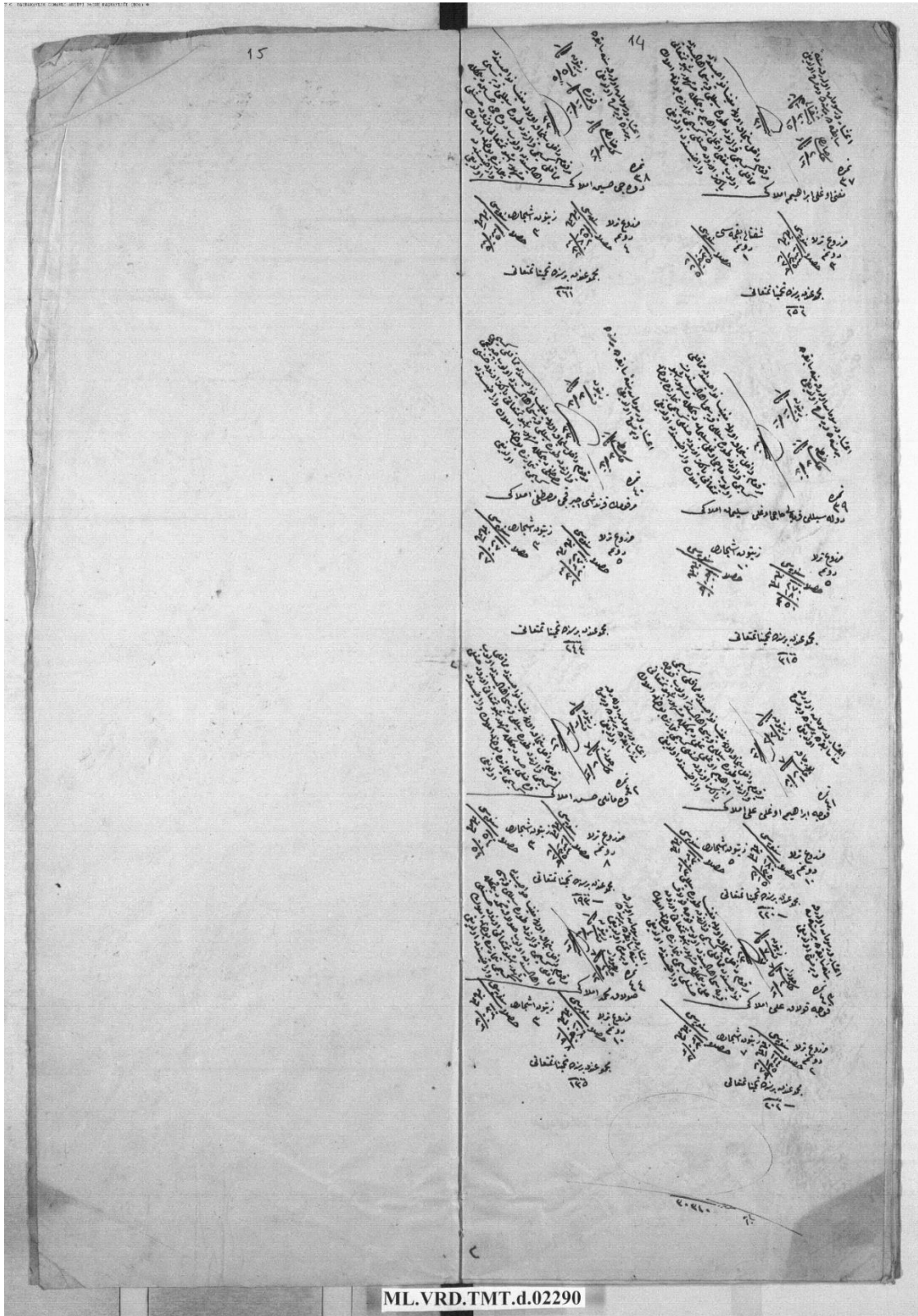
030 11 1 56 127

Belge 2: Uzunhasanlar Karyesi Temettuat Defteri İlk Sayfası

ML.VRD.TMT.d.02290

Belge 3: Uzunhasanlar Karyesi Temettuat Defteri İlk Sayfası

Aydın'da Bir Ahîlik Merkezi Olarak Eski Çine ve Ahmed Gazi Külliyesi*

Kemal Ramazan Haykiran**

krhaykiran@gmail.com

Özet

Ortaçağ Anadolu'sunun toplumsal ve kültürel dokusuna yön vermiş kurumların başında gelen Ahîliğin XIV. yüzyıl başlarında kati bir biçimde Türk hakimiyetine giren Aydın ve çevresinde de faal bir biçimde varlık gösterdiği ve bu özelliğini Osmanlı hakimiyetine geçtiği XV. yüzyıldan sonrasında da geliştirerek devam ettirdiği görülmektedir.

Bu çalışma'da Bugün Aydın'ın Çine ilçesine bağlı bir mahalle olan XIV. yüzyılda ise Menteşeoğulları'nın önemli bir kültür merkezi konumundaki Eski Çine'de bulunan Ahmed Gazi külliyesinin bir Ahî merkezi oluşu özelliğini ve buradan hareketle de XIV. ve XV. yüzyıllarda bölgedeki ahi varlığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Eski Çine, Ahmed Gazi, Ahi İbrahim, Ahi Bayram

Ahmed Gazi Külliyesi Of Eski Çine As An Important Center Of Ahi Organization In

Abstract

As one of the leading institutions that oriented the cultural life of Medieval Age Anatolia, Ahi Organization protected its existence, starting from the beginning of 14th century when the first successful sovereignty of the Turks in Western Anatolia around Aydın province and also from the 15th century with the arrival of the Ottomans to the region.

In this essay, Ahmed Gazi Külliyesi as an early Islamic social and religious complex in Eski Çine, which was an important cultural center during the era of Menteşeoğulları, will try to be analyzed. This work also aims to present the importance of the Ahmed Gazi Külliyesi as a critical place that shows the presence of the Ahi organization in the region in the 14th and the 15th centuries.

Key Words: Ahi Organization, Eski Çine, Ahmed Gazi, Ahi İbrahim, Ahi Bayram

* Bu makale Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeler Koordinatörlüğü bünyesinde desteklenen FEF-19004 nolu proje kapsamında üretilmiştir.

** Dr. Öğrt. Üyesi. Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı. krhaykiran@gmail.com

GİRİŞ

Ahîlik, Ortaçağ Anadolu'sunun toplumsal ve kültürel dokusuna yön vermiş kurumların başında gelmektedir. Ahîlik Teşkilatı, yüksek ahlaka mensup kişileri bir araya getiren bir kültür ortamıdır. Osmanlı kültür tarihinde önemli yer tutan Ahîlik, kuruluşundan itibaren bütün gücünü başta gençler olmak üzere özellikle sanatkar ve esnafı bir bağ ile birbirlerine bağlamış, onları manevî ve ahlakî yönden eğitmeyi böylece yüksek seviyeli bir toplum üretmeyi kendine hedef bilmiştir. Ahîlik ilk meslek teşkilatı ve ciddi anlamdaki ilk mesleki eğitim kurumu olma özelliğini göstermekteydi. Ahîlik, sadece mesleki saha ile ilgili olmayıp dinî, ahlakî, toplumsal, kültürel ve siyasi fonksiyonları da bünyesinde barındıran Anadolu'ya ait köklü bir değerdir.

Doğu ile batı arasında önemli ticaret yolları üzerinde bulunan ve verimli tarım arazilerine sahip olan Aydın, tarihin her döneminde canlı bir ticarî hareketliliğe sahip olduğu gibi köklü şehircilik geleneği sayesinde oldukça erken dönemlerden itibaren zengin bir esnaf kültürünü bünyesinde barındırmaktaydı. Bu zengin ve kadim şehrin yeni sahipleri olan Türkler, bu muhite geldikleri XIII. yüzyılın sonundan itibaren kendilerine ait şehir kültürlerini dolayısıyla da esnaf teşkilatlarını Aydın ve çevresine taşıyarak burada çok daha zengin bir çarşı kültürü oluşturmuşlardı. Tarihi, M.Ö. 7000 yılına dayanan, Batı Anadolu'da tarih ve uygarlığın izlerini taşıyan, dünyanın ender yerlerinden biri olan Aydın, önemli ticaret yollarının üzerinde olması ve verimli tarım arazilerinin bulunması sebebi ile tarihin her döneminde önemini korumuş canlı bir yerleşim alanıdır. Aydınogulları ile birlikte Türk hâkimiyetine giren ve ismini de bu beyliğin kurucusundan alan Aydın, aynı canlılığı ve hareketliliği bu dönemde de göstermiştir. Bu kadim memlekette oluşan tarihî ve

kültürel birikimin yeni bir temsilcisi ve takipçisi olmakla beraber kendilerine ait Türk ve Müslüman kültür hayatını bu coğrafyayı işleyen Aydınogulları, mimari-de, kültürde, sanatta ve sosyal hayatta yeni bir anlayışı şehre hakim kılmışlardı.

Aydınogulları ile birlikte Türklerin eline geçen Aydın ve çevresi, XIV. yüzyılda kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine geçmiş, böylece Türklere ait çok daha sistematik ve köklü bir siyasi ve sosyal yapı muhite hakim olmuştu.

Tarihinin her dönemi canlı ve önemli gelişmelere sahne olan Aydın şehrinin XIII. yüzyılda Aydınogulları ile başlayan ve XV. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine giriş ile daha da gelişkin bir evreye taşınan Türk hâkimiyetinin ilk dönemleri de oldukça önemli ve belirleyici gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir.

XIV. yüzyılda Türk beyleri tarafından fethedilen Batı Anadolu'da Ahîlik önemli bir yere sahip olmuştu. Özellikle Aydın ve çevresi önemli bir Ahî merkezi olarak görülmektedir. Aydınogulları şehre ilk geldiği günlerden itibaren Aydın ve çevresinde Ahî varlığından söz etmek mümkündür. Ali Han Baba ve oğlu İsmail Baba akla gelen ilk Ahî şeyhleri arasında yer almaktadır.

1.AYDIN VE ÇEVRESİN'DE ERKEN DÖNEM AHİLİĞİNE BİR BAKIŞ

Klasik döneme ilişkin gerek tahrir gerekse evkaf defterleri incelendiğinde bu defterlerde yer alan zaviye isimlerinden hareketle Aydın'da çok fazla Ahînin bulunduğu tespiti rahatlıkla yapılabilmektedir. Sadece isimlerine ulaşılabilen bu Ahî Babalarının hayat hikayelerine ilişkin bilgiler kaynakların yetersizliği sebebiyle yok denecek kadar azdır. Aydın ve çevresi hakkında pek çok konu hakkında olduğu gibi en çok bilgi veren kaynak "166 Numa-

ralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), Hüdavendigâr, Biga, Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe, Teke ve Alaiye Livaları” adlı defterdir. Kanunî Sultan Süleyman Han zamanında tutulan bu defter Aydın hakkında tafsilatlı bilgi veren en erken tarihli kaynak olma özelliğine sahiptir. Bu, Aydın Ahîleri ile ilgili olarak “Ahî Baba, Ahî Dede, Ahî Eymân, Ahî Germiyan, Ahî Hâcî, Ahî Halil, Ahî Hayrî’-d-dîn, Ahî İsrâ’îl, Ahî ‘İvaz, Ahî ‘İvaz bin Hamza, Ahî Kara, Ahî Mahmûd, Ahî Mustafâ, Ahî ‘Osmân, Ahî Papuçcu, Ahî Süleymân, Ahî Şâtır, Ahî Yavaş, Ahî Yegan.”¹ gibi isimlere ulaşılmaktadır. Bununla birlikte, “T.T 0001/1 M. Numaralı” Fatih Devrine ait defterde yine Aydın ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Bu defter “T.T 0001/1 M. Numaralı Fatih Mehmed Devri Aydın İli Mufasssal Defteri (Metin ve İnceleme)” ad altında Mehmet Akif Erdoğan tarafından neşredilmiştir.²

Fatih Devrinde tutulan defterde sadece adına ulaşılabilen ve hakkında diğer kayıtlarda henüz bir bilgiye ulaşılabilen birçok Ahî zaviyesi bulunmaktadır. Bu çerçevede Kuyucak’da Ahî Aydın adıyla bir Ahî Zaviyesinden bahsedildiği görülmektedir.³ Gerek Fatih Devrinde gerekse Kanunî Devrinde tutulan defterlerde Ahî Aydın ve Aydın Baba olarak kaydedilen bu Ahî Babasının bir Ahî Babası olmadığı Aydınogulları’nın kurucusu olan Aydın Bey olduğun son yapılan araştırmalar ışık-

ğında açıkça ortaya konulmuştur.⁴ Yine Kuyucak’ta Ahî Yahşi Zaviyesi’nin adının geçtiği görülmektedir. Sultanhisar’ında ise Ahî Durud adı ile bir Ahî Zaviyesin işlendiği görülmektedir. Köşk’e kayıtlı olarak ise Ahî Suhte ve Ahî Aydın isminde iki Ahî Zaviyesi görülmektedir. Yavilli Köyü’nde Ahî Yusuf Dağdağı Köyü olarak geçen mevkiide Ahî İshak ismi görülmektedir. Ulaş Köyü’ne gelindiğinde ise Ahî Ebru isimli bir kadın Ahî Anası ile Ahî oğlu Mustafa isimli bir Ahî Zaviyesi görülmektedir.⁵ Anya Köyü’nde ise Ahî Mehmed Zaviyesine rastlanılmaktadır. Önemli bir yerleşim alanı olan Eğridere Köyü’nde ise Ahî Bayram Zaviyesi’nin bulunduğu anlaşılmaktadır.⁶ Kuru Maden Köyü’nde ise ismi işlenmeye bir Ahî Zaviyesinin varlığından bahsedilmektedir. Yahşi Köyde Ahî oğlu Umur Zaviyesi Badınca Köyü’nde Ahî Hamza Genç Güresi Köyü’nde ise Ahî Mahmud Zaviyelerinin varlığından haberdar olunmaktadır.⁷

2.ÇİNE VE ÇEVRESİNDE TÜRK HAKİMİYETİ

XIII. yüzyılın sonlarından itibaren Moğol akınları neticesinde Selçukluların Moğollara tabi duruma gelmesini takip eden süreçte Anadolu’nun pek çok noktasında Türk Beyleri kendi adlarına siyasi teşekküller oluşturmuştu. Batı Anadolu’da Karia Yarımadası olarak anılan, bugünkü Muğla ve çevresinde de Menteşeoğulları

¹ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), Hüdavendigâr, Biga, Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe, Teke ve Alaiye Livaları, Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1995, s. 79.

² M. Akif Erdoğan, Ömer Bıyık, T.T 0001/1 M. Numaralı Fatih Mehmed Devri Aydın İli Mufasssal Defteri (Metin ve İnceleme), Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2015.

³ M. Akif Erdoğan, Ömer Bıyık, T.T 0001/1 M. Numaralı Fatih Mehmed Devri Aydın İli Mufasssal Defteri (Metin ve İnceleme), s. 7.

⁴ Bkz. Enver Konukçu, “Aydın İli’nin Gelişiminde Aydın Bey”, Tire Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler, 12-13 Mart 2015, C. 2, Ed. Mehmet Akif Erdoğan-Şule Pfeiffer Taş, İzmir 2015.

⁵ M. Akif Erdoğan, Ömer Bıyık, T.T 0001/1 M. Numaralı Fatih Mehmed Devri Aydın İli Mufasssal Defteri (Metin ve İnceleme), s. 7.

⁶ M. Akif Erdoğan, Ömer Bıyık, T.T 0001/1 M. Numaralı Fatih Mehmed Devri Aydın İli Mufasssal Defteri (Metin ve İnceleme), s. 7.

⁷ M. Akif Erdoğan, Ömer Bıyık, T.T 0001/1 M. Numaralı Fatih Mehmed Devri Aydın İli Mufasssal Defteri (Metin ve İnceleme), s. 7.

adıyla da bir Türk Beyliği kurulmuştu. Menteşe Beyliğinin kurucusu, Anadolu Selçuklu hükümdarlarınınca atalarına Batı Anadolu uç bölgesinde ikta verilen Menteşe Bey'dir. Beyliği, bu yöreye deniz yoluyla gelen ve içeri doğru girerek sahille Denizli Dağları arasındaki bölgeye yerleşen Türkmenlerin kurduğuna dair görüşler bulunmak ile birlikte yaygın olarak karadan sahile doğru akın yapan Türkler tarafından bir siyasî birlik haline getirildiği üzerinde durulmaktadır. Kuruluşu ve ilk beylerin hüküm sürdükleri dönemlerin kronolojisi kaynak yetersizliği sebebiyle tesbit edilemediği gibi bilinen ilk beyleri olan Menteşe Bey'in soyuna ilişkin bilgilerde yetersizdir. Menteşeoğulları'nın hâkim olduğu bölge Muğla, Peçin, Milas ve Balat'tan Ege sahillerine kadar uzanmaktadır. Bizans kaynaklarında Menteşe Bey'in adı, 1282'de Tralles (Aydın) ve Nyssa'yı (Sultanhisar) ele geçirmesi dolayısıyla zikredilir. Bu dönemlerde Menteşe Bey ve emrindeki Türkmenlerin Selçuklular'ın himayesinde oldukları söylenebilir.

Menteşe Bey'in ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1293 yılından sonra olduğu düşünülmektedir. Onun ölümünden sonra beyliğin başına oğlu Mesud Bey geçti. Mesud Bey zamanında iyice genişleyen ve hâkimiyeti Ege Denizi'nde Rodos ve Girit Adalarına kadar yayan Menteşe Beyliği'nin, Mesud Bey'in ölümünden sonra başına altı oğlundan biri olan Şücaüddin Orhan geçti. Bu dönemde Papalık tarafından Venedik, Fransa Kralı VI. Philippe ve öteki Batılı ülkeler dahil bir Haçlı Seferi düzenleme gayretine girdiler.

İbn Battuta 733'te (1333) Batı Anadolu'yu dolaşırken Orhan Bey'i Peçin'de ziyaret etmiş ve onu "Milas Sultanı" olarak zikretmiştir. Orhan Bey'in ölüm tarihi bilinmemektedir. Orhan Bey'in yerine oğlu İbrahim geçti. Diğer oğlu Hızır ise Çine'yi idare ediyordu. Bir Haçlı donanmasının 1344'te Aydınöğulları'ndan İzmir'i alması,

Menteşeoğulları ile Girit arasındaki ticaretin bir süre kesilmesine sebep oldu. Menteşeoğulları Aydınöğulları ile birleşerek Girit'e saldırmışlardı. İbrahim Bey ise İzmir'e yürümek için Balat'ta savaş hazırlıkları yapmaktaydı. Venedikliler, kendilerine karşı harekete geçmeye hazırlanan İbrahim Bey'i Balat Limanı'na soktukları donanma ile zorlamışlardı. Bunun üzerine 753-756 (1352-1355) yılları arasında yapılan bir antlaşma yapılmış böylece Menteşeoğulları'nı silahsızlanmaya zorlanmıştı.

İşte yaşanan bu gelişme neticesinde, Menteşe Beyliği'nin aleyhine dahi olsa savaş durumunun sona ermesi ile birlikte Menteşeoğulları'nda içe doğru genişleme ve bir imar döneminin başladığı söylenebilir. İbrahim Bey'in 1355 yıllarında vuku bulan ölümünün ardından oğulları Türk töresi uyarınca Beyliğin idaresini paylaşmışlardı. Buna göre Musa Bey Peçin, Balat ve Milas; Mehmed Bey Muğla ve Çine; Ahmed Gazi Bey güneyde Mekri ve Marmaris bölgesinde hüküm sürmeye başladı. Musa Bey ise, aynı zamanda "ulu bey" olarak beyliğin başında bulunan bey oldu. 1375 yılına kadar bu durum böyle devam etmişti. Bu tarihte Musa Bey'in ölümünden sonra kardeşi Ahmed Gazi Uluğ Bey olarak Beyliğin başına geçmişti.

3.AHMED GAZİ VE KÜLLİYESİ

Menteşeoğlu İbrahim Bey'in üç oğlundan biri olan Ahmed Gazi. "Sultanî's sevahil" unvanıyla bilinen büyük bir gaziydi. Musa Bey'den itibaren sistematik olarak ilme ve kültüre büyük önem vermeye başlayan Menteşeoğulları'nın Balat'tan Fethiye'ye kadar uzanan geniş hat- ta pek çok cami, tekke ve medrese yaptırdıkları pek çok alim ve mutasavvıfı himayelerine almaya başlamışlardı. Bu meyanda Menteşeoğulları zamanında önemli bir yerleşim yeri olan Eski Çine'de büyük ve görkemli bir külliye yaptırılmıştı. Ahmed Gazi adını taşıyan bu külliyenin inşa tari-

hine bakıldığında Ahmed Gazi'nin çocukluk evresine denk geldiği görülmektedir. Külliye'nin Menteşeoğulları tarafından daha önce yaptırıldığı, fakat ilerleyen yıllarda Ahmed Gazi zamanında büyük bir onarım ve büyüme yaşadığı ve onarım kitabesine Ahmed Gazi'nin adı işlendiği için bu tarihten itibaren külliye'nin onun adıyla anılır hale geldiği düşünülmektedir.

Aslında medrese olan binanın kubbeli büyük eyvanının türbe haline getirildiği ve 793/1391 Temmuzunda vefatından sonra Ahmed Gazi'nin buraya defnedildiği görülmektedir. Türbenin dışındaki duvarda mermere işlenmiş arka ayakları üstünde duran birer arslan kabartması görülür. Bu arslanlar ön pençelerinde birer sancak tutarlar. Sancaktardan bir tanesinde Ahmed Gazi adı okunmaktadır. Türbenin içinde iki kabir vardır.⁸ Türbenin dip duvarında dışarı açılan bir kapı vardır. Seçin Dedesi adıyla çevrede bir ziyaretgah olarak tanınan kabir, halk nazarında bir evliya türbesi durumuna girmişti. Medresenin dışında da arslan kabartmaları ile süslü bir de çeşme vardır.⁹

Menteşeoğulları zamanında faaliyete geçen bu külliye kısa bir süre içinde medrese ve mescid özelliklerinden sıyrılarak bir Ahî Zaviyesi durumuna gelmişti. Bunda Ahmed Gazi'nin babası İbrahim Bey'in Beyliğinin yanında bir Ahî Babası olmasının da büyük etkisi olduğu düşünülmelidir. Büyük bir gazi olan Ahî İbrahim'in 1355 yılında Venediklilerle savaştığı ve 1360'ten önce vefat ettiği tahmin düşünülmektedir. Bu türbenin oğlu Ahmed Gazi'nin külliye'yi onartırken babası için yaptırdığı tahmin edilmektedir. Türbe külliye'den biraz daha geç tarihli olarak; malzeme, teknik ve süsleme özelliklerin-

den hareketle XIV. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilebilir. Türbe'nin en dikkat çeken özelliği yaşanan İslamlaşma sürecine ve Batı Anadolu'da yeni kültür çevreleri ile tanışılmış ve etkilenilmiş olmasına rağmen hâlâ daha Orta Asya'ya ait Türk mezar kültürünü devam ettiriyor olmasıdır. Türbe Orta Asya'da İslamiyet öncesi Türklerde yaygın olarak görüldüğü gibi iki katlı olarak düzenlenmiştir. Yapının üst katı 7.30X7.30 m ölçülerinde kare planlıdır. Kuzey cephesinde sivri kemerli bir açıklık bulunmasından dolayı kümbetle eyvanın birleşiminden meydana gelen türbeler grubuna dahil edilmiştir.¹⁰ Üst katın üzeri içten Türk üçgenleri ile geçilen 5.00 m çapında bir kubbe, dıştan ise sekizgen piramidal külah ile örtülmüştür. Türbenin kuzeyi hariç, diğer üç cephede dikdörtgen formlu birer pencere bulunmaktadır. Pencerelemin etrafı, duvarların alt kısmında kullanılan blok mermerlerle çerçevelenmiştir. Yapının cenazelik bölümüne kuzey cepheye açılan eyvan kemerinin altındaki altı basamaklı bir merdivenle girilmektedir. Buradan da üç basamaklı bir merdiven yardımıyla cenazelik bölümüne geçilmektedir. Bu bölüm 4.80x3.93 m ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Cenazeliğin üstü basık beşik tonozla örtülü olup, içerisinde güneybatı köşeye yerleştirilmiş iki adet sanduka bulunmaktadır. Cenazelik kapısının iki yanındaki dairevi silindirik menfezler havalandırma amaçlı açılmıştır. Havalandırmaya katkı sağlamak için üst katın zeminin ortasından cenazelik katının tonoz sırtına kare şekilli bir menfez daha açılmıştır. Taş tuğla ve mermerin birlikte kullanıldığı türbenin kasnak, örtü ve duvarlarında tuğlaya yer verilmişken, gövde oturtmalık bölümünü bitiminden pencere

⁸ Ahmet Yavuzylmaz, "Ahî İbrahim Türbesi, *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014, s. 112.

⁹ Ahmet Yavuzylmaz, *a.g.m.*, s. 112.

¹⁰ Ahmet Yavuzylmaz, *a.g.m.*, s. 112.

lentolarına kadar iri mermer bloklar kullanılmıştır.¹¹

Bir Ahîlik merkezine dönüşen Ahmed Gazi Külliyesi ile irtibatlandırılan bir diğer Ahî Şeyhi ise Ahî Bayram'dır. Külliye de kat sistemli türbede Ahî İbrahim ile birlikte medfun olan Ahî Bayram, Eski Çine'de Osmanlı Dönemi boyunca faal durumu koruyan canlı ve etkin bir Ahî Zaviyesi ve Vakfını da kurmuştu.

4.ESKİ ÇİNE'DE AHÎ BAYRAM ZAVİYESİ

Devrin önemli Ahî Ocakları'ndan olan Eski Çine'de bulunan Ahî Bayram Zaviyesi, Aydın Vilayeti sınırları içerisinde zikredilen Ahî Zaviyeleri içinde önemli bir yere sahiptir. Menteşeoğulları'nın önemli bir kültür ve ilim merkezi olan Eski Çine'de inşa edilen Ahî Bayram Zaviyesi'nin Menteşeoğulları Döneminden itibaren faal bir Ahî Zaviyesi olduğu anlaşılmaktadır. Aynı canlılığı ile Osmanlılara devrolunan Zaviye hakkında ulaşılan bilgilere göre XVI. yüzyılın başlarında Zaviyenin başında Baba Nazar'ın oğlu Hacı Derviş görünmekteydi. 1562 tarihli defterin kayıtlarında ise zaviyedâr olarak Hüsam adlı kişi görülmektedir.¹² Bunu takiben de Kadı İshak Efendi'nin Zaviyenin başına getirildiği görülmektedir.

XVIII. yüzyıla ait kayıtlara yansıdığı kadarı ile zaviyenin yönetiminde yer alan Zaviyedâr ve Mütevelliler ise şöyle sıralanabilir: Mustafa Efendi, Şeyh Hacı Veli Efendi, Şeyh Mehmed Efendi, Şeyh İbrahim Efendi, Abdullah Efendi, Ali Efendi ve Hafız Ahmed Efendi.¹³ Bölgenin önemli ve güçlü Ahî zaviyeleri arasında zikredilen Ahî Bayram Zaviyesi'nin zengin gelir

kaynakları da bulunmaktaydı. Oldukça fazla bir gayrimenkule sahip olan Ahî Bayram Zaviyesi'nin XVI. yüzyıla ait arazileri şu şekilde sıralanabilir: Karalar keskinde 16, Zaviye yakınında 8, Akdutbükü'nde 20, Seveklü Gölü'nde ve Malkaya-sında yarım çiftlik (30-75), Bağarası'nda 10, Elmalı'da 16, Davudoğlu'nda 4, Geneviskırı'nda 30, Çaltı'da 40, Banayır'da 2, Dalama'da 20 ve Gökyaka'da 20 dönüm kadar tarlaları vardı. Çine (Eski Çine) çarşısında ise 14 dükkânı bulunuyordu.¹⁴ Zaviyenin vakfının bu gelir kalemlerinden yıllık 2040 akçe gibi oldukça yüksek bir gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. Vakıf ile ilgili XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzan yazışma evrakının bulunmasından bu zaviyenin XIX. yüzyıla kadar canlılığını koruduğu anlaşılmaktadır.

5.ÇİNE'DE DİĞER AHÎ ZAVİYELERİ

Her ne kadar külliye de bu iki Ahî Babasının türbesi bulunsa da, Eski Çine'de külliye etrafında başlayan yoğun Ahîlik faaliyetinin ciddi başka yansımaları olduğu açıktır.

5.1.Çine-Ahur'da Ahî İsmail Zaviyesi

Aydın'ın Çine İlçesine bağlı Ahur Köyü'nde bulunan Ahî Zaviyesi, devrinin hatırı sayılır Ahî Zaviyeleri arasında sayılmaktaydı. Tam kuruluş tarihi bilinmeyen Ahî Zaviyesinin XIX. yüzyıla kadar canlılığını koruduğu görülmektedir. Ahî Şeyhi İsmail'in kendisinin banisi olduğu anlaşılan Zaviyenin vakfına ait yine Ahur Köyü'nde yer alan tahıl ekimi yapılan arazilerin bunduğu buradan elde edilen gelir ile Zaviyeye uğrayan misafirlerin masraflarının karşılandığı anlaşılmaktadır.¹⁵ Tevcihat kayıtları incelendiğinde bu Ahî Za-

¹¹ Ahmet Yavuzylmaz, *a.g.m.*, s. 112.

¹² 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), s. 503.

¹³ Ahmet Yiğit, *XVI. Yüzyıl Menteşe Livası Vakıfları*, Ankara 2009, s. 186.

¹⁴ Ahmet Yiğit, *a.g.e.*, s. 186.

¹⁵ BOA, EV. MKT, nr. 2845/99.

viyesi'nin zaviyedârlığına H.1283 (M.1866-1867) tarihinde Hacı Emîroğlu Mustafa b. İsmail isimli kişinin tekrardan zaviyedârlığa verildiği anlaşılmaktadır. Buradan hareketle bu kişinin XIX. yüzyılın ikinci yarısında uzunca bir süre Zaviyenin görevlisi olarak bulunduğu öğrenilmektedir. Alışılmış Ahî zaviyelerinden farklı olarak Türbe ile Zaviye binaları birbirine ayrı ve bir hayli uzak mesafelerde bulunmaktaydı. Bu durum Zaviye ve Türbenin aynı kişi tarafından ilgilenilmesinde zorluklara yol açmış olmalı ki R. 6 Şubat 1318 (M. 19 Şubat 1903) tarihinde türbe için Zaviyeden ayrı bir türbedarın daha görevlendirildiği görülmektedir.¹⁶

5.2.Ahî Bahşayış Zaviyesi

Aydın en eski Ahî şeyhleri arasında yer alan Ahî Bahşayış'ın Zaviyesi Eski Çine'de bulunmaktaydı. Zaten bir Ahî Ocağı merkezi olan Eski Çine'de, bir Ahî Zaviyesi inşa ettirmiş olan Ahî Bahşayış'ın ne zaman yaşadığı ve Zaviyeyi ne zaman inşa ettirdiği kesin olarak bilinmese de Fatih Devrinde müsadere edilen vakıf mülkleri arasında bu Ahî Zaviyesi'nin de adı zikredilmektedir.¹⁷ Yine tarihi kayıtlardan anlaşıldığına göre Ahî Bahşayış'ın babası da Ahî Yunus adında bir Ahî Şeyhiydi. Menteşeoğulları Döneminin önemli Ahî Şeyhlerinden olduğu anlaşılan Ahî Yusuf'un oğlu olması sebebi ile Ahî Bahşayış'ın güçlü bir Ahî lideri olduğu anlaşılmaktadır. XV. yüzyıl civarında önemli bir merkez olma özelliğini koruyan Eski Çine'de merkezi, Ahî Ocakları'nın yanında ayrıyetten faaliyet gösteren Ahî zaviyelerinin de bulunduğu anlaşılmaktadır. Ahî Bahşayış'ın Zaviyesi de bu durum açısından güzel bir örnektir. Yine arşiv kayıtlarından Fatih Devrinde müsadere edilen

vakıf arazilerinin II. Bayezid Döneminde geri iade edildiği bu iade işlemi esnasında ise Zaviyenin başında Ahî Hızır adında bir Ahî Şeyhinin bulunduğu öğrenilmektedir.¹⁸ Eski Çine'den başka Çine'de de ayrıca bir Ahî Zaviyesi inşa ettiren Ahî Bahşayış'ın 150 dönüme kadar ulaştığı anlaşılan vakıf arazilerinin de Çine'ye bağlı Küçükayaklı Köyü civarında bulunan ve adını da bu Ahî şeyhinden alan Bahşayış Bükü civarında Çine Çayı'nın kıyısında bulunduğu görülmektedir. Yine bu vakıf arazilerinin de yıllık 250 akçe geliri olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹

5.3.Çine'de Ahî Yunus Zaviyesi

Menteşeoğulları Döneminin önemli Ahî şeyhleri arasında zikredilen Ahî Yunus, bu dönemde Menteşeoğullarının önemli ilim ve kültür merkezi olan ve aynı zamanda Çine Çayı kıyısında önemli geçiş noktası olması ve dolayısıyla ticaret merkezi olan Eski Çine'ye yerleşerek burada bir Ahî Zaviyesi kurmuştu. Kendi dönemine ait faaliyetleri hakkında fazla bilgi bulunmayan Ahî Yusuf aynı zamanda Ahî Başhayış'ın babasıydı. Osmanlı hâkimiyeti döneminde kendi adına iki ayrı zaviye inşa eden Ahî Başhayış aynı zamanda babası Ahî Yunus'tan devraldığı Ahî Ocağı'nı da idare etmekteydi.²⁰ Önemli bir Ahî Şeyhi olduğu anlaşılan Ahî Yunus'un zaviyesi için XVI. yüzyılda Dalama Nahîyesi'ne bağlı Mesudlu Köyü'nde bulunan 150 dönümlük arazi vakfedilmişti. Bunun yanında Büyükayaklı ve Küçükayaklı köylerinde de 21 dönüm miktarında tarlaların da zaviyenin vakıf gelirleri arasında sıralandığı görülmektedir²¹. Bundan başka da

¹⁶ M. Murat Öntü, "Ahî İsmail Zaviyesi (Çine-Ahur)", *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014, s. 119.

¹⁷ Ahmet Yiğit, *a.g.e.*, s. 186.

¹⁸ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), s. 503; Ahmet Yiğit, *age.*, s. 186

¹⁹ Zekai Mete, "Ahî Bahşayış Zaviyesi", *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014, s. 47.

²⁰ Ahmet Yiğit, *a.g.e.*, s. 186.

²¹ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), s. 503;

zaviyenin yakınındaki iki dönüm hasılı olan yerden yılda 30 akçe gelir sağlanıyordu.²²

5.4.Eski Çine’de Ahî Elvan Zaviyesi

Dönemin önemli Ahî merkezleri arasında sayılan Eski Çine’de bulunan Ahî Elvan Zaviyesi burada sonraki kuşak Ahî zaviyeleri arasında zikredilmektedir. 1530 ve 1562 tarihli defterlerde adına rastlanılmayan zaviyenin adı ilk defa 1683 tarihli defter kayıtları arasında görülmektedir. Buradan hareketle de Ahî Elvan Zaviyesi’nin 1562 tarihinden sonra faaliyete geçen bir Ahî Zaviyesi olduğu rahatlıkla söylenebilir. İlk kayıтта Zaviyenin başındaki Zaviyedârın Şeyh Ali olduğu daha sonra ise bu göreve İbrahim Halife’nin tevcih edildiği öğrenilmektedir.²³ 1702 tarihinde ise Çine Kadısı Ali Efendi’nin arzı ise Süleyman Halifenin, Zaviyenin başına getirildiği görülmektedir.²⁴

5.5.Ahî Debbağ Zaviyesi

Eski Çine’de yer alan Ahî zaviyelerinden bir diğeri de Ahî Debbağ Zaviyesi’dir. Oldukça eski bir Ahî zaviyesi olan Ahî Debbağ Zaviyesi’nin Menteşeoğulları zamanında kurulduğu düşünülmektedir. II. Murad Döneminde bölgenin Osmanlı hâkimiyetine girmesi ile birlikte Ahî Debbağ Zaviyesi’nin Osmanlı kayıtlarına da taşındığı görülmektedir. II. Murad Döneminde vakıf gelirleri görülen Zaviyenin tüm gelirleri Fatih zamanında diğerk tüm zaviyelerin olduğu gibi müsadere edilerek tımar arazisine çevrilmişti. Bu araziler II. Bayezid Döneminde ise tekrar Zaviyeye geri verildi.²⁵ Kanunî Dönemi kayıtların-

dan öğrenildiğine göre Ahî Debbağ Zaviyesi Vakfı’nın gelir kalemleri arasında 13 parça arazi bulunmaktadır. Çine yakınında bulunan Hacı Bey yeri 30 dönüm, Akdüt civarında bulunan çiftlik arazisinin 150 dönüm, Yoncalık civarında bulunan arazinin 15 dönüm, Gökyoncalık diye geçen arazinin 10 dönüm, Emirali yeri 30 dönüm, cami vakfı yakınında, Hacı Emin ve Karaca arazisi yanındaki tarla 15 dönüm, Eğrice’deki yer 20 dönüm, Malkaya-sındaki tarla 20 dönüm, Çine Çayı kenarında Bektaşyeri’nde olan tarla 20 dönüm, Halaçoğlu ile ortak 40 dönüm ve Küçükakayaklı Köyü’nde Has çiftliği yanındaki arazide 6 dönüm arazinin bulunduğu bunların yıllık toplam gelirinin ise 1300 akçe ettiği anlaşılmaktadır.²⁶

5.6.Çine Akçakoca’da Ahî İsmail Zaviyesi

Aydın’ın Çine İlçesine bağlı Akçao-va Köyü’nde bulunan Ahî İsmail Zaviyesi bölgenin önemli Ahî merkezi olan Eski Çine’den etrafındaki muhite yayılan Ahî canlılığının bir yansıması olarak düşünülebilir. Eski Çine’ye oldukça yakın bir köy olan Akçakoca’da bulunan Ahî İsmail Zaviyesi’nin kesin kuruluş tarihi bilinmemek ile birlikte 1562 tarihli defterde adına rastlanılmaktadır. Bu kayıtlara göre Ahî İsmail Zaviyesi’nin vakfına ayrılmış iki çiftlik arazisi bulunmaktaydı ve bunların yıllık geliri de 400 akçeydi.²⁷

5.7.Ahî Ümmet Zaviyesi

Aydın’ın Çine Kazası’na bağlı Büyükayaklı Köyü’nde kurulan Ahî Zaviyesinin kuruluş tarihi kesin olarak bilinememektedir. Oldukça erken bir tarihte kurulduğu anlaşılan Zaviyenin işleyişi ve durumu hakkında net kayıtlara ulaşıla-

²² Zekai Mete, “Ahî Yunus Zaviyesi”, *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014, s.203.

²³ BOA, AE III. nr. 3/203, lef 2.

²⁴ Zekai Mete, “ Ahî Elvan Zaviyesi (Eskiçine)”, *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014, s.75.

²⁵ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), s. 503; Ahmet Yiğit, *a.g.e.*, s. 186.

²⁶ Ahmet Yiğit, *a.g.e.*, s. 186.

²⁷ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), s. 504; Ahmet Yiğit, *a.g.e.*, s. 186.

mamaktadır. Devrin kayıtları incelendiğinde Zaviyeyi yaptıran kişinin bir mescid ile bir de kervansaray yaptırdığı da anlaşılmaktadır.²⁸ Yine 1562 tarihli defterde kaydına rastlanılan zaviyenin burada 30 parça arazisi olduğu anlaşılmaktadır.²⁹ Bu arazilerden iki üç parçası Köseler Köyü Mescidi için tahsis edildiği de görülmektedir. Tıpkı diğer köklü zaviyeler gibi bu zaviyenin de Fatih Sultan Mehmed Döneminde vakıf arazileri müsadere edilerek tımar arazisine çevrilmiş, II. Bayezid Döneminde ise tekrar geri verilmiştir. Fakat vakfın eski gelirleri arasında zikredilen iki çayırdan Ahî Veli Kavağı isimli çayır tımar sistemi içinde kalmış, 20 dönümlük diğer çayır ise vakfa bırakılmıştı. Bu geri alınan arazinin ise yıllık gelirinin XVI. yüzyıl boyunca 1200 akçe olduğu kayıt altına alınmıştır.³⁰ XIX. yüzyılda vakıf yönetimine ilişkin yazışma evrakının görülmesinden hareketle bu ahî zaviyesinin varlığını XIX. yüzyıla kadar koruduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Hem Menteşe Beylerinden olan hem de bir Ahî Babası olan Ahî İbrahim Bey'in bu külliye ile irtibatlanmasının bir sonucu olarak Menteşeoğulları'ndan itibaren külliye diğer dinî fonksiyonlarından sıyrılarak bir Ahî Ocağı kimliğine büründüğü görülmektedir. Özellikle de bölgenin XIV. yüzyıl başlarında kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmesini takiben idarî merkezin ve ticarî akışın değişmesi sonucu Balat-Peçin hattının önemine kaybetmesine karşın, Eski Çine'nin önem kazanmaya başladığı görülmektedir. Bu bağlamda Eski Çine'deki Ahmed Gazi Külliyesi de büyük bir önem kazanmış ve sıradan bir

Ahî Zaviyesi olmanın çok uzağına taşınarak bölgedeki Ahî şeyhlerini yetiştiren merkezi bir Ahî Ocağı vasfını kazanmıştır. Bölgede oldukça yaygın ve etkin olduğu anlaşılan Ahîlik kültürünün kurumsallaşması ve kök salması açısından Ahmed Gazi Külliyesi büyük bir önem taşımaktadır. Ahmed Gazi Külliyesi üzerinden Eski Çine'de bir Ahî merkezi olma vasfını yakalaşmıştı.

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, AE III. nr. 3/203, lef 2.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, EV.MKT, nr. 2845/99.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, MV.241.86.

166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), Hüdavendigâr, Biga, Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe, Teke ve Alaiye Livaları, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1995.

AHMET EFLÂKİ, *Âriflerin Menkıbeleri*, C. 1, çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973.

AKBULUT, Osman Nuri, *Evlîya Çelebiye Göre Güneybatı Anadolu (Aydın, Denizli, Muğla)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2008.

AKIN, Himmet, *Aydınöğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, İstanbul 1946.

ANADOLU, Cemal, *Türk- İslam Medeniyetinde Ahîlik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler*, Ankara 1991.

²⁸ Ahmet Yiğit, *a.g.e.*, s. 191.

²⁹ 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), Ahmet Yiğit, *a.g.e.*, s. 191.

³⁰ Ahmet Yiğit, *a.g.e.*, s. 191.

- DİNÇ, Rafet, "Tralles'in Kısa Bir Coğrafi Konumu", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-I: Aydınöğulları Tarihi*, 4-6 Kasım 2010, Yay. Haz. Cüneyt Kanat, Mehmet Ersan, Mehmet Şeker, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013
- Ebü Abdullah Muhammed İbn Batuta Tanci, *İbn Batuta Seyahatnamesi*, C. I, çev. A. Sait Aykut, İstanbul 2010.
- EMECEN, Feridun, "Aydın", *DİA*, C. 4, İstanbul 1991.
- ERDOĞRU, M. Akif, BIYIK, Ömer, T.T 0001/1 M.Numaralı Fatih Mehmed Devri Aydın İli Mufasssal Defteri (Metin ve İnceleme), Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2015.
- ERDOĞRU, Mehmet. Arif, "Anadolu'da Ahîler ve Ahî Zaviyeleri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. IV, (İzmir 2000).
- İbn Battuta, *Seyahatnâme*, çev. A. Sait Aykut, İstanbul 2013.
- KALKAN, Özlem, *Batı Anadolu Beyliklerinin Teşekkül Devri*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2011.
- KESKİN, Nuray, Akın Maşrap, "Ahîliğin Dünü ve Bugünü (Denizli Örneği)", *International Online Journal of Educational Sciences*, (2011).
- KONUKÇU, Enver, "Aydın İli'nin Gelişiminde Aydın Bey", *Tire Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler*, 12-13 Mart 2015, C. 2, Ed. Mehmet Akif Erdoğan-Şule Pfeiffer Taş, İzmir 2015.
- METE, Zekai, "Ahî Elvan Zaviyesi (Eskiçine)", *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014.
- METE, Zekai, "Ahî Bahşayış Zaviyesi", *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014.
- METE, Zekai, "Ahî Yunus Zaviyesi", *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014.
- ÖNTUĞ, M. Murat, "Ahî İsmail Zaviyesi (Çine-Ahur)", *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014.
- SARIKÖSE, Barış, "Ahî Sinaneddin Yusuf", *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014.
- ŞEKER, Mehmet, *İbn-i Battuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal-Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahîlik*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 2001.
- ŞEKER, Mehmet, *Türk-İslam Medeniyetinde Ahîlik ve Fütüvvet-Namelerin Yeri*, (Seyyid Hüseyin El-Gaybî'nin "Muh-tasar Fütüvvet-Nâme'si), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011.
- YAVUZYILMAZ, Ahmet, "Ahî İbrahim Türbesi", *Ahîlik Ansiklopedisi*, C. I, Ankara 2014.
- YİĞİT, Ahmet, XVI. Yüzyıl Menteşe Livası Vakıfları, Ankara 2009
- YİĞİT, İlker, "XVI. Yüzyıl Türkiye'sinde Ahî Adlı Zaviyelerin Dağılışı", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/5 Spring 2013.

Arap Milliyetçiliğinin Ortaya Çıkışı ve İlk Dönemleri

Özlem TOKER GÖKÇE*

ozlemtoker80@gmail.com

Özet

Arap milliyetçiliğinin ilk olarak ortaya çıkışı 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Arap milliyetçiliğini ortaya çıkaran nedenler arasında; Amerikan ve Fransız Protestan misyonerlerinin bölgedeki faaliyetlerinin yanında İslami modernleşmeyi savunan Müslüman entelektüellerin faaliyetleri ve Jön Türklerin Türk milliyetçiliği politikaları sayılabilmektedir. Bu dönemde Arap milliyetçiliği hareketi ilk olarak batı ile etkileşim içinde olan Hristiyan Araplar arasında yaygınlaşmaya başlamış, Müslüman Araplar arasında Milliyetçilik düşüncesinin yaygınlaşması ise Osmanlı Devleti ile İslam aracılığıyla kurulan dini bağ nedeni ile daha uzun sürmüştür.

1908'de İkinci Meşrutiyetin İlanı'ndan sonra İslam Birliğine önem vermeye başlayan II. Abdülhamit rejimine son verilmesinin ardından İttihak ve Terakki Partisi'nin laik ve milliyetçi bir ideoloji benimsemesiyle Arap milliyetçiliği Müslüman Araplar arasında güç kazanarak siyasallaşmaya başlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Araplara verilen bağımsız bir Arap devleti kurulması sözünün (Şerif Hüseyin-McMahon yazışmaları) tutulmaması ve bölgede kurulan İngiliz ve Fransız manda rejimlerinin Araplar arasında yarattığı hayal kırıklığı Arap milliyetçiliği hareketinin yeni arayışlar içine girerek radikalleşmesine ve şekil değiştirerek batılı güçlere karşı bağımsızlık mücadelesine dönüşmesine neden olmuştur.

Bu çalışmada Arap milliyetçiliğinin ortaya çıkışından İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte, o dönemde yaşanan olayların da etkisiyle Arap milliyetçiliğinin geçirdiği değişim ve gelişmeler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğu, Milliyetçilik, Suriye

* Uzman. ozlemtoker80@gmail.com

The Emergence And Early Periods Of Arab Nationalism

Abstract

The emergence of Arab nationalism dates back to the 19th century. Among the factors for Arab nationalism are the activities of American and French Protestant missionaries in the region, the activities of Muslim intellectuals defending Islamic modernization, and the Turkish nationalist policies of the Young Turks. During this period, the Arab nationalism movement began to spread among the Christian Arabs who first interacted with the West. The expansion of the idea of nationalism among Muslim Arabs took longer due to the religious connection established by the Ottoman Empire and Islam.

After the declaration of the constitutional monarchy in 1908, following the end of II. Abdülhamit's regime that began to attach importance to the Islamic Union, Arab nationalism became politicized by Muslim Arabs by adopting a secular and nationalist ideology by the Committee of Union and Progress.

After the First World War, the failure of the promise to the Arabs to establish an independent Arab state with the correspondence of Sharif Hussein-Mac Mahon and the disillusionment between the French and British mandates that were established in the region led to the Arab nationalism movement becoming radicalized by new questions and turning into a struggle for independence against Western powers.

In this study, the changes and developments in the period between the emergence of Arab nationalism and the events of the period until the Second World War are examined.

Keywords: Arab Nationalism, Ottoman Empire, Nationalism, Syria

GİRİŞ

Millet ve milliyet kavramlarının genel kabul görmüş bir tanımı olmamakla birlikte Millet kavramının nasıl tanımlandığı milliyetçilik düşüncesini etkileyeceği için ayrıca önem taşımaktadır. Millet kavramı: aynı coğrafyada yaşayan, aynı kültür ve tarihe sahip, aynı dili, dini, ırkı paylaşan topluluk olarak genelleştirilebilirken “Milliyet” ise bu topluluğa ait olma bilinci olarak tanımlanabilir (Özalkan, 2018: 1). Fakat millet kavramının sınırlarını bu kadar net çizgilerle belirlemek çok zordur. Bu anlamda İngiliz-Fransız anlayışı ile Almanların millet anlayışları arasındaki farklılıklar göze çarpmaktadır. İngiliz ve Fransızların sahip oldukları anlayışta, millet kavramı devletten ayrı düşünülmezken milletin devlet tarafından yaratıldığını savunuyorlardı (Özalkan, 2018: 1). Bunun nedeni İngiltere ve Fransa’nın etnik ve dilsel olarak homojen yapıya sahip olmayan köklü devletler olmasıydı. Almanlara göre ise, milletler kültürel yapıları ve devletlerden bağımsız olarak var olagelmışlerdi. Almanların bu anlayışa sahip olmalarının nedeni ise 1871’e kadar tek bir devlet çatısı altında birliklerini tamamlamamış olmalarıydı. Bu bağlamda birlik halinde bir devlete sahip olamayan Araplar da kendi millî kimliklerini tanımlarken Almanlar gibi kültürel birliğe vurgu yaparak bir milli kimlik oluşturabilirlerdi (Davışa, 2004: 58). Batıda olanın aksine mezhep, bölgecilik ve aşiretçilik gibi alt-kültür dinamiklerinin çok derin olduğu Arap dünyasında milliyetçi talepler yukarıdan aşağıya doğru gerçekleşmiştir. Arap entelektüeller arasında uzun süre mutlak bir millet tanımı yapılmamış ve millet kavramının yerine “kavmiye” kavramı kullanılmıştır. Arap milliyetçiliği açısından iki önemli unsur ortak din ve dil olmuştur. Arapça konuşan halklar kendilerini Iraklı, sunni gibi farklı alt-kimlikler ile tanımlasalar da dil birliği sayesinde aynı kültüre ait

hissetmişlerdir (Özalkan, 2018: 1-2). Arap milliyetçiliğinin ilk kez ne zaman ortaya çıktığı konusunda kesin bir tarih olmamasına karşın, köklerinin 19. yüzyıla kadar uzandığı bilinmektedir. Arap milliyetçiliğini ortaya çıkaran nedenler arasında; Amerikan ve Fransız Protestan misyonerlerinin bölgedeki faaliyetleri, İslami modernleşmeyi savunan Müslüman entelektüellerin faaliyetleri ve Jön Türklerin Türk milliyetçiliği politikaları gösterilebilmektedir (Antonius, 1939).

18. yüzyılda gerçekleşen Fransız İhtilali sonucu dünyaya yayılan milliyetçilik düşüncesi Arap toplumunda etkilerini ilk olarak Mısır, Suriye, Irak ve Lübnan üzerinde göstermeye başlamıştır. Napolyon’un 1798’de Mısır’ı işgal etmesinin ardından yönetime gelen Mehmet Ali Paşa, ticari ilişkilerin gelişmesine bağlı olarak Avrupa’ya öğrenci göndermeye başlamıştır. Batı zihniyeti ile eğitim gören bu öğrenciler, Arapların İslamiyet’ten önce de var olduklarına ve din ve millet kavramlarının birbirinden ayrı şeyler olduğuna ikna olmuşlardır. Bu öğrencilerden biri olan Rifat el-Tahtavi, Arap milliyetçiliğinin Mısır’daki kökenlerinin oluşmasını sağlayan kişi olarak önem taşımaktadır (Bilgenoğlu, 2010: 31). Bu dönemde Mısır milliyetçiliği ve İslam modernizmi olmak üzere iki kavram öne çıkmıştır (Bilgenoğlu, 2016: 675-91). İslam modernizmi konusunda öne çıkan isim Cemaleddin el-Afgani’dir. Ona göre: Batı karşısında geri kalmış Müslüman toplum, ancak İslami reformla geliştirilebilirdi. Batı kökenli düşünceler olarak gördüğü laik-milliyetçi anlayışı kabul etmeyen Afgani, İslam’ı en üst kimlik ve olması gereken tek bağ olarak görmüştür. Bu anlamda Osmanlı egemenliğinden ayrılma taraftarı değildir. Afgani’yi takip eden diğer isimler ise Muhammed Abduh ve Raşid Rıza olmuştur. Rıza’ya göre, Türkler halifeliliği Arapların elinden zorla alarak İslam’a zarar vermişlerdir; bu an-

lamda, Araplar İslam'ın gerçek sahipleri-
dir. Bu yüzden dinî otorite tekrar Arapla-
rın elinde olmalıdır (Özalkan, 2018: 29).

Suriye ve Irak'a Avrupa'nın kültürel
olarak nüfuz etmesi ise Fransız Cizvitler
ve Amerikan Protestan misyonierlerin açtı-
ğı okullar aracılığıyla, Hristiyan Araplar
üzerinden gerçekleşmiştir. O dönemde
henüz tam olarak şekillenmemiş bir dü-
şünce olarak oluşan Arap milliyetçiliği kav-
ramının Suriye'de oluşmaya başlamasının
nedeni, Suriye valisi İbrahim Paşa'nın böl-
gede misyonier okullarının açılmasına izin
vermesi ve yeni fikirleri teşvik etmesi so-
nucu gerçekleşmiştir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itiba-
ren Arap topraklarında Batılı ülkeler ile
ticari ilişkilerin başlaması, yavaş da olsa
orta sınıfın ortaya çıkmasını sağlamış aynı
zamanda Batı ülkelerindeki düşüncelerle
ve yaşam biçimleriyle etkileşim içinde
olmaya başlayan Araplar arasında Arap
milliyetçilik hareketlerinin ortaya çıkma-
sında ve gelişme göstermesinde etkili ol-
muştur (İssawi, 1981: 185). Araplarda mil-
liyet bilincinin oluşum sürecinin başların-
da Hristiyan Arapların öncü rol oynadık-
ları söylenebilir. On dokuzuncu yüzyılda
özellikle Lübnan ve çevresinde yaşayan
Hristiyan Araplar, eğitim ve ticaret alan-
larındaki faaliyetleriyle Batı ile etkileşim
içinde olmuşlar ve bu sayede de milliyetçi-
lik akımlarıyla da tanışma fırsatı bulmuş-
lardır. İlk başlarda Lübnanlı Araplar ara-
sında oluşmaya başlayan milliyetçilik dü-
şüncesi daha sonra diğer Araplar arasında
da yayılmaya başlamıştır. Buna karşın
milliyetçilik hareketlerinin Araplar ara-
sında yaygınlaşmasının, Osmanlı ile arala-
rındaki Müslümanlıkla oluşan dini bağ
sebebiyle uzun sürdüğü söylenebilir (Bil-
genoğlu, 2007: 12). Fakat bu bağın olmadı-
ğı Lübnan Araplarının düşüncelerinde
dinden ziyade, siyaset ve kültür etkili ol-
muştur (Dawn, 1973: 39).

19. yüzyılda Osmanlı'nın idari yapı-
sının bozulmasıyla Orta Doğu'da sosyal
hayatta da değişimler yaşanmaya başla-
mış, Araplarla Batılı devletler arasındaki
kültürel etkileşimin artmasıyla milliyetçi-
lik düşünceleri Araplar arasında da ya-
yılmaya başlamıştır (Okutan, 2001: 162).
Bunun yanı sıra oluşmaya başlayan milli-
yetçilik eğilimleri konusunda tüm Araplar
arasında tam anlamıyla bir fikir birliği
sağlanamamıştır. Hatta Arap aydınlarının
bir bölümünü, Hristiyan Avrupa'nın
oluşturduğu kültürel baskıdan tedirginlik
duyarak bununla mücadele edebilmek
için, Arap milliyetçiliğinden çok İslami
reformu ve İslami birliği savunmuşlardır.
Bu aydınlar arasında Arap milliyetçileri
tarafından görüşlerine önem verilen Ce-
maledin el-Afgani ve öğrencisi olan Mu-
hammed Abduh'un görüşleri öne çıkmış-
tır (Daviş, 2004: 17). Daha çok İslami bir-
liği savunmaları nedeniyle bu iki düşünü-
rün, Arap milliyetçisi olmaktan çok Müs-
lümanlar arasında birliği amaçlayan birer
ümmetçi oldukları da söylenebilir. Abdu,
Batı dünyasının bilimi Müslümanlardan
alarak geliştirdiğini, Müslümanların da
kendi dinlerini derinlemesine bilmemele-
rinden dolayı Müslümanlığı bilimden
uzaklaştırdıklarını düşünüyordu. Ona
göre yapılacak İslami reformlarla Müslü-
manlığı tekrar hak ettiği güce kavuştur-
mak mümkün olabilirdi (Dawn, 1973: 6).
Abduh'a göre bu modernleşmede Araplar
öncülüğünde yapılmalıydı. Abduh'un
fikirlere aynı zamanda seküler Arap milli-
yetçiliğinin kurucusu olan Hristiyan
Araplar tarafından da kabul görmüştür (Dawn, 1973: 7). Dönemin önde gelen İslamcı yazarlarından Raşid Rıza da yazıla-
rında, Osmanlı fetihlerini Arap fetihleri ile
kıyaslayarak Arap fetihlerinin daha önem-
li olduğu sonucuna varmış ve Arapların
Osmanlı'ya kıyasla daha yüksek mevkiye
sahip bir millet olduğunu belirtmiştir. Rı-
za'nın yazılarında "Arapçılık" olgusunun
yer almasına karşın asıl amacının, İslam

ümmetini yeniden canlandırmak olduğu söylenebilir. Bu anlamda Raşid Rıza'nın görüşlerinde de tam olarak bir Arap milliyetçiliği fikrinden söz edebilmek mümkün değildir (Daviş, 2004: 19-27).

18. yüzyıldan Osmanlı Devleti'nin yaşamaya başladığı gerileme ve sonrasında yaşanan çözülme sonucunda 19. yüzyılın sonlarından itibaren içsel ve dışsal dinamiklerin de etkisiyle dini birlikten farklı olarak ulusal bilinç içeren milliyetçi hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde Batıda yaşanan gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan milliyetçi düşünceler, geri kalmışlığın saptanması sonucu modernleşme çabalarının artması, eğitim olanaklarının yaygınlaşması ve büyük güçlerin kendi çıkarları gereği ayrılıkçı hareketleri desteklemeleri sonucu özerk ve gide-rek bağımsız olmak isteyen görüşler ve siyasi hareketler olarak ortaya çıkmıştır. Arap milliyetçiliği Birinci Dünya Savaşı sonrasına kadar yalnızca küçük bir grup tarafından savunulmuştur. Bununla birlikte, Arap milliyetçiliğinin özellikle Jön Türkler Döneminde önemli gelişme gösterdiği söylenebilir. O dönem yaşanan toplumsal gelişmelerin de etkisiyle Arap Milliyetçileri seslerini duyurmaya çalışmışlardır (Dawn, 1973: 17).

Arap milliyetçi hareketi, 20. yüzyılın ilk yıllarında Osmanlıcılıktan uzaklaşarak Türkçülük ideolojisini öne çıkaran Jön Türklerle karşı bağımsızlık hareketinin başlatıcısı olmuştur. Hristiyan Araplar milliyetçilik tanımlarını oluştururken dilsel ve kültürel aidiyet duygusunu ön planda tutarak hareket etmişler, böylece Türk yöneticiler karşısında Müslüman Araplarla birlik olma düşüncesi daha da önem kazanmıştır (Güler, 2004: 86). Arap milliyetçileri genellikle Arap dünyasını tek ve homojen bir bütün olarak algılama eğiliminde olmuşlar ve Arap halkını da dil, din, tarih birliği taşıyan bir ulus olarak görmüşlerdir (Sharabi, 1966: 3-4). Fakat

aslında Arap dili, Arap kültürü ve tarihi kendi içinde pek çok farklılığı da barındırmaktaydı. Aynı şekilde Arapların konuştuğu dil de tek bir dil olmakla birlikte kendi içinde pek çok ayrıma sahipti. Arap dünyasını birleştiren en önemli faktörlerden biri din olmakla birlikte, Arap ülkelerinde Müslüman ve gayrimüslim Araplar birlikte yaşıyorlardı.

Mısır'da ve özellikle de Suriye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Filistin'de Hristiyan Araplarda yaşıyorlardı. Hristiyan Arap nüfus özellikle Batıyla ticari ilişkilerin daha yoğun olduğu ve burjuva toplumunun daha fazla geliştiği yerlerde yoğunlaşmıştı. Arap Hristiyanlarının Arap milliyetçiliğinin köklerini İslamiyetten önceye dayandıran görüşleri, Arap milliyetçiliğinin güçlü bir seküler görünüm kazanmasına yol açmıştır. Arap milliyetçiliği hareketinin ortaya çıkmasında etkili olan Hristiyan Arapların temel amaçlarından birisi aynı dili konuştukları Müslüman Araplarla daha yakın ilişki ve işbirliği içinde olmaktı (Güler, 2004: 187). Arap milliyetçiliğinin başlangıç ivmesini Batının etkisiyle oluşan Hristiyan Arap milliyetçiliğinin oluşturduğunu düşünenlerin yanı sıra bu gelişmeyi "içsel" nedenlerle açıklayan bir başka yaklaşıma göre; Suriye'de gelişen Arap milliyetçiliğinin kökenlerini içsel dinamiklerden kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre Arap milliyetçiliği ilk gelişim aşamasından itibaren, daha çok Sünni Müslümanlara hitap etmiş, Arapçılığın esas taşıyıcılığı ve önderliği Sünni Müslüman kesim tarafından üstlenilmiştir (Dawn, 1962: 153).

Arap milliyetçiliğinin oluşum aşamasındaki en önemli tartışma konularından biri de: Arap milliyetçiliği düşüncesinin Batıda eğitim almış ve oradaki ulus devlet yapılarından etkilenmiş aydınlar tarafından mı, yoksa İslâmcı modernleşmecilerin etkisiyle mi ortaya atıldığı olmuştur. Diğer taraftan kökenleri çok daha

eskilere dayanan İslâmcı modernizmin, bölgede 19. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan İngiliz ve Fransız sömürgecilğine ve bölgedeki emperyalist varlıklarına karşı bir tepki olarak şekillendiği de ileri sürülmektedir. Her iki durumda da İslam düşüncesinin ve din olgusunun sağladığı birlikteliğin Arap milliyetçiliğini etkileyen önemli bir faktör olduğunu belirtmek gerekmektedir (Güler, 2004: 188).

1908'de İkinci Meşrutiyetin ilan edilmesiyle İslâm birliğine öncelik veren II. Abdülhamit rejimine son verilmesinin ardından Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte İttihat ve Terakki Partisi'nin laik ve milliyetçi bir ideolojiyi benimsemesi karşısında Arap milliyetçiliği de güç kazanmış ve ortaya çıkan gelişmeler Arap milliyetçiliğinin siyasallaşmasını da hızlandırmıştır. Buna karşın Osmanlı Devleti'nde ne Türk milliyetçiliği ne de Arap milliyetçiliği, Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar siyasi anlamda tutarlı bir güç oluşturduğunu söylemek çok da mümkün değildir (Kayalı, 1998: 13-14). Diğer taraftan İkinci Meşrutiyet Döneminde Suriye'de kentlerde yaşayan tüccarlar, aydınlar ve alt düzey bürokratlardan oluşan orta sınıfın Arap milliyetçiliğinin öncüsü olduğunu ortaya koyan çalışmalarda bulunmaktadır. Kudüs, Şam ve Beyrut gibi önemli kent merkezlerinde gelişen ticaret ve kamusal hayatın da böyle bir ideolojiyi güçlendirdiği söylenebilir. Osmanlı toplumunda üretim ve ticaret alanlarında ortaya çıkan değişiklikler ve bölgeler arası ulaşım ve haberleşme olanaklarının artmasıyla yaşam biçimlerinde ortaya çıkan değişim dile, siyasi yaşama ve milliyetçilikle ilgili kavramlara da büyük ölçüde yansımıştır (Hourani, 1981: 205).

19. yüzyılda Osmanlı egemenliği altındaki toprakların neredeyse tamamında önemli değişimler gerçekleşmiştir. Ancak bu dönemde aydınlara değişimin zorunlu olduğunu düşündüren asıl neden, geliş-

miş Batı uygarlığı karşısında Osmanlı'nın geri kalmışlığının tespit edilmesi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde Arap aydınlarının yanıt aradığı soruların başında Batı toplumu ilerlerken Müslüman toplumunun neden geri kalmış olduğu gelmekteydi (AbuKhalil, 1999: 91). Bu dönemde yaşayan Şekib Arslan gibi İslâmcı reformcular ise Müslümanlığı terk etmeden, Avrupa kaynaklı değişimleri ve gelişmeleri kendi toplumlarına uyarlamaya çalışmışlardır. Bu noktadan sonra çeşitli bakış açlarına sahip aydınlar geriliği ortadan kaldıracak düşünsel ve siyasal arayışlar içine girmişlerdir (Şekib-Arslan, 1991: 66). Bu dönem Arap dünyasında ortaya konulan görüşler muhafazakarlık, modernleşmecilik ve Arapçılık olarak sınıflandırılıyordu. Muhafazakarlar İslâm'ın korunması gerektiğini, Batıdaki sanayileşmenin materyalizm ve monotonluk yarattığını bu nedenle de Doğu kültürünün ve ahlak anlayışının Batıdan üstün olduğunu savunmuşlardır. Bu aydınlar aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun savunucusu ve koruyucusu da olmuşlardır. Diğer bir grup İslâmcı modernistler ise doğru İslâmın Batı gibi ilerlemiş medeniyetlere ters düşmediğini yalnızca İslâmın eski saflığına kavuşturulması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Onlara göre çağdaş unsurlar Müslümanlar tarafından da benimsenerek kendi yaşantılarına uyarlanmalıydı. Böylece eski dönemin üstün uygarlığına tekrar ulaşmak mümkün olabilirdi (Güler, 2004: 190).

Avrupa'daki askeri tekniklerin örnek alınması, devlet gücünün merkezileştirilmesi, ekonomilerin modernize edilmesi ve elitlerin modern bir şekilde eğitilmesi prensiplerine dayanıyordu. Bu da, İslâmın inkar edilmesi değil, İslâm medeniyetinin orta çağdan kalan gelişme karşıtı düşüncelerinin reddedilmesi anlamına geliyordu (Lapidus, 1996: 21).

19. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmeye başlaması ile İmparatorluk yapısı içinde yer alan ulusal kimlikler yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamış, İmparatorluğun Arapların yaşadığı bölgelerdeki varlıklı eşraf aileleri, Arap olma bilincinin sözcüsü durumuna gelmişlerdir. Bunun en güzel örneği Arabistan'da ortaya çıkan ve dinde öze dönüş düşüncesini benimseyen Vehhabi hareketidir. Onlar kendilerini tam olarak Arap olarak görüyorlardı aynı zamanda tamamen İslama dayanan bir ideolojik yapıya sahip olmalarına dayanarak kendilerini Türk ve Batı karşıtı olarak nitelendiriyorlardı (Holt, 1969: 149-155).

Dinde uyanış ve reform çağrısı ilk olarak Vehhabi hareketiyle ortaya çıkmış daha sonra ise Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'daki hakimiyetini güçlendirmek için oğlu İbrahim Paşa aracılığıyla 1832-1840 yılları arasında Suriye ve Filistin'i ele geçirecek, Osmanlı Devleti'ne karşısında bir Arap devleti kurmaya çalışması sonucu ikinci dalga reformcu ve milliyetçi uyanış ortaya çıkmıştır. Bu sırada İbrahim Paşa bölgede reformlar yaparak ve Türklerle girdiği savaşı ulusal kimlik çerçevesinde açıklayarak Araplar arasında milliyetçi bilincin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu tarih Araplar arasında milliyetçi bilincin oluşumu açısından çok erken bir tarih olarak görülse de 19. yüzyılın ilk yarısında Türklerle Araplar arasında bir "farklılık bilinci" doğmaya başladığından söz edilmesi açısından önemlidir (Güler, 2004: 192).

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İmparatorluğun bütünlüğünün korunması ve devamlılığının sağlanması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı aydınları arasında İslâm birliğinin Osmanlı Devleti'ni koruyabileceğini düşünenler henüz çoğunlukta idi. Bu dönemde Osmanlı Devleti Suriye bölgesine yaptığı yatırımlar ve demir yolları ile bu

bölgenin önemli maddi refaha kavuşmasını sağlamış böylece merkezle ilişkilerini ve merkeze bağlılığını artırmaya çalışmıştır (Hourani, 1962: 263). 19. yüzyılın son çeyreğinde II. Abdülhamit Döneminde geliştirilen İttihad-ı İslâm düşüncesi ile Arapları birleştirerek bağlılıklarının devamını sağlamak Babıali siyasetinin önemli bir parçası haline gelmiştir (Güler, 2004: 193). II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından İttihatçılar 1908-1911 arasındaki ilk yıllarında eşitlik, özgürlük, adalet ilkelerini öne çıkararak devleti oluşturan tüm unsurların eşitlik ve uyum içinde bir arada yaşayacağı bir model olarak Osmanlıcılık düşüncesini ve ittihad-ı nasır siyasetini benimsemişlerdir (Kuşun, 1992: 146).

Arap milliyetçiliği hareketi 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyıl başlarında Arap ulusunun doğal sınırlarını Mısır'ı dışarıda bırakacak şekilde Asya'da bulunan tüm Arapça konuşulan ülkeler olarak kabul ediyordu. Mısır'da Arap milliyetçileri ve bazı aydınlar arasında kabul gören İslâmcı ve Osmanlı yanlısı fikirler rahatsızlık yaratıyordu. Mısır bu dönemde tam olarak Arap sayılmıyordu (Tauber, 1993: 264-265). Arap milliyetçiliği düşüncesinin bu dönemde Mısır'da yaşayan Suriyeli mülteciler arasında yaygın olduğu söylenebilir. Mısır'da işgalci güçlerle işbirliği içindeki temsili hükümet de Arap milliyetçileri arasında rahatsızlık yaratıyordu. 19. yüzyılın sonundan itibaren siyasallaşmaya başlayan hareket bu ilk döneminde kendini daha çok edebi milliyetçilik olarak ortaya koymuştur. 19. yüzyılın milliyetçi hareketleri daha çok liberal Avrupa'nın, siyasal düşüncesinden ve başarılı ulus devlet deneyimlerinden, Anayasal hükümet, yaygın eğitim, kadın hakları, düşünce özgürlüğü, birey hakları gibi düşüncelerinden ilham almıştır (Güler, 2004: 194).

Arap milliyetçiliği hareketi Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar liberal bir yaklaşım benimsemiş, savaşın bitmesiyle

İngiliz ve Fransızlar tarafından Araplara verilen sözlerin tutulmaması ve Arap topraklarında Manda yönetimleri döneminin başlamasının yarattığı hayal kırıklığı hareketin başka yönelimler içine girmesine neden olmuştur (Tibi, 1998: 158). Bu nedenle öncelikle Osmanlı egemenliğine karşı daha sonra da Batı uygarlığının Ortadoğu'daki siyasi ve kültürel yayılmacılığına karşı verilen mücadele, Arap milliyetçiliğinin en önemli kaynakları arasında yer almaktadır.

20. yüzyılın başlarında anadili Arapça olan bu topluluğun talepleri ilk başlarda Osmanlı idaresi altında yaşanan Araplara özerklik verilmesiyle daha sonra bu talepler Osmanlı'dan ayrılmak ve bağımsızlık kazanmak şekline dönüşmüştür. Osmanlı ordusu içinde yer alan Arap subaylar, öğrenciler aydınlar kurdukları gizli derneklerle öncelikle özerklik talep etmişler, daha sonra da Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına yol açarak Araplara bağımsızlığın yolunu açacak dışsal bir olay beklemeye başlamışlardır (Kurşun, 1992: 84-87). Bu süreçte Mısır'ın bir ulus oluşturması Suriye'ye göre daha kolaydı bunun nedeni Suriye'nin dinsel farklılıkları içeren topluluklar barındırması ve sahip olduğu coğrafi özelliklerdi. Mısır, Nil Vadisi ve havzasında sahip olduğu coğrafi ve ekonomik bütünlük ve dini açıdan da çoğunluğu Sünni Müslüman halktan oluşan nüfusa sahip olması nedeniyle Tarihsel açıdan bakıldığında da İslâm öncesine dayanan bir "ulus" olma bilincine sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle Mısır'ın başlangıçta ulusal bütünlük ve kimlik oluşturabilmek için Arapçılığa ihtiyacı yoktu Daha sonra oluşan Arap birliği düşüncesinin benimsediği siyasal hedefler doğrultusunda oluşan siyasal düşünce Mısırlı liderler tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Güler, 2004 :194).

1907-1908 yıllarında Arap bağımsızlığı düşüncesi birbirinden farklı Arap dev-

letlerinin kurulmasını öngören çok çeşitli biçimler almıştır. Hristiyan ve Müslüman Arapları Liberal Avrupa'nın koruması altında bir araya getirecek modelin genel hatları 1905 yılında Necib Azuri tarafından ortaya konmuştur. Bu modelin öngördüğü şekliyle; Mezopotamya'dan Süveyş'e, Doğu Akdeniz'den Umman'a kadar olan topraklarda Birleşik bir Arap devleti oluşturulmalı ve kurulan bu yeni devlet Türklerden bağımsız olmalıydı. Ona göre Arapların geri kalmasının nedeni Türklerdi (Hourani, 1962: 279). Yine Azuri'ye göre bağımsız Arap devleti Arap Müslüman bir sultan tarafından yönetilen Anayasal bir sultanlık olacaktı. Hicaz'da ise bir krallığın ve Arap bir halifenin olması gerektiğini belirtiyordu. Lübnan, Orta Arabistan ve Yemen'in özerk olarak kalacaktı. Bu grup daha sonra Arap Devrimci Topluluğu'na dönüşmüş, yayınladıkları bildiriyle Suriye ve Irak vilayetlerinde yaşayan ve aynı dili konuşan Müslüman, Hristiyan ve Yahudi Araplara birleşme çağrısında bulunmuşlardır (Zeine, 1976: 155-56). Açıkça belirtilmese de Mısır'da bulunan yönetici aile ise Sultanlık, Mekke Şerifliği makamı da Halifelik rolüne uygun görülmüştür (Sylvia, 1964: 81-82). Azuri'nin ifade ettiği düşünceler mevcut devlet yapılarını ya da Batının bölgesel çıkarlarını zorlayacak ya da değiştirmeye yöneltecek talepler içermemektedir. Öngörülen birleşik, bağımsız Arap devletinde Mısırlılara Arap kökenli sayılmadıkları için yer verilmemiştir (Duri, 1987: 254).

II. Meşrutiyet sonrası Jön Türkler Anayasa, özgürlük ve İmparatorluğu oluşturan tüm bileşenlere eşitlik istemelerinin sonucu olarak Osmanlı Devleti'ni bir arada tutan bağların zayıflamasıyla ve imparatorluk yapısı içindeki çözülmenin hızlanmasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sırada çözümün merkezin güçlendirilmesi olduğunu düşünenlerle merkezin yetkile-

rinin azaltılarak yerel grupların güçlendirilmesi gerektiğini düşünenler arasında bir bakış açısı farklılığı oluşmuştur. Bunun sonucunda eyaletlerin yönetsel olarak daha özerk bir konum kazanması gerektiğini düşünenlerin sayısı artmış böylece İmparatorluk içinde Türklerle Türk olmayanlar arasındaki mesafe de artmıştır (Güler, 2004: 196).

Bu dönemde Mahmut Şevket Paşa gibi Osmanlıcılığı ve merkezîyetçiliği savunan Arap devlet adamlarının olmasına rağmen muhalefet daha da keskinleşmeye ve örgütlenmesini gerçekleştirmeye başlamıştır. 1912’de Kahire’de yaşayan Suriyeli Araplar Türk liberallerle işbirliği içinde bir parti kurmuşlardır. Bu örgütlenmeler daha çok ılımlı Arap milliyetçiliği olarak adlandırılabilir. Bu düşünce yapısına sahip, Osmanlı Anayasal sistemi içinde ademi merkezîyetçi görüşü savunan, liberal aydınların yönetimindeki örgütlenmelerdi. Bu dönemde Beyrut gibi çeşitli Arap şehirlerinde idari reformdan yana olan “reform komiteleri” de kurulmuştur (Hourani, 1962: 283). 1913’te bu grup tarafından Paris’te düzenlenen Arap Kongresi’nin daha çok “Batılılaşmacı”, “Modernleşmeci” bir oluşum olduğu söylenebilir. Kongreye ABD’den gelen üç kişinin dışında katılan Iraklı ve Suriyeli delegeler yarı yarıya Müslüman ve Hristiyan delegelerden oluşuyordu. Toplantı sonunda ılımlı Arap milliyetçiliğinin özeti sayılabilecek bir program ortaya koymuşlardır. Amaçlarına ulaşabilmek için Avrupa’dan, özellikle de Fransa’dan yardım istemişlerdir. Kongre sonunda alınan kararlar Osmanlı Devleti’ne iletilmesi için Paris Büyükelçiliğine sunulmuştur (Hurewitz, 1956: 268-9). Bu programın asıl önemi Arap eyaletleri için bağımsızlık değil, siyasal özerklik talebinde bulunulmasından kaynaklanmaktadır. Arap eyaletlerinin temsilcilerinin tam eşitlik koşuluyla İstanbul hükümeti içerisinde temsil edilmesi talep edilmek-

teydi. Bunun üzerine İttihat ve Terakki hükümeti Paris’e, Arap Kongresi liderleriyle görüşmek üzere bir delegasyon göndermiştir. Bu sırada Osmanlı yönetiminde Arapların asıl isteğinin bağımsızlık olduğu ve bunu gerçekleştirebilmek için de zor kullanabilecekleri görüşü de ağırlık kazanmaya başlamıştı (Güler, 2004: 199). Fakat tüm bu gelişmelere rağmen o dönem Arap milliyetçileri ve Arap bağımsızlığını savunanlar aynı görüşlere sahip tek ve homojen bir gruptan oluşmuyorlardı. Bu süreç içinde özellikle 1908 sonrası Arapları bölen farklı milliyetçilik düşünceleri de harekete geçmiştir. Lübnan ve Suriye milliyetçilik hareketleri buna örnek olarak gösterilebilir. Lübnanlı Hristiyan gruplar 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupalıların desteğiyle dinsel özgürlük ve reform, barış ve ilerleme talebinde bulunmuşlardır. Bunu gerçekleştirirken de yalnızca Lübnan’ın kıyı kesiminde değil, Müslüman komşuları ile birlikte Büyük Suriye olarak yapmak istediklerini ifade etmişlerdir. Dil birliğinin, aralarındaki en önemli bağı oluşturduğunu ve bu kültürel bir bağın dini farklılıkların ötesinde tarihsel ortak bir geçmişe dayandığını belirtmişlerdir. Ulusun oluşumunda söz konusu halkın geçmişte yaşanan ortak deneyimlerinin payı önemsenmekte ve bu deneyimlerin yüceltilmesi yoluyla da bir mitos oluşturulmaktadır. Bu çabaya Arap milliyetçiliğinin oluşumunda da rastlanır. Fakat Hristiyan unsurlar yine de “Arap ulusu” düşüncesinin Müslüman çoğunluk tarafından İslam’da birleşme düşüncesi ile olarak anlaşılabileceği endişesi taşımışlar bu nedenle de Arapçılıklarını Suudi Arabistan’a dek uzatmadan Suriye ve Lübnanla sınırlı tutmaya çalışmışlardır. Suriyeli milliyetçiler ise Lübnan’ın de facto bağımsızlığını tanıdıklarını, ancak Arap bağımsızlığı denildiğinde merkezi Şam olan bir yapıyı anladıklarını belirtmişlerdir (Hourani, 1962: 277).

Özetle 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin Batılı devletler karşısında zayıflamaya başlaması sonucu milliyetçi hareketlerin ortaya çıkmaya başlamasıyla imparatorluk içindeki ayrılıkçı hareketler de güç kazanmaya başlamıştır. I. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle ile anayasal bir temsil düzenin oluşturulması hedeflenmiş, Arap ya da farklı kökene sahip milletvekillerinin yerel siyasi çıkarlarını koruduğu kadar, devletin genel çıkarlarının da gözetildiği bir sistem oluşturulmaya çalışılmıştır.

II. Abdülhamit Döneminde ise devleti bir arada tutabilmek için İslâm birliği projesi oluşturulmuştur. Daha sonraki dönem de İttihat ve Terakki hükümetleri de laik siyasetle bölünmeyi önleyemediklerini görerek bu yöntemi benimsemişlerdir (Güler, 2004: 200). Araplar uzun süre Osmanlı Devleti'nin merkezine olan bağlılıklarını devam ettirmişlerdir. Fakat Birinci Dünya Savaşı sırasında gerek Şerif Hüseyin'in Bağımsız Arap Devleti'nin kurulması için McMahon ile yaptığı yazışmaların etkisiyle gerekse imparatorluğun diğer bölgelerindeki parçalanmış Arap seçkinlerinden bir kısmının Şerif Hüseyin'i bu konuda yüreklendirmesi sonucu Arap isyanı başlamıştır (Kayalı, 2003: 238).

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması Arap milliyetçiliğinin gelişiminde bir dönüm noktası oluşturmuştur. Arap milliyetçi hareketinin düşünsel anlamda uzun bir yol kat etmesi ve 1916'da başlayan Arap ayaklanmasına karşılık Arapların önemli bir kısmı için savaşın sonuna dek Osmanlılık birincil bağlılık kaynağı olarak kalmıştır.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SONRASINDA ARAP MİLLİYETÇİLİĞİ

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra Osmanlı Devleti'nin Alman-

ya'nın yanında yer alacağını açıklamasının ardından Arap milliyetçiliğinin geleceğini etkileyecek birçok köklü gelişme meydana gelmiştir. Siyasal bir hareket olarak Arap milliyetçiliğinin ortaya çıktığı sırada Suriye'deki örgütlenmelerle Mekke Şerifi Hüseyin ve ailesi, farklı kökenlere ve farklı görüşlere sahip olmalarına rağmen birlikte Britanya'nın bölge üzerindeki planlarının bir parçası olarak pazarlıklarda yer almaya çalışmışlardır. Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan Arap eyaletlerinin kaderinin de belirlendiği dönüm noktasını oluşturan savaş, Arap milliyetçileri tarafından hızlı kararlar alınmasını zorunlu kılmıştı bunun nedeni; İmparatorluğun çökmesi durumunda, bağımsızlık olabileceği gibi bu durumun aynı zamanda başka bir gücün denetimini de getirebileceği düşüncesi idi (Güler, 2004: 201).

Arap milliyetçiliği açısından bu dönem yaşanan en önemli olay 1916 ortaya çıkan Arap ayaklanması olmuştur. Mekke Emiri Şerif Hüseyin Batılı devletlerden aldığı destekle ayaklanmanın liderliğini üstlenmiştir. (Wensinck: 638). Osmanlı Devleti'nin 1914 yılının sonunda savaşa girmesiyle Halife tarafından yapılacak bir cihat çağrısının Müslüman halk üzerinde etkili olacağından ve Mısır'daki hakimiyetlerini sarsacağından tedirginlik duyan İngilizler bölgedeki çıkarlarını korumak amacıyla Şerif Hüseyin'in Müslümanlar arasındaki saygınlığından ve gücünden yararlanmaya çalışmışlardır. Bu amaçla 1915 yılında Şerif Hüseyin ve McMahon arasındaki yazışmalar başlamıştır. Mektuplaşmalar sırasında taraflar herhangi bir bağlayıcı söz vermemeye özen göstermişlerdir (Fromkin, 1994: 176). İngilizler açısından Arap isyanının önem taşımasının nedenlerinden biri de 1915 yılında savaş devam ederken Gelibolu cephesini rahatlatmak amacı taşıyor olmasıdır.

Şerif Hüseyin 1915'te Kahire'deki İngiliz temsilcisine yazdığı mektupta İngi-

liz hükümetinden Bağımsız Arap devletinin kurulmasının yanında askeri ve mali konularda destek istiyor ve Halifelik konusundaki hassasiyetlerini bildiriyordu. Hüseyin İngilizlerle mektuplaştığı sırada aynı zamanda oğlu Faysal aracılığıyla Suriye'deki gizli Arap cemiyetleri ile de ilişki kurmuştur (Sylvia, 1964: 89-93). İngiltere Araplarla görüşürken aynı zamanda Fransa faktörünü de göz önünde bulundurmuş ve 21 Ekim 1915'te Hüseyin-McMahon yazışmalarından Fransa'yı haberdar etmiştir. Osmanlı Devleti'nin Arap toprakları konusunda İngiltere ve Fransa arasında yapılan görüşmeler sonucunda 16 Mayıs 1916'da bir İngiltere ve Fransa'nın üzerinde uzlaşma sağladığı Sykes-Picot Anlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya daha sonra Rusya'da katılmıştır. Bu Antlaşmaya göre Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu topraklarında nüfuz bölgeleri oluşturulmakta ve bu topraklar İngiltere ile Fransa arasında paylaşılmaktaydı. Sykes-Picot Anlaşması ile Suriye hem Şerif Hüseyin'e, hem de Fransa'ya vaat edilmiştir (Kürkçüoğlu, 1978: 42-43).

1918'de Savaş'ın sona ermesine yakın Mısır'da yaşayan Araplardan temsilciler Kahire'deki Arap Ofisi aracılığıyla İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na gönderdikleri notayla Müttefiklerden Arap siyasetlerinin ne olduğunun açıklamalarını istemiştir. İngiltere bu notaya yanıt olarak 16 Haziran 1918'de "Yedilere Bildiri" olarak bilinen cevabında; İngiliz hükümeti, burada izleyecekleri siyasetin "bu bölgelerde başa geçecek hükümetlerin halkın rızası ile başa gelmesi" olduğunu belirtmişlerdir. İngiliz hükümetinin halen Osmanlı himayesi altındaki bu topraklarda yaşayan halklara vaadi, bağımsızlıklarını kazanmaları olmuştur (Antonius, 1939: 433-434). Aslında İngiliz siyasetinin buradaki en önemli hedefi Hindistan yolu üzerindeki sömürgele-ri her koşulda kendi denetimleri altında tutmaktı. Fakat savaş sonrası İngiltere ve

Müttefikleri gelişme gösteren Arap milliyetçi hareketi ile karşı karşıya kalmışlardır. Üstelik savaş sırasında İngilizlerin desteğiyle gerçekleşen Arap ayaklanması da hareketin gelişmesine katkı sağladığı da söylenebilir (Dawn, 1998: 175). Faysal savaşın sona ermesiyle Suriye'de elde ettiği konumu bırakmak istememiş ve Suriye'nin Fransa'ya verilmesine karşı çıkmıştır. Böylece savaş öncesi yapılan anlaşmaların söylenti olmaktan öte gerçeklere dayandığı anlaşılmış, Arap milliyetçisi aydınlar da Sykes-Picot Antlaşmasının gerçek olduğunu kabul etmek zorunda kalmışlardır (Tibi, 1998: 164). Ekim 1918'de İngiliz Komutanı Sir Edmund Allenby'in Emir Faysal'ın İngiliz işgali altındaki Suriye'de başkenti Şam olan bölgesel bir Arap hükümeti oluşturmaya izin vermesi sonucu Faysal Paris Barış Konferansı'na Hicaz'dan gelen delegasyonunun resmi başkanı olarak katılmıştır. Fakat bu dönemde Arapların taleplerinin gerçekleşmesini engelleyen üç gelişme ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerden ilki İngiliz emperyalizminin Irak ve Filistin'deki çıkarları diğer bir gelişme Fransız emperyalizminin Suriye'deki çıkarları ve son olarak Filistin'deki Siyonist milliyetçilerin çıkarları olmuştur (Antonius, 1939: 278).

Faysal 6 Şubat 1919'da tüm Asya Arapları adına konuşma yaparak o dönem kurulması planlanan Arap devletinin sınırlarını belirlemiştir (Hurewitz, 1956: 38). Bu konuşmanın asıl önemli tarafı ise o dönemde Arap milliyetçi hareketinin hedeflerinin özetlenmiş olmasıdır. Burada amaç: tüm Arapları tek bir ulus içinde birleştirmek olarak belirlenmiştir. Faysal konuşmasında ayrıca Asya'da Arap Birliği idealinin gerçekleştirildiğini ileri sürmüş ve savaş sırasında Müttefiklerin yanında yer alarak ABD'nin genel ilkelerini benimsediklerinden ve babası Mekke Şerifi Emir Hüseyin'in öneminden de bahsetmiştir. Arap bölgelerinin birbirinden farklı eko-

nomik ve sosyal koşullara sahip olması nedeniyle tüm bölgelerin tek bir hükümet altında toplanmanın olanaksızlığına değinmiş, tarım ve sanayisi gelişmiş, ve daha yoğun bir nüfusa sahip olan Suriye'nin siyasal olarak kendi iç işlerini devam ettirebilecek yeterliliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Arapların Ulusal gelişmesine katkıda bulunacak teknik danışmanlık için dış güçlerden yardım alınabileceğini ancak bu hizmetlerin karşılığında hiç bir şekilde özgürlüklerinden vazgeçmeyeceklerini de dile getirmiştir. Bu konuşmada Irak konusunda ise Araplardan oluşan, halk oylamasına dayanmayan, seçkinlerin oluşturduğu bir hükümet öngörülmüş, bu Arap hükümetinin görevi de aşiretlerin gelişmesini sağlayacak eğitimi gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir. Nüfusunun çoğunluğunu Arapların oluşturduğu Filistin konusunda ise bu bölgede yer alan büyük güçlerin garantörlüğünde bir yerel yönetim oluşturularak, Arap ulusal hareketinin amaçlarıyla örtüşen bir çözüm bulunması istenmiştir. Faysal Avrupalı büyük güçlerden son olarak da uygarlıklarını Araplar üzerinde zorla ege-men kılmaya çalışmadan yardım etmelerini talep etmiştir (Hurewitz, 1956: 39).

Faysal'ın çağrısıyla Suriye Birinci Genel Kongresi 1919'da toplanmıştır. Faysal Kongreden Paris Barış Konferansı'na sunacağı talepleri onaylamasını ve kendisini Suriye Bölgesi'nin temsilcisi olarak kabul etmelerini istemiştir. Delegeler arasında Faysal'a ve İtilaf devletlerine karşı olan ve savaş boyunca Osmanlı merkezine sadık kalmış güçlü ailelerinde temsilcileri olmasına karşın Kongrede bazı muhafazakarlarla işbirliği içinde olan daha radikal milliyetçi unsurlar yer alıyordu (Fromkin, 1994: 434). Kongre sonunda açıklanan Şam Deklarasyonu Osmanlı ademi merkezîyetçilerinin görüşlerini yansıtan bir nitelik taşımakla birlikte Arap milliyetçi hareketinin sonraki yirmi beş yılına damga vuran

programı oluşturması açısından da önem taşımaktadır. Müslüman, Hristiyan Arapları ve Yahudileri eşit bir şekilde temsil ettiğini açıklayan bu programa göre; Arap Kongresi doğal sınırları korunarak Suriye'nin tam bağımsızlığını talep etmiştir. Doğal sınırlar ile kastedilen; Toroslardan Sina Yarım Adası'na kadar, Akdeniz'den Fırat Nehri'ne kadar olan bölgedir. Yönetim şekli olarak da; azınlıkların haklarını garanti altına alacak şekilde ademi merkezîyetçi olan, demokratik, sivil anayasal bir sistem öngörülmüştür (Antonius, 1939: 440-442).

Kongre aynı zamanda Paris Barış Konferansı'nda yer alan şekliyle manda sistemini reddediyordu. Yahudi göçünü hızlandıran ve bir Yahudi devletinin kurulmasına izin veren, aynı zamanda Lübnan ya da Filistin'in Suriye'den ayrılmasını öngören Balfour Deklarasyonu'nu da reddediyorlardı. Fakat gerek İngiltere gerekse Fransa bu kararları kabul etmeye yanaşmamışlardır. Faysal 1919'da Fransız Başbakanı Clemenceau ile yaptığı gizli görüşme sonucunda; Fransa'ya sınırlı bir şekilde bağlı olan onun himayesinde bağımsız bir Suriye kurulması konusunda anlaşmaya varmıştır fakat Suriye'deki Arap milliyetçileri, Fransa'nın ülkedeki varlığını hiç bir şekilde kabul edemeyeceklerini açıklamışlardır (Güler, 2004: 207).

8 Mart 1920'de toplanan İkinci Suriye Genel Kongresi'nde, Suriye'nin Lübnan ve Filistin'i de kapsayan doğal sınırları içinde ve Faysal'ın meşruti krallığı içinde tamamen bağımsız olduğu ilan edilmiştir. Bunun sonrasında Fransızlar 24 Temmuz 1920'de Suriye topraklarını işgale başlamışlar ve 26 Temmuz 1920'de Şam'ı da işgal edilerek Faysal'ı sürgüne göndermişlerdir. Milletler Cemiyeti'nin de onaylamasıyla Suriye'de Fransız manda rejimi ilan edilmiş ve Fransızlar Suriye'nin "tamamen ve sonsuza kadar" kendilerinin olduğunu açıklamışlardır (Fromkin, 1994:

435-436). Birinci Dünya Savaşı sonrasında bölge manda yönetimleri altına girerken savaş sırasında Şerif Hüseyin'e söz verildiği gibi birleşik bir Arap devleti kurulmamış ve hiç bir Arap bölgesine de bağımsızlık verilmemiştir. Böylece Arap bağımsızlık mücadelesinin ilk dalgası Büyük Güçlerin yönlendirmesi ve vaatlerini yerine getirmemeleri nedeniyle sonuçsuz kalmıştır (Mansfield, 1973: 68).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Arap dünyasının büyük bir bölümü manda yönetimleri altında kalmış bu durumda Arap milliyetçi düşüncesinin yeni arayışlar içine girerek radikalleşmesine neden olmuştur. 1948'de Filistin'de İsrail Devleti'nin kurulması da, Arap milliyetçiliğinin anlamının ve kapsamının yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur. Batı ülkeleri Birinci Dünya Savaşı sırasında verilen sözlerin yerine getirilmemesi ve Arap bölgelerinde manda yönetimlerinin ortaya çıkması gibi olumsuz tecrübeler sonucu Batı'yı Araplar için bir model olmaktan uzaklaştırmıştır. Böylece daha önceleri Arap aydınları arasında yaygın olan İngiliz ve Fransız hayranlığı yerini Alman hayranlığına bırakmış, bu aydınlar daha çok Alman romantik akımının "halk" kavramından etkilenecek bunu Arap ulusuna uyarlamaya çalışmışlardır. Ulus devleti ve liberal ulus devlet düşüncesini bir araç olarak görmeye başlamışlar ve daha çok onun demokratik ve anayasal yönünü önemsemişlerdir. Bu dönemde ayrıca Avrupa bilimi etkisi altında klasik Arap edebiyatının incelenmesine yönelik çalışmalar da önem kazanmıştır (Güler, 2004: 208).

Popülist Alman hayranı Arap milliyetçi hareketinin önderleri Arapların geçmişte görkemli bir uygarlık kurduklarını, sahip oldukları kültür mirasının eskiden sahip olduğu değer ve saygınlığının ona tekrar kazandırılması gerektiğini, ortak dil ve adetlerin ve onlara miras kalan değerlerin milliyetçilik geleneği açısından önemi-

ne vurgu yapıyorlardı (Tibi, 1998: 161). Arap milliyetçileri manda yönetimlerinin oluşmasından sonra kendi bağımsız yönetimlerini kurabilmek için Arap Birliği idealini canlı tutmaya çalışmışlardır. Bu amaçla 1926'da Mekke'de Halife Konferansı toplanmış, 1937'de Suriye'de bir dizi konferans düzenlenmiştir. Bu dönemde Arap birliği düşüncesi ile Filistin sorununun yakından ilgili olduğu söylenebilir. Bu nedenle Arap Milliyetçilerinin en önemli hedeflerinden biri Filistinli Arapların desteklenmesi olmuştur. Sürekli artan Yahudi göçlerine ve Yahudilerin Arap topraklarını satın almasına karşı çıkmıştır. Filistin'deki hedefleri çoğunluğu Araplardan oluşan bir ortak hükümet kurulması olmuştur. Filistin konusunda 1938 yılında Kahire'de Arap ve İslam Ülkeleri Konferansı, büyük bir buluşma şeklinde gerçekleşmiş, Konferansın sonuç bildirgesinde ise bölgeye Yahudi göçünün engellenmesi ve Filistin'de birleşik ve bağımsız bir Arap devletinin kurulması gibi talepler yer almıştır (Taylor, 1982: 20-21). İki dünya savaşı arası dönemde Arap milliyetçileri ortak bir dile ve kültüre ve tarihi bir geçmişe dayanan Arap ulusunun varlığına olan inançlarını korumaya çalışsalar da bu dönemde ortaya çıkan yeni siyasi bölünmelerin bu birliği engellediği söylenebilir. Osmanlı Devleti zamanında Arapların varlığı bir bütün olarak kabul görmüş, aradaki farklılıklara rağmen Arap eyaletleri de bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ise Arap milliyetçi hareketi açısından her bir Arap ülkesinin kendi yönetimlerinin gerçekleştirebilmesi için bir başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir (Hourani, 1962: 293). Arap milliyetçiliği hareketinde iki savaş arası dönemde Avrupa'da yaşayan Arap öğrencilerin etkisiyle yeni görüşler ileri sürülmeye başlanmıştır. Aralık 1938'de Brüksel'de düzenlenen Birinci Arap Öğrencileri Kongresi'nde Arap milliyetçiliğine ve programına dair görüşler

dile getirilmiş, Arapların yaşadığı toprakların özgürleştirilmesi, farklı parçaların birleştirilerek etkin ve uyumlu siyasi, ekonomik ve sosyal kurumların oluşturulması ortak amaç olarak belirlenmiştir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için Batının yaşadığı deneyimlerden ve araçlardan yararlanılacak, fakat faşizm, komünizm ya da demokrasi gibi çağdaş Batı düşüncelerine bağlı kalınmayacaktı(Sylvia, 1964: 100-102).

İki savaş arası dönemde bir yandan Suriye, Arap milliyetçiliği hareketinin merkezi olmaya devam ederken, diğer yandan Bağdat'ta yeni bir bağımsızlık hareketinin çıkış noktası ve lideri olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Arap Milliyetçilerin büyük bölümünün Faysal'ı hareketin lideri olarak kabul etmesine karşın Arap ülkelerinde bir yandan da Haşimi ailesine karşı muhalefet artmaya başlamıştır. Kutsal Yerlerin idaresi konusu, savaş sırasında İngilizler ile işbirliği içinde olmaları ve İngilizlerin Arap ülkelerindeki hakimiyetine olanak sağlamış olmaları sert eleştirilere hedef olmalarına neden oluyordu. 1926'da Hicaz yönetimi merkezi Arabistan'da bulunan yeni Vehhabi Devleti'nin kurucusu olan Abdülaziz ibn-Suud tarafından devralınmıştır (Güler, 2004:210).

Arap milliyetçileri 1940'lı yıllarda Suriye, Lübnan, Filistin ve Hıdün'ün tek bir devlet olarak bir araya gelmesi, Filistin'de yaşayan Yahudilere istemeleri durumunda özerklik tanınması, Lübnan'da yaşayan Marunilere ayrıcalıklı bir rejim sağlanacağı, Irak ve Birleşik Suriye'nin öncülüğünde diğer Arap devletlerinin de katılacağı bir Arap Birliği önermiştir. "Arap Birliği" ideali bu dönemde sınırların sömürge döneminin etkisiyle yapay biçimde şekillenmiş olması ve Arap siyasi faaliyetin bu sınırları esas almak zorunda kalması nedeniyle sekteye uğramıştır (Owen,1992:20).Mısır'da Vefd Partisi'nin İngiltere ile anlaşmaya çalışması, Suri-

ye'de yer alan Ulusalçıların Fransızlarla anlaşmak istemeleri, Arap milliyetçi hareketlerinin o dönem için batı ülkelerini tamamen ülkelerinden çıkarmak yerine avantajlı bir denge arayışı içinde olduklarını göstermektedir. Savaş sonrası dönemde iç siyasette ve sosyal ve ekonomik anlamdaki sorunlardan çok İngiltere ile ilişkilere öncelik verilmesinin Arapların bütünlüklü bir siyasi program oluşturmalarını engellediği söylenebilir.

Birinci Dünya Savaşının sona ermesiyle İngiltere ve Fransa bölgede yerel güçlerle işbirliği içinde olmaksızın yönetimlerini devam ettiremeyecekleri ortaya çıkmıştır. Bu şekilde yerel güçleri kontrol altında tutabilmek için kendi nihai otoritelerini gerçekleştirebilecekleri bir aktör, parti ya da lidere ihtiyaç duyuyorlardı. Manda yönetimlerinin kurulmasından sonra Arap siyasi hareketi açısından ise asıl amaç, İngiltere ve Fransa yönetiminden bağımsızlığın kazanılması haline gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar Arap milliyetçiliğinin iki merkezi Şam ve Bağdat olmuş, Kahire ve Mağrip ülkeleri daha geri planda kalmışlardır. Mısır'da daha çok batıcılık ve bağımsızlık düşüncesi etkili olurken, Mağrip ülkelerinde farklı siyasi ağırlıklar bulunmakla birlikte bağımsızlık önde gelen bir siyasi tema olmayı sürdürmüştür (Malek, 1983: 65-68). Arap milliyetçiliği düşüncesinin gelişiminde İkinci Dünya Savaşı bir dönüm noktası olmuştur. Bunun nedeni; bölgede uzun süre etkili olan Avrupalı güçlerin dünya üzerindeki hegemonyalarını kaybetmelerinin yanında, Ortadoğu ülkelerinde ortaya çıkan bağımsızlık hareketi siyasi ve örgütsel gelişmelerde etkili olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Araplar arasında ortaya çıkan bağımsızlık hareketleri, Arap toplumlarının o dönem ekonomik yapılarının zayıf olması, aynı zamanda siyasi ve idari anlam da kendi kendi-

lerini yönetme deneyimine sahip olmamaları ve savaş sonrasında Batılı devletlerin çıkarlarının çatışma noktasında yer almaları nedeniyle daha çok geçici ve yapay hareketler olmuşlardır. Ayrıca Arap toplumlarının bağımsızlık hareketleri istikrar-sızlığa yol açarken bu da askerin siyasi etkinliğinin giderek artarak belirleyici hale gelmesine neden olmuştur. Kurulan devletlerin sınırları ile hakim milliyetçi düşüncenin kapsadığı sınırlar çoğu kez örtüşmemiştir. 19. Yüzyılın Pan-İslam hareketleri bu dönemde geleneksel olandan uzaklaşarak modern siyasal hareketler halini almıştır. Bu dönemde aynı zamanda milliyetçiliğin de anlamı değişmiş, talepler anayasal hükümet oluşturmaktan çok birlik olma, bağlantısızlık ve sosyalizm gibi hedeflere yönelmiştir.

SONUÇ

1789'da gerçekleşen Fransız İhtilali ile dünyaya yayılmaya başlayan milliyetçilik düşünceleri Arap toplumunda etkilerini ilk olarak Hristiyan Arapların yoğun olarak yaşadığı Mısır, Suriye, Irak ve Lübnan üzerinde göstermeye başlamıştır. Mısır'da özellikle Mehmet Ali Paşa döneminde ticari ilişkilerin gelişmesine bağlı olarak Avrupa'ya öğrenci gönderilmeye başlanmasıyla Batı zihniyeti ile eğitim gören bu öğrenciler, Arap milliyetçiliğinin oluşumunda etkili olmuşlardır. Arap milliyetçiliği kavramının Suriye'de oluşmaya başlaması ise Suriye valisi İbrahim Paşa'nın bölgede misyoner okullarının açılmasına izin vermesi ve yeni fikirleri teşvik etmesi sonucu gerçekleşmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Arap topraklarında Batılı ülkeler ile ticari ilişkilerin başlaması, Batı ülkelerindeki düşüncelerle ve yaşam biçimleriyle de etkileşim içinde olmaya başlayan Araplar arasında milliyetçilik hareketlerinin ortaya çıkmasında ve gelişme göstermesinde etkili olmuştur. Buna karşın Araplar arasında milliyetçilik düşüncelerinin yaygınlaşmasının, Osmanlı

ile aralarında kurulan din temelli bağ nedeniyle uzun sürdüğü söylenebilir.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle İslam birliğine öncelik veren II. Abdülhamit rejimine son verilmesinin ardından Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte İttihat ve Terakki Partisi'nin laik ve milliyetçi bir ideolojiyi benimsemesi karşısında Arap milliyetçiliği de güç kazanmış bu dönemde ortaya çıkan gelişmeler Arap milliyetçiliğinin siyasallaşmasını da hızlandırmıştır. Fakat Birinci Dünya Savaşı sona erene kadar ne Türk milliyetçiliği ne de Arap milliyetçiliği siyasi anlamda tutarlı bir güç oluşturmamıştır.

Arap milliyetçiliği hareketi Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar liberal bir yaklaşım benimsemiş, savaşın bitmesiyle İngiliz ve Fransızlar tarafından (Şerif Hüseyin-McMahon yazışmaları) Araplara verilen sözlerin tutulmaması ve Arap topraklarında Manda yönetimleri döneminin başlamasının Araplar üzerinde yarattığı hayal kırıklığı hareketin başka yönelimler içine girmesine neden olmuştur (Tibi, 1998: 158). Öncelikle Osmanlı egemenliğine karşı olan Arap milliyetçiliği Birinci Dünya Savaşından sonra manda yönetimlerinin oluşturulmasıyla birlikte Batı uygarlığının Ortadoğu'daki siyasi ve kültürel yayılmacılığına karşı verilen mücadeleye dönüşmüştür. Bu durumda aynı zamanda Arap milliyetçi düşüncesinin yeni arayışlar içine girerek radikalleşmesine neden olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi Arap milliyetçi hareketi açısından her bir Arap ülkesinin kendi yönetimlerinin gerçekleştirebilmesi için bir başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir (Hourani, 1962: 293) İki savaş arası dönemde Arap milliyetçiliği hareketinde özellikle Avrupa'da eğitim gören Arap öğrencilerin etkisiyle yeni görüşler ileri sürülmeye başlanmıştır. Aralık 1938'de Brüksel'de düzenlenen

Birinci Arap Öğrencileri Kongresi'nde Arap milliyetçiliğine ve programına dair görüşler dile getirilmiş, Arapların yaşadığı toprakların özgürleştirilmesi, farklı parçaların birleştirilerek etkin ve uyumlu siyasi, ekonomik ve sosyal kurumların oluşturulması ortak amaç olarak belirlenmiştir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için Batının yaşadığı deneyimlerden ve araçlardan yararlanılacak, fakat faşizm, komünizm ya da demokrasi gibi çağdaş Batı düşüncelerine bağlı kalınmayacaktı.

Birinci Dünya Savaşının sona ermesinden sonra bölgede yerel güçlerle işbirliği içinde olmaksızın yönetimlerini devam ettiremeyeceklerinin farkına varan İngiltere ve Fransa bu güçleri kontrol altında tutabilmek için kendi nihai otoritelerini gerçekleştirebilecekleri aktör, parti ya da lidere ihtiyaç duymaya başlamışlardır. Bu dönemde Arap siyasi hareketi açısından ise asıl amaç, İngiltere ve Fransa manda yönetimlerinden bağımsızlığın kazanılması haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'na kadar Arap milliyetçiliğinin iki merkezi Şam ve Bağdat olmuş, Kahire ve Mağrip ülkeleri daha geri planda kalmışlardır. Mısır'da daha çok batıcılık ve bağımsızlık düşüncesi etkili olurken, Mağrip ülkelerinde farklı siyasal ağırlıklar bulunmakla birlikte bağımsızlık önde gelen bir siyasal tema olmayı sürdürmüştür.

Arap milliyetçiliği düşüncesinin gelişiminde İkinci Dünya Savaşı'nın bir dönüm noktası olduğu söylenebilir Bunun nedeni; bölgede manda yönetimleri sayesinde uzun süre etkili olan Batılı güçlerin dünya üzerindeki hegemonyalarını kaybetmelerinin yanında, bu dönemden sonra Ortadoğu ülkelerinde ortaya çıkan Arap bağımsızlık hareketinin siyasal ve örgütsel gelişmelerini hızlandırması etkili olmuştur.

KAYNAKLAR

- ABUKHALİL, A. (1999). George Habas-hand the Movement of Arab Nationalists. *Journal of Palestine Studies*, c. 28, no. 4, Yaz 1999, s. 91.
- ANTONİUS, G. (1939). *The Arab Awakening, The Story of the Arab National-Movement*. Lippincott Company. Philadelphia.
- BİLGENOĞLU, A. (2007). *Osmanlı Devletinde Arap Milliyetçi Cemiyetleri*. Yeniden Anadolu ve Rumeli Hukuk Yayınları. Antalya.
- BİLGENOĞLU, A. (2010). Ortadoğu'da Bir Öncü: Modernitenin Mısır'a İlk Taşkıncısı Rifa'a Rafi el-Tahtavî (1801-1873). *History Studies, Ortadoğu Özel Sayısı/Middle East Special Issue 2010*, s. 27-46.
- BİLGENOĞLU, A. (2016). İslâm Düşüncesinde Bir Yenilenme ve Diriliş Arayışı Olarak İslâm Modernizmi ve Vehhabilik. *Yeni Türkiye Ortadoğu Özel Sayısı IV, sayı 85*, s. 675-91.
- DAVİŞA, A (2004). *Arap Milliyetçiliği: Zafardan Umutsuzluğa*. çev. Lütfi Yalçın.
- DAWN, C. (1962). The Rise of Arabism in Syria. *The Middle East Journal*, cilt. 16, no. 2, Bahar.
- DAWN, C. (1973). *The Origins of Arab Nationalism*. Urbana: University of Illinois Press.
- DAWN, C. (1998). *Osmanlıcılıktan Arapçılığa*. Çeviren: Bahattin Aydın, Taşkın Temiz. İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- DURİ, A. (1987). *The Historical Formation of the Arab Nation*. İngilizceye çev. Lawrence I Conrad. New York: Croom Helm Ltd.
- FROMKİN, D. (1994). *Barişa Son Veren Barış*. Çev. Mehmet Harmancı. İstanbul: Sabah Kitapları. Üçüncü Baskı.

- GÜLER, Z. (2004). *Süveyş'in Batısında Arap Milliyetçiliği*. İstanbul.
- HOLT, P. M. (1969). *Egyptand the Fertile Crescent: 1516-1922*. New York: Cornell University Press.
- HOURANI, A. (1981). *The Emergence of the Modern Middle East*.
- HOURANI, A. (1962). *Arabic Thought in the Liberal Age 1798-1939*. Londra: Oxford University Press.
- HUREWITZ, J. C. (1956). *Diplomacy in the-Near East and Middle East: A Documentary Record: c 1.*
- ISSAWI, C. (1981). *The Arab World's Legacy*. New York: The Darwin Press. Inc.
- KAYALI, H. (1998). *Jön Türkler ve Araplar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- KAYALI, H. (2003). *Jön Türkler ve Araplar*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.
- KURŞUN, Z. (1992). *Yol Ayrımında Türk-Arap İlişkileri*. İstanbul: İrfan Yay .
- KÜRKÇÜOĞLU, Ö. (1978). *Türk -İngiliz İlişkileri (1919-1926)*. Ankara: AÜ SBF Yay.
- LAPIDUS, I. (1996). *Modernizme Geçiş Sürecinde İslam Dünyası*. Çeviren: İ. Safa Üstün, İstanbul: MÜ ilahiyat Fakültesi Vakfı Yay.
- MALEK, A. (1983). *Contemporary Arab Political Thought*. Londra: Zed Books Ltd.
- MANSFIELD, P. (1973). *The Middle East*. Dördüncü Baskı. Oxford: Oxford University Press.
- OKUTAN, Ç. (2001). Arap Milliyetçiliği. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 56(2), s. 158-172.
- OWEN, R. (1992). *State, Powerand Politics in the Making of the Modern Middle East*. Londra; Routledge.
- ÖZALKAN, S. (2018). Tarihsel perspektiften Arap Milliyetçiliği. *İnsamer*. no: 56, Ocak, s. 1-7.
- SHARABI, H. (1966). *Nationalism and Revolution in the Arab World*. NewYork: Van Nostrand Reinhold Company.
- SYLVIA, H. (1964). *Arab Nationalism: An Anthology*. Los Angeles.
- ŞEKİB-ARSLAN, E. (1991). *Çöküşümüz ve Sebepleri, Değişim Sürecinde İslam*. İstanbul.
- TAUBER, E. (1993). *The Emergence of the Arab Movements*. Londra: Frank Cass Publishers.
- TAYLOR, A. (1982). *The Arab Balance of Power*. NewYork: Syracuse University Press.
- TİBİ, B. (1998). *Arap Milliyetçiliği*. Çeviren: Taşkın Temiz, İstanbul: Yöneliş Yay.
- WENSINCK. (1976). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- ZEINE, N. (1976). *The Emergence of Arab Nationalism*. İkinci Baskı. New York: Caravan Books.

YABANCILARA YAPILAN GAYRİMENKUL ALIM VE SATIŞ İŞLEMLERİNİN CARİ AÇIK ÜZERİNE OLUMLU YA DA OLUMSUZ ETKİLERİ

Mesut MEZKİT*

mesutmezkit@gmail.com

Öz

Ülkemizin iktisadi yapısında son yıllarda en çok tartışılan ekonomik meselelerinden birisi de cari açıktır. Cari açık probleminin önemi Türkiye için finansal serbestleşme yılları olan 1990'lardan sonra daha da netleşmiştir. Cari açık, başta ekonomik büyüme ve istikrar olmak üzere ülkemizin makro ekonomik göstergeleri açısından daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Genel ekonomik politikalarının nihai amacı bir ülke ekonomisinde "iç denge" ile "dış denge"nin sağlanmasıdır. Kabul edilemez ve sürdürülemez nitelikte cari açıkların dış dengeden gittikçe daha fazla uzaklaşma anlamına gelmektedir. Ekonomi politikasını yönetenler zaman zaman cari açığın azaltılmasına yönelik tedbirler almaya çalışmaktadır. Alınan önlemler arasında ithalatın azaltılmasına ilişkin kısa vadeli olanlar daha çok dikkat çekmektedir. Oysa Türkiye'de ithalat aynı zamanda ihracatın ve ekonomik büyümenin belirleyicisi olduğundan, ithalatın azalması hem ihracatı hem de büyüme rakamlarını geriletmektedir. Cari açığa yol açan birçok unsur olmakla birlikte, özellikle 2000'li yıllardan itibaren Türkiye ekonomisinde, ara ve sermaye mallarında ve enerjide dışa bağımlılık, ihracatın düşüklüğü ve yapısı, tasarruf açığı, borçlanma imkanları, döviz kuru politikaları, kısa vadeli sermaye akımları, ekonomik istikrarsızlık gibi birçok yapısal faktör Türkiye'nin cari açık sorununda rol oynamaktadır.

Bu çalışmada yabancılara yapılan gayrimenkul alım ve satış işlemlerinin cari açık üzerine olumlu ya da olumsuz etkileri analiz etmek için Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı Dairesi Başkanlığı'ndan alınan 2010-2018 yılları arası yabancı satışlarının cari açığı olumlu ya da olumsuz etkilerini analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın amacı Türkiye'de cari açığın sürdürülebilir olup olmadığı, özellikle 2012 yılından itibaren kaldırılan tekkabüliyet kanunu ile iç denge-dış denge temininde ne kadar etkili olduğunu tespit etmek, sürdürülebilir bir cari açığın mümkün olup olmadığına katkı sağlamaktır.

Söz konusu analiz için 2010-2018 dönemleri incelenmiş olup, seriler arasında bütün dönemlerde eş-bütünleşme ilişkisinin olduğu ve her ne kadar kısırdönemde sapmalar olsa da uzun dönemde söz konusu sapmaların ortadan kalktığı sonucuna ulaşılmıştır. Ekonometrik modelimize göre Türkiye'nin cari açık problemizayıf bir şekilde sürdürülebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cari Açık, Finansman Kalitesi, Sürdürülebilirlik, Yabancılara taşınmaz satışı, Tapu kanunu, Mülkiyet.

* Doktora Öğrencisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi. Nazilli İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İşletme Anabilim Dalı. *mesutmezkit@gmail.com*

The Positive or Negative Effects of Real Estate Purchasing and Sales Transactions to Foreigners

Abstract

In the economic structure of our country in recent years one of the most debated economic issues of importance current account deficit. Current account deficit problems after the 1990 liberalization of the financial year for Turkey has been further clarified. The current account deficit has become more important for Turkey's macroeconomic indicators, particularly economic growth and stability. The ultimate aim of general economic policies is to achieve "internal balance" and "external balance inside in a country's economy. Unacceptable and unsustainable current account deficits mean more and more distancing from the external balance. From time to time, those who manage economic policy try to take measures to reduce the current account deficit. Among the measures taken, the short-term ones related to the reduction of imports attract more attention. Yet at the same time in Turkey's exports and imports is the determinant of economic growth, reduction of exports and imports are down both growth figures. Although there are many factors that led to the current current account deficit, especially in Turkey's economy since the 2000s, intermediate and capital goods in and energy import dependency, impairment and structure of exports, savings deficit, borrowing facilities, exchange rate policy, short-term capital flows, economic instability many structural factors, such as play a role in Turkey's current account deficit.

In this study, it is aimed to analyze the positive or negative effects of the current account deficit of foreign sales between 2010-2018 obtained from the General Directorate of Land Registry and Cadastre General Directorate of Land Registry and Cadastre in order to analyze the positive or negative effects of real estate purchases and sales transactions to foreigners. The aim of this study current account deficit in Turkey, where sustainable or not, especially since the year 2012 removed to determine how to be effective in providing internal denge-external balance with correspondence law is to contribute whether it is possible a sustainable current account deficit. For the said analysis, the 2010-2018 periods were examined and it was concluded that there was a cointegration relationship between the series in all periods and although there were short-term deviations, these deviations disappeared in the long term. Turkey's current account deficit problem, according to our econometric model can poorly maintained.

Keywords: Current Account Deficit, Financing Quality, Sustainability, Immovable Sale to Foreigners, Land Registry Law, Property.

GİRİŞ

Cari açık, dünyada birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeyi alakadar eden çok mühim konuların ve sorunların başında gelmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, uluslararası ticarete artan serbest ticaret düzeni ve küresel iktisadi politikalar sebebiyle birlikte cari açık, birçok ülke için önemli bir mesele haline gelmiştir. 1970'li yıllardan itibaren, küresel finansal piyasalarda yaşanan liberal ekonomik politikaların da etkisiyle, cari açıkları sürdürülemez boyutlara ulaşan ülkeler iktisadi krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Cari açık probleminin önemi Türkiye'de ise mali serbestleşme yılları olan 1990'lardan sonra daha da netleşmiştir.

Ülke ekonomilerinin kırılganlıklarını ölçmede dikkate alınan en önemli kriterlerden biri cari açıktır. Cari açığın büyümesi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kısa veya uzun vadede bir ekonomik krizin habercisi ve göstergesi kabul edilmektedir (Volcker, 1984: 5). 90'lı yıllarda baş göstermeye başlayan cari açık problemi, özellikle mali krizlerin sebepleri arasında baş sıralarda yer almaktadır. Erken uyarı sistemi olarak da kabul gören bu konu, ülkemizin ekonomisi için de önemli bir konu olduğu vakıadır (Altunöz, 2014: 116). Cari açıkla başlayan ekonomik dengesizliğin ülkeyi krize götürme süreci için farklı teoriler geliştirilmekle beraber, ekonomik krizin "kaçınılmaz son" olduğu ortak noktasında buluşulmaktadır. Cari açığın ekonomik krizle ilişkisi ise bütçe açıkları ile cari açığın birbirini beslediğini ifade eden "ikiz açıklar hipotezi" üzerinden tanımlanmaktadır (Sarioğlu, 2017: 24). Özellikle literatürde cari açığın GSYİH'ya oranının %5 olması gerektiği ve bu değer için eşik değeri olduğu öne sürülmektedir (Altunöz, 2014: 116). Bir başka görüş ise cari açığın mali açıdan desteklendiği müddetçe sürdürülebileceği ve sorun olmayacağı yönündedir (Kaya, 2016: 52). Cari açığın

artması durumunda, ödemeler bilançosunu dengede tutabilmek için aşırı borçlanma gereği duyulmakta ve aynı zamanda ülkenin döviz rezervleri süratle tükenmektedir (Kaderli ve Küçükkaya, 2012: 92). Türkiye'nin yaşadığı mali krizlerde de Cari Açık/GSYİH oranı önemli bir erken uyarı sinyali olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin 2011 yılında cari açığı GSYİH'nın %10'una ulaşmıştır (Altunöz, 2014: 116).

Bu çalışmada yabancıların gayrimenkul alım ve satış işlemlerinin cari açık üzerine olumlu ya da olumsuz etkileri analiz etmek için Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı Dairesi Başkanlığı'ndan alınan 2010-2018 yılları arası veriler ışığında yabancı satışlarının cari açığı olumlu ya da olumsuz etkilerini analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın amacı Türkiye'de cari açığın sürdürülebilir olup olmadığı, özellikle 2012 yılından itibaren kaldırılan tekabüliyet kanunu ile iç denge -dış denge temininde ne kadar etkili olduğunu tespit etmek, sürdürülebilir bir cari açığın mümkün olup olmadığına katkı sağlamaktır. Türkiye'de cari işlemler açığı (cari açık) temel sebeplerini ve problemin çözümü için mali açıdan ne derece sürdürülebileceğini ortaya koymaktır.

Bu çalışma üç bölümden teşekkül edecektir. Birinci bölümde Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün (TKGM) genel yapısı, yabancıların satışların hukuki zemini, ikinci bölümde cari açık tanımı, sebepleri, sürdürülebilirliği, üçüncü bölümde ise yabancılara satışın cari açık üzerine veriler ışığında etkisi ve sonuç bölümü işlenecektir. Raporlaştırılmış veriler TKGM'nin 18.05.2015 tarih ve 2015/2 (1764) numaralı genelgesine istinaden (https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/icerik/ekleri/2015-2_1764_sayili_genelge.pdf) gerekli usuller takip edilerek temin edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

1.1. Tapu Ve Kadastro Genel Müdürlüğünün Genel Yapısı

1.1.1. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Tarihi Gelişimi ve Görevleri

Kadim tarihe sahip ülkemizde tapu kayıtları ilk kez, Fatih Sultan Mehmet zamanında başlayıp Kanuni Sultan Süleyman zamanında hız ve önem kazanan ve Osmanlı Devleti'nin o zamanki sınırları içerisinde bulunan il, ilçe ve köylerinde bulunan arazilerinin Kuyud-i Kadime veya Kuyud-i Hakan-i adıyla yazımları yapılmıştır. 1534 ile 1634 tarihleri arasında geçen dönemde yazımı yapılan 2350 cilt defter, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü arşivinde halen saklı tutulmaktadır (Esmer, 1976: 633, Dpnt., 6).

Ülkemizde ilk Tapu Teşkilatı 21 Mayıs 1847 yılında 'Tapu Hakkında İcra Olunacak Nizamât'ın yayınlanmasıyla birlikte "Defterhane-i Amire Kalemi" adı altında ve taşınmaz mallara ait işlemlerin yapılması amacıyla kurulmuştur. Bu teşkilat, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluncaya kadar "Defterhane-i Hakan-i Emaneti", "Defter Eminliği" ve "Defterhane-i Hakan-i Nezareti" gibi muhtelif isimler altında varlığını sürdürmüştür

(<https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/u848/yayinlarimiz/2-Defterhaneden%20Tapu%20ve%20Kadastroya.pdf>
26.03.2019saat:15.25).

TKGM, merkez ve taşra teşkilatından meydana gelmektedir. Kurumun, örgütlenme, yetki, görev ve sorumluluklarının çerçevesini, Cumhurbaşkanlığı 4 sayılı kararnamesiyle 15.07.2018 tarih ve 30479 resim gazetede yayınlanmasıyla bugünkü

statüsüne

(<https://www.tkgm.gov.tr/tr/sayfa/teskilat-yasasi-2019/16.35>) kavuşmuştur.

Bu kanunun 2. maddesine göre TKGM; taşınmaz mallarla ilgili akitlerle her türlü tescil işlerinin yapılmasını, hazinein sorumluluğu altındaki tapu sicillerinin düzenli bir biçimde tutulmasını, siciller üzerinde değişikliklerin takibini, denetlenmesini, sicil ve belgelerin korunmasını ilgili mevzuata uygun olarak sağlamak, ülke kadastrounun yapılmasını, uygulanmasını sağlamak ve yeni tapu sicillerinin düzenlenmesi için temel prensipleri tespit etmek gibi hizmetlerle görevlidir (TKGM Teşkilat Kanunu, M: 2).

Buradan anlaşılacağı üzere, TKGM'nin rol, görev ve yetkileri iki temel kamu hizmetine yöneliktir: Tapu hizmetlerinin çok önemli bir kısmı, tapu sicil kayıtlarında yer alan taşınmazlara ait her türlü değişikliği kaydetme işlemlerinden oluşmaktadır. İnceleme konumuzu oluşturan tapu sicil müdürlüklerinde akitli işlemler, akitsiz işlemler ve diğer işlemler olmak üzere 3 çeşit işlem gerçekleştirilmektedir (Ateş vd., 2009: 7). Tapu müdürlüklerinde iş yaptırmak isteyenler, ya bizzat kendileri gelerek veya yetki verdikleri temsilcileri aracılığıyla işlerini yaptırabilmektedirler (Mezkit: 2015: 23).

Günümüzde tapu sicil müdürlüklerinde emlakçı veya diğer araçlarla iş yaptırmak yaygın bir uygulama halini almıştır. Her ne kadar akitli işlemlerde iş sahibinin akit anında kendisinin tapu müdürlüğüne gelmesi gerekmekeyse de, her türlü hazırlık ve akit sonrası işleri araçlar yapabilmektedir. Önceki dönemlerde döner sermaye ücretleri ile Tapu ve Kadastro Vakfı'na yapılan bağışlar tapu müdürlüklerinde tahsil edilmekteydi. Son yıllarda yapılan düzenleme ile tapu müdürlüklerinde para tahsilâtı hiçbir şekilde yapılmamaktadır. Tapu harçları ile döner ser-

maye ücretleri banka şubelerine yatırılmaktadır. Vakfa yapılan bağışlar ise tamamen kaldırılmıştır. Bununla beraber, kamuoyunda tapu müdürlüklerinde hizmetten yararlananlar ile görevliler arasında para alış verişi olduğuna ilişkin yaygın bir kanaat bulunmaktadır (Ateş vd., 2009: 7).

1.2.2. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Hukuki Zemini

Taşınmazlara ilişkin mülkiyet bilgilerini devlet güvencesi altında muhafaza etmek, güncellemek ve hizmete sunmak olarak misyon edinen TKGM, en son Cumhurbaşkanlığı 4 sayılı kararnamesiyle 15.07.2018 tarih ve 30479 resim gazetede yayınlanmasıyla bugünkü statüsüne kavuşmuştur (<https://www.tkgm.gov.tr/tr/sayfa/teskilat-yasasi-2019/16.35>). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 35. maddesi "*Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir*" hükmüyle mülkiyet hakkını ve miras hakkını temel haklardan saymıştır. Ancak "*Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz*" umdesini koyarak sınırlama getirmesi toplu yaşamının tabiatı gereğidir. Mülkiyet hakkını esas alan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 22/11/2001 tarih ve 4721 sayılı MK'da ayrıntılı olarak, miras ve mülkiyeti etraflıca ele almıştır.

22.07.2013 tarihinde güncellenen Tapu Sicil Tüzüğü(TST), 17/8/2013 ve 28738 sayılı ile Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İki geçici toplan 92 maddeden teşekkül eden TST, esas itibarıyla TKGM'nin anayasası mesabesinde. TST'nin amacı, 22/11/2001 tarih ve 4721 sayılı MK'nın öngördüğü tapu sicillerinin düzenli bir biçimde tutulmasını sağlamaktır (TST, M: 1). TST'nin muhteviyatını; ilgili mülkiyet hakkı, sınırlı aynî haklar ve kişisel hakların tapu siciline tescil, değişiklik, terkin ve düzeltme işlemleri ile sicil ve

belgelerin arşivlenmesinin usûl ve esasları (TST, M: 2) teşkil etmektedir. TST, 4721 sayılı MK'nın 913'üncü, 997'nci, 998'nci, 1000'nci, 1012'nci ve 1017'nci, maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır (TST, M: 3). Anayasa'da karşılığını bulan miras (Anayasa, M: 35) hakkı MK'da çok geniş yer bulmuştur. MK'nın 495-574 aralığındaki maddeleri miras konu almaktadır.

1.2.3. Türkiye'de Yabancıların Taşınmaz Edinimlerinde Hukuki Temel

Kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla, uluslararası ikili ilişkiler yönünden ve ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen ülkelerin vatandaşı olan yabancı uyruklu gerçek kişiler Türkiye'de taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinimleri 22/12/1934 tarihli ve 2644 sayılı Tapu Kanununun (TK) 35, 36 ve 37 inci maddelerine göre yapılmaktadır. TK'nın 35 inci maddesinde "Bu Kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla, uluslararası ikili ilişkiler yönünden ve ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen ülkelerin vatandaşı olan yabancı uyruklu gerçek kişiler Türkiye'de taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinebilirler. Yabancı uyruklu gerçek kişilerin edindikleri taşınmazlar ile bağımsız ve sürekli nitelikteki sınırlı ayni hakların toplam alanı, özel mülkiyete konu ilçe yüz ölçümünün yüzde onunu ve kişi başına ülke genelinde otuz hektarı geçemez. Cumhurbaşkanı kişi başına ülke genelinde edinilebilecek miktarı iki katına kadar artırmaya yetkilidir" denilmektedir. Yine aynı maddenin ikinci fıkrasındaki "Yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri ancak özel kanun hükümleri çerçevesinde taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinebilirler" madde tüzel kişiliklerin gayrimenkul edinimlerini belirtmektedir.

TK'nın 35 maddesinin 3. fıkrası her yabancıya istediği gibi, istediği yerden istediği zaman gayrimenkul edinmeyeceğini belirtir ve şöyle sınırlandırma yapar. "Cumhurbaşkanı, ülke menfaatlerinin gerektiği hallerde yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde kendi ülkelelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin taşınmaz ve sınırlı aynı hak edinimlerini; ülke, kişi, coğrafi bölge, süre, sayı, oran, tür, nitelik, yüzölçümü ve miktar olarak belirleyebilir, sınırlandırabilir, kısmen veya tamamen durdurabilir veya yasaklayabilir."

Özellikle bilinmesi gerekli hususun, yabancı uyruklu gerçek kişiler ve yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri, satın aldıkları yapısız taşınmazda geliştireceği projeyi iki yıl içinde ilgili Bakanlığın onayına sunmak zorunluluğudur (TK,35. Md., 4. fıkra).

Dolayısıyla kanuna aykırı edinimler, tasfiye edilerek "aykırı olarak edinilen, edinim amacına aykırı kullanıldığı ilgili Bakanlık ve idarelerce tespit edilen, süresi içinde ilgili Bakanlığa başvurulmayan veya süresi içinde projeleri gerçekleştirilmeyenler ile bu maddenin birinci fıkrası kapsamındaki sınırlamalar dışında miras yoluyla edinilen taşınmazlar ve sınırlı aynı haklar, Maliye Bakanlığınca verilecek bir yılı geçmeyen süre içinde maliki tarafından tasfiye edilmediği takdirde tasfiye edilerek bedele çevrilir ve bedeli hak sahibine ödenir"(TK,35. Md., 5. Fıkra).

1.2.4.Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Dairesi Başkanlığı'nın Görev ve Yetkileri

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun (<https://www.tkgm.gov.tr/tr/sayfa/teskilat-yasasi>) 5. maddesinin 4. fıkrasında belirtilen üzere Yabancı İşler Dairesi Başkanlığının görev ve yetkilerini "Genel Müdür-

lüğün uluslararası kuruluşlarla ilişkilerini ve işlemlerini yürütmek, Yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin ülkedeki tapu ve kadastro ile ilgili işlemlerini takip etmek, düzenlemek ve kayıtların güncel şekilde tutulmasını sağlamak, İlgili bakanlık ve kuruluşlarla işbirliği yaparak, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin yurtdışındaki taşınmaz malları ile ilgili hak ve menfaatlerini kollamak, Yurtdışındaki Türk vatandaşları ile yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin her türlü tapu ve kadastro işlemlerini, bulundukları ülkede yerine getirebilmesi için gerekli düzenlemeleri yapmak, iş ve işlemleri yürütmek, Genel Müdürlüğün Avrupa Birliği ile ilgili yapacağı çalışmaları, diğer birimler ve kurumlarla koordinasyon sağlayarak yürütmek, Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili konularda uluslararası alandaki gelişmeleri takip etmek, Türkiye'de düzenlenecek uluslararası toplantıların organizasyonunu yapmak ve bunlara ilişkin işlemleri yürütmek" olarak tasnif etmiştir.

1.2.4.Türkiye'de Yabancıların Taşınmaz Edinimi Usul ve Esasları

Yabancıların taşınmaz edinimleriyle ilgili olarak 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun 18 Mayıs 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6302 sayılı Kanun ile değişik 35. maddesine göre, yabancı uyruklu gerçek kişilerin ülkemizde taşınmaz edinmesinde karşılıklılık şartı kaldırılmıştır. Ülkemizde hangi ülke vatandaşlarının taşınmaz ve sınırlı aynı hak ediniminin mümkün olduğu konusunda Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilikleri/Konsoloslukları ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (Yabancı İşler Dairesi Başkanlığı)'ndan ve Tapu Müdürlükleri'nden bilgi alınabilir (https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/icerik/ekle-ri/2015-2_1764_sayili_genelge.pdf). Yabancı uyruklu gerçek kişiler, kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla, ülkemizde nitelik bakımından her türlü taşınmaz

(Konut, İşyeri, Arsa, Tarla) edinebilmektedir (https://mevzuat.tkgm.gov.tr/BelgeGoruntule.aspx 2013/15.). Yabancı uyruklu gerçek kişiler, satın aldıkları yapısız taşınmazda (Arsa, Tarla) geliştireceği projeyi iki yıl içinde ilgili Bakanlığın (Belediye, Tarım İl Müdürlüğü) onayına sunmak zorundadır.

1.2.5. Yabancıların Taşınmaz Ediniminde Kanuni Sınırlamalar

Türkiye’de yabancıların gayrimenkul sahibi olmaları bazı kısıtlara bağlıdır. Yani kanuni sınırlamalar mevcuttur. Buna göre Türkiye genelinde, yabancı uyruklu bir gerçek kişi, en fazla 30 hektar taşınmaz satın alabilir ve sınırlı aynı hak (irtifak hakkı, rehin hakkı ve taşınmaz yükü) edinebilir. Taşınmazın askeri yasak ve güvenlik bölgeleri dışında kalıp kalmadığının Tapu Müdürlüğü tarafından yetkili komutanlığa sorulması ve edinim için olumlu cevap alınması gerekmektedir. Askeri yasak ve güvenlik bölgeleri ölçüm çalışmaları biten 76 ilimizde (Bazı ilçeler hariç) bu usuller kaldırılmıştır. Yabancı uyruklu gerçek kişiler, özel mülkiyete konu ilçe yüz ölçümünün %10’una kadar taşınmaz ve sınırlı aynı hak edinebilir. Kanun hükümlerine aykırı olarak edinilen; edinim amacına aykırı kullanıldığı ilgili Bakanlık ve idarelerce tespit edilen; proje şartıyla satın almalarda süresi içinde ilgili Bakanlığa başvurulmayan veya süresi içinde projeleri gerçekleştirilmeyen; taşınmazlar tasfiye hükümlerine tabidir (https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/icerik/ekle-ri/2015-21764_sayili_genelge.pdf).

Yabancı sermayeli şirketlerin Türkiye’de taşınmaz edinimleri, 2644 sayılı Tapu Kanununun 36. maddesi, 16/08/2012 tarihli “2644 Sayılı Tapu Kanunun 36 ıncı Maddesi Kapsamındaki Şirketlerin ve İştiraklerin Taşınmaz Mülkiyeti ve Sınırlı Aynı Hak Edinimine İlişkin Yönetmelik”

ve 2012/13(1735) sayılı TKGM’nin genelgesinde düzenlenmiştir.

Bu şirketler Türkiye’de kurulu olup tüzel kişiliği adına işlem yapıldığından, ortağı veya kurucusunun uyrukluk durumuna veya şahsen ülkemizde taşınmaz edinebilen kişi olmasına bakılmaz. Bu şirketlerin ediniminde herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir. <https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/yabancilarin-tasinmaz-edinim-rehberi>).

İKİNCİ BÖLÜM

ÖDEMELER BİLANÇOSU VE CARİ İŞLEMLER HESABI

2.1. Ödemeler Bilançosu ve Cari İşlemler Hesabı Kavramsal Çerçeve

2.1.1.Ödemeler Dengesi Tanımı ve Önemi

Genellikle yıllık olarak hazırlanan ödemeler dengesi ya da bilançosu (Nakl: Yiğit, 2018: 4; Yalçınar, 2008: 127) bir ülkenin ekonomisindeki yerleşik kişilerin diğer ülkelerin ekonomilerdeki yerleşik kişiler ile belirli bir dönemde yapmış oldukları bütün mali işlemlerin sistematik olarak kayıt edildiği istatistikî bir rapor olarak tarif edilmektedir (Seyidoğlu, 2009: 313).

Ödemeler dengesi ya da bilançosu tablosu bütün ülkeler için önemlidir. Bunun bir takım sebepleri vardır. Her şeyden önce, ödemeler dengesi bir ülke parasının arz ve talebi ile ilgili ayrıntılı bilgiler verir. Meselâ, bir ülke ihraç ettiğinden fazlasını ithal ediyorsa (diğer unsurlar sabit varsayımı altında), döviz piyasasında millî para arzının, talebi geçme ihtimali oluşur. Bu durumda, ülkenin parası diğer paralar karşısında değer kaybetme baskısı altına girebilir. Ters bir durumda, ülke ithal ettiğinden çok ihraç ediyorsa o zaman

ulusal paranın değer kazanması durumu oluşur. Yine bir ülkenin ödemeler bilançosundaki denge veya dengesizlik o ülkenin, uluslararası rekabet ortamında, ticaret gücündeki iyileşmeyi veya bozulmayı da yansıtmaktadır (Nakl: Yiğit, 2018: 6; Yalçın, 2008: 128). Bir ülke yıldan yıla ticari açık veriyorsa bu durum, ülke ekonomisinin uluslararası sahada rekabet etmekte zorlandığını görürüz (Yiğit, 2018: 6).

Ödemeler dengesi ya da bilançosu tablosucari işlemler dengesi, sermaye hareketleri dengesi, net hata ve noksan ve rezerv hareketleri olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Cari denge olarak da tanımlanan cari işlemler dengesi, ödemeler dengesi bilançosunun en önemli ana hesaplarındandır (Kaya, 2016: 52). Dış ticaret (ihracat-ithalat dengesi), hizmetler (hizmet alımları-hizmet satımları), yatırım (net faktör) gelirleri (dış yatırım gelirleri-dış yatırım giderleri) ve cari transferler (karşılıksız olarak elde edilen dış gelirler-karılıksız olarak yapılan dış giderler) dengelerinin yekününden meydana gelmektedir (Yeldan, 2010: 34; Şahin, 2011: 49). Bu durumda, cari işlemler hesabının pozitif olması durumunda cari denge fazlası, aksi durumda ise cari denge açığı söz konusu olmaktadır. Başka bir ifade ile mal ve hizmet ticareti ile net transferlerden elde edilen gelirlerin bu hesaptaki ödemeleri karşılayamaması durumunda ülke, cari açık durumuyla karşı karşıya kalmaktadır (Peker ve Hotunluoğlu, 2009: 222).

Bir ülkenin başka devletlerden elde ettiği gelirler ile yaptığı ödemelerin eşit olması istenilen bir sonuçtur. Ödemeler bilançosundaki herhangi bir hesapta açık ya da fazlanın oluşması, ülkelerin uluslararası ekonomik gücü ve itibarının bir göstergesidir. Ödemeler dengesi, ekonomik olarak büyüme, gelir ve istihdam düzeyi, enflasyon oranı, döviz kurları, faiz oranları gibi pek çok değişkeni etkilemesi bakımından da önem arz etmektedir. Uzun

dönemde ödemeler bilançosundaki bu dengeyi sağlayamayan ülkelerin öncelikle, ekonomi politikalarını gözden geçirmeleri ve bu doğrultuda farklı kararlar almaları zorunluluk olarak görülmektedir (Yıldırım ve Karaman ve Taşdemir, 2010: 73).

Uluslararası ödemelerde yapılan her ekonomik işlemin bedeli ödenmek mecburiyeti vardır. Eğer bir ülke, gelirinden fazla harcamada bulunursa, bu açığı varlıklarını satarak ya da borçlanarak karşılaması gerekir. Aynı şekilde, eğer bir ülke cari açık veriyorsa bu açığın, varlıkların satışı ya da dış borçlanma yoluyla finanse edilmesi gerekir. Varlıkların satılması veya borçlanma, ülkenin sermaye hesabında fazla verdiğini gösterir (Nakl: Yiğit, 2018: 8; Dornbusch ve Fischer, 1998: 151).

2.2. Cari Açığın Tanımı

1980'li yıllarda sermaye hareketlerinin serbestleşmesi konusundaki engellerin ortadan kalkmasıyla, cari işlemler açığı kavramı özellikle adından daha fazla söz ettirmeye başlamıştır. Yüksek sermaye girişlerinin etkisiyle küresel cari hesap açığının artarak sürmesi başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere diğer birçok ülkede ekonomik istikrara ilişkin önemli endişelere yol açmıştır. Ancak yüksek sermaye girişlerine paralel olarak ülkeleri yüksek cari açıkları finanse edebilmelerine rağmen açıkların kalitesi ve sürdürülebilirliği ayrı bir tartışma konusu haline gelmiştir. 1990'lı yıllar, Türkiye ve benzeri gelişmekte olan ülkeler için cari açıkların sürdürülebilir olup olmadığının tartışılır olduğu yıllar haline gelmiştir (Altunöz, 2014: 116-117).

Literatüre bakıldığında Akdiş'e göre (2006) cari işlemlerle alakalı birçok tarifle karşılaşmak mümkündür. Birincisi, cari işlemler genel ekonomi için tasarruf ve yatırım arasındaki farklardır. Eğer yatırımlar tasarruflardan daha yüksekse ülke o zaman cari işlemler açığı ile karşılaşabi-

lir ve onu indirmek için tasarrufları (yatırımları) arttırmak (düşürmek) gerekir. İkincisi, cari açık toplam üretim ile toplam harcama arasındaki fark olarak da ifade edilebilir. Buna göre toplam harcama toplam üretimden daha fazla ise ülke o zaman cari işlemler açığı ile karşılaşabilir ve onu indirmek için toplam harcamaları (toplam üretimi) düşürmek (arttırmak) gerekir. Üçüncü tanım olarak da cari işlemler; ihracat+net faktör ödemeleri ve transferler-ithalat olarak da tanımlanabilir. Eğer ithalat, ihracat, net faktör ödemeleri ve transferler toplamından daha büyükse ülke o zaman cari işlemler açığı ile karşılaşacaktır. O takdirde onu indirmek için ihracat, net faktör ödemeleri ve transferlerin toplamını (ithalatı) arttırmak (düşürmek) gerekir (Kaya, 2016: 52-53).

İç denge bir ülke ekonomisi için; toplam talebin potansiyel üretime eşit olmasıyla birlikte işgücü piyasasında da tam istihdamın olmasını gerektirmektedir. Dış denge ise cari dengeyi ifade etmektedir. Bu şu demektir: Ülke dış gelirinden ne daha fazla ne de daha az harcama yapmaktadır. Diğer bir ifade ile izah etmek gerekir ise dış denge; dışarıdaki varlıklarını ne arttırmakta ne de azaltmaktadır. O ülkenin vatandaşları dışarıdaki varlıklarının miktarını arttırmamakta, yabancılar da ülke varlıklarını ele geçirmemektedirler (Begg, Fischer ve Dornbush, 2010: 495).

Netice itibarıyla şu ifade edilebilir: Cari işlemler dengesi, ekonominin reel kesiminin mal ticareti ve üretici faktörlerinin döviz gelir ve giderlerinin dengelenmiş halidir. Ayrıca cari işlemler dengesi bir ülkenin, ortaya çıkan döviz açığı veya fazlasını ifade etmek için de kullanılmaktadır (Yeldan, 2010: 34). Zira bir ülkenin genel ekonomik başarısına ilişkin temel göstergelerden biri de cari işlemler dengesidir. Cari işlemler hesabındaki değişiklikler bir devletin iktisadi gidişatı için de işaret olarak değerlendirilmek mümkündür.

Bu sebeplerden dolayı ekonomik kararların ve beklentilerin şekillenmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Cari açık/GSYİH oranı mali kriz tecrübelerinden anlaşılmıştır ki, işaret fişeği olarak dikkatlice izlenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur (Erdoğan ve Bozkurt, 2009: 135).

2.3. Cari Açık ve Sürdürülebilirliği

Meksika, Türkiye, Doğu Asya, Brezilya, Arjantin gibi gelişmekte olan ülkelerde büyük cari açıklar, mali ve döviz krizlerinde en önemli gösterge olmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ülkelerin cari hesaplarının durumu ekonomik istikrarın sürdürülebilir olması bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir (Nakl.: Şahin, 2011: 49-50; Labonte, 2010: 7). Bir ülkenin cari açığının milli gelirine oranının %5 ve daha büyük bir orana ulaşması ekonomi açısından bir risk olarak kabul edilmektedir. Freund'a göre bu durumun üç ya da dört yıllık bir süreçte, yavaş gelir büyümesi ve önemli bir reel döviz kuru aşınmasıyla sonuçlanacağı düşünülmektedir (Freund ve Warnock, 2005: 9). Edwards (2005: 1) ise, GSYİH'nin yaklaşık olarak %6'sı kadar bir cari açığın sürdürülelemeyeceğine işaret etmektedir. Ancak hızlı büyüme oranı, ihracatın GSYİH'ya oranı, tasarruf yatırım dengesi, mali yapı, sermaye hareketleri hacmi ve yapısı cari açıkların sürdürülebilirliğini belirlemektedir. Bunlara ilaveten eğer cari açıklar kısa dönemli borçlanmalar ve dış rezervler tarafından karşılanıyorsa veya tüketim harcamalarından kaynaklanıyorsa tehlikenin boyutu daha da artmaktadır (Yücel ve Yanar, 2005:483).

Cari açığın yaşandığı ülke, ithalata bağlı bir büyüme gerçekleştirmektedir. Bundan dolayı aşırı değerli milli paraya ihtiyaç duyar. Netice itibarıyla dış ticaret açığından kaynaklı cari açık sorunu yaşayan bir ülkenin asıl meselesi bu açığın nasıl finanse edileceği sorusu önemlidir.

Bu durum sürdürülebilirlik kavramı ile ilgilidir. Diğer bir ifade ile cari açığın finanse edilebiliyor olması, sürdürülebilir olduğunu göstermektedir (Şahin, 2011: 49).

Cari açığın sürdürülebilirliğini değerlendirmek için pek çok kriter geliştirilmiştir. Cari açığın GSYİH'ya oranı, bütçe açığının GSYİH'ya oranı, rezervlerdeki değişim, sermaye akımlarındaki değişim, ithalatın GSYİH'ya oranı, ihracatın GSYİH'ya oranı ve ticaret açığının GSYİH'ya oranı bunlardan bazılarıdır (Şahin, 2011: 50).

Roubini ve Watchel (1998: 7-9) cari açığın sürdürülebilirliği açısından sermaye akımlarının önemli bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ancak kısa vadede bu tip akımlar sürdürülebilirliği arttırırken zamanla iki sebepten dolayı sürdürülebilirliğe olumsuz etki yapmaktadırlar. Bu akımlar genellikle sıcak para niteliği taşıdığından piyasa şartlarının değişmesi halinde ani geri çekilmelere sebep olabilmektedirler. Bir diğer olumsuz etkisi ise, ülke parasının değerlenmesine ve dolayısıyla ülkenin rekabet edebilirliğini azaltarak gelecekte cari açığın kapanması için gerekli olan ihracat gelirlerinin azalmasına yol açmalarıdır. Merkez Bankaları bu tip bir değerlenmeye engel olmak istediğinde piyasadan döviz almakta ve bu durum aynı zamanda döviz rezervlerini arttıracığından sürdürülebilirliğe olumlu etki yapmaktadır (Şahin, 2011: 50).

Milesi-Ferretti ve Razin'e (1996: 2) göre de sürdürülebilirlik, o ülkenin ödeme gücü ile irtibatlıdır. Eğer bir ülkenin gelecekteki dış ticaret fazlasının şimdiki değeri ülkenin dış borcunun cari değerine eşitse o ülke ödeme gücüne sahiptir ve cari işlemler açığı sürdürülebilir olduğu ifade edilebilir. Ancak mevcut politika uygulamasını değiştirmeyi gerektirecek ya da bir krize yol açabilecek dengesizliklerin varlığı

durumunda cari işlemler dengesi sürdürülemez hale kaçınılmazdır (Şahin, 2011: 50).

2.4. Türkiye'de Cari Açık Sorunu

Serbest iktisadi sistemin Türkiye'deki yansımasının neticesi olarak 1980'lerden itibaren cari açık en önemli iktisadi sorunlardan biri olmuştur (Türkey, 2013: 254). Türkiye'de 1980 yılından sonra başvurulmuş ihracat artırma çabaları olumlu sonuç verecek ihracat artışı yaşanmıştır. Ancak incelendiğinde görülmüştür ki, bu ihracat artışının yapısal bir rekabet gücü, yatırımlar ve verimlilikteki artışı gibi uzun dönemli gelişmelerden çok, maddi (para) destek, devalüasyon, düşük ücret gibi kısa dönem etki yapan faktörlere bağlı olduğu, bunların çeşitli iç ve dış gelişmeler sonucu uygulanamaz hale geldiği 1980'li yılların sonundan itibaren ihracatın artışında duraklama ve ihracatı karşılama oranında görülen düşüş, dış açığı yine arttırmaya başladığı görülmüştür (Yentürk, 2003: 18). 24 Ocak 1980'de uygulamaya geçirdiği istikrar programı ile dışa açık bir ekonomi için gerekli yapısal dönüşümleri tamamlama çabasına girmiş; bu kapsamda ihracatın geliştirilmesi, fiyatların piyasa şartlarının belirlenmesi ve özelleştirme temeline dayalı yapısal dönüşüm ile enflasyonla mücadele programı bir bütün olarak uygulamaya gayret edilmiştir. Özellikle ihracatın teşvik edilmesi için para destekleri verilmiş ve ihraç edilen ürün fiyatlarının düşürülebilmesi amacıyla işgücü maliyetleri kısıtlanmaya çalışılmıştır (Çak, 2013: 41). Cari açığa yol açan birçok unsur olmakla birlikte, özellikle 2000'li yıllardan itibaren Türkiye ekonomisinde, cari açığın sebepleri değişmeye başlamış, ara ve sermaye mallarında, enerjide ithalata olan bağımlılık ve düşük tasarruf oranları gibi yapısal sorunlar, cari açık üzerinde daha fazla belirleyici olmuştur. Cari açık, başta ekonomik büyüme ve istikrar olmak üzere

ülkemizin genel ekonomik göstergeleri açısından daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Cari açığın Türkiye ekonomisinin tarihi gelişimine bakıldığında "yüksek ve sürekli" bir probleme dönüştüğü tespitini yapmak yanlış olmayacaktır. Esas üzerinde durulması gereken hususun yanı sıra cari açığın "iyi mi yoksa kötü mü" olarak değerlendirilmesi gerekliliğidir. Sorunun bu şekilde ortaya konulmasının sebebi, bir cari açığın "yüksek ve sürekli" olsa dahi çözümlenmesi gereken mesele niteliği kazanması için "kötü huylu" olması icap etmektedir. Cari açık hakkında iyi/kötü kararı, aslında, cari açıkla ülkeye giren kaynakların hangi amaçlara yönelik olarak kullanıldığı sorusunun cevabına bağlı olmaktadır (Telatar, 2011: 24).

2.5. Türkiye’de Cari Açığın Artış Sebepleri

Onuncu Kalkınma Planı’nda (2014: 10) görüleceği üzere Türkiye’nin 1980’li ve 1990’lı yıllardaki düşük cari açık düzeylerinden 2000’li yıllarda yüksek cari açık seviyelerine çıkmıştır. Cari açığın ekonomi için risk oluşturmaya başladığı ve giderek bir kırılma bir hale dönüştüğü seneler 1990’lı yıllar değil; esas itibarıyla 2000’li yıllardır (Eşiyok, 2012: 64). Kutlay (2015: 10)’a göre de Türkiye’nin cari açığının temel sebepleri derinlemesine analiz gerektiren, köklü ve yapısal etkenlerdir. Cari işlemler dengesine dair politika tasarımı için sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için

öncelikle herhangi bir dönemde cari açığın ne kadarının anlamlı ne kadarının yapısal unsurlara atfedilebileceği sorusunun cevaplanması çok önemlidir.

Nitekim Türkiye ekonomisinde 2000’li yıllarla birlikte hızla artan cari açık sorununun temel sebepleri olarak şunlar söylenebilir: 1. *Enflasyon hedeflemesi sonucunda TL’nin aşırı değerlenmesi* ile birlikte

dış ticaret açığının artması 2. Uygulanmakta olan dahilde işleme rejimin sonucunda *ihracatın ithalata bağımlılığının artması*, 3. *Enerji tüketiminde giderek artan oranda dışa bağımlılık* ve 4. 1996 yılında yürürlüğe giren Gümrük Birliği’nin gecikmiş etkileri sayılabilir. Ayrıca, Türkiye’de, yerli yatırım ve tasarruf arasındaki fark olarak tanımlanan cari açıkların temel belirleyicisi, *devamlı azalma eğilimli düşük tasarruf oranlarıdır*. Yurtiçi tasarrufların gerçek ekonomik büyümeyi finanse etmede yetersiz kalmaktadır. Bundan dolayı yabancı kaynaklara sürekli ihtiyaç duyulmuştur. Bu gelişmeler sonucunda ihracatın, üretimin ve tüketimin ithalata bağımlılığı artmış, 1990’lı yıllardaki benzer büyüme oranları 2000’li yıllarda daha fazla cari açıklarla sonuçlanma ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu cari açıkların gayri safi yurtiçi hâsılaya oranı çok yüksek seviyelere ulaşmıştır. (Eşiyok, 2012: 64; Yurdakul ve Cevher, 2015: 93; Kaya, 2016: 59).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YABANCI GAYRİMENKUL ALIM VE SATIŞ İŞLEMLERİNİN-CARİ AÇIK İLİŞKİSİ

3.1. Türkiye’nin 2010-2018 Yılları Cari Açık Oranları

Yıllar Years	İhracat Exports		İthalat Imports		Dış ticaret dengesi Balance of foreign trade	Dış ticaret hacmi Volume of foreign trade	İhracatın ithalatı karşılama oranı Proportion of imports covered by exports
	Değer Value	Değişim Change (%)	Değer Value	Değişim Change (%)	Değer Value	Değer Value	(%)
2010	113 883 219	11,5	185 544 332	31,7	- 71 661 113	299 427 551	61,4
2011	134 906 869	18,5	240 841 676	29,8	- 105 934 807	375 748 545	56,0
2012	152 461 737	13,0	236 545 141	-1,8	- 84 083 404	389 006 877	64,5
2013	151 802 637	-0,4	251 661 250	6,4	- 99 858 613	403 463 887	60,3
2014	157 610 158	3,8	242 177 117	-3,8	- 84 566 959	399 787 275	65,1
2015	143 838 871	-8,7	207 234 359	-14,4	- 63 395 487	351 073 230	69,4
2016	142 529 584	-0,9	198 618 235	-4,2	- 56 088 651	341 147 819	71,8
2017	156 992 940	10,1	233 799 651	17,7	- 76 806 711	390 792 592	67,1
2018							
*	167 933 943	7,0	223 047 438	-4,6	- 55 113 495	390 981 381	75,3

*2018 verileri geçicidir.

Kaynak: <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Rakamlar ABD Doları cinsinden - Based on US Dollar)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2010-2018 yılları arasında dış ticaret açığının olduğu görülecektir. İhracat değişimlerinde bir önceki seneye göre 2013, 2015 ve 2016 yılları dışında olumlu yönde bir değişimin olduğuna şahitlik edilecektir. İthalat verilerine göre ise 2012, 2014, 2015, 2018 yıllarında ülkemiz açısından olumlu kabul edilebilecek ithalatta azalma söz konusudur. En yüksek dış ticaret hacmi 2013 yılında gerçekleşmiş, ancak bu yılki ihracatın ithalatı karşılama nispeti 60,3 olup en yüksek ihracatın ithalatı karşılama oranına 2018 yılında rastlıyoruz.

3.2.Yabancılar Gayrimenkul Satışlarının Cumhuriyet Tarihinden 12.12.2018 Tarihine Kadar Uyrak Bazında Genel Dağılımı.

Birinci bölümde ayrıntılı olarak yabancı satışların hukuki zeminine temas

edilmişti. Bahsi geçen kanuni sınırlamalar çerçevesinde en son TKGM verilerine göre yabancılar 2019 yılı Mart ayında 3 bin 129 konut satışı gerçekleştirmiştir (<https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/mart-2019-konut-satis-istatistikleri-aciklandi>).

Yabancılar yapılan konut satışları bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 71,3 artış göstermiştir. Yabancılar yapılan konut satışlarında, Mart 2019'da ilk sırayı 1520 konut satışı ile İstanbul'da gerçekleşmiş, İstanbul ilini sırasıyla 626 konut satışı ile Antalya, 173 konut satışı ile Ankara, 121 konut satışı ile Bursa ve 110 konut satışı ile Yalova'nın izlediği görülmektedir. Uyrak bazında ise Mart ayında Irak vatandaşları Türkiye'den 548 konut satın aldı. Irak'ı sırasıyla, 334 konutla İran, 189 konutla Suudi Arabistan, 156 konutla Rusya Federasyonu ve 150 konutla Afganistan yer almaktadır (<https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/mart-2019-konut-satis-istatistikleri-aciklandi>).

gov.tr/tr/icerik/mart-2019-konut-satis-istatistikleri-aciklandi).

Yine Tapuda geçen yıl gerçekleştiren 8,9 milyon işlemde elde edilen tapu harcı geliri 11 milyar 291 milyon TL'dir (<https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/tapu-harci-geliri-11-milyar-tlyi-asti>). Bu veriler ışığında hem maddi (vergi kazandırma) açıdan hem de stratejik açıdan çok önemli bir yere sahip olan TKGM'nin ülkemizin cari açık üzerinde de olumlu yönde bir etkiye sahip olduğunu Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) (2019) Yabancı İşler Daire Başkanlığı'nın 03.04.2019 tarihli resmi yabancı satış verilerinden kaşıla-

tırmala olarak anlamak mümkündür. Aşağıdaki tabloda uyruk bazında 12.12.2018 tarihine kadarki edinme sebebi satış olanlar verileri mevcuttur. Bu tabloda Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar yabancılara yapılan satışların ayrıntıları görülmektedir. Burada toplamda 177.834 kişiye gayrimenkul sakaşı gerçekleştirilmiştir. Bunun karşılığında da 31.453.995.301 TL'lik bir kaynak hazineye aktarılmıştır. Aslında ihracat yapılmıştır. Bizis çalışmamıza konu olan 2010-2018 verileri olduğundan burdan önceki yıllarda yapılan konut ihracatına temas edilmeyecektir.

UYRUK BAZINDA RAPOR
EDİNME SEBEBİ SATIŞ OLANLAR
12/12/2018 TARİHİNE KADAR

Ülke Adı	Ana Taşınmaz Parsel Adeti	Ana Taşınmaz Hisseye İsalet Eden Yüz Ölçümü (m ²)	Bağımsız Bölüm Parsel Adeti	Bağımsız Bölüm Adeti	Bağımsız Bölüm Hisseye İsalet Eden Yüz Ölçümü (m ²)	Toplam Parsel Adeti	Toplam Hisseye İsalet Eden Yüz Ölçümü (m ²)	Toplam Kişi Adeti	Toplam Satış Bedeli
Afganistan	391	274.723	2.468	4.377	243.241	2.859	517.964	6.096	926.033.147
Almanya	1.580	1.652.586	5.314	8.837	913.220	6.894	2.565.806	10.665	956.023.030
Amerika Birleşik Devletleri	298	349.982	1.229	1.583	141.886	1.527	491.868	1.669	341.990.797
Andorra	0	0	2	2	98	2	98	2	145.000
Antigua ve Barbuda	0	0	4	7	390	4	390	6	6.629.500
Arjantin	3	192	12	13	1.377	15	1.569	12	3.395.000
Arnavutluk	10	1.041	72	85	4.161	82	5.201	94	18.843.274
Avustralya	58	45.423	309	363	26.425	367	71.848	376	63.256.496
Avusturya	138	130.140	418	477	44.436	556	174.576	585	84.102.164
Azerbaycan	284	462.490	2.893	4.609	315.411	3.177	777.901	4.071	2.034.202.917
Bahreyn	45	102.217	194	418	49.757	239	151.974	366	149.856.397
Bangladeş	1	15	22	28	1.317	23	1.332	23	11.649.016
Batı samoa	0	0	1	1	131	1	131	1	0
Belarus	14	847	201	228	12.152	215	12.999	225	26.762.295
Belçika	103	90.020	1.029	3.049	331.670	1.132	421.691	4.038	299.350.118
Belize	0	0	6	8	444	6	444	7	2.025.000
Benin	0	0	1	1	21	1	21	1	82.000
Birleşik Arap Emirlikleri	264	417.728	423	1.409	216.538	687	634.266	1.276	797.351.556
Bolivya	0	0	3	4	210	3	210	3	344.000
Bosna-Hersek	17	4.668	156	178	10.646	173	15.313	201	33.237.427

Brezilya	1	269	24	27	2.053	25	2.322	25	6.128.300
British Virgin Adl.	0	0	2	2	29	2	29	2	30.000
Bulgaristan	163	25.576	640	801	39.422	803	64.998	914	110.785.261
Cezayir	7	583	341	641	25.173	348	25.757	573	172.621.059
Cibuti	0	0	9	12	644	9	644	10	6.002.294
Çad	0	0	1	1	72	1	72	1	200.000
Çek Cumhuriyeti	4	1.440	71	90	10.125	75	11.565	95	25.821.810
Çin	351	97.446	815	1.164	59.458	1.166	156.904	1.469	420.102.988
Danimarka	73	145.498	1.185	3.523	367.074	1.258	512.572	4.397	241.678.597
Dominik Cumhuriyeti	5	1.593	49	92	10.970	54	12.562	43	32.017.521
Dominika	6	3.730	37	56	3.658	43	7.388	41	19.736.859
Ekvator	0	0	2	10	577	2	577	2	2.772.820
Endonezya	2	611	23	31	1.769	25	2.380	22	9.030.214
Estonya	4	796	63	71	6.106	67	6.902	71	7.986.412
Etyopya	2	6.282	18	19	2.360	20	8.642	19	3.256.448
Fas	14	14.138	145	176	8.903	159	23.041	160	33.857.035
Fildişi Sahili	0	0	2	2	178	2	178	2	245.000
Filipinler	1	41	10	10	380	11	422	11	1.232.210
Filistin	106	523.964	757	1.318	79.362	863	603.325	1.450	323.011.819
Finlandiya	34	14.453	584	1.637	121.012	618	135.465	2.196	136.862.291
Fransa	202	145.782	818	942	87.542	1.020	233.325	1.152	164.116.071
Gambiya	0	0	1	1	47	1	47	1	135.000
Gana	0	0	7	11	411	7	411	5	2.883.000
Gine	4	1.240	0	0	0	4	1.240	1	88.000
Grenada	1	700	9	11	1.051	10	1.751	7	3.990.203
Güney Afrika Cumhuriyeti	3	1.580	44	50	5.222	47	6.802	60	13.269.906
Gürcistan	40	15.362	275	302	16.790	315	32.152	299	52.598.436
Hırvatistan	4	1.409	28	33	1.893	32	3.302	33	4.733.528
Hindistan	4	2.496	44	54	4.793	48	7.290	68	52.986.549
Hollanda	310	338.846	1.588	3.184	389.519	1.898	728.365	4.063	280.730.139
Honduras	0	0	7	7	419	7	419	7	592.193
Irak	639	506.146	10.544	17.476	882.030	11.183	1.388.175	19.233	2.512.844.499
İngiltere	1.835	1.350.396	5.508	15.054	2.347.687	7.343	3.698.083	23.153	1.754.050.752
İran	155	286.695	3.136	6.552	388.742	3.291	675.437	7.971	1.961.638.258
İrlanda	138	206.778	1.170	2.679	280.829	1.308	487.607	3.561	213.073.728
İspanya	8	941	134	151	9.393	142	10.335	141	27.058.496
İsrail	80	118.666	239	467	24.717	319	143.383	437	120.266.129
İsveç	118	62.782	1.786	4.203	283.542	1.904	346.324	5.098	476.379.524
İsviçre	93	131.705	347	422	44.776	440	176.481	499	72.109.443
İtalya	122	85.640	483	585	49.699	605	135.338	632	112.041.297
İzlanda	1	300	13	16	1.583	14	1.884	20	1.661.736
Jamaika	0	0	1	1	110	1	110	1	45.000
Japonya	18	5.017	82	89	5.209	100	10.226	95	10.631.397
Kamboçya	0	0	1	1	19	1	19	1	84.000
Kamerun	0	0	3	3	97	3	97	3	1.892.000
Kanada	103	99.432	681	986	113.175	784	212.608	862	260.607.300
Karadağ	2	890	29	30	1.057	31	1.947	31	3.303.900
Katar	203	483.432	525	1.817	294.961	728	778.394	1.544	1.128.737.601
Kazakistan	96	57.757	1.269	2.122	217.454	1.365	275.211	2.137	584.335.151
Kenya	0	0	9	9	796	9	796	9	1.835.411
Kırgızistan	38	8.940	512	583	33.725	550	42.665	605	66.716.786
KKTC	262	701.178	931	1.105	92.486	1.193	793.665	1.243	137.376.223
Kolombiya	0	0	8	10	456	8	456	8	1.618.000
Komor Adaları	1	1.000	11	17	824	12	1.824	17	3.526.834
Kore(Güney)	21	29.112	166	199	14.513	187	43.625	205	46.671.701
Kosova Cumhuriyeti	13	17.846	114	131	5.985	127	23.831	135	32.066.223

Kosta Rika	0	0	2	2	116	2	116	2	490.646
Kuveyt	505	897.107	2.050	9.576	878.972	2.555	1.776.079	9.186	2.174.793.482
Letonya	6	1.801	72	83	7.184	78	8.985	93	8.843.276
Liberya	0	0	20	22	1.254	20	1.254	24	9.815.537
Libya	33	27.374	611	1.434	70.247	644	97.621	1.288	515.602.833
Litvanya	9	4.245	144	200	17.669	153	21.914	225	19.044.984
Lübnan	71	64.162	728	1.175	78.577	799	142.740	1.087	262.513.943
Lüksemburg	6	3.780	22	24	3.711	28	7.491	29	3.698.350
Macaristan	4	1.643	54	61	6.564	58	8.207	70	9.103.873
Madagaskar	0	0	1	1	75	1	75	1	201.000
Makedonya	79	14.399	221	282	14.128	300	28.527	327	37.239.751
Malezya	3	563	17	23	1.258	20	1.821	25	4.555.072
Malta	0	0	9	10	922	9	922	8	5.929.426
Mauritius	0	0	4	4	314	4	314	3	288.000
Meksika	4	2.356	3	3	647	7	3.003	6	841.000
Mısır	185	332.838	849	2.009	108.343	1.034	441.182	2.289	477.475.517
Moğolistan	0	0	7	8	219	7	219	8	591.517
Moldova	37	13.406	396	427	19.263	433	32.669	448	53.444.728
Monako	0	0	1	1	45	1	45	1	0
Moritanya	0	0	13	15	614	13	614	15	5.351.448
Mozambik	0	0	1	1	15	1	15	1	45.000
Myanmar	0	0	4	4	232	4	232	3	656.496
Namibya	0	0	1	1	52	1	52	2	315.000
Nijer	0	0	2	2	158	2	158	2	120.000
Nijerya	0	0	29	30	954	29	954	31	6.461.619
Nikaragua	0	0	1	1	44	1	44	1	60.000
Norfolk Adaları	0	0	1	1	44	1	44	1	19.000
Norveç	100	132.840	1.434	5.440	510.111	1.534	642.950	7.759	453.681.311
Oman	2	4.801	7	14	1.341	9	6.142	10	5.502.509
Özbekistan	57	41.728	632	759	51.043	689	92.771	807	176.391.929
Pakistan	25	18.397	207	290	14.485	232	32.882	301	90.330.490
Panama	1	577	0	0	0	1	577	1	6.250.000
Peru	0	0	3	3	65	3	65	4	366.500
Polonya	12	24.844	193	238	20.864	205	45.708	277	32.199.807
Portekiz	0	0	12	13	1.059	12	1.059	14	1.555.610
Romanya	11	2.608	141	184	12.702	152	15.310	150	41.959.132
Ruanda	0	0	4	4	159	4	159	4	375.000
Rusya Federas-yonu	342	253.462	4.450	14.424	1.142.780	4.792	1.396.242	15.503	1.968.679.379
Saint Kitts ve Nevis	12	9.694	65	171	22.488	77	32.182	75	170.399.754
Senegal	0	0	2	2	202	2	202	2	490.000
Seyşel Adaları	0	0	4	9	230	4	230	6	1.692.000
Sırbistan Cum-hurियeti	26	13.876	167	194	10.623	193	24.499	198	31.694.229
Sierra Leone	0	0	1	1	110	1	110	1	616.000
Singapur	2	372	8	8	897	10	1.269	9	1.355.900
Slovakya	7	2.575	50	62	5.630	57	8.205	70	11.134.137
Slovenya	0	0	21	21	2.047	21	2.047	24	2.840.000
Somali	3	1.322	97	121	6.825	100	8.147	133	22.010.314
Sri Lanka	0	0	5	8	1.525	5	1.525	3	922.242
Sudan	13	13.568	203	284	15.646	216	29.214	285	73.130.550
Suudi Arabistan	953	2.419.731	2.265	11.597	893.048	3.218	3.312.779	8.345	5.070.348.688
Swaziland	0	0	1	2	50	1	50	1	734.500
Şili	0	0	8	8	1.588	8	1.588	7	2.186.150
Tacikistan	6	1.560	89	95	6.781	95	8.341	97	16.326.931
Tanzanya	0	0	3	4	64	3	64	3	332.000
Tataristan	0	0	1	1	5	1	5	1	7.800
Tayland	0	0	8	9	360	8	360	7	2.540.752

Trinidad ve Tobago	0	0	1	1	185	1	185	1	160.000
Tunus	4	828	99	144	8.291	103	9.119	111	37.412.994
Türkmenistan	51	74.226	748	927	55.029	799	129.254	965	219.197.569
U.S.Virgin Adası	0	0	1	1	33	1	33	1	87.000
Uganda	0	0	1	7	272	1	272	2	1.623.333
Ukrayna	105	228.777	1.670	3.015	204.811	1.775	433.588	3.059	462.087.349
Umman	2	1.251	53	80	8.225	55	9.476	87	27.015.775
Uruguay	0	0	4	6	171	4	171	4	920.000
Ürdün	401	892.850	1.239	2.571	185.551	1.640	1.078.401	2.647	687.885.526
Vanuatu	0	0	2	2	84	2	84	2	605.000
Venezuela	1	517	9	18	953	10	1.470	9	20.845.208
Vietnam	0	0	4	4	265	4	265	3	356.430
Yemen	106	404.073	603	1.761	91.675	709	495.747	1.453	611.232.744
Yeni Hebritler	0	0	1	1	154	1	154	1	0
Yeni Zelanda	15	5.834	75	83	7.109	90	12.943	91	21.037.550
Yunanistan	2.245	957.896	1.960	3.403	119.314	4.205	1.077.210	5.565	163.195.664
Zambiya	0	0	1	2	88	1	88	1	1.090.562
Zimbabve	0	0	3	3	72	3	72	2	335.000
Toplam	13.937	15.902.441	71.876	156.058	13.271.038	85.813	29.173.478	177.834	31.453.995.301

(TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (TKGM) (2019) Yabancı İşler Daire Başkanlığı'nın 03.04.2019 tarihli resmi yabancı satış verileri.)

3.3. Yabancılar Gayrimenkul Satışlarının Cumhuriyet Tarihinden 12.12.2018 Tarihine Kadar Uyrak Bazında Özet Dağılımı

Ülke Adı	Ana Taşınmaz Parsel Adeti	Ana Taşınmaz Hisseye İsalet Eden Yüz Ölçümü (m²)	Bağımsız Bölüm Parsel Adeti	Bağımsız Bölüm Adeti	Bağımsız Bölüm Hisseye İsalet Eden Yüz Ölçümü (m²)	Toplam Parsel Adeti	Toplam Hisseye İsalet Eden Yüz Ölçümü (m²)	Toplam Kişi Adeti
2009 kadar genel toplam	4.299	3.148.561	11.480	23.040	2.664.726	15.779	5.813.287	34.965
2010	313	150.591	2.580	4.244	554.887	2.893	705.478	5.937
2011	332	212.202	2.731	4.571	536.738	3.063	748.939	6.524
2012	431	391.962	3.157	4.990	538.863	3.588	930.825	6.770
2013	868	1.176.159	5.626	9.086	875.865	6.494	2.052.024	11.292
2014	1.051	1.284.579	8.444	14.435	1.272.756	9.495	2.557.335	16.765
2015	1.433	1.842.168	10.762	18.425	1.382.026	12.195	3.224.194	20.396
2016	1.418	1.541.001	10.105	16.106	1.267.157	11.523	2.808.158	18.010
2017	1.479	1.868.255	12.519	21.398	1.560.135	13.998	3.428.391	22.143
2018	2.816	4.690.550	25.617	41.811	2.845.458	28.433	7.536.008	45.276
Genel Toplam	14.173	16.306.027	72.502	157.662	13.499.047	86.675	29.805.075	179.591

(TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (TKGM) (2019) Yabancı İşler Daire Başkanlığı'nın 03.04.2019 tarihli resmi yabancı satış verileri.)

TKGM Yabancı İşler Daire Başkanlığı'nın 03.04.2019 tarihli resmi yabancı satış verileri yukarıdaki tabloda özet halde görülmektedir. Buna göre 2010 yılına kadar 34.965 adet yabancı kişiye 23.040 bağımsız bölüm satışı yapılmıştır. Ancak sadece 2018 yılında 45.276 kişinin 41.811 bağımsız bölüm aldığı görülmektedir. Bunda devletin yabancı yatırımcıyı teşvik etmesinin de

çok etkin bir rol oynadığı gerçeği vardır. Hem yabancı yatırımcı adedinde (%29.5) hem de gayrimenkul satışında (%81.48) ciddi bir artıştan söz etmek mümkündür.

3.3. 2010-2018 Yıllarına Ait Uyruk Bazındaki Satışlar ile 2010-2018 İhracat Oranlarının Karşılaştırılması

UYRUK BAZINDA RAPOR EDİNME SEBEBİ SATIŞ OLANLAR

Yıl	Ana Taşınmaz Parsel Adeti	Ana Taşınmaz Hisseye İsalet Eden Yüz Ölçümü (m ²)	Bağımsız Bölüm Parsel Adeti	Bağımsız Bölüm Adeti	Bağımsız Bölüm Hisseye İsalet Eden Yüz Ölçümü (m ²)	Toplam Parsel Adeti	Toplam Hisseye İsalet Eden Yüz Ölçümü (m ²)	Toplam Kişi Adeti	Toplam Satış Bedeli
2010	328	164.590	2.554	4.187	543.169	2.882	707.758	5.860	408.591.697
2011	320	206.914	2.701	4.517	523.442	3.021	730.356	6.447	489.419.495
2012	424	389.939	3.126	4.944	526.430	3.550	916.370	6.700	627.181.538
2013	854	1.203.797	5.573	8.991	863.823	6.427	2.067.620	11.178	1.522.684.252
2014	1.035	1.264.255	8.361	14.298	1.249.366	9.396	2.513.620	16.590	2.631.441.627
2015	1.404	1.830.464	10.659	18.252	1.356.307	12.063	3.186.771	20.203	3.565.198.399
2016	1.395	1.518.560	10.005	15.931	1.249.970	11.400	2.768.530	17.817	3.207.303.746
2017	1.467	1.829.929	12.360	21.105	1.537.321	13.827	3.367.250	21.857	6.019.595.855
2018	2.769	4.457.494	25.384	41.342	2.811.558	28.153	7.269.051	44.835	12.336.790.239

(TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (TKGM) (2019) Yabancı İşler Daire Başkanlığı'nın 03.04.2019 tarihli resmi yabancı satış verileri.)

Yıl	İhracat*(000)	Gayrimenkul Satış**	Gayrimenkul Satışı***	İhracat İçindeki Yüzdesi
2010	113 883 219	408.591.697	67.647.631,95	%0,0594
2011	134 906 869	489.419.495	81.029.717,71	%0,0600
2012	152 461 737	627.181.538	103.838.002,98	%0,0681
2013	151 802 637	1.522.684.252	252.100.041,72	%0,1660
2014	157 610 158	2.631.441.627	435.669.143,54	%0,2764
2015	143 838 871	3.565.198.399	590.264.635,59	%0,4103
2016	142 529 584	3.207.303.746	531.010.553,97	%0,3725
2017	156 992 940	6.019.595.855	996.621.830,29	%0,6348
2018	167 933 943	12.336.790.239	2.042.514.940,23	%1,2162

Toplam 1.321.959.958 30.808.206.848 5.100.696.497,98 %0.3858

*ABD Doları cinsinden ** Türk Lirası Cinsinden *** ABD Dolarına Dönüştürülmüş Hali

<https://www.tcmb.gov.tr/>

20.05.2019 tarih ve 15.53 tarihli döviz kuruna göre gayrimenkul satış gelirlerinden elde edilen bedel ABD Dolarına dönüştürülmüştür. Uyruk bazındaki satışların ihracat oranları ile karşılaştırıldığında en fazla cari açık dengesine katkısının 2018 yılında %1.2162 'lik yüzde ile olmuştur. Bunda özellikle yabancıların vatandaşlık edinme haklarını elde etmek için (<https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/icerik/ekleri/201814genelgeek.pdf>) yapılan teşviğin önemli olduğu vakıdır. Yekünde 5.100.696.497,98 ABD dolar değerinde %0.3858 oranında bir katkı yaptığı görülmektedir.

SONUÇ

Türkiye ekonomisinin tarihi gelişim safhasında, her dönemde muhtelif iktisadi meselelerle uğraşmıştır. Enflasyon, 1970'li yıllardan 2000'lerin ortasına kadar yaşanan ve bugünkü cari açık gibi kronik olarak nitelendirilen sorundu. Enflasyonla mücadele politikaları başarılı oldu ve enflasyon tek hanelere indi. 1980'de dışa açılma süreciyle birlikte yaşamaya başladığımız ve 2000'li yıllardan itibaren artış eğilimi gösteren sorun ise cari açık olmuştur. Bu meselelerin arkasında yatan sebepler ise, Türkiye ekonomisinin yapısından kaynaklanmaktadır.

Söyle ki mevcut iktisadi yapımızda ihracat da, üretim de ithalata bağlı olduğu için dış ticaretimiz açık vermektedir. Kronik veya ekonomimizin *yumuşak karnı* düşük olduğu kadar (yaklaşık %12) tasarruf oranı dolayısıyla yatırımlar ve büyüme dış finansmana bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu ekonomiyi dışa bağlarken aynı zamanda dış borç stokunu da artırmaktadır. Enerji ihtiyacının çoğu ithalatla karşılandığından, enerji ithalat içinde önemli bir paya (yaklaşık %80) sahip olup dış ticaret açığının üçte ikisini oluşturmaktadır. Bunun yanında "yüksek faiz-düşük kur" politikası

da ithalat aratışına yol açarak cari açığı olumsuz etkilemektedir (Kaya, 2016: 70-71).

Bu çalışmada ile Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri olan cari işlemler açığına, yabancılara yapılan satışların etkisi veriler ışığında ölçülmeye çalışılmıştır. Özellikle son yıllardaki yabancıların -özelde Araplar ve İranlıların- Türkiye'den taşınmaz almaları cari açığa olumlu yönde katkısının olduğu görülmüştür. Bu katkı, genel oranda küçük gibi görünse de döviz girdisinin ülkemiz ekonomisi açısından önemi düşünüldüğünde azımsanacak bir miktar olmadığı vakıdır. Özellikle varlıklı yabancıların gayrimenkule yöneltilmesine matuf teşviklerin devam etmesi halinde cari açığa katkısının (2018 satış verilerine göre) artacağı müşahade edilecektir. Hususi ile nitelikli gayrimenkul satışlarının yani daha fazla döviz girdisi sağlayacak taşınmaz ihracatının olması durumunda bu oranların çok yukarılara çıkacağı aşikârdır. Bu noktada ülkeyi yönetenlerin -ülke güvenliğini de düşünerek- tanıtım faaliyetlerini artırmaları, yabancı satışların döviz girdisi içindeki payının ciddi oranlara yükseleceği görülecektir.

KAYNAKÇA

- AKDİS, Muhammet(2006), Cari Açık Kriz Habercisi mi?, <http://makdis.pau.edu.tr/currentdeficit.htm>
- ALTUNÖZ, Utku, (2014): "Cari Açık Sorununun Temel Nedenleri ve Sürdürülebilirliği: Türkiye Örneği" İGÜSBD Cilt: 1 Sayı: 2 Ekim /October 2014
- BEGG, D., FISCHER, S., DORNBUSH, R. (2010), İktisat (Çev. Editörü.Vildan Serin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- ÇAK, Murat (2013): Türkiye'de Cari Açık, Beşir Kitabevi, İstanbul.

- DORNBUSCH, Rudiger. FISCHER, Stanley(1998): Makroekonomi, McGraw-Hill Akademi.
- EDWARDS, Sebastian. *"The End of Large Current Account Deficits, 1970-2002: Are There Lessons For The United States?"*, NBER Working Paper Series. No: 11669, September 2005, 1-67.
- ERDOĞAN, S., BOZKURT, H. (2009), Türkiye’de Cari Açığın Belirleyicileri, Mgarch Modelleriyle İnceleme, Maliye Finans Yazıları.
- EŞİYOK, B. A., (2012): Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu ve Çözüm Önerileri, İktisat ve Toplum Sayı: 16.
- FREUND, Caroline and Frank War-nock. *"Current Account Deficit in Industrial Countries: The Bigger They Are, The Harder They Fall?"*, NBER Working Paper Series. No: 11823, December 2005, 1-39.
- KADERLİ, Yusuf; KÜÇÜKKAYA, Hatice (2012): "2008 Dünya Finansal Krizi Sonrası Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Gelişmelerin Bazı Ülkelerle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 12, 2012.
- KAYA, Mehmet (2016): "Türkiye’de Cari Açık Sorunu ve Nedenleri" Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C: 6, S: 10, 2016 (51-75) 52).
- LABONTE, Marc. *"Is the U.S. Current Account Deficit Sustainable?"*, CRS Report for Congress. April 2010, 1-13.
- MEZKİT, Mesut (2015): "Medeni Kanunun 1007. Maddesinin Tapu Hizmetleri Çalışanları Üzerindeki Etkileri" Yüksek Lisans Tezi, Yeni Fikir Dergisi, Sayı: 15, Cilt: 1.
- MİLESİ, Ferretti, Gian Maria and Assaf Razin. *"Current-Account Sustainability"*, Princeton Studies in International Finance. No:81, October 1996, 1-78.
- PEKER, Osman. HOTUNLUOĞLU, Hakan (2009): *"Türkiye’de Cari Açığın Nedenlerinin Ekonometrik Analizi"*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23:3, 2009, 221-237.
- SARIOĞLU, Fatih (2017): *"Cari Açık Tartışmaları Bağlamında Türkiye’de Vergi Reformu"*, Akademik Hassasiyetler, Cilt 4, Sayı 7.
- SEYİDOĞLU, Halil (2013): *Uluslararası Finans*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- ŞAHİN, E. B. (2011): *"Türkiye’nin Cari Açık Sorunu"* Ekonomi Bilimler Dergisi, 2, 50-54, 2011.
- TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (TKGM) (2019) Yabancı Daire Başkanlığı’ndan; Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) Nazilli İktisadi İdari Bilimler Fakültesi’nin 07.03.2019 tarih ve E.4077 sayılı veri talebi yazısına istinaden edinilen 03.04.2019 tarihli Resmi Yabancı Satış verileri.
- TELATAR, Erdinç, (2011): *"Türkiye’de Cari Açık Belirleyicileri Ve Cari Açık-Krediler İlişkisi"*, Bankacılar Dergisi, Sayı: 78, 2011.
- VOLCKER, Paul A., (1984). *Facing up to the twin deficits*. Challenge 27(1), 4-9.
- YELDAN, E., (2010): *"Türkiye ekonomisinde Dış Açık Sorunu ve Yapısal Nedenleri"* (Editörler: Turan Subaşı, Hakan Yetkiner), Küresel Kriz Çerçevesinde Türkiye’nin Cari Açık Sorunsalı, Elif Kitabevi.
- YENTÜRK, N., (2008): *Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler*,

http://www.obarsiv.com/pdf/NurhanYenturk_NB.pdf,E.T.

YILDIRIM, Kemal, KARAMAN Doğan, TAŞDEMİR Murat (2010): Makro Ekonomi, Eskişehir: Seçkin Yayınevi.

YİĞİT, Hamiyet: “Türkiye’de Cari İşlemler Açığı Sorunu: Nedenleri, Ekonomiye Etkileri Ve Çözüm Önerileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2018.

YURDAKUL, F., CEVHER, E., (2015): Determinants of Current Account Deficit in Turkey: The Conditional and Partial Granger Causality Approach, Procedia Economics and Finance 26,92–100.

YÜCEL, Fatih, YANAR, Rüstem. “Türkiye’de Cari İşlem Açıkları Sürdürülebilir mi? Zaman Serileri Perspektifinden Bir Bakış”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 14:2, 2005, 483-492.

Diğer Kaynakça

ATEŞ, H. vd., TYEC Project, Türkiye’de Kamu Hizmetlerinde Yolsuzluğun Önlenmesi İçin Etik Projesi” Tapu Hizmetlerinde Etik Araştırması Araştırma Raporu” Araştırma No: 6, Mayıs-2009.

https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/icerik/ekleri/2015-2_1764_sayili_genelge.pdf Erişim Tarihi: 12.03.2019/16.24

<https://mevzuat.tkgm.gov.tr/BelgeGoruntule.aspx> 2013/15 genelge no Erişim Tarihi: 12.03.2019/16.25

<https://mevzuat.tkgm.gov.tr/BelgeGoruntule.aspx> 2012/13 Erişim Tarihi: 12.03.2019/16.26

<https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/yabancilarin-tasinmaz-edinim-rehberi> Erişim Tarihi: 12.03.2019/15:27

<https://mevzuat.tkgm.gov.tr/BelgeGoruntule.aspx> Erişim Tarihi: 12.03.2019 saat:16.28

(https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/icerik/ekleri/2015-2_1764_sayili_genelge.pdf) Erişim Tarihi: 15.05.2019 /09:50

Tapu Kanunu, Kanun No: 2644, Tarih: 22/12/1934.

Tapu Sicil Tüzüğü, No: 2013/5150, Kararının Tarihi: 22/7/2013, Dayandığı Kanunun Tarihi: 22/11/2001, No: 4721,

https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf Erişim Tarihi: 04.04.2019 saat:10.59

<https://www.tkgm.gov.tr/tr/sayfa/teskilat-semasi> Erişim Tarihi: 06.05.2019 saat:12:30

<http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temel-list> Erişim Tarihi:20.05.2019:13.12

<https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/mart-2019-konut-satis-istatistikleri-aciklandi> Erişim Tarihi: 26.04.2019 saat:16.03

<https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/tapu-harci-geliri-11-milyar-tlyi-asti> Erişim Tarihi:06.05.2019 saat:14:37)

https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/icerik/ekleri/2018-14_genelge_ek.pdf Erişim Tarihi: 20.05.2019 :16.31

HAÇLI SEFERLERİNİN DÜZENLENMESİNDE KUDÜS'ÜN ÖNEMİ

Mehti ÇİFTÇİ*

Özet

Kudüs üç ilahi din içinde önemli bir şehir konumundadır. Bu nedenle Kudüs şehri ilk çağlardan itibaren savaşların merkezinde yer almıştır. Şehir hangi dini grubun eline geçmişse büyük bir saygınlık nedeni olmuştur. Bu nedene bağlı olarak bölgeye gelen hacılar Kudüs'ün ticaretini geliştirmiştir. Ticaret dolayısıyla kültürler tanışırken, nefretler artmıştır. Haçlı Seferleri hem ticari hem kültürel ilişkilerin etkileşimin nasıl olduğunu kavramamız için bize fikir vermektedir. Kudüs şehrinin Haçlılar yönetiminde bölgede ne yapmak istediğini anlamamız gerekmektedir. İtalyan Filolarının gerçekleştirdiği deniz seferlerinin öneminin bilinmesi gerekmektedir. Zira İtalyan şehir devletleri Haçlı Seferi sırasında elde ettiği ticaret imtiyazlarını, Müslüman Türk devletlerinde devam ettirmişlerdir. Bu makalenin ana amacı Kudüs Şehrinin, Haçlılar tarafından işgali ve Kudüs Haçlı Krallığının yıkılışına kadar gerçekleştirdiği faaliyetleri anlatılmıştır. Kudüs Şehri Haçlılar tarafından işgal edilinceye kadar Anadolu Selçuklu Devleti ile gerçekleştirdiği mücadelede makalenin konuları arasındadır. Ayrıca Haçlı Seferleri öncesi Yakın Doğu ve Avrupa'da anlatılmıştır. Eyyubi Devletinin kuruluşu ve Haçlılara karşı izlediği politika ya da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kudüs Şehri, Haçlı Seferleri, İtalyan Filosu, Kudüs Haçlı Krallığı, Yakın Doğu, Avrupa, Eyyubi Devleti

* Iğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Master Öğrencisi.

The Importance of Qudus in the Organization of the Crusades

Abstract

Jerusalem is an important city with in three divine religions. For this reason, the city of Jerusalem has been at the center of wars since the early ages. Which religious group had the city in the hands of the city was a great respect. Due to this reason, the pilgrims who came to there gion developed the trade of Jerusalem. Hate has been in creased as trade meets cultures. The Crusades give us insight into how commercial and cultural relation sinteract. We need tounder stand what the city of Jerusalem wants to do in there gion. The importance of these afleet carrie dout by the Italian Fleet should be known. Because the Italian city-states continued their trade privileges during the Crusade in the Muslim Turkish States. The main purpose of this article is the activities of the City of Jerusalem until the in vasion of the Crusader sand the collapse of the Crusader Kingdom of Jerusalem. Until the occupation of the city by the Crusaders, the city of Jerusalem wasamong the subjects of the struggle in the struggle with the Anatolian Seljuk State. It wasalsode scribed in the-Near East and Europe before the Crusades. The establishment of the Ayyubid State and its policy to wards the Crusaders are given.

KeyWords: Jerusalem City, The Crusades, Italian Fleet, The Crusader Kingdom of Jerusalem, Near East, European, Eyyubi State

HAÇLI SEFERLERİ ÖNCESİ AVRUPA VE YAKIN DOĞU- NUN DURUMU

Haçlı Savaşları öncesinde Avrupa ve Yakın Doğu diye anılan coğrafya arasında belirli farklar bulunmaktaydı. Avrupa Tarihi açısından karanlık çağlar diye anılan bu dönem, Yakın Doğu coğrafyasın aydınlanma hareketine benzer bir ilim çağıdır.¹ Yakın Doğu coğrafyasının önemli değişime uğramasının en önemli fikri gücü, İslam Medeniyetinin ortaya çıkmasıdır. Hz. Muhammed tarafından kurulan İslam Devleti, hulefâ-i râşîdin (dört halife) döneminde sınırlarını genişletmiş ve Sasani İmparatorluğu'nu yıkmıştır. Özellikle ikinci halife Hz. Ömer tarafından Kudüs'ün fethi gerçekleştirildikten sonra, dönemin tek Hristiyan devleti olan Bizans İmparatorluğu'nun elinden alınan Kudüs, yine bir dini savaşın merkezinde kalmıştır. Müslümanların cihad ve gazâ fikri ile yapılan Kudüs fütuhâtı, Haçlı Savaşlarından çok ayrı düşünülemez. Avrupa'da güçlü bir devletin olmaması ve Bizans'ın bunu yalnızca bir savaş olarak görmesi, bölgedeki Hristiyan yapılara zulüm yapılmaması, bu dönemde bir haçlı seferiningerçekleşmemesinin ana nedenidir.²

Özelikle Emevîler Döneminde sınırlarının genişlemesi ve Orta Asya coğrafyasında Türkler ile karşılaşılmasıyla Yakın Doğu'da yeni bir güç ortaya çıktı. Abbâsî İmparatorluğu Döneminde İslam Devletinde yer alan Türk unsurlar, zaman geçtikçe güçlenerek İslam coğrafyasında yeni devletler kurdular. Bunların ilki Tolunoğulları, ikincisi İhşidîler'dir. Asıl büyük güç olmaları ise Selçuklular ile beraber olmuştur. Selçuklular bölgenin Türkleşmesini sağladığı gibi, Bizans ve Fâtımî gibi güçlü devletlerle müca-

deleye başladılar. Abbâsî halifesinin Şîî bas-kısından kurtardıkları gibi de, Bizans İmparatorluğu'nun elindeki Anadolu'yu kendi toprakları yapmışlardır. Fâtımî Devleti'ne karşı bölgede en etkin mücadele Atsız Bey devrinde olmuştur. Atsız Bey, Filistin'in merkezi olan Kudüs'ü, şehrin Türk valisi ile anlaşarak fethetmiştir.³ Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte Anadolu coğrafyasında Türkiye Selçuklu Devleti ve çeşitli beylikler kurulmuştur. Aynı durum Suriye ve Filistin coğrafyası içinde geçerlidir. Bölgesel nitelikte olan bu devletler, haçlı seferlerinde ellerinden geldiği ölçüde karşı koyacaklardır.

Bu kapsamda birde Avrupa'nın durumunu değerlendirilmesinin gerekmektedir. Avrupa kıtasında özellikle Karolenj Frank İmparatorluğu'nun parçalanmasıyla birlikte, güç mücadelesi başlamıştı. Bu çekişmelerin ortasında kalan Papalık, kendi otoritesini güçlendirmiştir. Hata öyle bir konuma gelmiştir ki, Papalar unvan olarak "*Pontife-Maximus veya SouverainPontife*" Türkçesiyle: "*Roma Organizasyonunun En Büyük Hükümdarı*" unvanını almışlardır.⁴ Papalığın bu kadar güçlenmesinden asıl zararlı çıkan büyük halk kitleleri olmuştur. Merkezî devlet yapısının oluşamamasından dolayı yeni ortaya çıkan sosyal sınıflar ve şövalyeler, isteklerini hep şiddet yoluyla halka kabul ettirdiler.⁵ Bu sebeplerden dolayı Avrupa'da yoksulluk ve huzursuzluk gittikçe artmıştır. Papalık artan bu huzursuzluğu gidermek için ilk önce barış çağrısı yaptı. Toplumun içinde bulunduğu durumundan dolayı pek etkili olmayan bu çağrılar sırasında yeni bir grup olan *Cluny Tarikatı*'nın Kudüs sevgisini canlan-

³ Prof. Dr. Ali Sevim, *Suriye- Filistin Selçuklu Devleti*, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1989, s. 35.

⁴ Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010, s. 72.

⁵ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri ve Türkler*, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 4, Ankara 2002, s. 196.

¹ Bakınız: Susan WiseBauer, *Ortaçağ Dünyası*, Çev. Mehmet Morali, Alfa yayınları, 2014, s. 12.

² Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, 2013, s. 38-41.

dırma çalışmalarına denk gelmiştir.⁶ Papalığın vermiş olduğu destek ile birlikte, Avrupa'nın her yerinde Kudüs anlatılmaya başlandı. Halk tarafından ilgiyle karşılan Kudüs hikâyelerine asıl ilgi soylularda uyanmıştır. Özellikle Kontlar ve Düklere "Sokaklarından bal ve süt akan Kudüs" fikri çok hoş gelmiştir.⁷ Avrupa'daki topraklarının yanına Yakın Doğu'da toprak eklemek istemeleri ise bu yalanlara kanmalarının ana nedenidir. Burada Avrupa'da meydana gelen doğal afetlerinde etkisini unutulmamalıdır. Papalığın ve tarikatların en etkili Kudüs konuşmalarının yapıldığı sırada Avrupa'da salgın hastalıklar baş göstermiştir. Bunun haricinde; depremler, kıtlık tehlikesi gibi olaylar ard arda gelmiştir.⁸

HAÇLI SEFERLERİNİN DÜZENLEME NEDENLERİ

Bilindiği üzere Dünya Tarihinin önemli bir sayfası olan Haçlı Seferleri 18-25 Kasım 1095 tarihinde Clertmont'da toplanan konsilde Papa II. Urbanus tarafından düzenlenmiştir. Haçlı Seferlerinin neden yapıldığı konusunda çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Bunların arasında Kudüs'ün kurtarılması, Avrupa'daki avam takımından kurtulmak istenmesi, Bizans İmparatoru'nun Türklerin Anadolu'yu fethetmeye başlamaları karşısında yardım talep etmesi gibi birçok neden sayılabilir.⁹ Haçlı Seferlerinin düzenlenmesindeki ana etmenise Anadolu'da gerçekleşen Türk fütûhatıdır. Malazgirt Savaşı'nda alınan galibiyetle birlikte Sultan Alp Aslan Anadolu'daki beylerine gazâ ve fütûhat yapma yetkisi verdi. Bununla birlikte, Büyük Selçuklu'ya bağlı kurulan yeni beylikler ve Türkiye Selçuklu Devleti, Bizans İmparatorluğu'nu zor bir duruma düşürmüştü. Buna

bir örnek vermek gerekirse, Süleyman Şah'ın İznik gibi kutsal bir kenti İslam toprağı yapması Avrupa'da büyük yankı uyandırmıştı. Bütün bunların ışığında Haçlı Seferlerinin yapılması kaçınılmaz hale getirmiştir.

Ayrıca, Papalığın en büyük rakibi olan Ortodoks Kilisesi'nin alınabileceği¹⁰ ve Hristiyanlığın bir çatı altında birleşmesi fikrinin doğurmuştur. Ortak kilise fikri Papa VII. Gregorius tarafından ortaya atılmış ise de koşullar buna izin vermiştir. İşte bu fırsatı karşında gören II. Urbanus, 1089 yılında İmparator Aleksios'tan gelen yardım talebine kayıtsız kalamamıştı.¹¹

Bütün bunların ışığında birde Avrupa'daki durumu değerlendirmeye devam etmek gerekirse; Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Avrupa siyasî haritası yeniden şekillendi. Batı Roma İmparatorluğu'nun 476 yılında yıkılmasıyla birlikte Avrupa'da siyasi belirsizlik baş gösterdi. Bu duruma ilk müdahale eden Bizans İmparatorluğu olmuştur. İtalya topraklarını alan ve tekrardan Roma İmparatorluğu'nu kurmayı hedeflemişse de burada kalıcı olamamıştır. Avrupa'da kısmen de olsa huzuru Franklerin kurduğu Karolenjiyen Devleti sağladı. Büyük Şarلمان Döneminde huzurun sağlandığı Avrupa'da onun ölümünden sonra derebeylik düzeni görülmeye başlandı. Toprak rejimi sayesinde bir efendinin altında yaşayan serflerin oluşturduğu katma değer sayesinde şövalyelik kavramı gelişmiştir. Askerî alanda üzeninin gelişmiş olmasından dolayı atın artık rahat şekilde kullanılması, ağır zırhlı birlikleri durdurulamaz bir güç haline getirmiştir. Paralı asker olarak çalışan bu insanların ve birçoğu topraksız olan serflerin farklı olan amaçlarla haçlı seferine katılımı

⁶ Salim Koca, *Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Açısından Nasıl Değerlendirilebilir?*, Akademik Bakış, Cilt 10, Sayı 20, Yaz 2017, s. 3.

⁷ Işın Demirkent, *a.g.m.*, s. 196

⁸ Işın Demirkent, *a.g.m.*, s. 197

⁹ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 21-49.

¹⁰ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayınları, İstanbul 2008, s. 1.

¹¹ Mehmet Ersan- Mustafa Alican, *Osmanlıdan Önce Onlar Vardı Türkiye Selçukluları*, Timaş Yayınları İstanbul 2013, s. 223-224.

rı gerçekleştirmiştir.¹² Özellikle din adamlarının yaptığı konuşmalar halkın şu ifadeyi; 'DeusVult' (Tanrı İstesin) kullanmasına yol açmıştır.¹³

Din adamlarının yaptığı konuşmada asıl vurgulanan Kudüs'ün tekrardan alınması gerektiği fikriydi. Kudüs dinler tarihi açısından üç ilahî din içinde önemli bir şehirdir. Kronolojik gitmek gerekirse, Yahudilik açısından vaad edilmiş toprakların başkentidir. Ayrıca Süleyman Mâbedi yine Kudüs şehrinin sınırları içindedir. Büyük Babil Sürgünü'nden beridir bölgeye dönecekleri günü hayal etmektedirler.¹⁴ Hristiyanlık için önemi Hz. İsa'nın Kudüs'te doğması ve burada çarmıha gerilmesi olayıdır. Ayrıca Hz. İsa yine burada göğe yükselmiştir. Yine burada tekrardan kendi krallığını kuracaktır. Havârilere Aramatyalı Yusuf, kanını bir kadehe koyarak onu Süleyman Mabedine saklamıştır.¹⁵ Müslümanlar için önemini ise ilk kible olan Mescid-i Aksâ'nın Kudüs şehrinde olması ve Hz. Muhammed'in mirâç gecesi buradan Allah'ın katına yükselmesi oluşturmaktadır. Hz. Muhammed, Kudüs'ü ve Mescid-i Aksâ'yı övgüsünden dolayı kutsal şehir olarak varsayılmıştır. Tüm bunların sonucunda, Haçlı Seferlerinin yapılması için gerekli isteklendirme din adamları tarafından bu şekilde sağlanmıştır.

Kudüs'e Avrupa'nın ilk ilgisi Karolenj Hükümdarı Şarlman Döneminde olmuştur. Abbâsî Halifesi Döneminde Hârûn Reşid tarafından Kudüs'deki vakıf ve kiliseye yardım etmesine göz yumulmuş, hatta Hârûn Reşid, Şarlman'a elçi göndermek suretiyle onu teşvik bile etmiştir. Harun Reşid'in bu tavrının altında yatan ana gerekçe; Bizans'a

karşı Şarlman ile ittifak yapma isteğidir. Bu durum Avrupa'da anlatılmaya başlandı. Şarlman'ın Kudüs'e haç için gittiğine birçok Avrupalı inanmıştır.¹⁶ İşte anlatılan bu nedenlerden dolayı 1096 yılında birinci haçlı seferi başladı. Bu seferin haricinde yaklaşık sekiz sefer daha olacaktır.

Birinci Haçlı Seferi Ve Kudüs'ün Düşüşü

Papa II. Urbanus tarafından 27 Kasım 1095 yılındaki çağrısıyla birlikte Haçlı Seferleri başlamış oldu. Çağrıya destek sağlamak için ilk öne çıkan isimleri *Pierre l'Ermite, Walter von Breteuil, Fulk von Orleans, Hugo von Tübingen*, adındaki önderler olmuştur. Yalın ayak ve üstünde bir aba ile Fransa'yı ve Almanya'yı dolaşan Pierre, yaklaşık 20 bin kişilik bir grup toplamayı başarmıştır. Bu gruba ordu demek mümkün değildi; çünkü ne teçhizatı, ne erzakı nede disiplinli bir grup değillerdi. Ayrıca katılanların birçoğu köylü ve Avrupa'nın içindeki vasıfsız diye bilinen insanlardan oluşmaktaydı.¹⁷ Haçlıların ilk kâfilesi disiplinsiz ve düzensiz bir şekilde ilk Macaristan üzerinden Belgrad, Niş, Sofya ve Edirne üzerinden 1 Ağustos 1096 yılında İstanbul'a geldiler.¹⁸ Bizans İmparatoru Aleksios tarafından bile şaşkınlıkla karşılanan bu grup, Bizans İmparatorluğu'nu bile telaşlandırmıştı. Bizans İmparatorluğu askerî yardım beklerken karşısında askerden çok, aç ve sefil insanlar bulmuştur.¹⁹ Bizans İmparatoru Aleksios vakit kaybetmeden bunları Anadolu yakasına geçirdi. Bu geçen grup Marmara Denizi boyunca etnik ve dinsel grup fark etmeksizin büyük bir yağma politikası takip ettiler. Çok geçmeden Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti olan İznik önlerine gelen İlk Haçlı grubu, I.

¹² Cüneyt Kanat- Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 24-31.

¹³ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev. Prof. Dr. Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2011 s. 871.

¹⁴Bkz: Selime Leyle Gürkan, "Büyük Babil Sürgünü", *DİA*, Cilt 43, Ankara 2012, s. 190.

¹⁵ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 48.

¹⁶ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 49.

¹⁷ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 95.

¹⁸ Ebru Altan, *Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar*, Belleten, Sayı: 243, s. 571-582.

¹⁹ Işın Demirkent, *a.g.m.*, s. 197.

Kılıç Aslan'ın kardeşi Davud Kulan tarafından bertaraf edildikten sonra, bu gruptan sağ kalanlar İstanbul'a kaçmak zorunda bırakılmıştır.²⁰

İlk grup Haçlıların bu şekilde yenilmesinden sonra Avrupa'dan ikinci grup yola çıkarıldı. Bu gelen grubun ilk gruptan farkı; soyluların önderliğinde gerçekleşmiş olmasıdır. Yeni Haçlı önderleri Vermandois Dükü Hugues, Normandiya Kontu Robert ve yiğeni Kont II. Robert, Aşağı-Loren Dükü Godefroi de Bouillon ve Kardeşleri III. Eustace, II. Baudouin de Hainaut, Toronto Hâkimi Bohemund, Toulouse Kontu IV. Raymond de Saint-Gilles vs. gibi önemli kişilerin önderliğinde gerçekleşti. Bu yeni gelen ordu tam bir teçhizatlı ve disiplin içinde hareket halindedir.²¹

1096 yılında harekete geçen ordunun buluşma noktası olarak belirledikleri yer İstanbul olmuştur. Grubun içinde ilk İstanbul'a gelen ilk isim ise Dük Hugues'dir. İstanbul'a gelirken birçok askerini kaybetmiş olan Dük Hugues, burada Bizans İmparatoruna bağlılık yemini etti.²² İstanbul'a Dük Hugues'den sonra Dük Godefroi geldi. Fakat haçlı ordusunun Silivri'de geçirdiği süre içinde yaptığı yağmalamalar Dük Godefroi ile İmparatorun arasını açmıştır. Bundan dolayı İstanbul'a ilk önce kabul edilmeyen Dük Godefroi, İmparatorla arasını düzelttikten sonra bağlılık yeminini Ocak 1097 yılında edebilmiştir.²³

İstanbul'da Haçlı ordusu toplandıktan sonra Mayıs 1097 yılında Haçlılar İznik şehrini kuşattılar. Haçlı birliklerinden kuzeyde Bohemund, doğu tarafında Godefroi olmak üzere, şehri iki taraflı sıkıştırdılar. I. Kılıç Aslan kuşatmayı Malatya muhasarası sırasında öğrendi.²⁴ Kuşatmayı kaldıran I. Kılıç

Arslan, hızla başkentine doğru ordusuyla harekete geçti. Ancak, Haçlı kuvvetlerinin fazla olması ve muhasaraya şehrin daha fazla direnemeyeceğinden dolayı 19 Haziran 1097 yılında İznik şehri Bizans-Haçlı kuvvetlerine teslim edildi. Bizans İmparatoru Alexios, İznik şehrinin zenginliklerini Haçlı kuvvetleriyle paylaşmış, fakat şehrin yağmalanmasına kesinlikle izin vermiştir.²⁵

Bu zafer sonrası Haçlı kuvvetleri büyük bir ümit içinde Anadolu'ya doğru harekete başlamışlar, 27 Haziran 1097 yılında İznik şehrinden Eskişehir yönüne doğru hareket etmişlerdir. Eskişehir'e gelinceye kadar herhangi bir saldırıyla karşılaşmayan Haçlı kuvvetleri, Eskişehir'in ovalık bölümünde Temmuz 1097 I. Kılıç Aslan tarafından âni bir saldırıya uğradılar. Özellikle Bohemund'un askerleri zor bir duruma düşmüşse de arkadan gelen zırhlı askerlerden dolayı Selçuklu ordusu geri çekilmek durumunda kaldı.²⁶ Bu savaşı da kazanan ve buradan sonra önce Konya şehrine, sonrasında Çukurova²⁷ istikametine devam eden Haçlılara karşı Selçuklu kuvvetleri doğrudan karşısına çıkmamış, vurkaç taktikleriyle sayılarını azaltmaya çalışmıştır.

Çukurova bölgesindeki Ermenilerle iyi ilişkiler geliştiren haçlılardan Godefroi de Bouillon'un kardeşi Baudouin, Urfa kontluğunu 10 Mart 1098 yılında kurdu.²⁸ Haçlıların diğer grubu Suriye üzerine yürümeğe devam etti. Hedefleri bir şekilde toprak kazanmakla birlikte, Kudüs'ün fethini tamamlamaktı. Bu amaç doğrultuda ilk saldırıdıkları şehir Antakya olmuştur. Antakya Valisi olan Yağısıyan, Haçlıların karşı hareketinden dolayı şehrin surlarını tahkim ettirdiği gibi, diğer taraftan Antakya'da yaşayan İsevî hal-

²⁰ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, s. 100.

²¹ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 96.

²² Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 97.

²³ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 97.

²⁴ Mehmet Ersan-Mustafa Alican, *a.g.e.*, s. 46-52.

²⁵ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 98.

²⁶ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 98.

²⁷ Ebru Altan, *a.g.m.*, s. 573-578.

²⁸ Bkz: Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu I-II*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994.

kıda şehrin dışarısına çıkardı.²⁹ Yazdığı yardım mektuplarına rağmen Selçuklu emîrlerrinin şehrin kuşatmasına geç yardıma gelmesinden dolayı Antakya şehri 30 Haziran 1098 yılında haçlılar tarafından işgal edildi.³⁰

Savaşın kazanılması Haçlılar için bile sürpriz nitelikteydi. Haçlı birlikleri şehrin içinde sıkışmış durumdayken yardıma gelen Selçuklu birliklerine anlaşma teklif etmiştir. Fakat Kürboğa şehrin teslim edilmesini istemiştir. Haçlı birlikleri anlaşmanın olanaksızlığını anladığı zaman, Antakya'nın dışarısına çıkarak savaş konumuna geçmiştir. Selçuklu komutanı Kürboğa çıkan grubun beklenmedik büyüklüğünü görmesinden dolayı geri çekilmiştir.³¹ Bu geri çekilmeyle ilgili Müslüman bir müellif olan İbn'ül Esir'e³² göre Haçlı birlikleri bile şaşırmıştır. Bundan dolayı geri çekilmeyi bir taktik gereği olduğunu zannettikleri için takip dahi etmekten çekinmişlerdir.

Bu beklenmedik galibiyetten sonra Haçlı kuvvetlerinin arasında anlaşmazlık yaşandı. Bu tartışmanın nedenleri arasında Antakya'nın kimin elinde kalacağı ve buradan Kudüs yönüne doğru ne zaman inileceği konular gelmekteydi. Tartışmaların sonucunda Antakya Bohemud'a bırakılmıştır. Kudüs yönüne ise Raymond emrinde olmak üzere Godefroi, Tancred, Flandr kontu Robert ve Normandiya kontu Robert gidilmesi kararı verilmiştir.³³ Sonrasında Haçlı kuvvetleri kışı Antakya'da geçirdikten sonra 13 Ocak 1099 yılında Suriye'nin güneyine doğru harekete geçtiler.

Haçlı birlikleri çeşitli kaleler almışsa da, Haleb'e yakın Artah Kalesinin alınamamasından dolayı seferin yönü Suriye'nin kıyı

kesimi olarak değiştirilmiştir.³⁴ Suriye'nin kıyı kesiminden ilerleyen Haçlı birlikleri ilk saldırdıkları bölge, 3 Haziran 1099 yılında Remle kenti olmuştur. Yaklaşık olarak sayıları 40.000 kişi³⁵ olarak tahmin edilen Haçlı kuvvetleri, Kudüs'e 50 km³⁶ yakınına kadar gelmiştir.

Kudüs şehrinin hâkimi konumunda bulunan Fâtımî Devleti, şehri kısa süre önce, Selçuklulardan, Antakya kuşatması sırasında vezir el-Efdâl tarafından almıştı.³⁷ Bu durum, şehrin stratejik konumu nedeniyle Fâtımî Devleti'nin Haçlı Seferlerinden yararlanma isteğinin en somut örneği olmuştur. Kuruluşlarından beridir güç mücadelesi içinde olan Selçuklu ve Fâtımî Devletlerinin bu siyasî durumları, Kudüs'ün eski bir Fâtımî şehri olması kuşatmayı kolaylaştırmıştır. Aslında Fâtımî Devleti, Selçuklulara karşı olarak algıladıkları Haçlı Seferinden rahatsız olmamışlardı. Çünkü Haçlı Seferlerinin çok öncelerinden Sünnî olan Selçuklu İmparatorluğu tarafından bölgede köşeye sıkıştırılmışlardı. Fâtımîler, Bu durumdan Haçlı Seferi sayesinde rahatlayabilmişleridir.³⁸

Bütün bunların ışığında, şehri geri olan vezir el-Efdâl, Haçlı birliklerinin Kudüs şehrine gelişlerini önlemek içinde girişimlerde bulunmuştur. Bizans İmparatoru Aleksios'dan Haçlıların durdurmasını istemiş, fakat İmparatorun yardım edemeyeceğini söylemesi üzerine Kudüs konusunda Haçlılarla anlaşmak istedi. Ama bunda da başarılı olmayacaktı.³⁹

Bu arada şehre vali olarak da İftihârüddeve atanmıştı. 7 Haziran 1099 yılında Haçlı birlikleri Kudüs önünde görüldü.

²⁹ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 100.

³⁰ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 86-92.

³¹ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 92.

³² İbn'ül Esir, *El-Kamil fi't-Tarih*, XII, Çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987, s. 51-60.

³³ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99.

³⁴ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99.

³⁵ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 876.

³⁶ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99.

³⁷ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 94.

³⁸ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 94-95, Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99- 112.

³⁹ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 95.

Antakya savunmasında olduğu gibi şehir tahkim edilmiş, Hristiyanlar da şehrin dışına çıkarılmıştır. Haçlılar, 13 Haziran 1099 tarihinde Kudüs'e saldırıya geçmişlerse de, alet yetersizliğinden dolayı şehri alamamışlardır. Sonrasında denizden Cenova ve İngiliz gemilerin desteği sayesinde kuşatma kulesi yapabilen Haçlı kuvvetleri, kuşatmayı şiddetlendirdiler. Fâtımî veziri El-Efdâl'in ordusuyla yola çıktığı haberleri Haçlı kuvvetlerinin kuşatmayı şiddetlendirmesine yol açtı. Bu nedenden dolayı Kudüs 15 Temmuz 1099 tarihinde Haçlıların eline geçmiş oldu.⁴⁰

Kudüs şehrinin Haçlı kuvvetlerinin eline geçmesiyle birlikte şehirde büyük bir katliam gerçekleştirilmiştir. Kudüs'ün ilk fâtihi olan komutan olan Hz. Ömer'in verdiği "hiçbir Hristiyan'ın öldürülmemesi"⁴¹ emrine rağmen Haçlılar, kaynaklarda çeşitli rakamlara göre 40.000,⁴² 70.000,⁴³ 65.000,⁴⁴ kişiyi katlettiklerine dair korkunç rakamlar verilmektedir. İbn'ül Esir eserinde öldürülen insanların 70.000'den fazlasının Mescid-i Aksâ'da öldürüldüğünü yazmıştır. Bu öldürülenlerin birçoğu çocuk ve kadındır. Dönemin Haçlı kaynaklarına bakılırsa, özellikle şövalyelerin sırf para için insanları öldürdükü ve yalvaran kadınlara dahi acımadıklarını görebiliyoruz.⁴⁵ Buvakâyı tarihçi Raimundus, kitabında; Mescid-i Aksâ'ya giderken öldürülmüş insanların üstünden atladığı ve dizlerinin kan içinde kaldığını ifade ederek yazmıştır.⁴⁶

KUDÜS KRALLIĞI

⁴⁰ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 876-877; Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99, Cuneit Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 94-96.

⁴¹ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99; Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 55.

⁴² Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99.

⁴³ İbn'ül Esir, *a.g.e.*, s. 194.

⁴⁴ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vakayî-namesi*, Çev. H.D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987, s. 226.

⁴⁵ Bkz: Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, Çev. İlcan Bihter Barlas, IO Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.

⁴⁶ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 56.

Şehir, Haçlılar açısından Müslümanlardan vahşice temizlendikten sonra Kudüs'ün nasıl yönetileceği tartışması baş görmüştür. Kudüs'ün kutsal bir yer olduğundan dolayı burayı dinî anlamda yönetmek için en uygun adayın Papanın özel temsilcisi Adhemar olması gerekmektedir. Fakat kendisinin ölümünden dolayı ve yerine uygun bir adayın bulunamamasından patrik seçimi sonraya bırakılmıştır⁴⁷. Kral seçiminde ise iki Haçlı önderi olan Raymond ve Godefrori isimi ön plana çıkmıştır. Raymond'a atfedilen "İsa'nın dikenden örülmüş bir taç giydiği yerde, altından mamul bir taç giymek arzunda değilim" demiştir. Kendi isteği ile görevinden vazgeçmiştir.⁴⁸ Bundan dolayı görev Godefrori'e "Kıyamet Kilisesinin baronu ve muhafızı şeklinde"⁴⁹ verilmiştir. Bu seçimden sonra ise Arnoul adındaki papaz, patrik olarak seçilmiştir.

Kudüs Haçlı Krallığının başına geçen Godefrori'nin izlediği ilk politika Şam (Filistin-Suriye) liman şehirlerinin alınması konusu olmuş, bundan dolayı İtalya şehir devletleriyle işbirliği yapmıştır.⁵⁰ İtalyan gemileri olarak geçen bu filoyu Ceneviz, Venedik ve Piza şehirlerindeki haçlılar oluşturmaktadır. Üç İtalyan şehir devletinin de Müslümanlar ile ilişkisi biraz daha eski tarihlidir. Sicilya'nın Müslümanlardan alınmasından sonra Yakın Doğu ile ticaret yaptıklarını bilmekteyiz.⁵¹ Çünkü Piza ve Ceneviz gemilerine Salerno Prensi Gisulf tarafından saldırılar düzenlenmişti. Bu saldırılarda elde edilen ganimetler büyük ihtimale Suriye ve Mısır menşelidir.⁵² Bundan daha önemli kanıt ise, bir İngiliz hacısı olan Croyland Başrahibi Ingulf 1063 yılında Yafta Limanından bir

⁴⁷ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 59.

⁴⁸ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 59, Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 876.

⁴⁹ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 876.

⁵⁰ W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Ankara 2000, s. 143.

⁵¹ W. Heyd, *a.g.e.*, s. 129-135.

⁵² W. Heyd, *a.g.e.*, s. 135.

Ceneviz gemisiyle ayrılmıştır.⁵³ Tarihi verilerden anlaşıldığı üzere İtalyan şehir devletlerinin bölgeyle ticari ilişkileri vardır.

Bunları sayıları çok olmamasına rağmen, Haçlı Ordusuna denizden getirdikleri yardımlar sayesinde Antakya ve Kudüs'ün alınmasına yardım etmişlerdi. Özellikle silah yapımdaki yardımları, Fâtımî filosunu yok etmeleri ve Akdeniz'deki hâkimiyetleri sayesinde Avrupa ile iletişimi de sağlamıştır. Bu dönemde Ceneviz'de süren iç savaş, Cenevizlerin Kudüs'e büyük askerî güç göndermelerini engellese de, gelen filonun içinde mühendislik bilgisi olan insanlar sayesinde Kudüs'ün duvarları aşılmıştır.⁵⁴

Yine Piza kuvvetleri, 120 gemi ile Suriye'ye doğru yola çıkmıştır. 15 Temmuz 1099 yılında Suriye'nin Lazkiye limanına geldikleri zaman Kudüs haçlıların elindeydi.⁵⁵ Ayrıca, İtalyan filolarıyla ilgili bilinmesi gereken bir diğer hakikât; Burjuvalar tarafından kurulan bir filo olmasıdır. Bundan dolayı Filistin ve Suriye kıyı şehirlerinden birçok ticari imtiyazlar elde edilmiştir. Bu filoların denizde sağladığı yardımlar 1100 yılında Piza şehrine Yafa Limanı'nda imtiyaz verilmesinin yolunu açmıştı.⁵⁶ Godefrori'nin elinde kıyı şehirlerinin işgali için az bir adam vardı. Venedikliler 1100 yılı yazında 200 gemiyle Yafa'ya gelerek, alınacak şehirlerde bir kilise ve bir pazar alanı verilmesi karşılığında Kudüs Krallığı'na destek olacakları sözünü verdi.⁵⁷ Bu anlaşma kapsamında Godefrori öldüğü yıl Hayfa kıyı şehrini aldılar.⁵⁸ Sahil kısmında bu mücadele olurken, Tancred tarafından Ürdün yönünde olmak üzere iç kesime doğru yayılma başlatılmıştır.

Tancred kuvvetleri Filistin ve Suriye kıyı ve iç kesimi bölgelerinde çeşitli yerler

almaya çalışıyorlardı. Baysan şehri ilk alınan olurken, Nabulus şehri savaştan teslim olmuştur. Tancred, bu mücadele sırasında Kudüs Krallığı'nın vassalı olmayı kabul etmiştir.⁵⁹ Godefrori öldüğünde Patrik Daimbert de, Tancred ile birlikte Hayfa şehrinin de bulunmaktaydı.⁶⁰ Kudüs şehrinde bulunanlar şehrin yönetimini alması için Baudouin'u şehre çağırmışlar. Patrik Daimbert ise Kudüs'ün yeni kralı olarak Bohemund'u görmek istemekteydi. Bundan dolayı Bohemund'a mektup göndermiştir. Kudüs'e gelmesini ve Baudouin'un şehre girmesini önlemesini istemiştir. Fakat Bohemund'a mektup ulaşmadan Malatya kuşatmasında Gümüştekin'e esir düşmüştür.⁶¹ Godefrori yerine kardeşi I. Baudouin (1100-1018) geçmiştir. Fulcherius Carnotensis'in anlattığına göre; *"Abisinin ölümünden dolayı üzgün fakat mirasına konmaktan dolayı sevinçli"* bir şekilde şehre gelmiştir.⁶² Patrik Daimbert tarafından Doğu Kilisesi'nde taç giyme töreniyle Kral I. Baudouin olarak tahta geçti. Buradan anlaşılacağı gibi Kudüs, bir kilise krallığı olmayacaktı. Kudüs bir Haçlı Krallığı olarak feodal bir yapıyla yönetilecektir.⁶³

I. Baudouin Dönemi Kudüs Krallığı'nın toparlanma ve genişleme evresi olarak bilinir. Bir taraftan Mısır Fâtımî Devleti'ni yaptığı savaşlarla sıkıştırırken, diğer taraftan Müslümanlar arasındaki çekişmeden yararlanmıştır. Ayrıca ele geçirdiği yerlerde yeni kaleler inşa ettirmiş; bu sayede bölgede kalıcı olurken, bir taraftan ticareti de kontrol altında tutmayı başarmıştır.⁶⁴ I. Baudouin Döneminde anlaşıldığı iki önemli İtalyan Devleti; Venedik ve Cenovalılar olmuştur. Sağladıkları filolar sayesinde Kudüs'ün güvenliği için önemli limanlar ve kaleler alınmıştır.

⁵³W.Heyd, *a.g.e.*, s. 135.

⁵⁴W.Heyd, *a.g.e.*, s. 144.

⁵⁵ W. Heyd, *a.g.e.*, s. 145.

⁵⁶W.Heyd, *a.g.e.*, s. 147, Prof. Dr. PH. K. Hitti.

⁵⁷W.Heyd, *a.g.e.*, s. 148.

⁵⁸ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 877.

⁵⁹ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 877-878, Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 89-92.

⁶⁰ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 90.

⁶¹ Işın demirkent, *a.g.e.*, s. 90.

⁶²FulcheriusCarnotensis, *a.g.e.*, s. 20-55.

⁶³ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 90.

⁶⁴ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 90-91.

Bunları başında Yafa, Aka ve Arsuf şehirleri gelir. Bu yardımın karşılığında alınan yerlerde Venedik ve Cenovalı mahalleler ve Pazar yerleri kurulmasına izin verildi.⁶⁵

Ayrıca, Kızıldeniz'in ucundaki Akabe Bölgesinden Beyrut'a kadar olan bölümde başarılar elde edildi.⁶⁶

2 Nisan 1118 yılında I. Baudouin öldü. Onun yerine geçen Urfa Kontu olan kuzeni Baudouind Bourq (1118-1131) Kudüs Kralı oldu. II. Baudouin karşılaşmış olduğu ilk tehlike Müslümanlar tarafından gelmiştir. Mısır ve Dimaşk birleşik kuvvetleri taht değişikliğinden faydalanmak istemiştir. Bundan dolayı Kudüs kuşatmak için harekete geçtiler. Durumu haber olan Kudüs Krallığı, Antakya ve Trablus kontluğundan yardım istemiştir.⁶⁷ İki ordu karşı karşıya olsa da herhangi bir savaş aralarında cereyan etmedi.

İkinci önemli sorun olarak Kudüs Krallığının karşısına Antakya şehri çıkacaktır. Antakya prinkepsi Rogeruzun bir süre İlgazi ile çekişme halindeydi. Bu mücadelenin bir savaşa dönüşmesi üzerine Kudüs Krallığı'ndan yardım talebinde bulundu.⁶⁸ II. Baudouin yardım için harekete geçmişse de, zamanında yetişememiştir. Savaşı kazanan İlgazi, Antakya kuvvetlerini yenmiştir. Bu durum Antakya halkında infî'âle neden oluşturdu. Antakya şehrine gelen II. Baudouin, şehirde sükûneti sağlamakla birlikte, şehri yönetme yetkisi II. Bohemund gelinceye kadar II. Baudouin'da kalmıştır. Buradan anlaşılacağı gibi bölgenin hâkimiyeti için İlgazi ve Tuğtekinlemücadeleye girişmiştir.⁶⁹

Bu arada Kudüs Krallığının içinde hızlı değişimler oluyordu. Latinlerin sayısının

artmasıyla birlikte, yönetme hakkı da elde etmişlerdir. II. Baudouin, Baron olan Latinleri organize ederek onlardan kale ve şehirlerin korunması için ekstra kuvvetler oluşturdu. Bölgede tutunabilmek için şövalyelerden oluşan tarikatlarının kurulması bu döneme denk gelmektedir. Bu tarikatların en bilenleri Hospitalier ve Templier'dır.⁷⁰ Haçlı kuvvetlerinin Müslümanları en acımasız şekilde saldıranlar bu iki gruptur. Bundan dolayı Kudüs Müslüman kuvvetler tarafından tekrar ele geçirilince bu iki gruba karşı herhangi bir hoşgörü gösterilememiştir.⁷¹

Kudüs Krallığı içte bu sorunlarla uğraşırken Urfa KontuJoscelyn de Courtenay Artuklu Beyi Belek tarafından tutsak olarak ele geçirilmişti. 1123 yılında bundan dolayı Kudüs Krallığı II. Baudouin Artuklular üzerine saldırmaya geçti. Artuklu Beyi Belek, yapılan savaşta II. Baudouin'ü esir almıştır.⁷² Harput Kalesi'nde esir edilen Kral II. Baudouin, Harputlu Beyi Belek öldükten sonra serbest bırakılmıştır. Belek yerine geçen Timurtaş, II. Baudouin'a özgürlüğünü Azez, el-Cezr ve 80.000 dinar karşılığında vermiştir.⁷³ Antakya'ya gönderilen Kral II. Baudouin yaptığı anlaşmayı tanımadı. Hatta Timurtaş'ın Mardin'de bulunduğu sırada Haleb'i işgal etmeye kalkışmıştır. Haleb'i dört ay kuşatmış olmasına rağmen Musul Valisi Aksungur'un yardıma gelmesiyle kuşatmayı kaldırmıştır.⁷⁴ Sonrasında Kudüs Krallığı, 7 Temmuz 1124 yılında Venedik donanmasının desteği ile Filistin'in Kıyı kesiminin işgalini Sur şehrini alarak tamamlamıştır.⁷⁵

1126 yılında II. Baudouin tarafından Antakya, II. Bohemund'a teslim edilmiştir. Kızı Alice, Antakya'nın hâkimi II. Bohe-

⁶⁵ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 91.

⁶⁶ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 91-92; Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 878.

⁶⁷ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 106-110.

⁶⁸ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 93.

⁶⁹ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 117-120; Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 93.

⁷⁰ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 93.

⁷¹ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 877.

⁷² Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 93-94.

⁷³ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 94.

⁷⁴ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 94.

⁷⁵ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 95.

mund ile evlendirilerek de ikili arasında sıhriyet kurulmuş oldu. 1129 yılında büyük kızı Melisende ile Foulqued'Anjou'nu evlendirmiş; bu evlilik ile yerine geçecek olan ismi tayin etmiştir.⁷⁶

Akdeniz'deki kıyı şehirlerini ele geçiren II. Baudouin, Dımaşk Emiri Tuğtekin'in 1128 yılında ölümü üzerine burayı kuşatmak istemişse de başarılı olmayarak kuşatmayı kaldırmıştır.⁷⁷ 1130 yılında II. Bohemund ölmesiyle yerine kimin geçmesi gerektiği tartışmaları başladı. Kızı Alice, yönetimi oğlu adına almaya çalışmışsa da, "Antakya Nâib'i" sıfatıyla Urfa Kontuna bırakılmıştır.

II. Baudouin 1131 yılında ölmüştür.⁷⁸ Yerine Kraliçe Melisende ile birlikte Foulqueu kral oldu. Saltanatının ilk zamanlarında karşılaştığı ilk sorun baldızı Alice'in, oğlunu Antakya kralı yapma istediğidir. Savaşmak zorunda kalan Foulqueu savaşı kazanmıştır. Bu dönemin asıl büyük sorunu güçlenmekte olan Zengi Atabeyliğidir.⁷⁹ Irak Selçuklu Sultanı Mahmut tarafından Musul valisi olarak görevlendirilen İmadeddin Zengi, çok kısa sürede Suriye'yi Hims şehri dışında kontrolünü sağladı. Ayrıca Urfa Haçlı Kontluğunu ortadan kaldırdı, Haçlılara karşı verdiği mücadele sayesinde İslam Dünyası'nın kahramanı konumuna yükseldi.⁸⁰

Bu güçten çekinen Kudüs Krallığı politik olarak genişleme siyasetine son vermiştir. Zengi tarafından esir alınan Trablus kontunun serbest bırakılması karşılığında anlaşmışlardır.⁸¹ Foulqueu izlediği politikanın altında yatan neden İmadeddin Zengi kurmuş olduğu Atabeyliğin genişlemeye başlamasıdır. Karşında durama gücünü kendisinde

bulamayan Kudüs Krallığı sınırlarını korumak istemiştir.⁸²

SELAHADDİN EYYÛBÎ VE KUDÛS'ÜN FETHİ

Selahaddin Eyyûbî⁸³ 1138 yılında Dicle nehri kıyısında bulunan Tekrit kentinde doğdu. Babası Eyyub, Zengi Atabeyliğinde Bâlebek şehrinde askerî görev icra etmekteydi. 1164 yılında Mısır'a karşı düzenlenen seferde gösterdiği askerî başarıdan dolayı Zengi Atabeyliğinin dikkatini çekmiştir. Bu savaş, Selahaddin Eyyûbî'nin iki hedef belirlmesine yol açmıştır;⁸⁴ ilk hedef olarak Mısır'daki Fâtımî Devleti'nin tasfiye edilmesi gerektiği ve ikinci hedef olarak Haçlı Frank gruplarının bölgeden çıkarılması atılması gerekliliğidir.⁸⁵ Bu nedenden dolayı vezir olduktan sonra Fâtımî Devleti adına okunan hutbeleri Abbâsî halifesi adına okutacaktır. İkinci hedefi olan Haçlı Frank gruplarının Suriye ve Filistin'den atılması için Suriye'nin hâkimi Nureddin Zengi'nin karşısına çıkması gerekmektedir. Zira, Suriye'nin fiili sahibi konumunda olan Nureddin Zengi, aynı zamanda Selahaddin Eyyûbî'nin bağlı olduğu hükümdardı.⁸⁶

Selahaddin Eyyûbî'ye aradığı fırsat 1174 yılında Nureddin Zengi'nin ölmesiyle geçecektir.⁸⁷ Yerine on bir yaşında İsmail adındaki oğlu geçince Selahaddin Eyyûbî için kolay bir rakip olan İsmail'in bir de genç yaşta ölmesi, hâkimiyetini pekiştirdi.⁸⁸ İlk önce Selahaddin Eyyûbî büyük kardeşi Turan Şah'ı Yemen'e göndererek buranın hâkimiyetini sağlamıştır. Hicaz bölgesinin kontrolü için önemli olan Yemen'i almayı

⁷⁶ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 95.

⁷⁷ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 91-92.

⁷⁸ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 95.

⁷⁹ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 96.

⁸⁰ Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003, s. 99-101.

⁸¹ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 97.

⁸² Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 98.

⁸³ Bakınız: Ramazan Şeşen, *Salaheddin Eyyubi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2018

⁸⁴ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877, Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 129-131.

⁸⁵ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 887.

⁸⁶ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 129.

⁸⁷ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 129-130.

⁸⁸ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 129.

başarmasının hemen ardından Abbâsî halifesinden Mısır, Fas, Yemen, Sudan, Batı Arabistan ve Suriye'nin hükümdarlık hakkını tasdiklenmesini istedi.⁸⁹ Halifeden bu coğrafyanın istenmesinin nedeni, halifenin kendi elinde bulundurduğu sahanın Eyyûbî Devleti'ne verilmesi ve halifeyi Eyyûbî himayesine almak istemedir. Bunun altında yatan düşünce tek ve tartışmasız Sünnî İslâm'ın lideri olmaktır.⁹⁰ Haçlı Franklarına karşı izleyeceği siyaset şöyle ifade edilebilir; Mısır ve Suriye arasında sıkıştırılmış bir Kudüs şehri hayal etmekteydi.⁹¹ İşte bütün bu hazırlıkları tamamladıktan sonra Haçlılara saldırmak için askerlerini toplamaya başlayacaktır.

HITTİN SAVAŞI

1 Temmuz 1187 yılında Tibarias şehrinin alınmasıyla savaş başlamış oldu. Şehrin düşmesinden sonra 2-3 Temmuz 1187 tarihinde Hittin Savaşı başladı. Savaş bir Cuma günü başlamıştır. bu savaşta kelimenin tam anlamıyla Haçlı Frank kuvvetleri bir yıkım yaşamışlardır. 20.000 kişilik kuvvetlerinin çoğu esir alınmış veya savaş alında öldürülmüştür. Esirlerin içinde Kudüs Haçlı Kralı Guy de Lusignon ve Chatillon'lu Reginald'da bulunmaktaydı. Kendisi diğer Haçlı liderlerine gösterilen iyi misafirperverlik gösterilmemiştir. Reginald tarafından Müslüman tüccarlar soyulmuş ve Hicaz bölgesi tarafından yağmalanmıştı ve Ayrıca Selaheddin Eyyûbî ile anlaşma yapmasına rağmen anlaşmayı tanımadan tek taraflı bozmasından dolayı bu muameleyi görmüştür. Tüm bunlardan dolayı kızgın olan Selaheddin Eyyubi,⁹² kendisinin cezasını kendi eliyle vereceği yönünde bir yemin etmiştir. Bundan dolayı Reginald yakalanınca idam cezasına çaptırılmıştır.⁹³ Ayrıca Kudüs düştüğü

vakit Müslümanlara zulüm eden Templier ve Hospital Hristiyanları da idam edilmiştir.

Hittin Kalesi'nin düşmesinden sonra Ekim 1187 yılında Kudüs tekrardan Dâr'ül İslam olarak tescillenmiştir. Mescid-i Ak-sa'nın başındaki haç sökülmüş ve yere atılmıştır.⁹⁴

SONUÇ

Kudüs'ün bu kadar önemli olmasındaki temel neden stratejik konumudur. Yukarıda değinildi üzere Şarlman Döneminde başlayan Kudüs ilgisinin artarak devam etmesinde Baharat Yolu ticaretinin önemli etkisi vardır. Şarlman Avrupa'sının yemeklerde baharat kullanması, ticaretin canlanmasına neden olmuştur. Buda Doğu ve Batı kültürlerinin yeniden birbirlerini tanımasına yol açmıştır. Şarlman Avrupa'sının rakibi olan Bizans İmparatorluğu'nun kan kaybetmesini istemesine karşılık Abbâsî Halifeliği'nde Endülüs Emevî Devleti'nin tekrar Kuzey Afrika'ya çıkma ihtimali iki devleti yakınlaştırmıştır. Buda o döneme kadar Avrupa için önemli olmayan Kudüs şehrinin önemini artırmıştır. Devlet mekanizmasının ortadan kalmasının Papalık üzerinde oluşturduğu baskıları ve Cluny Tarikatı'nın Avrupa'da yaptığı propagandanın etkisini kullanmak isteyen Papalığın haçlı seferlerini düzenlemek istemesine şaşırılmamalıdır.

Yine ortaya çıkan hakikat şudur ki; Kudüs, sembol şehirlerin kaderlerinde olan bir durumu yaşanmıştır. Kudüs dinler tarihi açısından kimin elindeyse büyük bir saygınlık kaynağı olmuştur. Haçlı reisleri hangi şehri ele geçirdilerse, Kudüs kadar değer vermemişlerdir. Dönemin şartları açısından değerlendirildiğinde bu algı, çok doğal bir sonucun eseridir. Toplumun teokrasinin esiri olduğu bir yerde bu insanların başka bir şekilde düşünmesini beklemek akla uygun değildir.

⁸⁹ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877.

⁹⁰ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877.

⁹¹ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877.

⁹² Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 135-144.

⁹³ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877.

⁹⁴ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877.

Tarihi bir arka plan çalışması yaptığımız bu çalışmada şu an dâhi üzerinde tartışmaların olduğu Kudüs şehrinin önemini anlatmaya çalıştık. Burada asıl önemli olan kısım, İtalyan filolarının yaptığı ticarettir. Bu sayedirdi ki iki farklı dinî toplumun kültürel alışverişinde önemli roller oynamışlardır.

Din savaşları diye başlayan Haçlı Seferleri İtalyan Burjuvazisinin güçlenmesinden başka neye yaramıştı? Papalık ayak takımından kurtulmak isterken, Avrupa'nın Papalık düzeninden kurtulması bu seferlerin bir diğer kayda değer sonucudur. İşte bütün bu nedenlerden dolayı Kudüs'ün anlaşılması bugün daha önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- ALTAN, Ebru, "Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar", *Belleten*, Sayı: 243, ss. 571- 582.
- CAHEN, Claude, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010.
- CARNOTENSIS, Fulcherius, *Kudüs Seferi*, Çev. İlcan Bihter Barlas, IO Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.
- DEMİRKENT, Işın, *Haçlı Seferleri ve Türkler*, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 4, Ankara 2002.
- DEMİRKENT, Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayınları, İstanbul 2008.
- DEMİRKENT, Işın, *Urfa Haçlı Kontluğu I-II*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994.
- ERSAN Mehmet, ALİCAN, Mustafa, *Osmanlıdan Önce Onlar Vardı Türkiye Selçukluları*, Timaş Yayınları İstanbul 2013.
- GÜRKAN, Selime Leyle, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 43, Ankara 2012.
- HEYD, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Türk Tarih Kurumu Ankara 2000.
- HITTI, Prof. Dr. PH. K., *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev. Prof. Dr. Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2011.
- İbn'ül Esir, *El-Kamil fi't-Tarih*, XII, Çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987.
- KANAT, Cüneyt, BURÇAK, Devrim, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, 2013.
- KESİK, Muharrem, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003.
- KOCA, Salim, *Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Açısından Nasıl Değerlendirilebilir?*, *Akademik Bakış*, Cilt 10, Sayı 20, Yaz 2017.
- SEVİM, Ali, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti*, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1989.
- ŞEŞEN, Ramazan, *Salaheddin Eyyubi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2018.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003.
- Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vakayî-namesi*, Çev. H.D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.
- WISEBAUER, Susan, *Ortaçağ Dünyası*, Çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, 2014.

yenifikir YAYIN GRUBU

yenifikir **SAM**
YENİ FİKİR STRATEJİK ARAŞTIRMA MERKEZİ
"Aydın'ın İlk Araştırma Merkezi"

Adres: Adnan Menderes Bulvarı, Güzelhisar Mah.37. Sokak No:8 AYDIN Telefon: 0256 214 48 21

www.yenifikirsam.com

yenifikir
ISSN:1308-9412 ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK FİKİR ARAŞTIRMA DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH AND STUDIES

www.yenifikirdergisi.com

AYDIN
yenifikir
HABER
genç ve geniş düşünenler için

www.yenifikirhaber.com

yenifikir HABER AJANSI
(YEHA)
yenifikir DERGİSİ YAYINLARI
(YFD)

ADRES: ADNAN MENDERES BULVARI 37. SOKAK NO:8 KAT:2 AYDIN
TELEFON:0256 214 48 21

Tashih:

VII. Yüzyılda Bizans-Sasani Hâkimiyet Mücadelesi Arasında Kalan Mukaddes Bir Şehir: KUDÜS*

Muhittin ÇEKEN**

Özet

Kadim bir geçmişe sahip olan Kudüs, bulunduğu jeopolitik konum ve sahip olduğu verimli topraklar nedeniyle, tarih boyunca birçok devletin ilgisini çekmiş ve uğruna büyük mücadelelerin verildiği bir şehir olmuştur. İsrailoğullarının şehre yerleşmeleriyle birlikte dinî kimliğiyle ön plana çıkmaya başlayan Kudüs, IV. yüzyıldan itibaren Hristiyanlık, VII. yüzyıldan itibaren ise İslamiyet nazarında kutsal kabul edilerek dünyada üç semavi din tarafından mukaddes kabul edilen tek şehir haline gelmiştir. Sahip olduğu dinî ve jeopolitik faktörler nedeniyle, tarihte belki de uğruna en fazla mücadele edilen şehir vasfına sahip olan Kudüs, Eski çağlardan günümüze kadar uzanan mücadeleler silsilesine sahne olmuştur. VII. yüzyıla gelindiğinde ise, Doğu'da birbirine rakip olarak ortaya çıkan Bizans ve Sasani gibi dönemin en güçlü iki imparatorluğunun çekişme alanlarından biri haline gelmiştir. Yaklaşık çeyrek asır içerisinde bu iki imparatorluk arasında iki kez el değiştiren Kudüs, bu iki imparatorluğun üstünlük mücadelesinin temel unsuru haline gelmiştir. Çalışmamızda, VII. yüzyılın en karakteristik hakimiyet mücadelelerinden biri olan Bizans-Sasani savaşlarının Kudüs'e ve Kudüs'ün bu dönemdeki nüfusunu oluşturan Yahudi ve Hristiyanlara etkisini değerlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Yahudilik, Hristiyanlık, Roma-Bizans, Sasaniler, Heraklius,

* Bu çalışma, Roma-Bizans Döneminde Kudüs (IV.-XII. Yüzyıl) adlı Yüksek Lisans Tezinden ve yeni araştırma bulgularından üretilmiştir. Ancak bu bilgi, makalenin yayınlandığı 21. Sayıda tashih sırasında sehven yazılmamıştır.

** Arş. Gör. Dr. olması gereken bilgi, sehven Arş. Gör. şeklinde yazılmıştır. Doğrusu Arş. Gör. Dr.'dir.

A Holy City Within the Struggle of Sovereignty Between The Byzantine Empire and The Sasanids: Jarusalem

Abstract

Jerusalem, with its ancient history, has been a city that has attracted the attention of many states throughout the history and great struggles has been given for its sake because of its geopolitical location and its fertile lands. Jerusalem, which started to come to the forefront with its religious identity with the settlements of the Israelites, by the IVth century Christianity, by the VIIth century and it has become the only city accepted as sacred by three heavenly religions. Because of its religious and geopolitical factors, Jerusalem has been the most contetsted city. It has been the scene of a series of struggles from ancient times to the present. When it came to the VIIth century, it became one of the contention fields of the two most powerful empires of the period: Byzantine Empire and Sassanids, which emerged as rivals in the East. Jerusalem, which has changed hands twice between these two empires in about a quarter century, has become the main element of the struggle of these two empires. In our study, we will evaluate the influence of the Byzantine-Sassanid wars, one of the most characteristic domination struggles of the VII. century, on Jerusalem and the Jews and Christians who formed the population of Jerusalem during this period.

Key Words: Jerusalem, Judaism, Christianity, Roman-Byzantine, Sasanian, Heraklius

Fikriyat/Müşavere/ Müzakere Yazıları

UMUDA YOLCULUK*

Halil ACAR**

Ali Pakistan’da mühendisti. Bir oğlu bir de kızı vardı. Eşi Zeynep de ilkokul öğretmeniydi. Rejimin ilk zamanlarında Ali işine Zeynep de öğretmenliğe devam ediyordu. Taliban gün geçtikçe kadınların kıyafetlerine, okullar da görülen derslere karışmaya başladı. Bu zor zamanlar iki ay böyle devam etti. Bir kaç gün rahat etseler de Taliban zaman geçtikçe kuralları sıkılaştırdı. Zeynep öğretmen dayanamayıp görevinden rejimin üçüncü yılı ayrıldı.

Ali ve Zeynep’in oğlu Ahmet dokuz, kızı Esmâ dört yaşındaydı. Zeynep kendini onlara adadı. Evde çocuklarını eğitmeye karar verdi. Ahmet okula başlayamamıştı. Çünkü mahallerinde ki okulu Taliban ele geçirmiş ve yıkmıştı. Zeynep öğretmen de Ahmet ve arkadaşlarını eve çağırdı. Onlara evde öğretmenlik yapıp okuma-yazma öğretti. Esmâ’ya da oyunlar öğreterek zamanını çocuklarla geçiriyordu.

Zeynep’in ailesi Pakistan’ın Çitral eyaletindendi. Ama kimse kalmamıştı. Herkes Avrupa’nın farklı yerlerine gitmişti. Galiba artık Zeynep’in de Pakistan’ı terk etme zamanı gelmişti. İki çocuğuyla sonunu bilmediği bir maceraya atılacaktı. Ama mecburdu burada kalırsa ölüm her an gelebilirdi. Kaçtığın da belki de bir umudu olurdu. Pakistan’dan gitmek için hazırlıklar bitmişti. Eşi öleli bir sene olmuştu. Ahmet artık on Esmâ beş yaşın-

daydı. Yol parası olsun diye kalan değerli eşyaları satmış, yanlarına da biraz erzak almışlardı.

Yolculukları bir hafta sürmüştü. Ve Türkiye’ye gelmişlerdi. Geceyi geçirmek için bir yer bulmaları gerekiyordu. Zeynep, Ahmet ve Esmâ’yı alıp bir camiye gitti. Sağa-sola bakarlarken onları camiden çıkan bir adam fark etti. Konuşmak için yanlarına yaklaştı. Adam nereden geldiklerini, ne yaptıklarını sordu. Ahmet; Pakistan’dan geldiklerini oradaki savaştan kaçtıklarını kalacak yer aradıklarını söyledi. Hasan Bey emekli öğretmendi. Eşi Emine Hanımla ile sade bir hayatları vardı. Ahmet’in dediklerine çok üzüldü. Ahmet’e ‘Bizim evde kalabilirsiniz.’ dedi. Zeynep ve çocuklar başka çareleri olmadığı için kabul ettiler. Hep beraber adamın oturduğu eve gittiler. Adam eşine durumu anlattı. Eşi de kalmalarına izin vermişti. Zeynep ve çocukları böylelikle Türkiye’de kalacak bir yer bulmuşlardı.

Ahmet iş aramaya başlamıştı. Yaşı küçük olsa da çalışması gerektiğini, para biriktirmesi gerektiğini biliyordu. Annesi-ne ve kardeşine sahip çıkmalıydı. Gündelik bir iş buldu. Yevmiyesi 20 TL olan bir sebze hâlinde kasa taşıyordu. Parasının azlığına işin zorluğuna bakmadan her sabah saat 6.00’ da evden çıkıp akşam saat 22-23’e kadar çalışıyordu. İş yerinde Ahmet’i mülteci diye çağırıyorlardı. Ahmet gibi orda 20 kişi vardı. Kimi Suriye’den, kimi Irak’tan, kimi Afganistan’dan gelen 20 kişi. Zor şartlarda az paraya çalışıyorlardı. Çünkü bu hayat da bilmedikleri bir yerde ayakta durmalıydı. Hepsi bir gün ülkelerine dönmeyi umut ediyorlardı. Ahmet orda ilk defa mülteci kelimesini duydu. Ve ilk defa kendinde, ait olmayan bir yerde durmak mecburiyetini hissetti. Yaşlıları okula gidip, oyunlar oynayıp eğlenirken o daha 10 yaşında hayatın zor şartlarıyla tanışmıştı.

* Yeni Fikir Stratejik Araştırmaları Derneği (Yeni Fikir SAM)’ın T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı’nın PRODES dahilinde Türkiye Kızılay Derneği Aydın Şube Başkanlığı ve Adnan Menderes Üniversitesi ortaklığında yapılan “Göçmen Sorununa Genç Bakış” isimli yarışmada **hikaye** dalında **9.** olan eser.

** Halil ACAR/ Adnan Menderes Üniversitesi, Lisans Öğrencisi.

Ahmet mahalleden iki çocukla tanışmıştı. Onlarla karşılaştığında çocuklar oyun oynuyordu. O da izin alıp onlarla oynadı. Böyle böyle altı ay geçmişti Türkiye’de Zeynep ve Ahmet biraz para biriktirmişti. Ve artık yolculukları için hazırlık yapacaklardı. Zeynep bir akşam Halil Bey’e: ‘Bizim gitme vaktimiz geldi. Almanya’ya gideceğiz’ dedi. Halil Bey onlar için pasaport çıkardı ve bir akşam yola çıktılar. Otobüsle yolculukları iki hafta sürdü. Almanya dalandı artık. Burası Türkiye’den daha ürkütücüydü. Bir parka gittiler. Yanlarına aldıkları erzak bitmişti. Çok az da paraları vardı. Akşama kadar parkta oturdular. Ve karanlık çökmüştü. Ahmet eski bir bina gördü annesini ve kardeşini binaya götürdü. Binanın çatısının bir kısmı yıkıktı. Ahmet binadan çıktı sokaklarda dolaşmaya başladı. Onlar gibi mülteci insanları gördü. Gözüne kestirdiği bir adamın yanına gitti. ‘Ben Ahmet Pakistan’dan kaçtık dedi. Adam: ‘Bende Suriye’den kaçtım. Şehrin dışındaki arazide çadırda kalıyoruz’ dedi. Ahmet: ‘Bizim kalacak bir yerimiz yok’ dedi. Adam: ‘ Burada biz gibi 300 aile var, Hepimiz çadırlarda kalıyoruz. İstersen seni ve aileni oraya götüreyim’ dedi. Ahmet çok mutlu olmuştu. ‘Hemen koşarak annesinin yanına gitti. ‘Anne biriyle tanıştım, burada bizim gibi 300 ailenin olduğunu söyledi. Şimdi bizi bekliyor kaldıkları yere götürecektik’ dedi. Adamın olduğu yere gittiler. Ahmet: ‘annem ve kardeşim’ diyerek onları gösterdi. Adam onları eski bir otobüse bindirdi ve dördü de çadırların olduğu yere gittiler. insanlar dışarıda oturuyorlardı. Geceleri ortada yanan ateşin etrafında ısınıyorlar çoğu zaman da yemeklerini paylaşıp hep beraber yiyorlardı.

Çocuklar bu zor zamanlarda bile yüzlerindeki gülümsemeyi eksik etmiyorlardı. Herkes de aynı duygu vardı. ‘Bir gün ülkemize döneceğiz’ diyorlardı. Günler böyle geçerken bir sabah saat 7 civa-

rında Alman polisleri çadırları bastılar. Kaçak olarak gelen aileleri bulup ülkelerine göndermek için kontrole gelmişlerdi. Ahmet gürültüye uyanmıştı, polislerin neden geldiğini anlamaya çalışırken Zeynep: ‘Ahmet kontrole geldiler. Kaçmamız lazım’ dedi. Ahmet çadırdan çıkıp koşmaya başladı. Zeynep ve Esma çadırda kalmışlardı. Bir an polis çadıra girdi. Zeynep Esma’yı kucağına aldı korkmaması için yüzünü kapattı. Polis: ‘Ülkeye girmek için izin belgeniz nerde’ diye bağırdı. Zeynep pasaportu çıkardı. Ama polis bakmadan sinirli bir şekilde elindeki sopayla Zeynep’e vurdu. Esma’yı aldığı gibi dışarı çıktı. Zeynep arkalarından koşup kızını almak istedi. Ama polis arabaya binip oradan binip uzaklaşmıştı. Zeynep gibi bir sürü ailenin de çocuğunu alıp kaçırmıştı polisler. Herkes ağlıyor, bağırıyordu. Zeynep çaresizce çadıra döndü. Yalnız kalmıştı. Esma’yı nereye götürdüler diye düşünüyordu. ‘Şimdi yalnız ne yaparım. Çocuklarımı nasıl bulurum’ diye düşünüyordu.

Ahmet koşa koşa şehrin içine gelmişti. ‘Annemlerin yanına dönmeliyim. Onları yalnız bırakamam’ dedi. Akşama kadar bina da saklandı. Gece ortalık sakinleşince koşarak yola çıktı. Çadıra vardığında annesi hala ağlıyordu. Ahmet’i karşısında görünce bir an sevindi. Ahmet çadırda Esma’yı görememişti. ‘Anne Esma nerede?’ diye sordu. Zeynep daha çok ağlamaya başladı. Zeynep: ‘Askerler Esma’yı götürdü’ dedi. Ahmet bir anda ne olduğunu anlayamamıştı. ‘Nereye götürdüler onu nasıl bulacağız’ diye annesine sordu. Zeynep çaresizdi, evladını koruyamamıştı. Sabah olmuştu ne Ahmet ne de Zeynep hiç uyumadılar. Sokaklara çıkıp Esma’yı arasak bulur muyuz? diye düşünüyörlerdi. Zeynep diğer çadırlarda kalan kadınlara sormak için dışarı çıktı. ‘Dün kızımı askerler götürdü. Onu nerde bulabiliriz?’ diye sordu. Kadınlar biri: ‘Kaçır-

dıkları çocukları dilendiriyorlar' dedi. Zeynep bunu duyduğunda şok olmuştu. Kızı daha küçüktü nasıl dayanırdı bunlara.

Zaman su gibi akıyordu. Ahmet'le Zeynep hem Esmayı arıyorlar hem de hayatta kalmak için mücadele ediyorlardı. Bir gün sokakta üstü kirli, kaldırımında oturan bir kız Zeynep'in dikkatini çekti. Kızın yanına yanaştı, saçlarını yüzünden çekti. Kızı Esmaydı, gözleri doldu Zeynep'in. Esmaya oracıkta sarıldı. Esmayı kucağına aldı ve koşarak oradan ayrıldı. Ahmet yanına gitti. Ahmet Esmayı gördüğüne çok sevinmişti çadırlarına gittiler. Ertesi gün Zeynep: ' Türkiye'ye dönelim. Burada hayat daha zor' dedi. Biriktirdikleri parayla yola çıktılar. İki hafta yol sürdü, Türkiye'ye geldiklerinde önceden evlerinde kaldıkları Halil beyi buldular. Halil Bey onlara ucuz, küçük bir ev tuttu. Zeynep de bir işe başladı. Ahmet ve Esmayı okula yazdırdı. Hayatları yavaş yavaş düzeliyordu. Hayallerin de bir gün tekrar Pakistan'a gitmek, ülkelerinde büyümek kendi topraklarında okumak vardı.**

JOURNEY TO HOPE

Ali was an engineer in Pakistan. He had a son and a daughter. His wife Zeynep was also a primary school teacher. In the early days of the regime Zeynep continued to teach as Ali. The Taliban began to interfere with the ladies' clothes and the lessons that have been taught in schools. These difficult times lasted like this for two months. They were at ease for a couple of days but Taliban tightened the rules as time passed by. Zeynep could not stand to be a teacher and left on the third year of the regime.

Ali and Zeynep's son Ahmet was nine and their daughter Esma was four years old. Zeynep has devoted herself to them. She decided to educate her children at home. Ahmet could not start the school because the school in the neighborhood was confiscated and destroyed by Taliban. Zeynep teacher called Ahmet and his friends home. She home schooled them and taught how to read and write. She taught Esma to play and she spent her time with children.

Zeynep's family was from the Chitral province of Pakistan. But nobody was left there. Everyone went to different parts of Europe. I think it's time for Zeynep to leave Pakistan. She was going to embark on an adventure with her two children which she doesn't know the end. If you run away, maybe there would be a hope. The preparations for going from Pakistan were started. Her husband had been dead for a year. Ahmet was now ten and Esma was five years old. They sold their valuable goods they had for the road and they took some provisions.

The journey lasted for a week. And they came to Turkey. They had to find a place to spend the night. Zeynep took Ahmet and Esma and went to a mosque. As they looked to their left and right, a

man noticed them. He approached them to talk. The man asked where they came from, what they are doing here. Ahmet; he said they were looking for a place to stay where they came from Pakistan to escape from the war. Mr. Hasan was a retired teacher. They had a simple life with his wife, Mrs. Emine. He became very sorry for what Ahmet said. He said to Ahmet, 'You can stay at our house.' Zeynep and the children accepted because there was no other way. Together they went home where the man was living. The man talked to his wife. His wife had allowed them to stay. Zeynep and her children had thus found a place to stay in Turkey.

Ahmet started looking for a job. He knew that although he was young, he had to work and save money. He should look after his mother and sister. He found a daily job. He carried vegetable in a vegetable market for a daily wage of 20 TL. Without looking at the lowness of his money, he worked from 6.00 am every morning until 22-23 in the evening. At work they called Ahmet a refugee. Like Ahmet, there were 20 people. These 20 people, some were from Syria, some from Iraq, some from Afghanistan. Under hard conditions they were working for low amount of money. Because they had to survive in a place they did not know. They all hoped to return to their country one day. For the first time Ahmet heard the word refugee. And for the first time he felt obliged to live on his own in a place he didn't belonged. When his peers were going to the school, playing and enjoyed games, he at the age of 10 met the difficult conditions of life.

Ahmet met two children from his neighborhood. The kids were playing games when he met them. He asked and played with them. And in this was six months had passed and Zeynep and Ahmet had accumulated some money in Tur-

key. And now they were going to make preparations for their journey. Zeynep one evening said to Mr. Halil: "Our time has come. We will go to Germany". Mr. Halil took a passport for them and they took off one evening. Their journey by bus took two weeks.

They were in Germany now. It was more frightening than Turkey. They went to a park. The provisions they had finished. They had very little money. They sat in the park until the evening. And it got dark. Ahmet saw an old building and took his mother and sister to the building. Part of the roof of the building was ruined. Ahmet got out of the building and started to walk around the streets. He saw refugee people like them. He went to a man he saw. 'I am Ahmed and we ran away from Pakistan.' The man: 'I escaped from Syria. We are staying in a tent outside the city' he said. Ahmet said: 'We do not have a place to stay.'

The man: 'There are 300 families like us here, we all staying in tents. I can take you and your family there if you want to,' he said. Ahmet was very happy. 'He ran straight to his mother and said "I met someone mother and he told me there were 300 families like us. Now he will take us where they are staying he said. They went to where the man was. Ahmet showed them by saying 'my mother and my sister'. They got in an old bus, and the four of them went where the tents were. People were sitting outside. In the middle of the night, they were warming up around the burning fire in the middle, often sharing their meals and eating together.

Even in these difficult times, the children were not missing the smiles on their faces. Everyone had the same feeling. They said 'One day we will return to my country'. As the days pass one day the

German police raided the tents at around 7 o'clock in the morning. They came to check to find the fugitive families and send them to their country. Ahmet woke up to the noise, trying to figure out why the cops came, Zeynep said: 'Ahmet they came to check. We need to run'. Ahmet got out of the tent and started running. Zeynep and Esma stayed in the tent.

For a moment the police entered the tent. Zeynep took Esma in her arms and closed her face to prevent her being afraid. Police: 'Where is your permission to enter the country,' he yelled. Zeynep took out her passport. But the police beat Zeynep with a stick in his hand in an angry manner. He went out with Esma. Zeynep wanted to run from behind and take her daughter from them. But the police got in the car, got away from there. The cops have taken and kidnapped a lot of kids from the families there like Zeynep. Everyone was crying, yelling. Zeynep turned to tent desperately. She was left all alone. She thought about where they took Esma. 'Now what would I do alone. How will I find my children?'

Ahmet came running into the city. I should return back to my mother'. I can't leave them alone." He hid in the building until the evening. When the surrounding calmed down at night he ran back. Her mother was still crying when he arrived to the tent. When she saw Ahmet, she was happy for a moment. Ahmet had not seen Esma in the tent. "Where is Esma, mother?" he asked. Zeynep started to cry even more. Zeynep: 'The soldiers took Esma,' she said. Ahmet could not understand what was going on at first. He asked his mother, "How are we going to find her?" Zeynep was desperate, she could not protect her daughter. Neither Ahmet nor Zeynep didn't slept all night long. Can't we find her if we get out on the streets

looking for Esma? They were thinking. Zeynep went out to ask the other women staying in other tents. "Yesterday soldiers took my daughter. Where can we find her?" One of the women said: 'They are begging the children they kidnapped.' Zeynep was shocked when she heard this. Her daughter was small how could she tolerate it?

Time flows like water. Ahmet and Zeynep were both searching for Esma and fighting for survival. One day a girl sitting on the sidewalk, dirty on the street, caught Zeynep's attention. She approached to her, pulled her hair out of her face. She was Esma, Zeynep's eyes were full of tears. She hugged Esma right there. She took Esma in her arms and ran away and went to Ahmet. When he saw Esma, Ahmet became very happy and they went to their beloved tents. The next day Zeynep: "Let's go back to Turkey. Life here is more difficult," she said. They set out to the road with the money they saved. It lasted for two weeks, when they came to Turkey they found the Mr. Halil, that they had stayed in their home before. Mr. Halil bought them a cheap, small house. Zeynep also started a job. She enrolled Ahmet and Esma to a school. Their lives were slowly getting better. Their dream is to return back to Pakistan again, to grow up and study in their own lands.

السفر نحو الامل

كان علي مهندسا في باكستان كان له ابن وابنة اما زوجته زينب فكانت معلمة في الابتدائي في السنوات الاولى وكالمعتاد كان كل من علي وزينب يمارسان عملهم بشكل عادي لكن ومع مرور الزمن اصبحت طالبان تفرض رايها على ملابس النساء والدروس التي تقدم في المدارس هذه الايام الصعبة استمرت لمدة شهرين بل واصبحت طالبان لرويدا رويدا تفرض قواعد اصعب فلم تعد زينب تستحمل هذه الظروف لذلك تركت عملها في السنة الثالثة

كان اعمار كل من ابناء زينب وعلي هم على التوالي احمد تسعا واسماء اربع سنوات كانت زينب مكرسة نفسها لهم حيث قررت تعليم ابنائها في البيت لم يكن احمد قد بدا الدراسة بعد لان الدرستان اللتان كانتا موجودتان في حيهم قامت بهدمها طالبان فاصبحت زينب تدرس ابنها واصدقاؤه كذلك في البيت علمتهم القراءة والكتابة اما عن اسماء فقد كانت تحاول تعليمها باستعمال الالعاب وتركها تلعب مع الاطفال لصغر سنه

كانت عائلة زينب تقطن في مقاطعة شترال بباكستان فقد لم بعد هناك احد فالكل هاجر الى مناطق مختلفة في اوروبا وعلى الارجح فمعد ترك زينب لباكستان قد حان ستخوض مغامرة جديدة مع طفليها فان ظلت بباكستان فالموت سيكون محتما عليها فلربما كان الهرب سيكون املا لهم انتهت التحضيرات لترك باكستان والذهاب فقد توفي زوجها منذ عام تقريبا فاحمد صار عمره عشر سنوات اما اسماء فصارت ذا الخمس سنوات فلتامين نفود السفر اضطرت زينب لبيع باقي الاغراض واخذت معها بعضا من الممتلكات استمر سفرهم اسبوعا كاملا وفي الاخير وصلوا الى تركيا ولقضاء ليلتهم كان عليهم ايجاد مكان ما اخذت زينب اطفالها وذهبت بهم الى المسجد فراهم رحل كان يغادر المكان فدنى منهم للتحدث اليهم فسألهم عن المكان الذي اتوا منه فاجبه احمد انهم هربوا من الحرب الموجودة في باكستان الى هنا وانهم لم يجدوا مكانا للبقاء فيه

كان السيد حسن معلما متقاعدا وكان يعيش حياة هادئة مع زوجته امينة * فلما استمع لاقوال احمد حزن كل الحزن فعرض عليهم البقاء عنده في بيته

لم تجد زينب بديلا سوى القبول بعض السيد حسن فذهبوا سويا حكى حسن وضع زينب وعائلتها لزوجه فقبلت بان يعيشوا معهم وهكذا كان لزينب ماوى يضمها هي واسرتها بتركيا

بدا احمد في البحث عن عمل فرغم صغر سنه الا انه كان على دراية باهمية جمعه للمال فقد اصبحت اسرته تحت مسؤوليته وجد احمد عملا يومي فقد كان يحمل صناديق الخضر باجر عشرين ليرة لليوم فرغم الثمن البخس الذي كان يحصل عليه الى انه كان يستيقظ كل صباح باصرار على الساعة السادسة صباحا ليعود في المساء على الساعة العاشرة او الحادية عشر مساء فقد كانوا ينادونه باللاجئ في مقر عمله فمن العمال من كان اتيا من سوريا ومنهم من العراق ومنهم كذلك كم كان من افغانستان فقد كان عددهم عشرون شخصا كانوا يعملون في ظروف صعبة وباجرة قليلة فقد كان عليهم الوقوف صامدين رغم هذه الظروف كانوا يحملون بالعودة الى بلادهم في يوم من الايام فاحمد ولاول

مرة سمع بكلمة لاجئ في هذا المكان وكان اول مرة يحس بها بانه مجبور على البقاء في مكان لا ينتمي اليه فالاطفال في عمره يذهبون الى المدرسة *يلعبون ويمرحون اما احمد فقد كان عكس ذلك يعيش حياة وظروف اصعب رغم ان سنه عشر سنوات فقط تعرف احمد على صديقين في الحي ففي كل مرة يراهم يطلب منهم اللعب معهم هو كذلك

وهكذا وقد مرت ستة شهور في تركيا كانت زينب و احمد قد جمعا القليل من المال فقد كانوا جاهزين للسفر فذات مساء اخبرت زينب السيد حسن بانه خان موعد سفرهم الى المانيا * فقام السيد حسن بمساعدتهم في تحضير جواز سفرهم وفي مساء يوم اقلعوا الرحال نحو المانيا استمرت الرحلة اسبوعين بالحافلة

واخيرا حطوا الرحال بالمانيا فقد كان هذا المكان مخيفا اكثر مما كانت عليه تركيا ذهبوا وجلسوا في حيقة مجاورة فلقد فندت ممتلكاتهم وظل معهم سوى دراهم قليلة بقوا في الحديقة الى غايه حلول الظلام راي احمد بناءا قديما فاحد امه واخته الى هناك فقد كان سقف البناء مهتما قليلا

خرج احمد للتجول عسى يجد حلا لوضعهم وبينما هو على ذلك الحال راي وجود لاجئين مثلهم فلتقرب من شخص كان جالسا هناك * مرحبا انا احمد لقد خات من باكستان ** اضاف احمد

وانا من سوريا واعمل في الحقول الموجودة خارج المدينة ** اجابه الشخص

احمد** ليس لدينا مكان نعيش فيه**

الشخص **هنا تقريبا تعيش نحو ثلاث مئة عائلة وكلنا نعيش في الخيم ان اردت يمكنني اخذك الى هناك انت وعائلتك ايضا ** فرح احمد بهذا الخبر فذهب ركضا نحو امه ليخبرها بذلك ** امي لقد تعرفت على شخص اخبرني انه يوجد لاجئون مثلنا نحن هنا هو الان ينتظرنا سياخدناالى مكان لنظل فيه ** فذهبا سويا الى مكان تواجد الرجل **هذه امي وهذه اختي ** اضاف احمد مشيرا اليهما ركبا حافلة قديمة وانطلقوا نحو مكان المخيم عند وصولهم كان الناس جالسين في الخارج وفي المساء كانوا يجتمعون نحو النار لتدفئة انفسهم وجل الوقت كانوا يتشاركون الاكل بينهم

رغم هذه الظروف الصعبة الى ان وجوه الاطفال كانت دائما تلوها الابتسامة فالكل كان مشاركا لنفس الاحساس فقد كانوا مداما مرددين ل ** يوما ما سنعود لوطننا **

مرت الايام هكذا و ذات صباح على الساعة السابعة هجم رجال الشرطة الالمانية على المخية فقد جائوا ليتحروا عن العائلات التي جائت بشكل غير قانوني الى هنا وارجاعها لموطنها * استيقظ احمد عاى الصوت المتعالي من الخارج فينما كان يحاول فهم مايحصل صاحبت زينب ** احمد لقز انت الشرطة لتتفقد الاوضاع يجب علينا الهرب * ظل كل من زينب واسماء في الخيمة فجاة اقتحمت الشرطة المكاناخذت زينب ابنتها بين ذراعاها مخبأة لها لوجهها لكي لا تخاف ** اين هي اوراقكم الرسمية ** صاح رجل الشرطة * اخرجت زينب جواز السفر وسلمته اياه لكن ودون الاطلاع عليه قام بضربها بعصاة كانت بحوزته واخذوا اسماء من بين ذراعيها مبتعدين عن الخيمة * ركضت زينب ورائهم محاولة استرجاع ابنتها لكن مع الاسف كانت الشرطة قد ركبت

السيارة ورحلت مبتعدة فقد كانت زينب مثل العديد من العائلات هناك التي اخذت منها الشرطة اطفالها كان الكل يبكي ويصرخ في الخارج

عادت زينب الى الخيمة منهزمة ظلت تفكر وحيدة الا ابن اخدوا اسماء كيف ساجد ابنائي ماذا سافعل من دونهم

كان احمد قد وصل الى قلب المدينة ركضا ** يجب علي العودة الى امي يجب ان لا اتركهم وحدهم ** اجاب مفكرا ظل مختبئا في ذلك البناء القديم الى غاية حلول المساء وعند تيقنه من هدوء الاوضاع خرج مسرعا متوجها نحو المخيم * عند وصوله كانت امه لازالت تبكي وعند رايته له فرحت كثيرا * لاحظ احمد غياب اسماء ** امي اين هي اسماء ** رد احمد متسائلا وعند سماعها لسؤاله اهشت في البكاء مرة اخرى ** لقد اخذتها الشركة ** ردت زينب لم يفهم احمد ماذا تقصد ** الى ابن اخدوها وكيف سنجدها ** رد احمد والدهشة تعلو وجهه كانت زينب عاجزة فلم تستطع فعل اي شيء لحماية ابنتها

حل الصباح وهم لم يناموا بعد كانوا يفكرون اذ خرجوا الى الشارع للبحث عنها هل سيجدوها يا ترى خرجت زينب لسؤال النساء الاخباريات الموجودات بالخيم المجاورة

ابنتي البارحة اخذتها الشرطة هل تعرفون كيف استطيع ايجادها * سالت زينب احدهن ** الاطفال الذين يختطفونهم يجبرونهم على التسول ردت المرأة صدمت زينب لسماع ذلك فاسماء لازلت طفلة كيف ستستطيع تحمل كل هذا

مر الوقت بسرعة ولازال احمد وزينب يبحثون عن اسماء وكذلك يحاولون البقاء على قيد الحياة في هذا البلد في يوم من الايام وبما هم يبحثون في الشارع اثار انتباه زينب فتاة جالسة على الرصيف اقتربت منها زينب مبعدة خصلات شعرها عن وجهها فقد كانت الطفلة هي نفسها اسماء امتلات عينا زينب بالدموع وهي تعانق ابنتها اخذتها بين ذراعيها مسرعة ومبتعدة بها عن المكان عند رايت احمد لاخته فرح كثيرا وعادوا سويا اسرة واحدة الى المخيم *

في اليوم الموالي ** لنرجع الى تركيا فالحياة هنا اصعب ** ردت زينب * فبالمال الذي استطاعوا جمعه خلال هذه المدة بداوا رحلتهم نحو تركيا استمر سفرهم اسبوعين * عند حطهم الرحال هناك ذهبوا الى منزل السيد حسن فساعدهم هذا الاخير على استئجار بيت صغير و قليل التكلفة للعيش فيه بعد مدة من ذلك بدأت زينب العمل اما احمد واسماء فقد سجلهم السيد حسن في المدرسة لمتابعة دراستهم وهكذا بدأت حياتهم تأخذ منحى جيدا على ماكانت عليه سابقا لكن العودة لباكستان ظل كحلم يراودهم دائما

DAS KENNWORT- HOFF- NUNG

Weg der Hoffnung

Ali war in Pakistan ein Ingenieur. Er hatte einen Sohn und einen Tochter. Seine Frau Zeynep war eine Grundschullehrerin. In den ersten Jahren der Regime konnten sie beide noch ihre Berufe ausüben. Taliban mischte sich Tag für Tag in jeder ein vor allem die für die Kleidung der Frauen und Unterrichten in den Schulen. Es waren harte zwei Monate für uns. Ein paar Tage verliefen gut dann aber kam Taliban wieder zurück und gab uns weitere Anweisungen. Die Lehrerin Zeynep konnte es nicht mehr ertragen. Sie kündigte in ihrem dritten Jahr von ihrem Beruf als Lehrer ab. Ali und die Tochter von Zeynep waren neun und die Tochter war vier Jahre alt. Zeynep hat sich ihnen gewidmet. Sie beschloss, ihre Kinder zu Hause zu erziehen. Ahmet konnte nicht mit der Schule beginnen. Weil die Taliban die sämtlichen Schulen in der Umgebung zerstörte. Deswegen hat die Lehrerin Zeynepgab Ahmet und seine Freunde zu Hause Unterricht. Sie lehrte ihnen lesen und schreiben. Gleichfalls verbrachte sie ihre Zeit mit Esma, sie lernte Kinderspiele. Zeynep's Familie kam aus Pakistan von Provinz Citral. Aber war niemand mehr übrig. Alle waren an verschiedenen Orten in Europa gegangen. Ich denke, die Zeit war gekommen war, Zeynep musste Pakistan zu verlassen. Sie sollte jetzt mit ihren zwei Kindern in eine Welt gehen die kein Ende hatte. Sie war dazu gezwungen, der Tod könnte sie in jeden Augenblick erwischen. Vielleicht wird es eine Hoffnung für sie sein. Die Vorbereitungen von Pakistan zu gehen waren getroffen. Nachdem ihr Mann gestorben war 1 Jahr geworden. Ahmet war jetzt zehn und Esma war fünf Jahre alt. Sie hatten ihren restlichen Wertsachen verkauft um Reisegeld zu machen

und nahmen etwas Proviant mit. Nach eine Woche Reise kamen sie in die Türkei an. Sie mussten einen Platz zu finden, um die Nacht zu verbringen. Zeynep, nahm Ahmet und Esma und ging zu einem Moschee. Als sie hin und her schauten bemerkten sie einen Mann, der die Moschee verlässt. Er näherte sich ihnen zu sprechen. Der Mann fragte ihnen woher sie kommen und was sie taten. Ahmet antwortete; „wir sind aus dem Krieg von Pakistan geflohen und suchen eine Zuflucht“. Der Hasan war eine Lehre in der Pension. Sie hatten eine einfaches Leben zusammen mit Frau Emine. Er wurde sehr traurig auf die Wörter von Ahmet. Zur Ahmet, „du kannst bei uns Wohnen“ sagte er. Zeynep und die Kinder haben es akzeptiert, weil sie keine anderen Möglichkeiten hatten. Gemeinsam gingen sie zu seinem Haus. Der Mann erklärte, die Situation zu seiner Frau. Seine Frau hatte auch die Erlaubnis gegeben zu bleiben. Zeynep und ihre Kinder fanden jetzt hier einen Platz. Sie konnte jetzt in der Türkei bleiben. Ahmet begann nach Arbeit zu suchen. Er wusste dass er noch klein war aber trotzdem wusste er dass er Arbeiten musste. Jemand musste die Familie ernähren. Er fand eine Job bei Gemüse Großhandel. Seine Aufgabe war Kisten tragen. Dafür bekam er 20 TL täglich. Jeden Morgen 6.00 Uhr früh bis 22-23 Uhr Nacht ging er zum Arbeit. Trotz des schweren Arbeit und wenig Lohn. Sie haben Ahmet in Arbeitsplatz als Flüchtling gerufen. Sowie Ahmet waren noch 20 Arbeiter einige aus Irak und von Pakistan. Sie mussten unter harte Bedingungen für wenig Lohn Arbeiten. Weil sie hier in diesem unbekannten Ort am Leben bleiben mussten. Sie alle hofften eines Tages wieder nach Hause zurückzukehren. Ahmet hörte dort zum ersten Mal das Wort, Flüchtling. Und zum ersten Mal fühlte er sich, gezwungen, an einer Stelle zu stoppen, die ihm nicht gehörte. Als seine

Gleich jährigen zur Schule gingen und Spielten, musste er in schwierigen Lebensbedingungen schon mit 10 Jahre kennenlernen. Ahmet hatte sich mit zwei Kinder aus der Nachbarschaft kennengelernt. Als er sie sah spielten sie. Er mischte sich ihnen auch ein. So waren 6 Monate vergangen in der Türkei. Ahmet und Zeynep hatten etwas Geld gespart. Nun wollten sie Vorbereitung treffen für die Reise. Einen Abend sagte Zeynep zur Herrn Halil; „die Zeit zum Gehen ist gekommen.“ Wir wollen nach Deutschland gehen“, sagte er. Her Halil hatte für sie die Passe angefertigt. Sie machten sich am Abend auf dem Weg. Die Reise dauerte mit dem Bus etwa zwei Wochen. Sie waren nun in Deutschland. Das war ja hier noch beängstigend gegenüber der Türkei. Sie waren in einem Park und hatten keine Nahrung mehr. Nur ein wenig Geld. Sie saßen bis zum Abend in einem Park. Es wurde Nacht. Ahmet sah ein altes Gebäude, er nahm seine Mutter und Bruder mit zum Gebäude. Ein Teil des Gebäudes Dach war zusammengebrochen. Er ging aus dem Gebäude raus und wanderte auf den Straßen. Er sah auf der Straße auch Flüchtlinge wie er. Den ersten Mann die er auf der Straße sah, redete an; „ich bin Ahmet wir sind aus Pakistan entkommen“ sagte er. Der Mann; ich bin auch entkommen aber aus Syrien“. „Wir wohnen außerhalb der Stadt in den Zelten“ sagte der Mann. Ahmet: „Wir haben keinen Platz zu bleiben,“ sagte er. Ahmet wurde sehr glücklich. Er ging schnell zu seinem Vater. Mutter ich möchte dich mit jemand bekannt machen, er kennt für uns einen Platz indem schon 300 Familien beherbergt sind. Er wartet auf uns und wird uns dort bringen. Sie gingen dorthin, wo der Mann war. Ahmet: „Meine Mutter und mein Bruder“, zeigte er ihn. Der Mann hat sie zu einem alten Bus alle vier eingestiegen und dann gingen sie zu den Zelten. Die Menschen saßen draußen. Nachtsüber

sammelten sie um herum am Lagerfeuer. Sie teilten ihre Essen zusammen. Sogar in diesen schwierigen Zeiten fehlt das Lächeln der Kinder auf ihren Gesichtern nicht. Jeder hatte das gleiche Gefühl. „Eines Tages werden wir in unser Land zurückkehren“, sagten sie. Eines Tages hatte die deutsche Polizei um 7.00 Uhr Morgen die Zelte überfallen. Es war eine Kontrolle über die nach Deutschland in illegalen Wegen gekommenen Familien sollten wieder zurück gewiesen werden. Ahmed wurde durch den Lärm geweckt und wollte herausfinden, warum die Polizei kam. Zeynep war gekommen um Ahmet zu kontrollieren.“ Wir müssen weg“ sagte Ahmet. Ahmet lief aus seinem Zelt raus. Zeynep und Esma blieben noch drinnen. In einem Moment gingen die Polizisten in die Zelte rein. Zeynep bedeckte das Gesicht von Esma, damit sie keiner Angst bekommt. Der Polizei rief: „seigt euer Erlaubnisse für diesen Land“. Zeynep seigte seine Passe. Der Polizist hatte ohne sie anzuschauen ganz nervös mit einem Stock auf Zeynep gehauen. So schnell wie er Esma nahm so ging er auch wieder raus. Zeynep lief hinter ihm her, um sie zurückzunehmen aber es war schon im Polizei wagen und sie fuhren fort. Auch von anderen Familien wurden Kinder weggenommen. Alle weinten und schrien. Hoffnungslos ging Zeynep zu ihren Zelt zurück. Sie war jetzt allein. Wo hatten sie nur Esma hingebracht. Was mache ich jetzt alleine. Wie könnte ich wieder meine Kinder finden. Mit laufenden schritten kam Ahmet bis zum Stadtzentrum. „Ich müsste zurück zu meiner Mutter und darf sie nicht alleine lassen“ sagte er. Bis zum Abend hat er sich in einem Gebäude versteckt. Als es dunkel wurde kam er raus und lief zu seinem Mutter. Als sie ankam weinte sie noch. Als Sie Ahmet vor sich sah, hat Sie sich einen Augenblick gefreut. Ahmet konnte Esma nicht in Zelt sehen. „Mutter wo ist Esma?“ fragte er. Zeynep

fang an noch mehr zu weinen. Zeynep: „Die Soldaten haben Esma mitgenommen“ sagte Sie. Ahmet kapierteim Augenblick nichts. „Wo haben sie ihn gebracht und wie sollen wir sie finden“ fragte er nach. Zeynep konnte ihre Tochter nicht schützen, sie war Hilflos. Der Tag ging auf, Ahmet und Zeynep konnten die ganze Nacht nicht schlafen. Sollten sie nach den Straßen suchen? Sie waren ratlos. Zeynep ging raus um die anderen Frauen nach Esma zu fragen. „Gestern wurde meine Tochter von dem Soldaten mitgenommen wo kann ich sie finden“ fragte sie. Eine der Frauen: „Die vermissten Kindern lassen sie Betteln“ sagte Sie. Zeynep war dadurch schockiert. Wie könnten sie so etwas tun. Sie war noch so Klein. Die Zeit verging ganz schnell. Ahmet und Zeynep suchten überall Esma und zugleich kämpften sie für ihrer eigenes Leben.

Eines Tages sah Zeynep eines Mädchens sitzend auf einem Bürgersteig. Sie näherte sich nach ihr und nahm die Haare von ihr Gesicht weg. Das Mädchen war Esma. Die Augen füllten mit Tränen. Aus Freude hat sie sich umarmt. Sie nahm Esma auf dem Schoß und laufend entfernte sich von da. Ahmet ging zu ihnen. Als Ahmet Esma sah war er unglaublich glücklich geworden. Am nächsten Tag Zeynep: las uns wieder nach Türkei zurück. Hier ist das Leben noch schwieriger. Mit ihrer ganzen guthaben machten sie sich auf dem Weg. Die Reise dauerte zwei Wochen. Als sie wieder nach Türkei zurück kamen haben sie als erstes Herrn Halil gefunden. Er hat für sie eine günstige Wohnung gemietet. Zeynep begann mit einer Arbeit. Ahmet und Esma gingen zu Schule. Ihr Leben verbesserte sich nach und nach. In ihren Träumen war einmal nach Pakistan zurück zu gehen und dort in Heimat eine Schule zu besuchen.

9. Путешествие к надежде

Али инженер в стране Пакистана. У него был сын, дочь. Моя жена Зейнеп была учителем начальной школы. Зейнеп первый раз в режиме Али продолжает работать в качестве преподавателя. день Талибов по женской одежде, стал мешать школьные уроки также видели. Эти трудные времена продолжались, как это в течение двух месяцев. Когда талибы несколько дней пошли путем ужесточения правил, если они были удобными. Зейнеп учитель с третьего года режима была поставлена задача не могла стоять.

Зейнеп сын Ахмед Али и девять, его дочь Асма было четыре года. Зейнеп посвятил себя им. Она решила обучать своих детей дома. Ахмет не может пойти в школу. Поскольку талибы захватили школу на месте и был разрушен. Ахмед также призвал учителей Зейнеп дома и друзей. Если учитель учит читать и писать к ним дома. Он провел свое время, обучая детей Esma игры.

Семья Зейнеп провинция Пакистана с тире. Но ни у кого не осталось. Все ушли в разные места в Европе. Я думаю, что теперь время пришло покинуть Пакистан Зейнеп. Он не знал бы конец их двух детей, встать на приключения. Но он вынужден был остаться здесь, смерть может наступить в любой момент. возможно, я бы также надеяться несколько. Он закончил подготовку ехать в Пакистан. Моя жена была мертва в течение года. Ахмет теперь Эсма было пять лет. получить деньги, которые он продал оставшиеся ценности, так как они должны были принять некоторые положения.

Путешествие длилось неделю. И они пришли в Турцию. Они должны

были найти место, чтобы провести ночь. Зейнеп, пошел в мечеть и принял Ахмет Esma. Справа слева заметил мужчину, который выходил из мечети им. Он подошел к ним, чтобы поговорить. Адам, откуда они приходят, он спросил, что они делают. Ahmet; Они приходят из Пакистана заявил, что они бежали в поисках убежища от войны. Хасан-бей ушел в отставку учителя. Он был простой жизнью со своей женой Эмине Ханым. Это также очень опечален Ahmet. Ahmet в «наш дом был Зейнеп и дети согласились, потому что нет других средств защиты. Вместе они пошли к дому, где мужчины сиденья. Человек объяснил ситуацию своей жене. Моя жена также дала разрешение на пребывание. Зейнеп и ее детей, чтобы они нашли место, чтобы остаться в Турции.

Ахмет начал искать работу. Возраст мал, хотя должен работать, он знал, что он должен сохранить деньги. Его мать и сестра должны были пойти с. Каждый день нашел работу. Зарплаты несли овощи в сейфе, который еще \$ 20. каждое утро, независимо от сложности работы в отсутствие денежных 6:00 «он работал до 22-23 часов вечера из дома. Ахмед сказал, что беженцы звонили на рабочем месте. Было 20 людей там, как Ahmet. Некоторые из Сирии, из которых Ирак, около 20 людей из Афганистана. Они пытались меньше денег в трудных условиях. Потому что он живет в месте, они знают, что они должны прекратить стоять. Все они надеются в один прекрасный день их возвращения в страну. Ahmet там первый раз, когда он услышал слово беженца. И сам в первый раз, он был вынужден остановиться в месте, которое не принадлежит. сверстники ходят в школу, играть в веселые игры, что он

встречался с трудными условиями жизни в течение более 10 лет.

Ахмет встретил двух детей из города. Столкнувшись с десятью детьми он был играть в игры. Он также играл с ними, получить разрешение. Такие, что шесть месяцев прошли в Турции Зейнеп и Ахмет был некоторые деньги накопили. И теперь они готовятся к поездке. Зейнеп вечер Халил Бей: «мы время мы идем к нам. Мы собираемся в Германию, «сказал он. Халил бек имел паспорт и ужин для них на своем пути. Поездка на автобусе продолжалась две недели. Германия больше не было ветвей. Это страшно, чем Турция. Они пошли в парк. они берут их рационы закончили хорошо. Был очень мало денег. Они сидели в парке до вечера. И стемнело. Ахмет взял старое здание, он увидел свою мать и сестру к зданию. Часть крыши здания рухнула. Он начал бродить по улицам в выходе из Ахмета бин. Они видят людей, как беженцы. Человек подошел к глазу. «Я сбежал из Ахмета Пакистана сказал. Мужчина: «Я убежал от меня в Сирии. Мы остановились в палатке на земле за пределами города, «сказал он. Ахмет: «У нас нет места для проживания, «сказал он. Адам: «Здесь мы имеем как 300 семей, все мы жили в палатках. Если вы хотите, я возьму вас и вашу семью там, «сказал он. Ахмет не был очень счастлив. «Просто он побежал к своей матери. «Я встретил мать, сказал, что 300 семей, как мы здесь. Теперь, чтобы попасть туда, куда они ждут нас, «сказал он. Они пошли туда, где человек был. Ахмет: «Моя мать и мой брат», он показал, как они говорят. Человек действительно помещал их в старом автобусе и четыре», они пошли туда, где в палатках. люди сидели снаружи. Они разогрев вокруг огонь, горящий в

середине ночи, часто разделяют пищу они едят все вместе.

Дети в эти трудные времена, они даже не хватает улыбки на их лицах. Все было такое же чувство. «Однажды мы вернемся к нашей стране», сказали они. Дни штурмовали около 7 часов утра, как проезжавшей мимо палатки немецкой полиции. Расположить страну пришла представить контроль со стороны их семей, как беглец. Ахмед был разбужен шумом, Зейнеп пытается выяснить, почему вы пришли в полицию: Ахмед пришел контролировать. Мы не должны бежать, «сказал он. Ахмет начал бежать из палатки. Эсма Зейнеп и был в палатке. Мгновение полицейские вошли в палатку. Зейнеп Эсма боялся повернуться лицом взял к себе на колени. Полиция: «Где ваше разрешение на въезд в страну, «кричал он. Зейнеп взяли паспорта. Но полиция смотрит сердито ударил с палкой в руке Зейнеп. Асма, вышел как получить. Зейнеп хотел взять девочку бежал сзади. Но поездка полиции езды на машину была отчуждена оттуда. Зейнеп пропустил много семей, как полицейские взяли ребенок. Каждый плачет, кричит. Зейнеп отчаянно повернулся к палатке. Он стоял один. Откуда они берут Esma она думает. «Теперь, что мне делать в одиночку. Как мне найти мои дети, подумал он.

Пришел в город бегал Ахмет. «Я должен вернуться к родителям. Я не могу оставить их в покое, «сказал он. Ужин продолжали строить вверх. Ночь утихла, выполнив путь. Когда мать попала в палатку, она все еще плакала. Он был рад, когда я увидел лицо момент Ahmet. Ahmet палатка была Esma. «Моя мать Эсма где? «Спросил он. Зейнеп более заплакала. Зейнеп:

"Солдаты взяли меня Esmae сказал он. Ahmet время не мог понять, что случилось. «Откуда они берут его, как мы находим»спросила ее мать. Зейнеп беспомощен, не в силах спасти мальчика. То, что произошло утром, Ahmet ни Зейнеп не спал вообще. Неужели мы узнали, что мы называем Esma улицы? Они думают. Зейнеп вышел спросить у других женщин, пребывающих в палатках. «Вчера солдаты взяли мою дочь. Где мы можем найти его? «Спросил он. Одна из женщин: «Они пропустили их дети сказал он. Зейнеп была в шоке, когда я услышал его. Их основано на том, сколько ее дочь была маленькой.

Время течет, как вода. Ahmet и Зейнеп ищут Асма, и изо всех сил, чтобы выжить. Через день на улице было грязно, девушка сидит на тротуаре привлекла внимание Зейнеп . Она пришвартовалась рядом с девушкой, потому что ее волосы были стянуты. Девушка была Esma, ее глаза наполнились Зейнеп . Esmae был намотан на месте. Эсма коленей и работает в нижнем левом углу. Ahmet пошел с ним. Ahmet так рад видеть, что они пошли в свои палатки. Зейнеп на следующий день: «Давайте вернемся в Турцию. Здесь жизнь более трудной, «сказал он. деньги, которые они накапливают на своем пути. Прошло две недели, как, когда они приходят в Турцию, они нашли г-н Халил, оставаясь дома заранее. Халил Бей дешево для них, держал небольшой дом. Зейнеп начал работу. Печать Ahmet и Esma школа. Их жизнь улучшается медленно. Мечты одного дня, чтобы вернуться в Пакистан, в стране растет прочитал на их территории.

ÜMİDƏ SƏFƏR

Əli Pakistan' da mühəndis idi. Bir oğlu bir də qızı vardı. Yoldaşı Zeynəb ibtidai məktəb müəllimi idi. Rejimin ilk zamanlarında Əli işinə Zeynəb də müəllimliyə davam edirdi. Taliban gün keçdikcə qadınların paltarlarına, məktəblər də görülən dərslərə qarışmağa başladı. Bu çətin zamanlar iki ay belə davam etdi. Bir neçə gün rahatlasalar da Taliban zaman keçdikcə qaydaları möhkəmləşdirdi. Zeynəb müəllim dözə bilməyib vəzifəsindən rejimin üçüncü ili ayrıldı.

Əli və Zeynəbin oğlu Əhməd doqquz, qızı Əsmə dörd yaşında idi. Zeynəb özünü onlara həsr etdi. Evdə uşaqlarını öyrətməyə qərar verdi. Əhməd məktəbə başlaya bilməmişdi. Çünki yerlərində ki məktəbi Taliban ələ keçərmiş və yıxmışdı. Zeynəb müəllim də Əhməd və yoldaşlarını evə çağırdı. Onlara evdə müəllimlik edib oxuma-yazma öyrətdi. Əsməyə də oyunlar öyrədərək zamanını uşaqlarla keçirirdi.

Zeynəbin ailəsi Pakistanın Çitral əyalətindən idi. Amma kimsə qalmamışdı. Hər kəs Avropanın fərqli yerlərinə getmişdi. Yəqin artıq Zeynəbin də Pakistanı tərk etmə zamanı gəlmişdi. İki uşağıyla sonunu bilmədiyi bir macərəyə atılacaqdı. Amma məcbur idi burada qalsa ölüm hər an gələ bilirdi. Qaçdığı da bəlkə də bir ümidi olardı. Pakistandan getmək üçün hazırlıqlar bitmişdi. yoldaşı öləndən sonra bir il olmuşdu. Əhməd artıq on Əsmə beş yaşında idi. Yol pulu olsun deyə qalan qiymətli əşyaları satmış, yanlarına da bir az ərzaq götürmüşdülər.

Səfərləri bir həftə davam etmişdi. Və Türkiyəyə gəlmişdilər. Gecəni keçirmək üçün bir yer tapmalı idilər. Zeynəb, Əhməd və Əsməyi götürüb bir məscidə getdi. Sağa-sola baxarlarkən onları məsciddən çıxan bir adam gördü. Danış-

maq üçün yanlarına yaxınlaşdı. Adam haradan gəldiklərini, nə etdiklərini soruşdu. Əhməd; Pakistandan gəldiklərini oradakı döyüşdən qaçdıqlarını qalacaq yer axtardıqlarını söylədi. Həsən Bəy təqaüdcü müəllim idi. Yoldaşı Əminə Xanımla ilə sadə bir həyatları vardı. Əhmədin dediklərinə çox kədərləndi. Əhmədə 'Bizim evdə qala bilərsiniz. dedi. Zeynəb və uşaqlar başqa çarələri olmadığı üçün qəbul etdilər. Hamısı birlikdə onun evinə getdilər. O yoldaşına vəziyyəti izah etdi. yoldaşı da qalmalarına icazə vermişdi. Zeynəb və uşaqları beləliklə Türkiyədə qalacaq bir yer tapmışdılar.

Əhməd iş axtarışa başlamışdı. Yaşı kiçik olsa da çalışması lazım olduğunu, pul yığması lazım olduğunu bilirdi. Anasına və qardaşına sahib çıxmalı idi. Gündəlik bir iş tapdı. Gündəlik muzdu 20 TL olan bir tərəvəz halında kassa daşıyırdı. Pulunun azlığına işin çətinliyinə baxmadan hər səhər saat 6.00' də evdən çıxıb axşam saat 22-23ə qədər çalışırdı. İş yerində Əhmədi mühacir deyə çağırırdılar. Əhməd kimi orada 20 adam vardı. Kimi Suriyadan, kimi İraqdan, kimi Əfqanıstandan gələn 20 adam. Çətin şərtlərdə az pula çalışırdılar. Çünki bu həyat da bilmədikləri bir yerdə ayaqda dayanmalılar idi. Hamısı bir gün ölkələrinə dönməyi ümid edirdilər. Əhməd orada ilk dəfə mühacir sözünü eşitdi. Və ilk dəfə özündə, aid olmayan bir yerdə dayanmaq məcburiyyətini hiss etdi. Yaşlıları məktəbə gedib, oyunlar oynayıb əylənərkən o daha 10 yaşında həyatın çətin şərtləriylə tanış olmuşdu.

Əhməd məhəllədən iki uşaqla tanış olmuşdu. Onlarla qarşılaşdıqda uşaqlar oyun oynayırdı. O da icazə al/götürüb onlarla oynadı. Belə belə altı ay keçmiş idi Türkiyədə Zeynəb və Əhməd bir az pul yığmışdı. Və artıq səfərləri üçün hazırlıq edəcəkdilər. Zeynəb bir axşam Xəlil Bəyə:

'Bizim getmə vaxtımız gəldi. Almaniya gedəcəyik' dedi. Xəlil Bəy onlar üçün pasport çıxardı və bir axşam yola çıxdılar. Avtobusla səfərləri iki həftə davam etdi. Almaniya dalayardı artıq. Bura Türkiyədən daha ürkdükcü idi. Bir parka getdilər. Yanlarına götürdükləri ərzaq bitmiş. Çox az da pulları vardı. Axşama qədər parkda oturdular. Və qaranlıq çökmüşdü. Əhməd köhnə bir bina gördü anasını və qardaşını binaya apardı. Binanın damının bir qisimi yıxıq idi. Əhməd binadan çıxdı küçələrdə gəzməyə başladı. Onlar kimi mühacir insanları gördü. Gözünə kəsdirdiyi bir adamın yanına getdi. 'Mən Əhməd Pakistandan qaçdım. Şəhərin xaricindəki ərazidə çadırdan qalırdıq' dedi. Əhməd: 'Bizim qalacaq bir yerimiz yox' dedi. Kişi: 'Burada biz kimi 300 ailə var, Hamımız çadırlarda qalırdıq. İstəsən səni və ailəni oraya aparım' dedi. Əhməd çox xoşbəxt olmuşdu. 'Dərhal qaçaraq anasının yanına getdi. 'Ana biriylə tanış oldum, burada bizim kimi 300 ailənin olduğunu söylədi. İndi bizi gözləyir qaldıqları yerə aparacaq' dedi. kişinin olduğu yerə getdilər. Əhməd: 'anam və qardaşım' deyərək onları göstərdi. O Adam onları köhnə bir avtobusa mindirdi və dördü' də çadırların olduğu yerə getdilər. insanlar çöldə oturdular. Gecələri ortada yanan atəşin ətrafında isinirdilər çox vaxt da yeməklərini paylaşmış hamısı birlikdə yeyirdilər.

Uşaqlar bu çətin zamanlarda belə üzrlərindəki gülümsəməyi əskik etmirdilər. Hər kəs də eyni duyğu vardı. 'Bir gün ölkəmizə dönəcəyik' deyirdilər. Günlər belə keçərkən bir səhər saat 7 ətrafında Alman polisləri çadırları basdılar. Qaçmaq olaraq gələn ailələri tapıb ölkələrinə göndərmək üçün idarəyə gəlmişlər idi. Əhməd səs-küyə oyanmışdı, polislərin niyə/səbəb gəldiyini anlamağa çalışarkən Zeynəb: 'Əhməd idarəyə gəldilər. Qaç-

mamız lazım' dedi. Əhməd çadırdan çıxıb qaçmağa başladı. Zeynəb və Əsmə çadırdan qalmışlar idi. Bir an polis çadıra girdi. Zeynəb Əsməyi qucağına al/götürdü qorxmaması üçün yüzünü bağladı. Polis: 'Ölkəyə girmək üçün icazə sənədiniz harada' deyərək qışqırdı. Zeynəb pasportu çıxardı. Amma polis baxmadan əsəbi bir şəkildə əlindəki çubuqla Zeynəbə vurdu. Əsməyi al/götürdüyü kimi çölə çıxdı. Zeynəb arxalarından qaçıb qızını al/götürmək istədi. Amma polis avtomobilə minib oradan minib uzaqlaşmışdı. Zeynəb kimi bir çox ailənin də uşağını al/götürüb qaçırmışdı polislər. Hər kəs ağlayır, qışqırırdı. Zeynəb çarəsizcə çadıra döndü. Tək qalmışdı. Əsməyi hara apardılar deyərək düşünürdü. 'İndi tək nə edəməm. Uşaqlarımı necə taparam' deyərək düşünürdü.

Əhməd qaça qaça şəhərin içinə gəlmişdi. 'Anamların yanına dönməliyəm. Onları tək buraxa bilməmə' dedi. Axşama qədər bina da saxlandı. Gecə ortalıq sakitləşincə qaçaraq yola çıxdı. Çadıra çatdığına anası bibi/hələ ağlayırdı. Əhmədi qarşısında görünəndə bir an sevindi. Əhməd çadırdan Əsməyi görə bilməmişdi. 'Ana Əsmə neredə? idiyə soruşdu. Zeynəb daha çox ağlamaya başladı. Zeynəb: 'Əsgərlər Əsməyi apardı' dedi. Əhməd bir anda nə olduğunu anlamağa bilməmişdi. 'Hara apardılar onu necə tapacağın' deyərək anasına soruşdu. Zeynəb çarəsiz idi, övladını qoruya bilməmişdi. Səhər olmuşdu nə Əhməd nə də Zeynəb heç yatmadılar. Küçələrə çıxıb Əsməyi axtarsaq taparıkmı? Deyərək düşünürdülər. Zeynəb digər çadırlarda qalan qadınlara soruşmaq üçün çölə çıxdı. 'Dünən qızımı əsgərlər apardı. Onu harada tapa bilərik?' deyərək soruşdu. Qadınlar biri: 'Qaçırıldıqları uşaqları diləndirirlər' dedi. Zeynəb bunu duy/eşitdiyində şok olmuşdu. Qızı daha kiçik idi necə söykən/dözərdi bunlara.

Zaman su kimi axırdı. Əhmədlə Zeynəb həm Əsməyi axtarırlar həm də

həyatda qalmaq üçün mübarizə edirdilər. Bir gün küçədə üstü çirkli, səkidə oturan bir qız Zeynəbin diqqətini çəkdi. Qızın yanına yanaşdı, saçlarını üzündən çəkdi. Qızı Əsmək idi, gözləri doldu Zeynəbin. Əsməyə oracıqda sarıldı. Əsməyi qucağına al/götürdü və qaçaraq oradan ayrıldı. Əhməd yanına getdi. Əhməd Əsməyi gördüyünə çox sevinmişdi çadırlarına getdilər. Sabahısı gün Zeynəb: ' Türkiyəyə dönək. Burada həyat daha çətin' dedi. Yığdıqları pulla yola çıxdılar. İki həftə yol sürdü, Türkiyəyə gəldiklərində əvvəldən evlərində qaldıqları Xəlil bəyi tapdılar. Xəlil Bəy onlara ucuz, kiçik bir ev tutdu. Zeynəb də bir işə başladı. Əhməd və Əsməyi məktəbə yazdırdı. Həyatları yavaş yavaş düzəlirdi. Xəyalların da bir gün təkrar Pakistana getmək, ölkələrində böyümək öz torpaqlarında oxumaq vardı.

راهی به امید

علی در پاکستان انجنیر بود. یک پسر و یک دختر داشت. و خانم او در مکتب ابتدائیه معلم بود. در نخستین زمان رحیم علی همراهی خانم آن زینب به کار خود معلمی ادامه میداد. طالبان روز به روز به لباس خانم ها و به درس های مکتب مداخله شروع کردند. این روز های سخت دو مها دوام پیدا کرد. یک چند روزی راحت باشد هم قانون های طالبان مشکل تر شده میرفت. در عصر سوم زینب خانم از وظیفه استعفا داد.

پسر زینب خانم 9 ساله و دخترش چهار ساله بود. زینب خانم به خدمت آن ها خود را قرار داد. در خانه به تدریس فرزندان تصمیم گرفت. احمد به مکتب شروع نکرده بود. چون مکتب که در منطقه آنها داشت طالبان غصب کرده به آتش کشیده بودن. خانم زینب احمد و دوستان وی را به خانه دعوت کرده به آنان خواندن و نوشتن را آموختانده. به اسماع نیز بازی ها را یاد داده به صرف زمان را ادامه داد.

فامیل زینب خانم از ایالت چترال پاکستان بود. اما هیچ کس نمانده بود. هر کس در مناطق مختلف اروپا سفر کرده بود. و زمان ترک زینب از پاکستان آمده بود. با دو فرزندش در یک ماجرای مجهول افتاده بود. اگر اینجا باشد مجبور بود هر لحظه مرگ در سراغش آمدنی بود. در فرارش یک امید نهفته بود. بخاطر رفتن از پاکستان آمده ها تمام شده بود. از مرگ همسرش یک سال گذشته بود. احمد 10 ساله و دخترش اسماع 5 ساله بود. تمام اشیای مهم باقیمانده را به خاطر کرایه راه فروخته بود. با همراه خود یک مقدار غذا گرفته بود.

سفر شان یک هفته دوام پیدا کرد. و در ترکیه رسیده بودن. بخاطر شب به یک خواب گاه ضرورت داشتند. زینب احمد و اسماع را گرفته در یک مسجد رفتن. یک مرد آنها را در حال نگاه کردن در اطراف خود دید. بخاطر گپ زدن به نزد شان آمد. ان از ایشان در باره. که از کجا آمدن. و چی کار میکنند پرسید. احمد در جواب گفت. از پاکستان. از جنگ. بگریختند. در حال پیدا کردن جای بود باش. هستند. آقای حسن معلم تقاعد شده بود. با خانمش امینه یک زندگی ساده داشتند. با سخنان احمد بسیار ناراحت شد. و به احمد گفت. در خانه ما مانده میتوانید. زینب. و فرزندان. چاره دیگر نداشتند و قبول کردند. همه یک به خانه. مرد رفتند. مرد به همسرش. موضوع را بیان کرد. خانمش همچنان به ان ها اجازه ماندن را داده بود. زینب و فرزندانش ای قسم جای بود باش پیدا کرده بودند. احمد به دریافت. کار بر آمده بود. سن ان خور باشه هم به خاطر ضرورت پول. و احتیاجات خانه میدانست که کار کند. به مادر و خواهر خود صاحب میشد. روز مزد یک کار پیدا کرد. یک صندوق روز نامه ای که بود با خود حمل میکرد. با کم بود پول آن TL قیمت اش 20 و سختی کار آن توجه نمیکرد هر صبح ساعت شش از خانه بیرون میشد تا ساعت ده شب کار میکرد. در مکان کار احمد را مهاجر گفته صدا میکردند. و مانند احمد بیست نفر دیگر هم بود. بعضی ها از سوریه، بعضی ها از عراق و بعضی ها از افغانستان آمده بودند. با شرایط مشکل با پول نا چیز کار میکردند. چون با امید بودند. احمد اولین

بار کلیمه مهاجر را شنید. و اولین بار در جای که مربوط خودش نمیشد قرار گرفت. هم سن هایش به مکتب رفته. بازی ها میکرد. ولی احمد در سن 10 سالگی با مشکلات زندگی دست پنجه نرم میکرد. احمد با دو پسر محله شان شناخت پیدا کرده بود. وقتی که با آنها روبرو شد آنها بازی میکردند. احمد به اجازه آنها به بازی آنها شریک شد. همین قسم شش ماه در ترکیه گذشته بود که زینب خانم و احمد یک مقدار پول یکجا کرده بود. به همین طور بخاطر سفر آماده شده بودند. یک شب زینب خانم به آقای خلیل گفت. زمان رفتن ما آمده است. ما به آلمان میریم. آقای خلیل بخاطر رفتن به آلمان به آنها پاسپورت گرفت. و یک شب آنها به راه افتدند. سفر شان دو هفته در ملی بس دوام کرد.

در آلمان دق آورده. آنجا از ترکیه کرده هم ترس ناک تر بود. در یک پارک رفتند. غذای که در نزد شان داشتند تمام شد. پول آنها کم مانده بود. تا شام در پارک نشسته بودند. تاریکی شب شروع شد. احمد یک بنای کهنه را دید مادر و خواهرش را در آنجا بود. یک قسمت بنا ویران شده بود. احمد از بنا برآمد به کوچه ها قدم میزد. مانند آنها مهاجرین زیاد را میدید. در نزد یک مرد رفت. گفت من احمد از پاکستان فرار کردم. مرد گفت من از سوریه فرار کردم. در زیر خیمه های که در بیرون شهر قرار دارد زنده گی میکنم. مانند ما سه صد فامیل زنده گی میکرد. همه ما در خیمه زنده گی میکنیم. اگر بخواهی فامیل ترا هم به آنجا میبریم. احمد بسیار خوشحال شده بود. "دفعتا با خوشحالی به پیش مادرش رفت. مادر با یکی معرفی شدن. مانند ما سه صد فامیل دیگر هم است. اکنون ما آنجا میرویم. و در آنجا رفتن. احمد؛ مادر و خواهرش را با آنها معرفی کرد. انسانها در بیرون خیمه ها نشسته بودند. شب ها در اطراف آتشی که در داده بودند خود را گرم میکردند. همه شان در آنجا غذا های شان را یکجا میخوردند. اطفال با این همه مشکلات تبسم لب های شان را از دست نداده بودند. میگفتند که یک روز به وطن خود بر میگردیم. روز ها این گونه سپری میشد. یک صبح ساعت هفت بجه پولیس های آلمان اطراف خیمه ها گرفته بودند. بخاطر کنترل فامیل های که قاچاق آمده بودند. احمد به سر صدا بیدار شد. بخاطر فهمیدن آمدن پولیس های آلمان کوشش میکرد. زینب خانم گفت. احمد باید فرار کنیم. بخاطر کنترل آمدند. احمد از خیمه برآمده به فرار شروع کرد. زینب و اسماع در خیمه مانده بودند. در این هنگام پولیس به خیمه داخل شد. زینب اسماع را به آغوش گرفته چشمانش را بست تا نترسد. پولیس پرسید. بخاطر داخل شدن به مملکت کارت زجازه دخول تان کجا است. گفته فریاد زد. زینب پاسپورت اش را کشید. پولیس به پاسپورت اش نگاه نکرده زینب را زد. اسماع را با چشمان گریان از خیمه کشید. زینب از پشت آنها دویده میخواست دخترش را بگیرد. اما پولیس به موتر هایش سوار شده از آنجا دور شدند. پولیس ها مانند زینب فرزندان فامیل های زیادی را گریخته بودند. هر کس گریان میکرد. زینب خانم اسماع را کجا بورده بوده گفته فکر میکرد. حالا فرزندان خود را چگونه پیدا کنم. تنها چه کنم گفته فکر میکرد. احمد دویده دویده به شهر رسید. به پیش مادرم بر میگردم آنها را تنها نمیگذارم میگفت. شب در تاریکی به راه افتاد. در خیمه که رسید مادرش گریان میکرد. احمد را در مقابل خود دیده خوشحال شد. احمد در خیمه اسماع را ندید. پولیس ها

اسماع را از خیمه برد زینب گفت. احمد گفت کجا بردند. چگونه پیدا خواهم کرد. احمد و زینب تا صبح بیدار بودند. دیروز پولیس ها دخترم را بردند. گفته از یک زن پرسید.

زن گفت آنها را فرار دادند. زمان بسیار زود میگذشت. هم اسماع را جستجو میکردند و هم زنده گی اش را ادامه میدادند. یک روز در کوچه یک دختر کنثیف را زینب دید. به نزدش رفت. موهایش را از سر چشمانش بالا کرد. دید که اسماع بود. در آنجا به آغوش گرفت. در نزد احمد برد احمد اسماع را دید بسیار خوشحال شد. پول که جمع آوری کرده بودند به طرف ترکیه به راه برآمدند. سفر شان به دو هفته دوام پیدا کرد. مستقیما به خانه آقای خلیل آمدن. زینب به یک کار شروع کرد. احمد و اسماع به مکتب شروع کرد. زنده گی شان آهسته آهسته جور میشد. در آرزوی شان یک روز به پاکستان برگردد در خاک خود شان، در وطن شان بزرگ شود.

ҮМҮТ ИЗДЕП САПАРГА

Али Пакистанда инженер эле.Бир уул, бир кызы бар эле.Жубайы Зейнеп башталгыч класс мугалими болчу. Режимдин алгачкы күндөрүндө Али дагы иштеп, Зейнеп болсо мугалимдигин улантып жатты. Талибан күн өткөн сайын аялдардын кийимдерине, мектептеги сабактарга кийлигише баштады. Бул оор күндөр 2 ай ушундай өттү. Бир нече күн тынч коюшса дагы Талибан убакыт өткөн сайын эрежелерди күчөтө баштады. Зейнеп чыдай албай режимдин үчүнчү жылы жумушунан кетти.

Али жана Зейнептин уулу Ахмет тогуз, кызы Эсма төрт жашында эле. Зейнеп өзүн аларга багыштады. Үйдө балдарын окутууну чечти. Ахмет мектепке бара албады. Себеби айылдагы мектепти Талибан колго алып кыйраткан эле. Зейнеп Ахметти жана досторуну үйүнө чакырды. Аларга үйдө сабак берип окуну, жазууну үйрөттү. Эсмага да оюндарды үйрөтүп убакытын балдар менен өткөрүп жатты.

Зейнептин үй бүлөсү Пакистандын Читрал областында болчу. Бирок эч ким калган эмес. Баары Европанын түрдүү жерлерине кеткен эле.Балким Зейнептин дагы эми Пакистанды таштап кетүү убактысы кеген эле. Эки баласы менен бүтпөгөн бир авантюрага туш болот эле. Бирок ал мажбур эле, булл жерде калса өлүм кайсы убакта болсо дагы келмек. Балким качып кетүүнүн дагы бир үмүтү бар эле. Пакистандан кетүү үчүн даядыктар башталды. Күйөөсүнүн өлгөнүнө бир жыл болгон. Ахмет он, Эсма беш жашта эле. Жолго акча табуу үчүн калган буюдарын сатып, жандарына бираз азык-түлүк алышты.

Жолчулук бир аптадай болду. Аягында Түркияга келишти. Түнөп

калуу үчүн бирж ер табыш керке эле. Зейнеп, Ахмет менен Эсманы алып бир мечитке барды. Оңго солго карап жатышса аларда бир мечиттен чыккан киши байкап калды. Сүйлөшүү үчүн жанына келди.Ал киши каяктан келишкенин эмне кылаарын сурады. Ахмет; Пакистандан келишкенин ал жердеги согуштан качышканын, кала турган жер издеп жатышканын айтты. Хасан Бек пенсияга чыккан бир мугалим эле. Жубайы Эмине менен жөнөкөй бир турмушу бар эле. Ахметин айтып бергендерине аябай кейиди. Ахметке биздин үйдө калсаңар болот деди. Зейнеп жана балдары башка айласы жок болгон үчүн макул болушту. Биргеликте ал кишинин жашаган үйүнө барышты. Ал киши жубайына абалды түшүндүрдү. Жубайы дагы алардын алуусуна уруксат берди. Зейнеп жана балдары ушинтип Түркияда баш калкалаар жер табышты.

Ахмет жумуш издеп баштады. Жашы кичине болсо дагы иштеп акча табу керектигин билет эле. Апасы менен карындашын карашы керек болчу. Күнүмдүк бир иш тапты. Иш акысы 20 лира болгон, жүк ташыйт эле. Акчасынын аз ишттин кыйын болгонуна карабастан ар күнү саат 6.00да үйдөн чыгып кечки саат 22-23 кө чейин иштечү. Жумушта Ахметти качкын деп чакырышчу. Ахмет сыяктуу ал жерде 20 киши бар эле. Бирөө Сириядан, бирөө Ирактан, бирөө Афганистандан келген 20 киши. Оор шарттарда аз акчага иштешчү. Анткени бул жашоодо билбеген бир жерде бутка туруш керек болчу. Баары бир күнү өлкөсүнө кайтып барууну үмүт кылышчу. Ахмет биринчи жолу ал жерде качкын сөзүн укту. Жана да биринчи жолу ага тиешелүү болбогон жерде чыдап иштөөгө мажбурлутун сезд. Теңтуштары мектепке барып,

оюн ойноп көңүл ачып жатканда ал эми эле 10 жашта турмуштун оор шарттары менен таанышты.

Ахмет айылда эки бала менен таанышкан эле. Алар менен жолукканда балдар оюн ойноп жатты. Ал дагы уруксат алып алар менен ойноду. Ушинтип алты ай өттү. Түркияда Зейнеп менен Ахмет бираз акча топтошту. Эми жол сапары үчүн даярданышат эле. Зейнеп бир күнү кечинде Халил Беке: »Биздин кете турган убактыбыз келди.Германияга барабыз «деди. Халил аларга паспорт жасатып, бир күн кечинде жолго чыгышты. Автобус менен жолчулук эки аптага созулду.

Эми алар Германияда эле. Бул жер Түркиядан дагы коркунучтуу эле. Бир парка барышты. Жандарындагы азык тулук дагы бүткөн. Аз эле акчалары калган. Кечке чейин паркта отурушту. Караңгы болду.Ахмет эски бир имарат көрүп апасы менен карындашын ал жерге алып барды. Имараттын чатырынын бир бөлүгү жыгылган болчу.Ахмет имараттан чыгып көчөдө жүрө баштады. Алар сыяктуу качкын адамдарды көрдү.

Көзүнө илинген бир адамдын жанына барды. »Атым Ахмет, Пакистандан качтык» деди. Ал киши «Мен Сириядан качтым. Шаардын сыртындагы жерде чатырды жашайбыз» деди. Ахмет «биздин кала турган жерибиз жок »деди. Ал киши «бул жерде биз сыктуу 300 үй бүлө бар. Баарыбыз чатырда жашайбыз. Кааласан сени жана үй бүлөңдү ал жерге алып барайын»деди. Ахмет аябай сүйүндү.Дароо чуркап апасынын жанына барды. »Апа,бирөө менен тааныштым. Бул жерде биз сыяктуу 300 үй бүлөнүн болгонун айтты. Азыр бизди күтүп жатат,ал жерге алып барат

»деди. Ал кишинин жанына барышты. Ахмет «апам менен карындашым »деп аларды көрсөттү. Ал киши аларды эски бир автобуска чыгарып төртөө тең чатырлар жайгашкан жерге барышты. Адамдар сырта отурушкан эле. Түндөсү ортодо күйгөн оттун айланасында жылынып көбүнчө тамактарын дагы бөлүшүп бирге жеп жатышты.

Балдардын жүздөрүндө бул оор күндөрдө дагы жылмыюу бар эле. Баарында окшош бир сезим бар эле. »Бир күн келип өлкөбүзгө кайтып барабыз» деп жатышты. Күндөр ушундай өтүп жатты, бир күнү эрте менен немец полициялары чатырларды басты. Качкын болуп келген үй бүлөлөрдү табып өлкөлөрүнө жөнөтүү үчүн контрольго келишкен. Ахмет ызы чуудан ойгонду, полициянын эмнеге келгенин түшүнө албай турганда Зейнеп «Ахмет контрольго келишти. Качышыбыз керек. »деди. Ахмет чатырдан чыгып кача баштады.Зейнеп менен Эсма чатырда калган эле. Кокусунан полиция чатырга кирди. Зейнеп Эсманы коркпосун деп кучагына алып бетин жапты. Полиция »Өлкөгө кирүү үчүн уруксат кагазыңар барбы »деп сурады. Зейнеп паспортун чыгарды. Бирок полиция карабай туруп эле колундагы таяк менен ачуусу келип Зейнепти бир урду. Эсманы алып сыртка чыкты. Зейнеп артынан чуркап кызын алайын деди.Бирок полиция машинага түшүп ал жерден узакташты. Зейнеп сыяктуу бир топ үй бүлөнүн балдарын алып качышты полициялар. Баары ыйлап,кыйкырып жатышты. Зейнеп айласыздыктан чатырга кайтты. Жалгыз калды. Эсманы каерге алып кетишти деп ойлонуп жатты. »Эми жалгыз эмне кылам. Балдарымды кандай табам» деп ойлонуп жатты.

Ахмет чуркап шаардын ичине келди. »Апамдардын жанына кайтышым керек. Аларды жалгыз таштай албайм» деди. Кечке чейин имараттын ичинде жашынды. Түндөсү айлана тынч болгондо чуркап жолго чыкты. Чатырга келсе апасы дагы эле ыйлап жатыптыр. Ахметти көрүп сүйүндү. Ахмет чатырда Эсманы көрө албады. »Эсма каерде?» деп сурады. Зейнеп дагы ыйлап баштады. Зейнеп »Эсманы аскерлер алып кетишти» деди. Ахмет эмне болгонун түшүнө албады.» Аны каяка алып кетишти, кантип табабыз?» деди. Зейнеп айланып эле, баласын коргой ала албады. Таң аткан эле Ахмет дагы Зейнеп дагы уктаган жок. Көчөгө чыгып Эсманы издесек таба алабызбы деп ойлонуп жатышты. Зейнеп башка чатырларды калган аялдардан сураганы сыртка чыкты.» Кечээ кызымды аскерлер алып кетти. Аны кайсы жерден таба алабыз?» деп сурады. Аялдардан бири:» Ала качып кеткен балдарды тилемчилик кылдырышат» деди. Зейнеп муну угуп алып шок болду. Кызы дагы кичинекей эле, кантип буга чыдай алат.

Убакыт учкан куш сыяктуу өтүп жатты. Ахмет менен Зейнеп бир жактан Эсманы издеп жатышты бир жактан жашаш үчүн күрөшүп жатышты. Бир күнү көчөдө үстү башы кир, тратуарда отурган кыз Зейнептин көңүлүн бурду. Кыздын жанына барып, чачтарын бетинен алды. Кызы Эсма эле, Зейнептин көздөрүнө жаш толду. Эсманы кучагына кысты. Эсманы кучагына алып ал жерден чуркап кетти. Ахмет келди. Эсманы көрүп аябай сүйүндү, чатырларына барышты. Эртеси күнү Зейнеп: »Түркияга кайтайлы. Бул жерде жашоо дагы да оор» деди. Чогулткан акчалары менен жолго чыгышты. Эки аптага созулду жол, Түркияга келишкенде мурун

үйүндө жашаган Халилди табышты. Халил аларга арзан, кичинекей бир үй арендага алды. Зейнеп дагы бир жумушка кирди. Ахмет менен Эсманы мектепке жаздырды. Алардын жашоосу акырындап оңоло баштады. Алардын кыялында бир күн келип Пакистанга кайтып баруу, өлкөлөрүндө чоңойуп өз жеринде окуу бар болчу.

امید کی طرف سفر

گلی پیکٹبٹی ہیں ایک ا ج پتر تھب .اش کب ایک
ٹیتب اور ایک ٹیتی تھی .اش کی ٹیوی زی ت
ٹھی ایک پرائوری اضکول ٹیچر تھی .دکوت کے
انتدائی د وں ہیں زی ت گلی کی طرح
پڑھتی رہی .طبلیجی خواتی کے 'کپڑوں کے
جوالے ضے اور اضکولوں میں پڑھب ے کے
نبرے ہیں ہذاخلت کر ے لگے .یہ ای ہنگل ولت
دو یب تیی ہب تک جبری ربب .کچھ د وں
کے لئے آرام ربب لیکی جیطے ولت گسرا طبلیجی
ے لوا یی ضخت کر دینے .زی ت ایک
ٹیچر ے رہ ضکی اور طبلیجی کی دکوت کے
ٹیطرے ضبل ہیں چھوڑ دی .
گلی اور زی ت کب ٹیتب ادوز و ضبل کب تھب اور
ای کی ٹیتی گبصوہ چیر ضبل کی تھی .زی ت
ے خود کو ای پر ولف کر دیب تھب .اش ے فیصلہ
کیب کے وہ اپ ے ٹچوں کو گھر پر ہی
تکلین دے گی .ادوز اضکول ہیں غرور کر ضکب
کیو گہ پڑوش والا اضکول طبلیجی ے ضبط
کر کے تجہ کر دیب تھب .زی ت ے ادوز کے
دوضنوں کو گھر ٹولا کر ا ہیں اور ادوز کو
پڑھب ب غرور کر دیب، ای کو لکھ ب اور پڑھ ب
ضکھیبب .اش ے گبصوہ کو کھیل ب ضکھیبب اور
وہ ٹچوں کے ضبتہ ضبرا ولت گسارتی تھی .
زی ت کب خب ذای پیکٹبٹی کے غبر چترال
ضے تکلک رکھتہ تھب .لیکی اہ وہیں کوئی ٹھی ہیں
تھب .ضت بورپ کے ہختاف دصوں میں چلے
گئے تھے .ہیرے خییل بے اہ وہ ولت بے
کے زی ت پیکٹبٹی کو چھوڑ دے .وہ اپ ے دو
ٹچوں کے ضبتہ ایک ٹہدیری والے ضفر پر
جبئے گی لیکی اضے پتہ ہیں بے .اگر ایک غخص
اش جگہ ضے چلا جبئے تو اش کے
پیش اھیز ہوتی بے .پیکٹبٹی ضے جب ے کے
لئے تیبریں غرور ہو گیں تھیں .اش کب غوبر
گلی ایک ضبل پہلے وفیت پب چکب تھب .ادوز اہ
دش ضبل کب تھب اور گبصوہ پب چ ضبل کی
تھی .اش ے اپ ی ضیری اغیب فروخت کر دیں
اور کچھ لیوتی اغیب پیش رکھیں .
ای کب ضفر ایک ہفتے تک جبری ربب .اور وہ
ترکی پہ چ گئے .ا ہیں رات گسار ے کے لئے
ایک جگہ کی تلاط تھی .زی ت ادوز اور گبصوہ کو
لئے کر ایک ہطجذ ہیں چلی گئی .ا ہوں
ے اپ ے ٹینیں اور دائیں طرف دیکھب، تو ایک
ادھی ے ای کو دیکھب .وہ ای ضے ٹبت کر ے

کے لئے آیب .اش غخص ے ای ضے پوچھب کے
وہ کہیں ضے آئے ہیں اور یہیں کیب کر
رہے ہیں .ادوز ے تثیبب کے بن پیکٹبٹی ضے
آئے ہیں ج گ ضے ٹچ ے کیلئے اور رہ ے
کے لئے ایک جگہ تلاط کر رہے ہیں .دطی صبت
ایک ریٹینرڈ ٹیچر تھے .وہ اور ای کی
ٹیوی ہطس آھی ے کی ایک ضبده ضی ز نگے
تھی .ا ہیں ادوز کی ٹبت ضی کے ٹبت افطوش ہوا
ا ہوں ے ادوز ضے کہب کہ 'آپ بوبرے گھر ہیں
رہ ضکتے ہیں ' .زی ت اور اش کے ٹچوں
ے لچول کر لیب کیو گہ کوئی اور دوضرا راضتہ
ٹھی ہیں تھب .ایک ضبتہ وہ ای کے گھر
چلے گئے .اش ادھی ے اپ ی ٹیوی ضے ٹبت کی .
اش کی ٹیوی ے ای کو رہ ے کی اجیزت
دے دی .اش طرح، زی ت اور اش کے ٹچوں کو
ترکی ہیں رہ ے کی ایک جگہ ہل گئی .
ادوز ے کیم تلاط کر ب غرور کر دیب .اضے
ہکبلوم تھب کہ وہ اٹھی چھوٹب بے ، اگرچہ اضے
کیم کر ب تھب اور پیطہ ٹچب ے تھے .اضے اپ
ی ہیں اور ٹھی کی دیکھ ٹھبل کر ی تھی .اضے
ایک روزا ے کب کیم ہل گیب .وہ ضجسی ہ ڈی ہیں
ضجسین لئے کر جبتب اور دبیری 02 ٹرکع
لیرا تھی .ای پیطوں کے کن درجہ کو دیکھے
ٹغیر ، وہ ہر صبح 0.22 ٹجے غے غیم کو
تک کیم کرتب .کیم کی جگہ ہر ضت ادوز 11 12
- کو ایک ہبجر کہتے تھے .ادوز کی
طرح، 02 افراد اور تھے .ای 02 لوگوں ہیں
ضے ، کچھ غیم ضے تھے ، کچھ افغب طبتی
ضے ، کچھ گراق ضے .وہ ہنگل دبلات ہیں وہ
کن پیطوں کے لئے کیم کر رہے تھے
کیو گہ ا ہیں ایک ایطی جگہ ہیں ز دہ رہ ب تھب
جطے وہ جب ٹے ہیں تھے .وہ ضت ایک دی
اپ ے ہلک واپٹی جب ے کی اھیز رکھتے تھے .
پہلی نبر ادوز ے لفظ ہبجریں ض ب .اور
پہلی نبر اش ے ایک پیٹ ڈی ہنطوش کی کے
اضے اش جگہ جہیں ضے اش کب تکلک ہیں
تھب اپ ے طور پر رہ ب بے جت اش کے
ضبتہی، اضکول جب رہے تھے اور کھیل ضے لطف
ا دوز ہو رہے تھے ، وہ 12 ضبل کی گور ہیں ز
ڈگی کے ہنگل دبلات کب ضبہ ے کر ربب
تھب .
ادوز اپ ے پڑوش ہیں ضے دو ٹچوں ضے ہلا .
جت اش کی ای ضے ہلابت ہوئی تو وہ ٹچے

دی صبح تمریجب 7 بجے جڑھی پولیس نے
خیووں پر چھبہ ہیرا وہ ہفرور خب ڈاؤں کی

تلاظ ہیں آئے تھے تیکہ ای کو ای کے ہلک
واپس ٹھیجیں ادوڈ پولیس والے کے آئے

کے غور ضے اٹھ اور جب بے چہ رہب تھب
کے وہ کیوں آئے، زی ٹے کہب: ادوڈ وہ چیک

کر آئے کے لیے آئے ہیں ہویں یہیں ضے 'چلا ب'
ہوگب ادوڈ خیوہ ضے ٹہر گل کر ٹھبگ ب

غروع ہو گیب زی ٹے اور ضے گبصوہ خیوہ ہیں
بی رہیں۔

ایک لوڈے کے لئے پولیس خیوہ ہیں داخل ہوئی .
زی ٹے گبصوہ کو ٹہوں ہیں لے کر

کی خوف ضے اگھیں ٹڈ کر لیں پولیس والا
چلایب: توہیری اش ہلک ہیں داخل ہوئے

کی اجیزت کہیں ہے، زی ٹے پیضپورٹ ٹہر
گبلا لیکی پولیس والے غصے کے

ضبتہ اور چھڑی ضے زی ٹے کو ہیرا اور وہ
گبصوہ کو ضبتہ ٹہر لے کر چلے گئے زی ٹے ای

کے پیچھے ٹھبگ ب چہتی تھی، ای ضے اپ ئ
ٹیٹی کو واپس لی لے لیکی پولیس والے گڈڑی

ہیں ٹیٹھ کرچلے گئے تھے پولیس نے ٹہت ضے
ٹچوں کو اضے اغوا کر لیب تھب اور ہر

کوئی رو رہب تھب زی ٹے ٹھب گئی ہوئی خیوہ
کی طرف گی۔ وہ اکیلی رہ گئی تھی وہ گبصوہ

کے ٹہرے ہیں سوچ رہی تھی، اہ ہیں اکیلے کیب
کروں گی، ہیں اپ ئے ٹچوں کو کیطے

تلاظ کروں گی؟

ادوڈ غہر ہیں دوڑتب ہوا آیب، ہیں اپ ئے ہیں کے
پیش واپس جہوں گب، وہ کہ لگب ہیں ا ہیں

ت ہب ہیں چھوڑ ضکتب، وہ غیم تک گوہرت ہیں
چھب رہب جت آش پیش رات کو پرضکوی

ہوئی تو وہ خیوہ کی طرف واپس پہ چب اش کی
والدہ اہ تھی رو رہی تھی جت اش نے

ادوڈ کو دیکھت تو وہ ایک لوڈے کو خوف ہوئی .
ادوڈ کو ٹی ٹے ہیں گبصوہ ہیں دیکھی

دے رہی تھی، ہیں، گبصوہ کہیں ہے؟ اش نے
پوچھب۔ زی ٹے اور ٹھی زیدہ روئے لگی

فوجی گبصوہ کو لئے گئے، 'ا ہوں نے کہب پہلے'
ادوڈ کو سوچہ ہیں آیب کے کیب ہو رہب

ہے پھر اش نے کہب اپ ئے ہیں ضے، 'ہن کص
طرح اش کو تلاظ کریں گے؟' زی ٹے چپی

تھی، کی وہ کیطے اپ ئے ٹیٹی کی دفیظت کر
ضکتی ہے اہ، بی ادوڈ اور ہ بی زی ٹے

کھیل کھیل رہے تھے اش نے پوچھب اور ای کے
ضبتہ کھیل اش طرح چہ ہب گسر گئے

اور زی ٹے اور ادوڈ نے ترکی ہیں کچھ پیٹہ جوع
کر لئے، اور اہ وہ اپ ئے ضفر کے لئے

تیریں غروع کریں گئے، ایک غیم زی ٹے، دلیل
، صبت کو کہب: ہوہرا ولت آ گیب ہے

ہن جرہ ئے جنیں گے، "دلیل صبت نے ای کی
پیضپورٹ کے کیم ہیں ہڈکی اور ایک غیم

ای کب ضفر غروع ہوا، ٹص کے رپیکے ای کب
ضفر دو ہفتے تک جبری رہب۔

اہ وہ جرہ ئے ہیں تھے، یہ ترکی کے ہمٹلے ہیں
زیدہ خوف بک تھب، وہ ایک پیرک ہیں

گئے، ای کے پیش ٹہت کن پیٹہ رہ گئے تھے، وہ
غیم تک پیرک ہیں ٹیٹھے رہے، اور پھر

ا ڈھیرا ہو گیب، ادوڈ کو ایک پرا ئے ضی گوہرت
دیکھنی دی وہ اپ ئے ہیں اور ٹہی کو اش

گوہرت ہیں لئے گیب، اش گوہرت کی چھت کب
ایک دصہ ٹرٹب ہوا تھب، ادوڈ گوہرت ضے

ٹہر گلا اور ارد گرد کی ضرکوں پر چلے لگب .
اش نے کچھ اپ ئے جیطے پ بے گسی

دیکھئے، اش نے ایک آدھی کے پیش جب کر کہب
کہ: 'ہیں ادوڈ ہوں اور ہن پیکطتی ضے

ٹھبگ کے آئے ہیں۔ اش آدھی نے کہب: 'ہیں غیم
ضے فرار ہو کر آیب ہوں، ہن غہر ضے ٹہر

ایک خیوہ ہیں رہ رہے ہیں! ادوڈ نے کہب کہ
ہوہرے پیش رہے کے لئے جگہ ہیں ہے۔

آدھی نے کہب: 'وہیں ہوہری طرح 022 خب ڈای
ہیں اور ہن ضت خیووں ہیں رہ رہے ہیں، اگر

تن چہو تو ہیں توہیں اور توہرے خب ڈای کو
وہیں لے چلوں! ادوڈ ٹہت خوف ہوا، وہ اضی

ولت اپ ئے ہیں کے پیش گیب اور کہب، "ہیری
کطی ضے ہلابت ہوئی ہے ای کی طرح ہوہری

طرح کے 022 خب ڈاؤں ہیں اور وہ ہویں وہیں
لئے جئے گب جہیں ضت ہیں، ادوڈ نے ای کو

دیکھیب 'ہیری ہیں اور ہیری ٹہی، 'وہ ایک پرا
نے ضی ٹص ہیں ضوار ہوئے اور ای خیووں

کی طرف جب لگے، لوگ ٹہر ٹیٹھے ہوئے
تھے، ادھی رات کو وہ جلتی آگ کے ارد

گرد ٹیٹھے تھے، اغتراک کے ضبتہ کہب ب کہب
رہے تھے۔

ای ہگل دبلات ہیں ٹھی ٹچوں کے چہروں پر
ہطکراٹ تھی ہر کطی کے ایک ہی جیط

ادطیش تھب، ا ہوں نے ایک دی ہن اپ ئے ہلک کو
واپس جہیں گے کہب، دی گسرتے گئے اور

ضبرى رات ضوئے .اگر بن ضرکوں پر گلیں کيب
 بن گبصوه کو تلاظ کر سکیں گے۔ وہ ضوچ
 رہے تھے .زى ت دوضرے خيوں هيں دوضرى
 گورتوں ضے پوچھ ے گئی " .کل فوجى
 هيرى ٹيٹى کو لئے گئے تھے .بن اضے کيبطے
 تلاظ کر سکتے هيں؟ "گورتوں هيں ضے
 ايک ے کہب " :وہ ٹچوں کو وہ اغوا کر کے اى
 ضے ٹھيک هب گواتے هيں ' .جت زى ت ے
 يہ ض ب تو وہ چو ک گئی .اش کى چھوٹى ضى
 ٹيٹى يہ ضت کيبطے ثرداغت کر سکتى ہے؟
 ولت پب ى کى طرح ٹهتب ہے .ادو زى ت دو
 وں گبصوه کو تلاظ کر رہے تھے اور
 اپ ى ٹمب کے لئے لڑ رہے تھے .ايک دى فٹ
 پيتھ پر ٹيٹھى ايک ٹچى جس کے کپڑے گ ے
 تھے وہ زى ت کو طر آئى .وہ اش کے پيش گئى
 اور اش کے چهرے ضے ٹبل بٹيے .وہ
 گبصوه تھب، زى ت کى آ گھوں هيں آ طوؤں ٹهر
 آئے .اش ے وہيں گبصوه کو گلے
 لگيبب .اش ے گبصوه کو ٹيہوں هيں ليب اور ٹهبگ
 کر ادو کے پيش گئى .گبصوه کو ديکھ
 کر ادو ٹهت خوظ هوا اور وہ اپ ے هنجوة خيوے
 :هيں چلے گئے .اگلے دى زى ت ے کہب
 ترکى واپس چلتے هيں، ز ڏگى يهيں زييده هڱکل "
 ہے، "ا ہوں ے کچھ پيبطے ٹچيے ہوئے
 تھے .ا ہوں ے ضفر غرو ع کيب اور دو ہفتوں ٹچڏ
 ترکى پہ چ ے گئے۔ وہيں دليل صبت ضے
 هلالبت کى، ا ہوں ے اى کو چھوٹب اور ضطتب
 ضب گهر خريڏ کے ديپ .زى ت ے ايک کبم
 غرو ع کر ديپ اور ادو اور گبصوه کو ايک
 اضکول هيں داخل کروايب .اى کى ز ڏگى آبطته
 آبطته ٹهتر ہو ے لگى .اى کب خواہ ہے کے وہ اپ
 ے وطي پيکطتبى واپس جيئيں ايک دى اور
 __وہيں تکلين دبصل کریں۔

UPAM, DA VAŠE POTOVANJE

Alice v Pakistanu inženir. Imel je sina, hčerko. Moja žena Zeynep bil glavni učitelj. Zeynep prvič v režimu Alija je še naprej deloval kot učitelj. Talibani iz dneva v ženskih oblačilih, se je začela posegati so opazili tudi pouk. To so težki časi še naprej, kot je ta, za dva meseca. Ko talibani nekaj dni se je z zaostritvijo pravil, če so bili udobno. Zeynep učitelj od tretjega leta režima so dodeljena naloga ni mogel stati.

Zeynep Un sin Ahmed Ali in devet, je bila njegova hči Asma star štiri leta. Zeynep je namenjen samo za njih. Ona je odločila, da vzgajajo svoje otroke na domu. Ahmet ne more za vstop v šolo. Ker so talibani zasegli šolo v prostorih in je bila uničena. Ahmed tudi pozval učitelje Zeynep domače in prijatelje. Ali je učitelj poučeval branje in pisanje na njih doma. On je preživel svoj čas učil otroke Esmae igre.

Zeynep Un družina province Citral Pakistan iz armaturne plošče. Toda nihče ni zapustil. Vsi so šli na različnih krajih v Evropi. Mislim, da je sedaj pravi čas je prišel, da zapustijo Pakistan Zeynep. Ne bi vedel konca svojih dveh otrok stopijo na pustolovščino. Vendar je bil prisiljen ostati tukaj, bi smrt prišla v vsakem trenutku. Morda bi tudi jaz upam, nekaj. Končal priprave iti v Pakistanu. Moja žena je mrtva že eno leto. Ahmet zdaj na Esme je bil star pet let. Dobili denar, ki ga je prodala preostale dragocenosti, saj so morali sprejeti nekatere določbe

Vožnja je trajala teden dni. In so prišli v Turčijo. So morali najti mesto, da preživijo noč. Zeynep, je šel v mošejo in je Ahmet Esmae. Pravica do levega bakar-lark opazil moškega, ki je bil šolanja mošeje njih. Jim je približal govoriti. Adam od kod prihajajo, se je vprašal, kaj so počeli. ahmet; Prihajajo iz Pakistana je

dejal, da so pobegnili iščejo zatočišče iz vojne. Hasan Bey je upokojeni učitelj. Imel je preprosto življenje z ženo Emine Hanim. Prav tako je zelo užaloščen Ahmet. Ahmet, da "naši hiši je kalabilirs-niz.'de. Zeynep in otroci dogovorili, ker nobena druga pravna sredstva. Skupaj so odšli v hišo, kjer moškega sedeža. Človek je pojasnil razmere, da bi svoji ženi. Moja žena je tudi dovoljenje za bivanje. Zeynep in njeni otroci, da so našli kraj za bivanje v Turčiji.

Ahmet začel iskati delo. Starost je majhen, čeprav bi morala delovati, je vedel, da naj bi prihranili denar. Njegova mati in sestra je šel s. Vsak dan našel službo. Plače so nosili zelenjave v sef, ki je še vedno 20 \$. Vsako jutro, ne glede na težavnost dela na pomanjkanje denarne 6:00 "je delal do 22-23 ur zvečer ven iz hiše. Ahmed dejal begunci so kliče na delovnem mestu. Tam je bilo 20 ljudi tam, kot Ahmet. Nekateri iz Sirije, od katerih Irak, približno 20 ljudi iz Afganistana. Ti so skušali manj denarja v težkih pogojih. Ker živi v mestu, so vedeli, da bi morali prenehati položaj. Vsi upajo, da bodo en dan vrnitvi v svojo državo. Ahmet je prvič slišal besedo begunca. In prvič sam, se je počutil prisiljen ustaviti na mestu, ki ne pripada. Vrstniki hodijo v šolo, igrajo zabavne igre, ki se je srečal s težkim življenjskim razmeram za več kot 10 let.

Ahmet je srečal dva otroka iz soseske. Ko se soočajo z desetimi otroki je bil igranje iger. Igral je tudi z njimi, dobili dovoljenje. Tako, da šest mesecev je minilo v Turčiji Zeynep in je Ahmet nekaj denarja prihranil. In sedaj se pripravljajo na njihovi poti. Zeynep večer Halil Bey: "smo, ko smo se nam gredo. Mi gremo v Nemčijo, "je dejal. Halil Bey je imel potni list in večerjo za njih na svoj način. Vožnja z avtobusom je trajala dva tedna. Nemčija ni več panoge. To je grozno, kot v Turčiji. So

šli v park. Menijo, njihovi obroki končal dobro. Tam je bilo zelo malo denarja. So sedeli v parku do večera. In je tema padla. Ahmet je staro stavbo je videl svojo mater in sestro do objekta. Del strehe stavbe propadel. Začel se sprehaja po ulicah v izhod iz Ahmet bina. Vidijo ljudi kot begunci. Človek je šel čez v oči. "Sem pobegnil iz Ahmet Pakistana je dejal. Človek: »Pobegnil sem od mene v Siriji. Mi smo nastanjeni v šotoru na zemljišču izven mesta, "je dejal. Ahmet: "Nimamo prostor za bivanje," je dejal. Adam: "Tu imamo kot 300 družin, vsi so bili živi v šotorih. Če želite, bom vas in vašo družino prevzame tam, "je dejal. Ahmet ni bil zelo vesel. "Tako je odšel teče svoji materi. "Spoznal sem mati, je dejal, da 300 družin, kot smo mi tukaj. Zdaj, da bi dobili, če oni nas čaka, "je dejal. Šli so tja, kjer je bil človek. Ahmet: "Moja mama in moj brat," jih je pokazala rekel. Človek si jih v starem avtobusu in štirih ", so šli tja, kjer šotorih. Ljudje so sedeli zunaj. So segrevanje okoli ogenj gori sredi noči pogosto delijo hrano so jedli vsi skupaj.

Otroci v teh težkih časih, ki jih sploh ni manjka nasmeh na njihovih obrazih. Vsakdo je imel isti občutek. "Nekega dne se bomo vrnili k naši državi," so dejali. Dnevi vdrli okoli 7. ure zjutraj, kot kratki nemških policijskih šotorov. Poiščite se je država prišla, naj nadzor od svojih družin kot ubežnik. Ahmed je prebudil hrup, Zeynep poskuša ugotoviti, zakaj si prišel na policijo: "Ahmed prišel nadzorovati. Ne smemo bežati, "je dejal. Ahmet je začela iztekati iz šotora. Esma Zeynep in je bil v šotoru. A moment policija vstopila v šotor. Zeynep Esma je strah obrniti obraz je v naročju. Policija: "Kje imaš dovoljenje za vstop v državo," je zavpil. Zeynep vzel potne liste. Toda policija videti ježno udaril s palico v roki Zeynep. Asma, je

prišel ven kot prejemati. Zeynep je želel, da bi dekle tekla od zadaj. Toda vožnja policija vožnje z avtom je bil odtujen od tam. Zeynep je zamudil veliko družin, kot so policaji vzel otroka. Vsakdo je jok, kričanje. Zeynep obupno obrnil k šotoru. Je stal sam. Kje so vzeli Esmae je bilo razmišljanje. "Zdaj, kaj lahko storim sam. Kako najdem svoje otroke, "je pomislil.

Je prišel v mesto tekla Ahmet. "Moram priti nazaj k staršem. Ne morem jih pustiti pri miru, "je dejal. Večerja je ohranil vzpostavitev. Noč je umrl po teče pot. Ko je mama prišla do šotora je bila še vedno joka. Bil je vesel, ko sem videl obraz trenutek Ahmet. Ahmet glej šotor imel Esmae. "Moja mama Esma kje?" Je vprašal. Zeynep bolj začela jokati. Zeynep: "Vojaki so me Esmae" je dejal. Ahmet čas ni mogel razumeti, kaj se je zgodilo. "Kje pa so ga vzeli, kako bomo našli" vprašal mamo. Zeynep nemočni, ne more rešiti dečka. Kaj se je zgodilo zjutraj, Ahmet niti Zeynep ni spal sploh. Ali smo ugotovili, pravimo Esmae ulice? Ti bi mislim. Zeynep prišel vprašati druge ženske bivajo v šotorih. "Včeraj so vojaki so mojo hčerko. Kje lahko smog a nasli? "Je vprašal. Ena od žensk: "Pogrešali so njihovi otroci dilendiriy" je dejal. Zeynep je bil šokiran, ko sem slišal. Them, ki temelji na tem, koliko je bila njena hči majhna.

Ura je tekla kot voda. Ahmet in Zeynep iščete Asma, tako se borijo za preživetje. En dan kasneje ulica je bila umazana, dekle sedi na pločniku ulete pozornost Zeynep Un. Ona je zasidrana ob dekletu, ker je potegnil njeni lasje. Dekle je bilo Esma'y, njene oči napolnjena Zeynep Un. Esmae je bil navit na kraju samem. Esma krog in teče na spodnji levi strani. Ahmet je šel z njim. Ahmet Esma had'm tako veseli, da so šli v svoje šotore. Zeynep naslednji dan: "Gremo

nazaj v Turčijo. Tu življenje težje, "je dejal. Denar se kopičijo na poti. Trajalo je dva tedna način, ko pridejo v Turčiji, so našli G. Halil ostati doma vnaprej. Halil Bey poceni za njih, vodi majhno hišo. Zeynep začel delati. Tiskanje Ahmet in Esmae šola. Njihova življenja so se le počasi izboljšuje. Sanje en dan, da gredo nazaj v Pakistanu, ki rastejo v državi, je prebral na njihovem ozemlju.

BAŞLIKSIZ HİKAYE*

Gürkan KELEŞ**

Savaş patlak verdiğinden beri, güneş doğmadı bizim topraklara. Bu kan oyunundan önceki hayatımda tarih öğretmeni-ydim. Son dersimde bana sorulan bir soruyu hatırlıyorum: “Öğretmenim, bize, savaşı çıkaranların o savaştan çıkarı olan-lar olduğunu öğrettiniz. Bizim memleke-timizde de yıllardır savaş var. Biz neden savaşıyoruz, bizim çıkarımız ne?” Cevap-layamadım, sustum. Doğup büyüdüğüm, doyup beslendiğim bu coğrafya artık ya-şanmaz bir yer oldu, bundan emindim. Tarihi anlatan, öngören ben, şimdi tarihin birebir tanığı oldum. Geçer dedim, neler yaşadı geçirdi bu topraklar, bunlar da ge-çer. Ama geçmedi. Kendimi eşim ve üç çocuğumla Cilvegözü sınır kapısında bul-dum. Vatanımdan, yurdumdan ayrılıyord-um. Günlerce sınırda bekledik. Bizim gibi birçok insan da sınırda bekliyordu. Nereye gideceğimiz, ne yapacağımız hak-kında en ufak bir fikrimiz yoktu. Bildiğim tek gerçek vardı ki; o da atamın, dedemin on yıllardır yaşadığı bu coğrafyayı terk-i diyar eylediğimiz. Çocuklarımdan en bü-yüğü olan Esmâ, on bir yaşındaydı. Bütün bombalara, patlamalara, silah seslerine alışmıştı. Ben ve annesi Ayşe’den sonra, kardeşlerinin aksine, soğukkanlılığını ko-ruyan bir ruh hali içindeydi. En küçük çocuğum Abdullah bir yaşındaydı ve mü-temadiyen ağlıyordu. Savaşı tanımaması-na, algılamamasına rağmen sanki her ağ-

layışında savaşı yaşadığını gösteriyordu. Ya da biz öyle düşünüyorduk. Savaş bü-tün algımızı değiştirmişti. İçgüdüsel ola-rak günü kurtarmaya, hayatta kalmaya çalışıyorduk. Diğer iki çocuğum Kadir ve Harun ikizlerdi, beşinci yaş dönümlerini bir hafta önce kutlamıştık. Olan her şeye kayıtsız gibi duruyorlar, etraflarında olan biteni anlamlandıramadıkları için de etraf-ta koşturup birbirleriyle oynuyorlardı. Onlara savaşı anlatmadım; zaten içinden geliyorlardı. Eve gitmek istediklerini söy-lüyorlar, her seferinde reddedildikçe daha da sessizleşiyorlardı. Onlara uygun bir dille taşındığımızı, evimizin artık Türkiye olduğunu söyleyip duruyordum. Daha fazla açıklamaya ne mecalim vardı ne de sabrım.

Günler günleri kovalarken en so-nunda sınırdan geçebildik. Yetkililer bizle-ri alıp Hatay’da bir mülteci kampına gö-türdü. Kampa vardığımızda hiç unutama-yacağım Arapça bir duyuru yapıldı: “An-neler! Babalar! Onların evlatları! Artık korkmayın! Zaman, yaralarınızı sarma zamanıdır, vatanınızdan ayrı kalmanın zor olacağını bilsek de zaman, huzuru inşa etmenin zamanıdır. Aç olan karınlarınızı doyurun, eşlerinize, çocuklarınıza sımsıkı sarılın. Türk milletinin misafirperverliğin-den korkmayın. Zulüm ancak ona boyun eğenler karşısında üstündür, sizler savaşt-ınız, şehit oldunuz, zulme boyun eğme-diniz. Burası zulme boyun eğmeyenlerin toprağıdır. Hoşgeldiniz!” Eşim Ayşe Suri-ye’den ayrıldığımızdan beri ilk defa gül-dü, belki de Abdullah ilk defa olsun ağla-mıyordu. Arapça tercümanlar eşliğinde kalacağımız yerler ayarlandı, eşyalarımızı yerleştirdik. Çok geçmeden de yemek da-ğıtılmaya başlandı. Sıcak bir çorba içip, bir iki parça da ekmek yedim. Aldığım her lokma düğüm düğüm oluyordu boğazım-da lakin yemek zorundaydım. Ailem için güçlü durmak zorundaydım. Yurdumdan ayrıldığımdan beri bitkin haldeydim.

* Yeni Fikir Stratejik Araştırmaları Derneği (Yeni Fikir SAM)’ın T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dai-resi Başkanlığı’nın PRODES dahilinde Türkiye Kızılay Derneği Aydın Şube Başkanlığı ve Adnan Menderes Üniversitesi ortaklığında yapılan “Göç-men Sorununa Genç Bakış” İsimli yarışmada hikaye dalında 10. olan eser.

** Gürkan KELEŞ, Adnan Menderes Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Slnema Bölümü, Lisans Öğrencisi.

Kampa geldiğimde duyduğum o anons, içime umut tohumları serpti. Tarihten bildiğim, tanıdığım Türkler, gösterdikleri misafirlik ve hoşgörüyle beni hiç yanıltmayıp, derdimi tasamı birkaç dakika da olsa unutmamı sağladılar. Tabağımı götürüp görevliye verdiğimde Arapça bilip bilmediğini umursamadan omzuna dokundum ve Allah hepinizden razı olsun dedim. Söylediğimi anlamadı ama gülerek kafasını salladı, o da benim omzuma dokundu. Aynı dili konuşmasak da birbirimize dokunarak birbirimizi anladığımızı düşündüm. Zaten öyle de değil midir? Bir kör, bir sağır birbirini nasıl anlar? Tam da böyle. Yemekten sonra muayene çadırlarına çağırıldık ve bizim olduğumuz alandaki herkesi baştan aşağı taradılar. Doktorlar yüzleri güleç, ilgili insanlardı. Herkesin sorununu tek tek çözmeye özen gösterdiler. Çok vakit oldu doktor görmeyeli. Sanki birer meleklerdi hepsi. Kimseyi yadırgamıyorlar, kendi ailelerinden biriymişiz gibi davranıyorlardı. Sıyrılıp geldiğimiz o cehennemden sonra burasının daha ilk günden yeni bir yuva olacağının işaretlerini gördük ve içimizdeki karamsarlığı az da olsa öteledik.

Ertesi güne ilk defa bomba seslerinden, insan çığlıklarından uzak bir şekilde başladık. Etrafımızda bizim oraları hatırlatmaya yetecek onlarca insan olsa da güvende hissediyorduk. Kahvaltılık öğünler verildikten sonra bir duyuru yaptılar. Mülteci demeyip misafir kelimesini kullanıyorlardı. Kamp alanındaki misafirlerin - yani bizlerin- sahip olduğu yeteneklere göre yine kendimizden olanlara eğitim vermemiz isteniyordu. Mesleği olmayanlar da kamp alanındaki düzenlemelere kol gücüyle yardım edeceklerdi. Sanırım amaç bizleri pasif durumdan aktif duruma getirmektir. Duyuruyu alır almaz doğruca görev dağılımının yapıldığı alana gittim. Tarihle ilgisi olan yalnızca ben vardım. Çoğunluk ağırlıkla işçilerden oluşuyordu.

Benim gibi birkaç tane öğretmen vardı; edebiyatçı ve matematikçi. Bir tane de astrofizikçi akademisyen. Bize söylenen; savaşın bizleri birçok şeyden mahrum bıraktığı ve özellikle de çocukların eğitiminin yarıda kaldığı ve biraz da olsa bunun önüne geçilmek istendiği doğrultusunda onların eğitim açıklarını asgari koşullarda da olsa kapatmak olduğuydu. Gönüllü olarak vereceğimiz bu eğitimlere çocuklar kesin katılacaktı, diğer isteyenler de katılabilirdi. Böyle bir şeyin parçası olmak için hiç tereddütsüz katılım gösterdim. Öğretmenlik içgüdülerim derin uykusundan uyanmıştı ve sanki ilk defa öğretmenlik yapacakmış gibi heyecanlanmıştım. Öğretmek istediklerimizi kendimiz seçebilecektik ve müfredat sınırsızdı. Hem tarih, hem Arapça, hem de Farsça öğretecektim. Eğitime bu denli önem vermeleri beni çok sevindirdi. Kendi açımdan düşününce biraz olsun kafam dağılır, sevdiğim işimi yapınca da kendimi iyi hissederdim. Nitekim öyle de oldu. İlk derste yaklaşık seksen kadar öğrencim vardı ve çoğunluğu da otuz beş, kırklı yaşlardaydı. Müfredat kaygımın olmaması, karşımdaki insanların da not dertlerinin olmaması sebebiyle dersin oldukça verimli geçeceğinden eminim. Tarih, adı üstünde; geçmişi anlatır sı- nız. Ben derse, bu kampa gelişimizi, gördüğümüz insancıl muameleyi anlatarak başladım. Bu da bizler için tarihin önemli bir parçasıydı, o sebeple unutulmaması gereken bir ders olmalıydı. Hep beraber burada Türk misafirperverliğine şahit olmuştuk. Aksi bir şey söylenemezdi. Geçmişte Osmanlı İmparatorluğu'nun da sahip olduğu hoşgörü politikasıyla içinde birçok ulustan milletin kardeşçe yaşadığı zamanları anlattım. Şimdi de Türkiye Cumhuriyeti aynı hoşgörüyle hareket ediyordu ve savaşın pençesinden kaçıp kurtulan biz Suriyelilere kucak açmaları da iki ülke halklarının kardeşliği için önem ihtiva ediyordu. Avrupa'nın uyguladığı göçmen politikaları ve göçmenlerin orda kar-

şılaştığı sert muamelelerle Türkiye Cumhuriyeti'nde karşılaştığımız muameleler arasında fark vardı. Ayrıca Avrupalı devletler de kabul edeceği göçmenler doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti'ne önemli kaynak aktarımı sağlayacaktı. Bizleri ne oranda istediklerini beni dinleyen öğrencilerimin insafına bırakmıştım. Orta yaşlarda bir kadın ayağa kalkıp: "Din kardeşliği bunu gerektirir. Müslüman Türkiye Cumhuriyeti bizlere yardımcı olmakla dinimize uygun hareket etmiştir. Ama Avrupalı kâfirler tam da onlara yakışan şeyi yaptılar. Tarih bunu affetmez, affetmeyiz" dedi. Ardından büyük bir alkış koptu. Alkışların arasından kadını destekleyen sesler yükseldi. "Doğru söylüyor! Yaşasın Türkiye! Allah-u ekber!" Kendimi mitingde gibi hissetmiştim. Sessizlik sağlanınca da Allah onlardan razı olsun diyerek ben de kadına destek çıktım. İlk ders sorunsuz bir şekilde bitti ve ailemin yanına döndüm. Kadir ve Harun dışarıda oyun oynuyorlardı, Esmâ da onlara göz kulak oluyordu. İçeride Ayşe, Abdullah'ı uyutuyordu. Normal günlerimize dönmüş gibiydik.

Kampa geleli üç ay oldu. Memleketimden uzakta geçirdiğim en uzun zamandı. Buradaki insanlarla o kadar iyi anlaşmıştık ki akraba samimiyetinde geçiyordu günlerimiz. Ailemin her bir üyesi iyiden iyiye uyum sağladı buralara. Bakıldığında hiçbir sorunumuz yoktu lakin içimi kemiren bir şeyler vardı. Başlarda pek anlayamamıştım ama zamanla içimdeki kurtçuk büyüdü ve başedilmez bir hal aldı. Kimseye bir şey belli etmiyordum yine de. Ben her ne kadar burada güvende de olsam, kulakları sağır eden bombalar, sokakta yatan delik deşik cesetler olmasa da ben buraya ait değildim. Bir milleti millet yapan üzerinde yaşadığı toprak değil miydi? Toprağı da toprak yapan; üzerinde yaşayan ve onun uğrunda kanını döken... Peki, ben burada ne yapıyordum? Can korkusu mu? Ailemin can gü-

venliği mi? Bu memlekette yaşayan insanların can korkusu yok muydu? İnsan öyle ya da böyle ölmüyor muydu? Şehit oluyor muydu? Yaşadığım iç çekişmeler beni doğduğum yere itiyordu. Aylardır emniyetle yatıp kalktığım bu çadırdan kent bana fazlaca anlamsız geliyordu. Bir sabah kendimi yetkililerle konuşurken buldum. Durumumu tek seferde öylesine net anlatmıştım ki sadece kabul etmekle yetindiler. O gün ders anlatmadım, sağolsunlar anlayış gösterdiler. Akşama kadar tüm zamanımı ailemle geçirdim. Çocuklarımı sıkı sıkı sarıp öpüp durdum. Ayşe, bir sorun olup olmadığını sordu. Ona sadece çok mutlu olduğumu, huzurlu hissettiğimi söyledim. Benle konuştuktan sonra işine devam eden on iki yıllık sevdiğim, ölene kadar da gönül köşkümün sahibi olacak kadına doya doya baktım. Hava hayli karırdıktan sonra çadır kentten ayrıldım. Yanımda sırt çantam, üç beş kuruş para ve pasaportumla beraber koyuldum yola. Daha ilk denememde bir tane tırı durdurmuşum. Beni anavatanıma götürecek olan tırı. Ağzımdan çıkan tek kelime Suriye oldu. Kamptakilerin yardımıyla gerekli açıklamaların olduğu bir kâğıdı şoföre uzattım, hiçbir sorun olmadı. Gülümsedi ve koltuğunun arkasından bir şişe suyla ekmeğinin arasına doldurduğu peyniri bana uzattı. Yarım ağız teşekkür ettim. Ertesi günün sabahında Cilvegözü'ne vardığımızda şoför beni uyandırdı. Sınırdan geçmek zor olmamıştı. Pasaportu gösterip mektubu da okutunca hiçbir engelle karşılaşmadım. Şoförle beraber İdlib'e kadar gittim. Ordan sonra başımın çaresine bakacaktım. Muhafızların kontrolünde olan bölgeden geçerken yer yer pasaport kontrolü yaptılar. İdlib sınırını geçmeden tekrar otostop yaptım. Hama'dan Tartus'a hiçbir sorun yaşamadan ilerledik. Buralar Suriye rejiminin kontrolü altındaydı. Şam'a ulaşma niyetindeydim. İlerlerken yer yer bombaların atıldığını görüyordum.

Bu seslerden çok da uzak kalmamış olacağım ki içimde en ufak bir korku oluşmuyordu. Yurduma gelmiş olmanın verdiği güven vardı yüreğimde. Aklım, kalbim hiçbir şekilde haber vermediğim, arkamda bıraktığım canım ailemdeydi. Ayşe belki kızacaktı bana, tek kelime etsem yine yetecekti ona ama yine de beni anlayacağını düşünüyordum. Belki bir daha göremeyecektim onları ama memleket sevdası hiçbir şeye benzemiyordu. Benim varım da yolum da bu topraklardaydı. Şam sınırında rejim askerleri bizi bir süre gözaltında tuttular. Muhaliflerden olduğumu düşünerek beni tutup buraya kadar geldiğim insanları saldırdılar. Olup biteni anlatmama rağmen, beni bir hafta tuttular. Sekiz gün sonra Şam'a geldim. Dedemin, babamın öz yurduna...

Since the outbreak of war, the sun did not rise to our lands. I used to teach history in my life before this blood game. In my final lesson, I remember a question that has been asked to me: "teacher, you taught us that those who make war are those who make profit out of that war. We have been fighting for years in our homeland. Why are we fighting, what is our profit?" I could not reply so I kept my silence. This geography, where I grew up and I've been fed, was now an unliveable place, and I am sure that. I, who was the history teller and who foretold history, was now a witnesser to history. I said it will pass these lands have been through a lot, this will also pass. But it did not pass. I found myself crossing the Cilvegözü border with my wife and three children. I was leaving my native land. We waited at the border for days. Many people like us were waiting at the border. We had no idea about where to go or what to do. The only truth I knew was that; we were leaving this geography, the land that our ancestors lived, the land in which my grandparents lived for decades. Esmâ, the oldest of my children, was eleven years old. She got used to the sounds of all bombs, explosions and gunshots. After her mother Ayşe and me, unlike her siblings she was in a state of mind that kept her cold-blooded. My youngest child, Abdullah, was one year old and constantly crying. Despite his inability to know and recognize the war, he showed that he was living the war in his every cry. Or so we thought. War has changed all our perception. Instinctively, we were trying to save the day, to survive. My other two children, Kadir and Harun, were twins, we celebrated their fifth birthday a week ago. They seemed indifferent to everything that was happening, and they were running around playing with each other because they could not understand what was going on around them. I

did not tell them about the war; they were already coming from within it. They said that they want to go home and in every rejection they got more silent. I kept telling them that we had moved and that our home was now Turkey in an appropriate way. I did not have had any strength or patience to make an explanation. When days were chasing the days we finally passed the border. The authorities took us to a refugee camp in Hatay. When we got to the camp an Arabic announcement was made which I will never forget: "Mothers! Fathers! Their children! Do not be afraid anymore! It is time to wrap up your wounds although we know it will be difficult to stay apart from your country, it is time to build peace. Feed your hungry bellies, hug your wives and hold your children tightly. Do not be afraid of the hospitality of the Turkish nation. The persecution is only superior for those who subjugate to it, you have fought, you have fallen a martyr, you have not bowed to oppression. This is the land of those who do not bow down to persecution. Welcome!" My wife Ayşe smiled for the first time since we left Syria and perhaps Abdullah was not crying for the first time. The places we would be staying settled and we unpacked our stuff in company with the Arabic interpreters. Soon the food was being distributed. I ate a hot soup and a piece of bread. In every bite I got a knot in my throat but I had to eat it. I had to stay strong for my family. I've been exhausted since I left my country. The announcement I heard when I came to the camp, sprinkled the seeds of hope in me. The Turks I know from history have not wronged me, with their hospitality and tolerance they have shown, even if it took only a couple of minutes they enabled me to forget my troubles. When I took my plate and gave it to the attendant I touched his shoulder without worrying

whether or not he knew Arabic, and I said, 'May God (Allah) be pleased with all of you.' He did not understand what I said, but he smiled and shook his head, and he touched my shoulder. Even though we did not speak the same language, we understood each other by touching each other. Isn't that so, after all? How does a blind person understand a deaf person? Just like that. After meals, we were called to the inspection tents and everyone in the area that we were was scanned from head to foot. The doctors were cheerful, concerned people. They cared to solve everyone's problem one by one. It's been a long time since I saw a doctor. It's like they were all angels. They were not judging anyone and they pretended as if we were one of their own family members. After the hell we came from, we saw the signs that this place would be a new home to us from the first day, and we pushed the pessimism we had aside. For the first time in a long time we started the following day without the sounds of the bombs and human screams. We felt safe in our surroundings even though there were dozens of people who would have reminded us of our homeland. They made an announcement after breakfast was served. They did not use the word refugee, they used the word guest. According to the talents of the guests in the camp- they mean us- we were asked to give training to those from us. Those who don't have profession would help with the man-handling in the camp site. I think the goal was to activate us from our passive state. I went straight to the area where the task distribution was made after hearing the announcement. It was only me who was interested in history. The majority was mainly consisted of workers. There were a few teachers like me; a writer and a mathematician. One was an astrophysicist academician. What is said to us was that the war deprived us of many things especially the education of

the children, it was on the brink and they wanted to prevent it a little by closing this educational deprivations even at minimum conditions. In these voluntarily given trainings, children were a definite participants others those who are willing to join could be a participant as well. I participated without hesitation to be part of something like this. My teaching instincts awoke from deep sleep and I felt as if I was going to be a teacher for the first time excitedly. We could choose what we wanted to teach ourselves and the curriculum was unlimited. I was going to teach history, Arabic, and Persian. I was very glad that they place such an importance on education. When I think about it from my own perspective, I will be a little distracted, and I will be feeling good doing my favorite work. Indeed it did happen. In my first class I had about 80 students, and the majority of them were thirty-five, forty years old. I was convinced that the lessons will be quite productive because the fact that I lacked of curriculum anxiety and the people sitting opposite to me do not had notebooks. History as befits the name; you tell the past. I started by telling our arrival to this camp and the humanitarian treatment that we have been receiving. This was an important part of history for us, so it had to be a lesson that should not be forgotten. All together we witnessed Turkish hospitality here. Nothing on the contrary could be said. I explained the times when many people from different nations lived in fraternity with the tolerance policy that the Ottoman Empire had in the past. Now, the Republic of Turkey was acting with the same tolerance, and they were receiving Syrians with open arms, who had escaped from the claws of war, was of great importance for the brotherhood of the people of the two countries. There was a difference between the immigration policies implemented by Europe and the hard treatment the immigrants faced there and

treatments we faced in the Republic of Turkey. In addition, the European states were going to provide significant funding to the Republic of Turkey in accordance with the immigrants they would be accepting. They wanted us at a certain proportion and I left them to the mercy of my listening students. A middle-aged woman stood up and said: "Religion fraternity requires this. The Muslim Republic of Turkey has acted in accordance with our religion by helping us. But European infidels have done exactly what best befits them. History will not forgive that, we won't forgive," she said. Then there was a big applause. Among the applause the voices supporting the woman rose. "That's right! Long live Turkey! God is Great (Allah-u Ekber)!" "I felt like I was in a rally. When the silence was provided, I supported the woman by saying may God (Allah) be pleased with them. The first lesson ended without any problem and I returned to my family. Kadir and Harun were playing outside, and Esma was keeping an eye on them. Inside Ayşe was putting Abdullah to sleep. It was like we were back on our normal days. It was three months ago when we came to the camp. It's been the longest time I've ever been away from my hometown. We were so well acquainted with the people here that our relations were in a very sincere way. Every member of my family has been well integrated. When examined we had no problems but there was something that stuck in my mind. I did not understand much in the beginning, but over time the worm in me grew and became unbearable. I did not reveal anything to anyone yet. Although I am safe here, there were no bombs that deafen the ears and there was no corpses lying on the street full of holes, but I did not belong here. Was it not the land that makes a nation, the nation? A land, the land; by the ones who live on it

and who spills blood who sacrifices themselves for it... So what am I doing here? Fear of death? Is it my family's safety? Do not the people living in this country have fear of death? Was not man dying in one way or another? Were they not becoming a martyr? The inner strife I've been having was pushing me to the place where I was born. This city from tent I lived safely for months started to seem meaningless to me. One morning I found myself talking to the authorities. I have told my situation so clearly in a lump that they only confined to it by accepting it. I did not lecture that day and they understood me. I spent all my time with my family all day long. I kissed my children tightly all day. Ayşe asked if there was a problem. I told her I was just so happy, I felt peaceful. After I talked to her she continued her work and at the meantime I looked at her, whom I loved for twelve years and who is going to be my heart's owner till death, to my heart's content. After the weather was very dark, I left the tent city. I took a backpacks a few amount of money and my passport and I took off. In my first try one lorry stopped. This is the lorry that will be taking me to my homeland. The only word that came out of my mouth was Syria. I handed a paper that the people in the camp had given me that provided the necessary explanations on it and nothing went wrong. He smiled and gave me the bread he had filled in with cheese and a bottle of water from the back of his chair. I thanked halfheartedly. The driver woke me up when we got to Cilvegözü border the next morning. It was not difficult to cross the border. When I showed my passport and read the letter, I did not encounter any obstacles. I went up to Idlib with the driver. After that I was going to paddle my own canoe. They checked my passport occasionally as I passed through the area under the control of the moderates. I

hitchhiked again before I crossed the Idlib border. We proceeded from Hama to Tartus without any problems. These places were under the control of the Syrian regime. I intend to reach Damascus. I was seeing the bombs being thrown in places while proceeding. I wasn't had been far away from these voices that there was not the slightest fear in me. I had confidence in my heart of being at my home. My mind, my heart was in my family that I left behind and had not given any notice. Maybe she was going to get mad at me, but I thought I'd just said a word that would've been enough for her anyway, but she would still understand me. Maybe I would not see them again, but the love for my homeland did not seem like anything else. I only had this land. On the border of Damascus, the soldiers of the regime kept us in custody for a while. They thought that I am from the moderates and they hold me here and they let the others go. Though I did not tell you what was going on, they kept me waiting for a week. I came to Damascus eight days later. To my grandfathers, my father's land ...

فمن خلال درابتي بمادة التاريخ وبعض العلاقات التي كانت تربطني باصدقاء اترك في السابق ففعلا الكرم الذي كانوا يتصفون به لم يكن حبرا على ورق بل حقيقة فلم يخيبوا ظننا بهم ابدا فلن انسى محاولتهم اللطيفة في التخفيف عني لنسيان وجعي

عند انتهاء طعمامي وذهابي لتسليم طبقي لاحد العاملين لم اكرث ان كان يتقن اللغة العربية ام لا بل وضعت يدي على كتفه وشكرته لم يفهم مقلته له لكن ابتسم ممبلا براسه وواضعا يده هو كذلك على كتفي فهذا هو المهم اساسا ليس كذلك فكمثال على ذلك تواصل الاعمى والاصم نفس الشيء بعد وجبة الطعام تمت مناداتنا للخيم لمعاينتنا طبيا فقط عاينونا نحن ومن كان هناك جميعا ابتدانا من رؤوسنا الى اخصص اقدامنا

فقد كانت كل وجوه الاطبة ميتسمة واهتمامهم كان واضحا فقد كانوا يهتمون بكل معضلة ويحرصون على حلها فقد مر زمن طويل لم نرى فيه اطباء كذلك كانوا مثل الملائكة لم يهينوا احدا منا على الاطلاق بل على الكس اعتبرونا واحدا منهم فممن ان نجونا من جهنم تلك التي كنا نعيشها فلأول مرة راينا علامة لماوى جديد سيضمننا حتى ذلك التشاؤم محل من حياتنا

في اليوم التالي كان اول يوم لنا سنستيقظ فيه دون سماع صوت القنابل وصراخ وعويل الناس فرغم وجود اناس بجانبنا يعيشون نفس وضعيتنا التي ان احساسنا بالامان قد ازداد بعد وجبة الافطار قاموا بضع اعلان اخر فلم يستعملوا فيه كلمة لاجى بل مسافر فقد كان مضمونه ان كلا من يملك قدرات معينة موهبة او مسلكا معينيا سيشاركه مع الناس الاخرى الموجودة هنا الكل سيمد يد المساعدة فالهدف كان هو نقلنا من الحالة النفسية السلبية التي كنا نعيشها الى حالة ايجابية يعمها النشاط فبمجرد سماعي للاعلان ذهبت مسرعا لمكان توزيع المهام فلم يكن احد لديه دراية بمادة التاريخ متلي فجلهم كانوا مستلمين لاعمال تقتصر على النشاط البدني

كان هناك بعض المدرسين هناك مثلي مختصين في الادبيات والرياضيات وكان من بينهم بروفسورا في الفيزياء الفلكية فرغم ان الحرب حرمتنا من اشياء كثيرة فيحياتنا خصوصا تعليم ابنائنا الدراسي الذي انقطع الى هذه التدابير التي اتخذت كانت ستكون كفيلة ولو قليلا بمحواثر ماخلفته الحرب في انفسنا فمحننا هذه المبادرة اي عرض مكتسباتنا في سياق التعليم سيكون نفعنا على اطفالنا ويمنحهم الفرصة لهم كذلك للمشاركة فمن اجل هذا لم اتردد ابدا ففطرتي التعليمية استيقظت في مجددا واصابني ذلك التوتر كائني اول مرة ساز اول فيها مهنة التعليم المجال الذي تسلمته كمهمة كان

كنت سادرس وبمحض ارادتي طبعا كلا من التاريخ واللغة العربية والفارسية فمحنهم كل هذا الاهتمام للتعليم اسعدني جدا فهذا القرار الذي اتخذه كان قرارا صائبا بالنسبة لي فمن خلاله ساشغل نفسي وكذلك مزاولتي لمهنتي كانت ستجعلني اشعر افضل وفعلا هذا ماحصل ففي اول درس لي عدد التلاميذ كان تقريبا نحو الثمانين تلميذا واعمارهم كانت تتراوح بين الجامعة والذلاتين والاربعين سنة فعدم وجود مشكلة في المناهج التي استلمتها وتوفر الملخصات بوفرة في حوزة التلاميذ كان عاملا اساسيا في جعلني متيقنا ان الذي بصدد فعله سيلقى منحي جيذا فمادة التاريخ اسم على مسمى كل مايتعلق بالماضي غير انني بدات شرحه على غرار

منذ ان اندلعت الحرب لم تشرق الشمس ابدا على وطننا * قبل لعبة الدم تلك كنت معلما وليومنا هذا لازلت اتذكر السؤال الذي طرحوه علي تلامذتي في اخر درس فقد كان على هذا النحو * معلمي اخبرنا ماهي فائدة الحرب وماذا استنتجنا منها فقد مرت سنتين كاملتين ونحن اسرى لها لماذا نحارب او بالاحرى ماذاقمتم الحرب لنا * لم استطع تقديم اي جواب لهم بل ظللت صامتة * هذه الجغرافيا التي ولدت وكبرت وتغذيت من خيراتها لم تعد مكانا للعيش على الاطلاق فقد كنت متأكدة من ذلك فانا التي كنت اعطي دروسا في التاريخ اصبحت الان شاهدة عليه حرفيا كنت اظن ان كل هذا سيمر مثلما مر كل شيء في السابق فهذه الارض شهدت الكثير من الاحداث لكن هذا الحدث لم يمر * فقد وجدت انا وزوجتي وابنائي الثلاثة انفسنا على حدود * * جيلفيكوزو * * تركت موطني وماواي ورحلت انتظرنا عدة ايام كباقي الناس الذين كانوا ينتظرون معنا فلم تكن لدينا ادنى فكرة الى اين سنذهب او ماذا سنفعل الشيء الوحيد الذي كنت اعلمه هو اننا بصدد ترك ذلك التراب الذي عاش اجدادنا عليه مئات السنين

اكبر ابنائي كانت اسماء ذات الاحدى عشر سنة فقد اعتادت المسكينة على صوت القنابل والانفجار والاسلحة على خلاف اخوانها كانت اسماء قد اصبحت تملك دما باردا اتجاه ما يحدث مثلي انا وامها عائشة * اصغر ابنائي كان عبد الله ذو السنة فقط كان عبد الله لايتوقف عن البكاء ابدا رغم عدم درايته بالحرب ولا فهمه لها الا انه في كل مرة يبكي فيها كانه يعيش الحرب بحذافيرها فالحرب غيرت كل مشاعرنا فقد اصبحت فطرتنا هي التي تقودنا تحتتنا فقط على التمسك بالحياة وعيش ايامنا دون الفقد بالنسبة لابنائي الاخرين هارون وقدير فقد كانا توامان حتى اننا كنا قد لازلنا محتقلين بعيد ميلادهم الخامس قبل اسبوع فقط * فهم لايعلمون ماذا يحصل لذلك تراهم يلعبون ويلهون دون اهتمام فانا لم استطع شرح معنى الحرب لهم فهم اساسا اتوا منها * يخبروني في كل مرة انهم يريدون العودة الى البيت وفي كل مرة ارفض يزداد صمتهم فانا احاول في كل مرة ان اشرح لهم بشكل لائق ان تركيا اصبحت موطننا فلم يعد مجال للشرح ولا صبر لذلك

مع مرور اليام استطعنا اخيرا المرور من الحدود اخذتنا السلطات ووضعنا في مخي اللاتئين الموجود بحطاي * فعند وصولنا وليومنا هذا لازلت اتذكر ذلك الاعلان الذي خاطبونا به * * ايها الاباء ايها الامهات ايها الابناء لاتخافوا فالوقت سيكون علاجا لجروحكم تغدوا حيدا احظنوا ازواجكم وابنائكم ولا تخافوا من كرم الاتراك فالظلم ينتصر فقط على من ينحني استسلاما له فانتم حاربتم واستشهدتم ولم تتخنوا للظلم ابدا فهذا الوطن هو الذي لاينحني للظلم فاهلا وسهلا بكم فيه *

ابتسمت زوجتي عائشة لأول مرة منذ ان تركنا سوريا وكذلك الشان لعبد الله فهو لم يبكي منذ ان وصلنا الى هنا \ قام المكلفين هناك باعداد وتخهيز المكان الذي سنقيم فيه وكذل قمنا بترتيب اغراضنا *

ومن دون انتظار قاموا بتوزيع الاكل * تناولت قطعة من الخبز الساخن واحتسيت القليل من الحساء فكل لقمة تناولتها كانت تسقط بصعوبة في معدتي فقط كان علي الاكل لكي ابقى قويا بجانب اسرتي فمند تركي لموطني وانا منكم لكن منذ مجئي الى المخيم وسماعي لذلك الاعلان زرعت بذور الامل بداخلي من جديد

بعد حديثنا ذاك عادت لعملها فطللت مراقبا لها كنت انظر لرقيقة دربي التي استمرت رفقتنا اثنا عشر سنة كنت اراقبها لتلك التي ستظل ساكنة لقلبي حتى اخر يوم في حياتي

بعد حلول الظلام تركت الخيمة ورحلت سلكت الطريق ومعني حقيبتي وجواز سفري والقليل من المال مع اول محاولة استطعت ايقاف الحافلة تلك الحافلة التي ستقلني الى موطني لم تكن شفتاي تنطق بشيء سوى سوريا

مددت الالورقة التي كانت بحوزتي والتي قد كتبتها بمساعدة مسؤولي المخيم * ومن دون اي ردة فعل سيئة ابتم لي وقام باعطائي زجاجة ماء وخبزا فيه جبن فشكرته بدوري انا كذلك في الصباح الموالي كنا قد وصلنا سويا الى * جيلفيكوز * فايقلني السائق فعلى حد علمي لم يكن المرور من الحدود امرا صعبا فيعد ان عرضت عليهم كل من جواز سفري والرسالة التي كانت بحوزتي لم تواجهني اية مشكلة ذهب معي السائق الى غاية ادلب وبعد ذلك كان علي ان اكمل طريقي لوحدي كان المعارضون يقومون بفحص وتفتيش كل جوازات السفر هناك قبل المرور من حدود ادلب كنت انتظر مرور عربية لتقلني بكبت العبة ومن دون اي مشكلة واصلنا الطريق من حما وصولا الى كاركوس كل هذا كان تحت اشراف قانون سوريا اما انا فكان غرضي الوصول الى الشام ففي الطريق كنت اري انفجار القنابل لكن رغم كل هذا فكل تلك الاصوات لم تستطع خلق ذرة خوف واحدة بداخلي فقد كان هناك امل قابع في اعماق قلبي بانني ساصل الى موطني كان كل من عقلي وقلبي كلاهما مع عائلتي التي لم اخبرها باي شيء فعائشة ستكون حزنت لما فعلته فكلمة من او شرح بسبك لربما كان سيكون كافيا لكن مع ذلك اظن انها ستفهم وضعي ربما لن اراهم مجددا لكن ليس هناك شيء يشبه حب الوطن فوجودي وعمدي ينتمي الى هذا الوطن *

على حدود الشام ظللنا مراقبين وبشدة من طرف الجنود هنا فقد اعتقلونا انا والذين كانوا موجودين هنا طانين اننا من المحلفين بقينا معتقلين لمدة اسبوع كامل وبعد ثمانية ايام من الاعتقال جات وصلت الى الشام اخيرا موطن ابائي واجدادي

مانعيشه من تقدم هنا في المخيم والمعاملة الانسانية تجاهنا فهذا بالنسبة لنا سيكون قطعة من التاريخ ايضا* فلماذا كان من الدروس التي كان لا يجب نسيانها فقد كنا جميعا شهداء على ذلك الكرم التركي الذي غمرنا من شعبه القدير

درستهم كذلك عن السياسة المكتملة التي كانت تشهدا الامبراطورية العثمانية في السابق وذلك التعايش بين مختلف الاناس انذاك حيث انها لازالت تسلك نفس المنوال لغاية يومنا هذا فقد فتحت ذراعيها لنا نحن السوريين الهاربين من صراط الحرب محترمة بذلك علاقة الاخوة بين الدولتين عند للسياسة القاسية التي طبقتها الدول الاروبية تجاه المهاجرين مقياسة مع سياسة تركيا سنلاحظ بالطبع ذلك الفارق الشاسع بينهما وبالاضافة الى ذلك ايضا فانه عند قبول الدول الاروبية للمهاجرين سيساهم في نقل الثروات الى تركيا

تركت الفرصة لطلابي للتعبير والحديث عن مانتاجه نحن نحن كشعب \ فاستلمت الكلمة امرأة في مقتبل العمر من طلابي وبدأت حديثها ** ديننا بحث على الاخوة فالعون الذي قدمه لنا مواطني الدولة التركية كان تعاملًا يرمز لديننا اما بالنسبة لكفار اربوا فتعاملهم تجاهنا شيء يعكس اصلهم * فالتاريخ لن يسامحهم ونح كذلك لن نسامحهم على ذلك** تبع مآلاته تصفيق حار من الطلبة الاخرين حيث تعالت اصوات المؤيدين ** انها على حق لتعش تءكيا الله اكبر ** انذاك احسست كائني في تجمع بعد ان حل الصمت على المكان كنت انا ايضا من المؤيدين لما قالته ** نعم ليحميهم الله ** اجبت مرددا

هكذا انتهى درس اليوم دون اية مشاكل وعدت انا الى اسرتي كان قادر وهارون يلعبون في الخارج اما اسماء فكانت بجانبهم تشرف عليهم اما عائشة فكانت تحاول ان تجعل عبد الله ينام كان ايامنا عادت الى سابق عهدها

مرت ثلاثة اشهر على مجيئنا للمخيم فهذه المدة هي اطول مدة قضيتها بعيدا عن وكني فقد تألفنا مع الناس الموجودين هنا فاصبحنا نقضي اياما كعائلة واحدة وكذلك الشان لافراد اسرتي التي انسجم كل فرد منها هنا فكل الامور كانت تسير بخير لكن كانت مع ذلك كانت هناك افكار تنخر داخلي لم استطع فهم ما يحصل في الاول لكن مع مرور الوقت كبرت تلك الحفرة بداخلي حتى انني لم اعد قادرا على السيطرة عليها لكنني لم اخبر احدا بذلك فهمما احسست بالامان ومهما انني لم اكن من الناس اللذين جعلت القنابل اذانهم صماء ولا من اللذين جنتهم متفرقة في الشوارع الا انني كنت احس انني لا انتمي الى هنا فليس الذي يصنع المجتمع هو الوطن فماذا افعل اذا انا هنا هل هو خوف او مسؤوليتي التي تحت علي حماية عائلتي وماذا عن سكان هذه الدولة اليس لديهم خوف فالانسان في النهاية سيموت سواء هكذا او لا افلا سيستشهد سواء هكذا او ذاك كل تلك النزاعات التي كنت اعيسها بداخلي كانت تدفعني نحو وطني ذات صباح وجدت نفسي احادث المسؤولين في المخيم فقد قمت بشرح وضعي لهم بطريقة جعلتهم يقتنعون بافكاري فذلك اليوم لا ادرس طلابي فقد كانوا متفهمين وضعي فقامت بقضاء كل وقتي مع اسرتي ذلك اليوم ضللت اقبل واعانق في اطفالي بشدة سالتني عائشة ان كانت الامور على مايرام فاخبرتها انني احس بالسعادة فقط

DAS KENNWORT: HEMÜT

Nach dem der Krieg auf unserem Boden ausbrach, war die Sonne nie mehr geboren. Vor dieser blutigen Schlacht war ich ein Lehrer gewesen. Ich erinnere mich noch an eine Frage die in mein letzten Unterricht gestellt war: „Sie haben uns belehrt, die Menschen die den Krieg ausbrechen, sind diejenigen, die von Krieg profitieren. In unserem Land haben wir auch Jahrzehnte einen Krieg. Warum müssen wir kämpfen, was profitieren wir?“ Ich konnte es nicht beantworten, ich schwieg. Dieser Region wo ich geboren und aufgewachsen bin, war für mich jetzt nun unbewohnbar. Eins der die Geschichten erzählte war ich nun der Zeuge eines Zeiteins. Was alles die wir bis jetzt erlebt hatten ist vorübergehend und wir werden es auch überwinden habe ich mir gedacht. Aber es ist nicht vergangen. Ich und meine Frau wir fanden uns mit den drei Kindern vor dem Cilvegözü Zoll Tor. Ich verließ meine Heimat. Wir warteten Tagelang an der Grenze. Viele Menschen so wie wir warteten auch an der Grenze. Wohin wir gehen sollten und was wir machen mussten hatten wir die geringste Ahnung. Ich wusste nur dass meine Vorfahren, mein Großvater seit Jahrzehnten hier lebten und jetzt verlassen. Esma war mit 11 Jahren die älteste unter meinen Kindern. Sie war gewohnt an die Lärme der Bomben und Kanonen Geschosse. Vor allem Ayşe ich und meine Frau waren gegenüber den anderen Kindern noch kaltblütiger. Abdullah der kleinste unter meinen Kindern war noch ein Jahr alt und weinte andauernd. Er war noch zu klein um den Krieg zu verstehen, aber durch sein Heulen konnten wir sehen das er miterlebte. Oder so dachten wir. Der Krieg hatte unsere ganze Wahrnehmung verändert. Um zu überleben wollten wir Instinktiv nur den Tag retten. Die beiden anderen Kinder waren Zwillinge Aaron und Kadir, wir hatten den fünften

Jahrestag Alter vor einer Woche gefeiert. Was alles die um uns herum passierte konnten sie keinen Sinn geben deswegen liefen sie um miteinander hin und herum. Ich habe ihnen nie über den Krieg erzählt, sie kamen sowieso daraus. Sie sagten, dass sie nach Hause zurückgehen wollen, aber jedes Mal wenn sie abgelehnt werden wurden sie noch schweigsamer. Ich versuchte sie zu erklären dass nun unsere Haus in der Türkei sei. Für weitere Erklärungen hatte ich weder das Geduld noch die Kraft. Nach vielen Tagen später konnten wir über die Grenze gehen. Die Behörden haben uns zu einem Flüchtlingslager in Hatay untergebracht.

Als wir dort ankamen haben sie uns auf arabische Sprache eine Ansage gemacht, die ich nie vergessen konnte: „Mutter! Väter! Ihre Söhne! Nun, haben Sie keine Angst! Es ist Zeit, wickelt Ihre Wunde, wir wissen, dass es schwer ist, aus dem Heimat getrennt zu leben, aber es ist die Zeit, Frieden zu schaffen. Ernähren sie sich zuerst und kümmern sie sich um ihre bekannten. Haben sie keine Angst über die Gastfreundschaft der türkischen Nation. Sie befinden in ein Land die gegen Unterdrückung sich nicht vorbeugt. Willkommen!“ Grausamkeit ist nur dann überlegen, wenn man sich gegenüber vorbeugt. Sie haben aber dagegen gekämpft. Meine Frau Ayşe lachte zum ersten Mal seit wir Syrien verlassen hatten, Abdullah weinte nicht mehr. Wir wurden dann untergebracht. Wir konnten unsere Sachen auspacken und dabei haben arabische Dolmetscher uns begleitet. Bald begann man auch Lebensmittel zu verteilen. Ich habe eine Tasse heiße Suppe getrunken und ein bisschen Brot gegessen. Jedes Stück Brot konnte ich vor Trübsinn nichts herunterbringen können. Jedoch ich musste essen und stark sein für meine Familie. Seit dem ich meiner Heimat verlassen hatte war ich erschöpft. Die Anrede am Flüchtlingslager

gab mir wieder Hoffnung. Die Türken die ich aus der Geschichte kenne waren Gastfreundschaftlich und Toleranz. Sie haben uns nie geirrt. Das erleichterte mich ein bisschen von meinem Kummer. Als ich mein Teller den Bedienstete gab, habe ich seine Schulter berührt und mich auf Arabisch bedankt. Ohne zu wissen ob er es verstanden hatte. Er hat es nicht verstanden aber mit einem lächelnden Gesicht hatte er mir auch den Schultern berührt. Auch wenn wir nicht die selber Sprache sprachen konnten wir uns verstehen. War es nicht so? Ein Blinder und ein Tauber verstehen sich? Genauso wie. Nach dem Abendessen wurden wir alle in einem Zelt gerufen und ärztlich kontrolliert. Die Ärzte waren interessiert und freundlich gewesen. Sie versuchten einzeln sie zu untersuchen. Es war lange Zeit gegangen das ich wieder einen Arzt gesehen hatte. Als wären sie ein Engel. Sie waren gegenüber uns sehr nett wie eine Familie. Wir kamen hier als flucht. Als wir hier als flucht kamen, habe schon seit ersten Tag gesagt es wird unser Heim. Unser Pessimismus ging ein bisschen.

Am nächsten Tag, hatten wir zum ersten Mal ohne den Klang der Bomben und menschlichem Schrei begonnen. Obwohl Dutzende von Menschen, um uns herum, fühlten wir uns sicher. Nach dem Frühstück Mahlzeit machten sie eine Ansage. Sie nannten uns nie als Flüchtlinge sondern als Gäste. Jeder nach seiner eigenen Fähigkeit wurden wir gebeten unter uns im Lager, Ausbildung zu geben. Die keine Beruf hatten sollten in der Lage körperlich Beschäftigen. Gleich nach der Ankündigung habe ich mich gleich beworben. Ich war der einzige der Interesse für Geschichte hatte. Die Mehrheit bestand aus Arbeitern. Es gab auch ein paar anderer Lehrer wie mich; Schriftsteller und Mathematiker. Ein Astrophysiker Akademiker. Man sagte uns, dass Krieg viele Dinge

vernichtete, vor allem die Ausbildung der Kinder. Deswegen wollte man diese Lücke reduzieren. Für diese Ausbildung die wir als freiwillige geben werden auf jeden Fall viele Kinder teilnehmen. Auch erwachsene können mitmachen. Ohne zu zögern war ich dabei. Ich war aus einem tiefen Schlaf erwacht und aufgeregt, als ob ich zum ersten Mal Lehrer wurde. Wir konnten selbst den Lehrplan wählen und die Themen waren unbegrenzt. Ich sollte sowohl Geschichte als auch Arabisch und Persisch lehren. Sie gaben großer Wert auf Bildung das machte mich glücklich. Ich konnte dadurch meine Gedanken verteilen. Es wird mir gut tun. Tatsächlich ist es auch so geworden. In meinem ersten Unterricht waren 80 Schüler die eine 35-40 Jahre Durchschnittsalter hatten. Der fehlende Lehrplan war für mich eigentlich keine Besorgnis. Vor allem wir mussten keine Noten geben und das war ein Vorteil. Die Geschichte, wie der Name schon sagt; Sie erzählen die Geschichte. Als erstes habe ich mit der Erzählung von unserer Ankunft in diesem Lager, humane Behandlung begonnen. Dies war ein wichtiger Teil der Geschichte für uns, es sollte eine Lehre sein und nicht vergessen Grund werden. Gemeinsam erlebten wir hier die türkische Gastfreundschaft. Niemand könnte andernfalls sagen. Ich habe es mit dem Osmanischen Reich verglichen. In dieser Zeit lebten auch Leute aus vielen Nationen innerhalb des Reiches mit einer Toleranz-Politik in Frieden. Nun führt Republik Türkei die gleiche Toleranz Politik. Die von Krieg entkommenen Syrier werden brüderlich umarmt. Die Einwanderer Politik verglichen mit der Türkei und Europa hat große Unterschiede. Die Behandlungen gegenüber Einwanderer in Europa sind vor allem sehr hart.

Übrigens wollten die europäischen Staaten für die Türkei wichtige finanzielle Hilfe leisten. Die Entscheidung sollten

meine Schüler treffen um welchen Preis die Europäer uns wollten. Eine Frau in mittleren Alters stand auf: Religion Bruderschaft erfordert es. Die Muslimische Republik Türkei hat uns zu geholfen weil es ein religiös Pflicht ist. Aber die Europäer taten genau wie einen Ungläubigen. „Geschichte wird es nicht verzeihen,“ sagte er. Dann kam der Applaus. Unterstützung von Frauenstimmen aus dem Applaus stieg. „Es sagt die Wahrheit! Allah-u akbar! „Ich fühlte mich wie in eine Demonstration. Als wieder Ruhe war habe ich die Frau auch unterstützt. Der erste Kurs verlief ohne Probleme und ich wieder zu meinen Eltern. Kadir und Harun spielten draußen zusammen und Esma passte auf sie auf. Drinnen versuchte Ayşe den Abdullah einzuschlafen. Als waren wir wieder zurück in unserem alten Tagen. Ich war schon seit drei Monaten in der Lage. Es war die längste Zeit die ich bis jetzt gebracht habe, aus mein Heimat. Wir hatten uns hier mit den Leuten so gut verstanden, deswegen liefen die Tage auch sehr schnell. Auch jedes Mitglied meiner Familie hatte hier sehr gut angepasst. Eigentlich hatten wir keine Probleme, aber etwas belästigte mich innerlich. Am Anfang hab ich es nicht bemerkt, es war noch zu klein aber nach der Zeit wurde es immer grösser. Dennoch habe ich es verheimlicht. Obwohl ich hier in Sicherheit bin, trotzdem, gehörte ich dort wo die Ohren betäubende Bomben, durchlöchernde Leichen auf der Straße liegen. Die Menschen die auf einer Erde Leben, bilden die Nation. Um eine Nation zu werden, sind es nicht die Menschen die auf dieser Erde leben? Die Menschen die hier Leben und Leben für ihr Land geben... Nun, was mach ich denn hier? War das Angst um mein Leben? Die Sicherheit meiner Familie? Hatten die Menschen in diesem Land keine Todesangst? Dieser oder andere Weise starben sie nicht? Wären sie keinen

Märtyrer? Instinktiv wollten meine Gefühle wieder zurück, zu meinem Geburtsort. Seit 5 Monaten lebte ich hier in dieser Zeltstadt aber nun war es hier für mich sinnlos. Eines Morgens fand ich mich vor dem Beamten zum Gespräch. Ich erklärte meine Situation ihnen so klar, dass sie akzeptieren mussten. An dem Tag habe ich natürlich keinen Unterricht geben können, sie zeigten einen Verständnis dafür. Ich verbrachte die ganze Zeit bis zum Abend mit meiner Familie. Immer wieder umarmte ich meine Kinder und Küste sie. Ich habe ihr gesagt dass ich wirklich sehr glücklich bin und dass ich mich auch gut fühle. Nachdem wir uns meine 12 jährige Gattin gesprochen hatten, hatte ich sie eine Zeit lang angeschaut. Sie wird immer in mein Herzen sein bis ich sterbe. Ich verließ die Zeltstadt, als es ganz dunkel wurde. Ich machte mich auf weg mit einem Rucksack, ein bisschen klein Geld und Pass Port dabei. Ich hatte gleich beim ersten Versuch einen LKW gestoppt der mich nach Heimatland zurück bringen sollte. Syrien war das einzige Wort aus meinem Mund. Ich gab ein Papier zu dem Fahrer, dass die notwendigen Erklärungen mit Hilfe von der Lager. Es lief ohne Probleme. Von hinterem Sitz reichte er mir lächelnd einen Brot mit Käse zwischen drin und Flasche Wasser. Ich habe mich bedankt. Als wir am nächsten Tag früh zu Cilvegözü Zoll Tor ankamen erweckte mich der Fahrer. Über die Grenze zu gehen war einfach gegangen. Nach dem ich den Pass Port und den Brief gezeigt hatte, stößt ich auf keine Hindernisse. Zusammen mit dem Fahrer ging ich bis zum Idlib. Dann würde ich auf mich selbst aufpassen. Orr würde nach mir suchen. Die Orten die unter der Kontrolle von Oppositionelle macht waren wurden immer Pass Port Kontrolle gemacht. Vor der Grenze in Idlib habe ich noch einmal getrampt. Von Hama nach Tarsus gingen wir ohne Prob-

leme. Diese Orte waren unter der Kontrolle des syrischen Regimes. Ich war bereit, Damaskus zu erreichen. Als ich mit Fortschritten nach vorne ging, sah ich streckenweise bomben geworfen wurden. Diese Lärme waren mir nicht unbekannt, deswegen hatte ich dabei nicht die geringste Angst in mir. Das Vertrauen meines Herzens in meine Heimat gekommen zu sein. Mein Verstand, mein Herz über die ich nicht zu sagen hatte. Sie waren für meine liebe Familie bestimmt, die ich hinter mir gelassen hatte. Ayse würde sich vielleicht ärgern, es würde für sie ein Wort reichen um sie zu überreden, aber trotzdem wird sie mich verstehen. Ich kann kein einziges Wort glauben, dass er ihn füttern würde, aber ich würde immer noch nicht verstehen mich. Vielleicht würde ich sie nie mehr wieder sehen, aber man konnte die Heimatsliebe mit nichts vergleichen. Was war schon wichtiger in mein Leben als mein Land. In Damaskus Grenze haben die Regime Truppen uns für eine Weile aufgehalten. Sie haben die Leute die mit mir gekommen waren freigelassen aber mich haben sie für eine Woche aufgehalten. Obwohl ich denen alles erklärt hatte, wurde ich trotzdem verdächtigt. Acht Tage später kam ich nach Damaskus. Zum Heimat meiner Großvater und meinem Vater....

Так началась война, он родился на нашей земле солнце. Эта дата в моей предыдущей жизни я был учителем из игры крови. Я помню, как мой последний урок задал мне вопрос: «Учитель, к нам, военным эмитентам, которые вы учите, что те, кто извлекает выгоду из войны. В нашей стране также есть десятилетия войны. Вот почему мы боремся, что наш вывод? «Я не мог ответить, я заткнулся. Я родился и вырос, я кормил этот регион был теперь непригодное место, я уверен. История говорит, представляя себя, я теперь наблюдаем именно дату. сказал, что он жил на этой земле, они будут проходить. Но это не так. Я нашел себя с женой и тремя детьми пересечения границы. Моя родина, я покидал свою родину. Мы ждали на границе в течение нескольких дней. Как и мы, многие люди ждали на границе. Где мы будем, мы не имеем ни малейшего понятия, что делать. Я знаю, что есть только одна истина; это также мои предки, мой дед жил на протяжении десятилетий мы оставляем сферу географии действия. Дети от самого большого из Эсма, одиннадцать лет. Все бомбы, взрывы, выстрелы были привыкли. После того, как его мать Мэри и я, в отличие от своего брата, был в настроении, чтобы защитить его хладнокровие. Абдулла был самым младшим ребенком плачет и постоянно возраста. Признать войну, хотя обнаружение показали, что если война все плакали. Или мы так думали. Война изменила все

наше восприятие. Инстинктивно сохранить день, мы пытались выжить. Остальные двое детей были близнецы Аарон и Кадир, мы отмечаем пятую юбилейную возраст недели назад. Они похожи, что все безразлично, они также бегают, играя друг с другом, потому что они не могут понять, что происходит вокруг них, что. Я не говорил им войну; Они уже шли через. Они говорят, что они хотят вернуться домой, они были более тихими по каждый раз. Мы переместили их соответствующий язык, я продолжаю говорить наш дом теперь Турция. Более объяснение того, что было, ни терпения.

Дни дней чеканка, наконец, удалось пройти через границу. Власти взяли нас в лагерь беженцев в Хатай забрать. Когда мы добрались до лагеря, я не помню, не было объявлено по-арабски: «Мать! Отец! Их сыновья! Теперь, не бойтесь! Пора оборачивать вашу рану, когда мы знали, что будет трудно оставаться отдельно от родины, настало время, чтобы построить мир. Исполни свой голодный желудок, ваш супруг, ваши дети, держаться. Не бойтесь гостеприимство турецкого народа. Жестокость выше, но в лице тех, кто поклонился ему, вы боролись, вы убили, вы поддадитесь преследование. Это земля из тех, кто поддался преследованиям. Добро пожаловать! «Моя жена Айше смеялась впервые, так как мы покинули Сирию, Abdullah не плачем, возможно, в первый раз.

Места будут оставаться в присутствии арабских переводчиков было установлено, мы помещаем наши вещи. Вскоре также начал распространять пищу. пить горячий суп, хлеб съеден в двух частях. Я получил пришлось съесть каждый укус происходит, и все же узел в моем горле. Я должен был стоять сильным для моей семьи. Хотя я был исчерпан, так как я покинул свою родину. Я слышал, что заявление, когда я пришел в лагерь, я надеюсь, посыпать семена внутри. Я знаю из истории, я знаю, что турки, ординатуру и терпимость они не показали мне никакого конструкция позволяет мне несколько минут, даже если они забыли меня. Когда я дал мою тарелку после того, как я коснулся его плеча, не обращая внимания на офицера, если он знал арабский, и я сказал, что Бог благословит вас всех. Он не понял, что я сказал, но он покачал головой, смеясь, и он коснулся моего плеча. Я думаю, что мы понимаем друг друга на том же языке, касаясь друг друга. Уже это хорошо или нет? Слепой, глухой понимает, как друг с другом? Именно то, что произошло. После обеда мы были приглашены на обследование палатки и все тщательно просканировать область, как мы. Врачи улыбаются лица, люди были обеспокоены. Каждый позаботились индивидуально решить эту проблему. Это было много времени не видели врача. Все они, кажется, есть один ангел. Никто не странно, они действовали как их семей. Затем он скользнул к черту

мы пришли, мы увидели признаки нового дома будут здесь в первый день пессимизма среди нас, и мы слегка смещаться.

На следующий день, звук бомбы в первый раз, мы начали пути далеко от человеческого крика. Несмотря на то, десятки людей вокруг нас, мы чувствуем себя в достаточной безопасности, чтобы напомнить нам, что есть. После завтрака еды они делают заявление. Беженцы плюшевых гости использовали слово. По способности гостей в лагере его попросили дать обучение для тех, кто до сих пор от нас самих. Они помогут не вооружить силы с правилами лагеря. Я предполагаю, что мы цель состояла в том, чтобы сделать пассивное состояние в активное состояние. Получив объявление пошел прямо в область, где задача распределения. У меня был только интерес к истории. Большинство состояло из рабочего веса. Было несколько учителей, как я; писатели и математики. Один астрофизик ученых. Они говорят; война, мы остались лишены многих вещей, и особенно его пребывание в половине детского образования и немного в направлении, желательно, чтобы избежать этого было то, что он должен был закрыть, хотя и в их учебных пробелов в минимальных требованиях. Он был уверен, что посещать этот тренинг будет давать детям в качестве добровольца, который мог бы хотеть участвовать в другом. Я не показал никаких взносов нерешительности быть

частью чего-то вроде этого. Учитель Мой инстинкт проснулся от глубокого сна и возбужден, как будто он собирается сделать обучение в первый раз. Мы могли бы выбрать то, что мы хотим научить себя и учебный план безлимитный. И история, и арабский, персидский собирался учить обоих. Многие восхищаются меня, чтобы дать такое большое значение для образования. Думать я немного голова рассеивает. Со своей стороны, я люблю свою работу, я чувствовал вызов хорошо. На самом деле, это было так. Мы были около восьмидесяти студентов в первый курс, и большинство из тридцати пяти, были в их середине сороковых годов. Отсутствие учебного плана по озабоченности, из-за отсутствие проблем людей отмечает, передо мной, он уверен, считает очень плодотворным. История, как следует из названия; Вы рассказываете историю. Я говорю, что мы, наш приезд в этом лагере, я начал говорить гуманное обращение мы уже видели. Это важная часть истории для нас, это должно быть уроком не следует забывать причину. Вместе мы стали свидетелями турецкого гостеприимства здесь. В противном случае, он сказал что-то. Сравнение Османской империи в стране с политикой толерантности во многих странах я говорил вам, когда мы жили как братья. В настоящее время Республика Турции перемещала же терпимость и вырвалась из тисков войны, мы бы содержали большое

значение для братства народов двух стран принять сирийцев. Иммиграционная политика в Европе, и применять жестокое обращение с иммигрантами, с которыми сталкиваются с Турецкой Республикой мы столкнулись были различия между процедурами. Кроме того, европейские государства также являются важным источником передачи в Республику Турции будет принимать направление иммигрантов. Мы оставили на милость моих студентов слушать меня с какой скоростью они хотят. До ног у женщин среднего возраста: «Религия братство требует. Мусульманская Турецкая Республика действовала в соответствии с нашей религией будучи помощью нам. Но европейцы делали именно то, что подходит им иноверцы. История простит, мы не прощаем,» сказал он. Тогда аплодисментов. Поддерживающие женские голоса выросли от аплодисментов. «Он прав! Турция! Аллах-у акбар!» «Я чувствовал, что я был на митинге. устанавливается в Бога благословить их говорят, что я вышел поддержку женщины. Первый курс прошел гладко, и я вернулся к моим родителям. Кадир и Аарон были играть в игры на улице, Эсма также будет заботиться о них. Внутри Айша Абдулла был сон. Мы ходили еще в нашем обычный день.

Он пришел в лагерь было три месяца. Я провел большую часть долгого времени далеко от моего родного города. Мы договорились,

что он проходил хорошие люди здесь с родственниками искренности наших дней. Каждый член моей семьи должен был адаптироваться к лучшим из лучших здесь. У меня не было никаких проблем, и все же было что-то глохнет внутри, если смотреть. Я не совсем понимаю, на первом, но с течением времени рос личинка и получил государство не может справиться внутри. Я не получил ничего никому в любом случае. Хотя я бы и здесь в безопасности, уши оглушительные бомбы, пронизана трупы, лежащие на улице, если я не принадлежу здесь. Это не земля, как нация людей, которые живут на? Почва также участвует в почве; и жить на крови, пролитой в погоне за ... Ну, я здесь делаю? Может Ваш страх? Является ли безопасность моей семьи? не люди, живущие в смертельном страхе в этой стране? Это не мертвый путь человека или другой? Он не стал мучеником? Я живу внутренние распри толкали меня к месту моего рождения. Я встал этот палаточный городок в течение нескольких месяцев, чтобы сложили безопасность значили для меня бессмысленно. Однажды утром я обнаружил, что разговор с чиновниками. Я объяснил ситуацию, сразу так ясно, что они только согласились урегулировать. В тот день я говорил курс, они показали понимание спасибо. Я проводил все свое время с моей семьей до вечера. Я стоял обернутый плотно и поцеловал своих детей. Хелен, спрашивает, есть ли проблема. Я был очень счастлив, только ему, я

сказал ему, что я чувствовал себя спокойнее. После разговора продолжает работать двенадцать лет любимым, пока я не умру, это будет владелец моего сердца я смотрел павильон погружает женщина. Я вышел из палатки города после того, как воздух, вполне решаемый. Мой рюкзак со мной, три из пяти баксов, и я отправился с моим паспортом. У меня был один грузовик остановки в моей первой попытке. грузовик, который возьмет меня к моей родине. Сирия была одним словом из моего рта. Я передал бумагу водителю, что необходимые объяснения с помощью этих лагерей, не было никаких проблем. Сыр между хлебом, наполненной бутылкой воды из-за сиденья улыбнулся и протянул мне. Я поблагодарил неубедительно. На следующий день мы получили водитель разбудил меня утром. Это было не трудно пересечь границу. Буквы также показывают паспорт думают, что я не столкнуться никаких препятствий. вместе с водителем подошел к Идлиб. собирался ухаживать за собой. проходя через область под контролем оппозиции в местах, где они делают паспортный контроль. Я автостопом пересечь границу снова от Идлиб. Мы исходим из Хама, Тартус без каких-либо проблем. Эти места находятся под контролем сирийского режима. Я был готов достичь Дамаска. Я вижу, что прогрессирует с места на место бомбы, брошенные. Я буду слишком далеко от звука, который не происходил не имеет ни малейшего

страха во мне. Было доверие моего сердца пришло на родину. Мой разум, мое сердце у меня нет возможности сказать, моя дорогая семья, я оставил позади меня. Айше может быть, девушки бы меня, я не могу поверить, что ни одного слова, он собирался накормить его, но я до сих пор не понял бы меня. Может быть, я бы не видеть больше из них не выглядит, как будто ничего, кроме любви к Родине. У меня были также в этой земле. Дамаск войска пограничного режима держали нас под стражей на некоторое время. Противники народа я позволил ему продолжать думать, я держал меня прийти сюда. Хотя сказать, что происходит, они держали меня за неделю. Восемь дней спустя я приехал в Дамаск. Мой дед, родина моего отца к сущности ...

از شروع جنگ بدین سو در سرزمین ما آفتاب نبرآمد. پیش از این بازی خونین استاد تاریخ بودم. در آخرین درسم از من سوالی پرسیده شده بود که به یادم آمد استاد شما به ما کسانی که جنگ را به وجود می آورد و فایده آن چیست آموختانید. در مملکت ما نیز سال هاست جنگ جریان دارد. ما چرا جنگ میکنیم. فایده ما چیست؟ خاموش ماندم و جواب ندادم. تولد شدم و بزرگ شدم. با شکم سیر تغذیه کردم. این جغرافیه بی است که جای زنده گی نیست. به این باور داشتم و درس تاریخ را مقدم میشمردم اکنون شاهد یکایک تاریخ شدم گفتم میگذرد. چی هارا پشت سر گذاشت این خاک ها. این هم میگذرد اما نگذشت. خود را با خانم و سه فرزند خود در کنار جلوه گور پیدا کردم. از وطن خود از خانه خود جدا میشدم روز ها در سرحد منتظر ماندم. مانند ما انسان های دیگر هم منتظر بودند. در باره رفتن به جایی کوچکترین یک نظر هم نداشتیم. یگانه حقیقت را میدانستم که جغرافیه بی پدر و پدرکلانم ره ترک میکردم. فرزند بزرگم اسماع ۱۱ ساله بود. به صدای بمب ها انفجار ها و صدای صلاح عادت کرده بود.

کوچکترین فرزندم عبدالله یک ساله بود با دوام گریه میکرد. در صورتیکه جنگ را نمیشناخت باز هم گریان میکرد. قسمیکه هر گریانش از خاطر جنگ باشه و یا به ما همین قسم آمد. جنگ تمام چیز ما را تغییر داده بود به خاطر روز بگذرد و به زنده ماندن کوشش میکردیم. دو فرزند دیگرم قادر و هارون دوگانه بودند هیچ چیز را نمیدانست همراه بازی خود مصروف بودن چون پنج ساله بودند. به آنها جنگ را یاد ندادم چون در میان جنگ بودند. میخواستن خانه بروند در هر بار رد میکردم و خاموش میشدند. با سخنان مودبانه برایشان می فهماندم که خانه ما را ترکیه است به خاطر ثبوت نه سبب نه صبرو حال داشتم. روز ها درگذشت بود بلاخره از سرحد گذشتیم قوت ها ما را تسلیم گرفت به کمپ مهاجرین برد. وقتیکه در کمپ رفتیم یک اعلان به زبان عربی ادا شد که هیچ از یادم نمیرود. مادران پدران و فرزندان اکنون نترسید زمان زمان مرحم گذاشتن بر زخمهای تان است. از وطن تان دور ماندن هر قدر سخت و مشکل باشد. زمان زمان ایجاد آرامی است. شکم های کرسنه خود را سیر کنید. همسران و فرزندان خود را محکم در آغوش بگیرید. از مهمان نوازی ترک نترسید. ظلم تنها بالای انسان های گردن کلفت تاثیر می کند. شما جنگ کردید شما شهید شدید شما در مقابل ظلم ایستاده گی کردید. اینجا سرزمین است که در مقابل ظلم سر خم نمیکند. خوش آمدید صفا آوردید. خانم عایشه از وقتیکه از سوریه آمده بودیم اولین بار خندید و عبدالله اولین بار بود که گریان نمیکرد. ترجمان های عربی جای بودباش ما را داد و اشیای ما را جابجا کرد. فوراً غذا آمد شوربای گرم همراه نان های نرم که هر لقمه اش ما را سیر میکرد. به خاطر فامیل خود من باید قوی میبودم از وقتیکه از خانه خود جدا شدم در حال تباه شدن بودم. وقتیکه به کمپ آمدم سیر شدم در وجودم امید آمد وقتیکه در تاریخ در باره ترک ها خوانده بودم که آنها مهمان نواز مردمان مهربان بودن. اینجا با چشمان خود دیدم که حقیقت دارد. کاسه خود را به نوکروال دادم و دست های خود را به شانه اش گذاشتم و گفتم خداوند از همه ما راضی باشد. داکتر آنجا مانند یک ملایکه با هیچ کس قهر نمی کرد مانند عضو فامیل خود رفتار میکرد.

فردای آن روز اولین بار دور از صدای بمب و فریاد انسان های مظلوم شروع به زنده گی کردیم. در اطراف ما ده ها انسان که در خاطر ما همان جا ها را بیاورد باز هم ما خود را در امن حس میکردیم. بعداز غذایی صبحانه یک اعلامیه دادن کلمه مهاجر استفاده نمی کرد به عوض آن مسافر خطاب میکردند. ما را به مسلک های مشخص قرار دادند و هدف آن فعال ما بود. فوراً به آدرس وظیفه رفتیم یگانه کسیکه در باره تاریخ مسلک داشتن من بود. مانند من چند استاد دیگر نیز بود بقیه کارگار بودند. انقدر با هیجان بودم که اولین بارم باشد که تدریس میکنم. هم تاریخ هم عربی و هم فارسی یاد میدادم. به آموزش ارزش قابل شدن آنها مرا بسیار خرسند کرده بود. در اولین تدریس ام تقریباً ۸۰ شاگرد داشتم و مقدار زیاد آن ۳۵ و ۴۰ ساله بود. من درس خود را در رابطه با همکاری ترکیه که همه شاهد سحنه بود شروع کردم یک شاگرد به سن متوسط پا برخاست و گفت دین ما همین را فرموده. با کمک ترکیه دین ما بار دیگر یک حرکت مناسب کرده است و کفار اروپا به ریس خود کار کردن تاریخ این را نمی بخشد ما نیز نم بخشیم گفت. درست فرمودید. زنده باد ترکیه. الله اکبر. خود را در جلسه احساس میکردم. بعداز خاموشی من نیز به زن کمک کردم. اولین درس بدون مشکل ختم شد.

خانه آمدم قادر و هارون در کوچه بازی میکرد. اسماع متوجه آن بود، آیشه در خانه عبدالله را خواب میداد. در زندگی نورمال خود شده بودیم که مانند اقارب خود رفتار میکردیم. در داخل ما هیچ مشکل نبود مگر یک چیز از قلب ناراحت میشاختم. در اوایل متوجه آن نشدیم اما کرم های شکم بزرگ شده و قابل کنترل نبود. به هیچ کس چیزی نمیگفتم. من هر قدر اینجا در امن هم باشم در کوچه ها جسد های افتاده هم نباشد من در اینجا مریبدم نمی شدم. یک ملت را ملت ساخته گی همان مملکت اش بود؟ و خاک را خاک ساخته گی هم همان مردم آن خاک است و خون خود را فدایی وطن خود میکند. خوب من در اینجا چی میگردم؟ آیا از جان خود میترسیدیم؟ آیا امنیت خانواده ام بود؟ آیا انسان هایکه در این مملکت زنده گی میکردند ترس جان را نداشتن؟ انسان هر قسم که باشد آیا نمیبرد. تاثیرات داخلی ام مرا به طرف جای پیدایشم میبرد. ماه بود که من با امن در این خیمه زنده گی میکردم. زیاد بودن در این خیمه برایم سودی نداشت. آن روز درس ندادم ممنونم که مرا درک کردن. تا شام با فامیل ام وقت گذاشتاندم. فرزندانم در آغوش گرفته میبوسیدم. آیشه از من پرسید کدام مشکل است. به او فقط گفتم که بسیار خوشحالم و احساس آرامش میکنم. بعداز ساعت ۱۲ نیم از خیمه جدا شدم. همراه بکس و یک مقدار پول با پاسپورتم بود به راه ادامه دادم. قبلاً یک موتر را کرا کرده بودم به خاطر رفتن به وطنم یگانه کلمه یکه از دهانم بیرون میشد سوریه بود. یک مکتوب به موتروان دادم خندید و گرفت بعداز آن یک بوتل آب و یک پارچه نان که داخل آن بود برایم دراز کرد. همراه موتروان تا خیلی جای رفتم. از مناطق که مخالفان بود کنترل پاسپورت میشد. آنجا هم کدام مشکل پیدا نشد. میخواستم به شام بیایم. وقتی آمدم فرش مین ها را دیدم. از صدای این مین ها خود را هیچ خوب احساس نمی کردم فقط اعتماد آمدن به مملکت خود داشتم. در فکرم فقط خانواده ام بود که آنها را در عقب خود گذاشته آمده بودم. عایشه از من خفه شد. یک کلمه هم میگفتم میرسد با آن هم می فهمیدم که مرا درک خواهد کرد. شاید دو

بارہ آن ہا را دیدہ نمیتوانستم. اما عشق وطن بہ هیچ چیز
مانند نمی شد. تمام هست و بودم ہمین خاکم بود. در سرحد
عساکر رجیم ما را گرفت و فکر کرد کہ من از جملہ
مخالفان ہستم و من را اینجا فرستاد با وجودیکہ تمام قصہ
را کردم. من را یک ہفتہ نگذاشت. بعد از ۸ روز بہ شام
رسیدم. در جایگاہ پدر کلانم و پدم.....

Döyüş başlayandan bəri, günəş doğulmadı bizim torpaqlarda. Bu qan oyunundan əvvəlki həyatımda tarix müəllimi idim. Son dərsimdə mənə soruşulan bir sualı xatırlayıram: "Müəllimim, bizə, döyüşü çıxaranların o döyüşdən mənfəəti olanlar olduğunu öyrətdiniz. Bizim məmləkətimizdə də illərdir döyüş var. Biz niyə döyüşürük, bizim xeyirimiz nədir?" Cavablandıra bilmədim, susdum. Doğulub böyüdüyüm, doyub bəsləndiyim bu coğrafiya artıq yaşanmaz bir yer oldu, bundan əmindim. Tarixi izah edən, nəzərdə tutan mən, indi tarixin birə-bir şahidi oldum. Keçər dedim, nələr yaşadı keçirdi bu torpaqlar, bunlar da keçər. Amma keçmədi. Özümü yoldaşım və üç uşağımla Cilvegözü sərhəd qapısında tapdım. Vətənimdən, yurdumdan ayrılırdım. Günlərlə sərhəddə gözlədik. Bizim kimi bir çox insan da sərhəddə gözləyirdi. Hara gedəcəyimiz, nə edəcəyimiz haqqında ən kiçik bir fikirimiz yox idi. Bildiyim tək gerçək vardı ki; o da atamın, babamın on illərdir yaşadığı bu coğrafiyanı tərk ediyimiz. Uşaqlarımdan ən böyüyü olan Əsmə, on bir yaşında idi. Bütün bombalara, partlamalara, silah səslərinə alışmışdı. Mən və anası Aişədən sonra, qardaşlarının əksinə, soyuqqanlılığını qoruyan bir ruh halı içində idi. Ən kiçik uşağım Abdullah bir yaşında idi və mütəmadi olaraq ağlayırdı. Döyüşü tanımamasına, qəbul etməməsinə baxmayaraq sanki hər ağlayışında döyüşü yaşadığını göstərirdi. Ya da biz elə düşünürdük. Döyüş bütün qəbulumuzu dəyişdirmişdi. İcğüdüsel olaraq günü qurtarmağa, həyatda qalmağa çalışırdıq. Digər iki uşağım Qədr və Harun əkilər idi, beşinci yaş dönüşlərini bir həftə əvvəl qeyd etmişdik. Olan hər şeyə qeydsiz kimi dayanırlar, ətraflarında olan bitəni anlamlandıramadıkları üçün də ətrafda qaçdırıb bir-birləriylə oynayırdılar. Onlara döyüşü izah etmədim; onsuzda içindən gəlirdilər. Evə getmək istədiklərini söyləyirlər, hər səfərində rədd edildikcə

daha da səssizləşirdilər. Onlara uyğun bir dillə danışdığımızı, evimizin artıq Türkiyə olduğunu söyləyib dayanırdım. Daha çox şərhə nə macalım vardı nə də səbrim.

Günlər günləri vedrələrkən ən sonunda sərhəddən keçə tanış. Səlahiyyətlilər bizi götürüb Hatayda bir mühacir düşərgəsinə apardı. Düşərgəyə çatanda heç unuda bilməyəcəyim Ərəbcə bir elan edildi: "Analar! Atalar! Onların övladları! Artıq qorxmayın! Zaman, yaralarınızı qucaqlama zamanıdır, vətəninizdən ayrı qalmanın çətin olacağını bilsək də zaman, dincliyi yaratmaq zamanıdır. Aç olan qarınlarınızı doyurun, yoldaşlarınıza, uşaqlarınıza sarılın. Türk millətinin qonaqpərvərliyindən qorxmayın. Zülm ancaq ona boyun əyənlər qarşısında üstündür, sizlər döyüş idiniz, şəhid oldunuz, zülmə boyun əymədiniz. Bura zülmə boyun əyməyənlərin torpağıdır. Xoş gəldiniz!" yoldaşım Aişə Suriyadan ayrıldığı müddətdən bəri ilk dəfə gülüldü, bəlkə də Abdullah ilk dəfə olsun ağlamırdı. Ərəbcə tərcüməçilər yoldaşlığında qalacağımız yerlər nizamlandı, əşyalarımızı yerləşdirdik. Çox keçmədən də yemək paylanmağa başlandı. İsti bir şorba içib, bir iki parça da çörək yeddik. Götürdüyüm hər loxma düyün düyün olurdu boğazımda lakin yemək məcburiyyətindəydim. Ailəm üçün güclü dayanmaq məcburiyyətindəydim. Yurdumdan ayrıldığımdan bəri əldən düşmüş haldaydım. Düşərgəyə gəldiyimdə eşitdiyim o anons, içimə ümid toxumları səpdi. Tarixdən bildiyim, tanışım Türklər, göstərdikləri qonaqlıq və xoşgörlüslə mənə heç yanıltmayıb, dərdimi dərdmi bir neçə dəqiqə də olsa unutmamı təmin etdilər. Qabımı aparıb vəzifəliyə verdiyimdə Ərəbcə bilib bilmədiyini əhəmiyyətli hesab etmədən çiyninə toxundum və Allah hamınızdan razı olsun dedim. Söylədiyimi anlamadı amma gülərək başını yellədi, o da mənim çiynimə toxundu. Eyni dili danışmasaq da

bir-birimizə toxunaraq bir-birimizi anladığımızı düşündüm. Onsuz da/zatən elə də deyilmi? Bir kor, bir kar bir-birini necə anlar? Tam da belə. Yeməkdən sonra müayinə çadırlarına çağırıldıq və bizim olduğumuz sahədəki hər kəsi başdan aşağı daradılar. həkimlər üzləri gülər, əlaqədar insanlar idi. Hər kəsin problem-ini tək-tək həll etməyə diqqət göstərdilər. Çox vaxt oldu həkim görmədiyimiz. Sanki bir mələklər idi hamısı. Kimsəni yadırgamırlar, öz ailələrindən biriymişik kimi davranırdılar. Sıyrılib gəldiyimiz o cəhənnəmdən sonra burasının daha ilk gündən yeni bir yuva olacağının işarələrini gördük və içimizdəki pes-simizmi az da olsa kənarlaşdırdıq.

Sabahısı günə ilk dəfə bomba səslərindən, insan qışqırıqlarından uzaq bir şəkildə başladıq. Ətrafımızda bizim oraları xatırlatmağa çatacaq onlarla insan olsa da etibarda hiss edirdik. Naharlıq paylar verildikdən sonra bir elan etdilər. Mühacir deməyib qonaq sözünü istifadə edirdilər. Düşərgə sahəsindəki qonaqların -yəni bizlərin- sahib olduğu qabiliyyətlərə görə yenə özümüzədən olanlara təhsil verməmiş istənirdi. Peşəsi olmayanlar da düşərgə sahəsindəki tənziqləmələrə qol gücüylə kömək edəcəkdilər. Sanaram məqsəd bizləri passiv vəziyyətdən aktiv vəziyyətə gətirmək idi. Elanı götürən kimi düz vəzifə bölgüsünün edildiyi sahəyə getdim. Tarixlə əlaqəsi olan yalnız mən vardım. Əksəriyyət ağırlıqla işçilərdən meydana gəlirdi. Mənim kimi bir neçə dənə müəllim vardı; ədəbiyyatçı və riyaziyyatçı. Bir dənə də astrofizikçi alim. Bizə deyilən; döyüşün bizləri bir çox şeydən məhrum buraxdığı və xüsusilə də uşaqların təhsilinin yarıda qaldığı və bir az da olsa bunun qabağına keçilmək istəndiyi istiqamətində onların təhsil açıqlarını minimum şərtlərdə də olsa bağlamaq olduğu idi. Könüllü olaraq verəcəyimiz bu təhsillərə uşaqlar qəti

qatılacaqdı, digər istəyənlər də qatıla bilərdi. Belə bir şeyin parçası olmaq üçün heç tərəddüdsüz iştirak göstərdim. Müəllimlik instinktlərim dərin yuxusundan oyanmışdı və sanki ilk dəfə müəllimlik edəcəkmis kimi həyəcanlanmışdım. Öyrətmək istədiklərimizi özümüz seçə biləcəkdik və tədris planı sərhədsiz idi. Həm tarix, həm Ərəbcə, həm də Farsca öyrədəcəkdik. Təhsilə bu cür əhəmiyyət vermələri məni çox sevindirdi. Öz bucağımdan düşünəncə bir az olsun başım dağılar, sevdiyim işimi quruluşun tərəfindən də özümü yaxşı hiss edərdim. Necə ki elə də oldu. İlk dərsdə təxminən səksən qədər şagirdim vardı və əksəriyyəti də otuz beş, qırxlı yaşlarda idi. Tədris planı qayğımın olmaması, qarşımdakı insanların da qeyd dəftərlərinin olmaması səbəbiylə dərsin olduqca məhsuldar keçəcəyindən əmindim. Tarix, adı üstündə; keçmiş izah edərsiniz. Mən dərsə, bu düşərgəyə gəlişimizi, gördüyümüz insani rəftarı izah edərək başladım. Bu da bizlər üçün tarixin əhəmiyyətli bir parçası idi, o səbəblə unudulmaması lazım olan bir dərs olmalı idi. Hamımız birlikdə burada Türk qonaqpərvərliyinə şahid olmuşduq. Əksinə bir şey deyilə bilməzdi. Keçmişdə Osmanlı İmperatorluğunun da sahib olduğu xoşgörü siyasətiylə içində bir çox xalqdan millətin qardaşa yaşadığı zamanları izah etdim. İndi də Türkiyə cümhuriyyəti eyni xoşgörüslə hərəkət edirdi və döyüşün pəncəsindən qaçıb xilas olan biz Suriyalılara qucaq açmaları da iki ölkə xalqlarının qardaşlığı üçün əhəmiyyət ehtiva edirdi. Avropanın tətbiq etdiyi immiqrant siyasətləri və immiqrantların orada qarşılaşdığı sərt rəftarlarla Türkiyə cümhuriyyətində qarşılaşdığımız rəftarlar arasında fərq vardı. Ayrıca Avropalı dövlətlər də qəbul edəcəyi immiqrantlar istiqamətində Türkiyə cümhuriyyətinə əhəmiyyətli qaynaq aktarımı təmin edəcəkdilər. Bizləri nə nisbətdə istədiklərini

məni dinləyən şagirdlərimin insafına buraxmışdım. Orta yaşlarda bir qadın ayağa qalxıb: "Din qardaşlığı bunu tələb edir. Müsəlman Türkiyə cümhuriyyəti bizlərə köməkçi olmaqla dinimizə uyğun hərəkət etmişdir. Amma Avropalı kafirlər tam da onlara yaraşan şeyi etdilər. Tarix bunu bağışlamaz, bağışlamarıq" dedi. Ardından böyük bir alqış qopdu. Alqışların arasından qadını dəstəkləyən səslər yüksəldi. "Doğru söyləyir! Yaşasın Türkiyə! Allahı əkbər!" Özümü mitinqdə kimi hiss etmişdim. Səssizlik təmin edilincə də Allah onlardan razı olsun deyərək mən də qadına dəstək çıxışım. İlk dərs problemsiz bir şəkildə bitdi və ailəmin yanına döndüm. Qədr və Harun çöldə oyun oynayırdılar, Əsmə də onlara göz qulaq olurdu. İçəridə Aişə, Abdullahı yatırırdı. Normal günlərimizə dönmüş kimiydik.

Düşərgəyə gəldiyi üç ay oldu. Məmləkətimdən uzaqda keçirdiyim ən uzun zaman idi. Buradakı insanlarla o qədər yaxşı razılaşmışdıq ki qohum səmimiyyətində keçirdi günlərimiz. Ailəmin hər bir üzvü yaxşıdan yaxşıya uyğunlaşma təmin etdi buralara. Baxıldığında heç bir problemimiz yox idi lakin içimi gəmirən bir şeylər vardı. Başlarda çox anlaya bilməmişdim amma zamanla içimdəki qurdcukğq böyüdü və qarşısı alınmaz bir hal aldı. Kimsəyə bir şey bildirmirdim yenə də. Mən hər nə qədər burada etibarda da olsam, qulaqları kar edən bombalayar, küçədə yatan dəlik dəşik cəsədlər olmasa da mən bura aid deyildim. Bir milləti millət edən üzərində yaşadığı torpaq deyil idimi? Torpağı da torpaq edən; üzərində yaşayan və onun uğrunda qanını tökən... Yaxşı, mən burada nə edirdim? Can qorxusumu? Ailəmin can təhlükəsizliyimi? Bu məmləkətdə yaşayan insanların can qorxusu yox idimi? İnsan elə ya da belə ölmür idimi? Şəhid olmur idimi? Yaşadığım iç çəkişmələr məni doğrulduğum yerə itələyirdi. Aylardır təh-

lükəsizliklə yatıb qalxdığım bu çadırdan şəhər mənə çoxca mənasız gəlirdi. Bir şəhər özümü səlahiyyətliylərlə danışarkən tapdım. Vəziyyətimi tək səfərdə elə dəqiq izah etmişdim ki yalnız qəbul etməklə kifayətləndilər. O gün dərs izah etmədim, sağolsunlar anlayış göstərdilər. Axşama qədər bütün zamanımı ailəmlə keçirdim. Uşaqlarımı möhkəm-möhkəm qucaqlayıb öpüb dayandım. Aişə, bir problem olub olmadığını soruşdu. Ona yalnız çox xoşbəxt olduğumu, dinc hiss etdiyimi söylədim. Mənlə danışdıqdan sonra işinə davam edən on iki illik sevdiyim, ölənə qədər də könül köşkümin sahibi olacaq qadına doya doya baxdım. Hava xeyli qərarlıqdan sonra çadır şəhərdən ayrıldım. Yanımda kürək çantam, üç beş qəpik pul və pasportumla birlikdə qoyuldum yola. Daha ilk sınağımda bir dənə tırı dayandırmışdım. Məni ana vətənimə aparacaq olan tırı. Ağzımdan çıxan tək söz Suriya oldu. Düşərgədəkilərin köməyiylə lazımlı şərtlərin olduğu bir kağızı şofərə uzatdım, heç bir problem olmadı. Güllümsədi və kreslosunun arxasından bir şüşə suyla çörəyinin arasına doldurduğu pendiri mənə uzatdı. Yarım ağız təşəkkür etdim. Sabahısı günün səhərində Cilvegözünə çatdığımızda şofer məni oyandırdı. Sərhəddən keçmək çətin olmamışdı. Pasportu göstərib məktubu da oxudunca heç bir maneə törət qarşılaşmadım. Şoferlə birlikdə İdlibə qədər getdim. Oradan sonra başımın çarəsinə baxacaqdım. Muxaliflərin idarəsində olan bölgədən keçərkən bəzən pasport idarəsini etdilər. İdlib sərhədini keçmədən təkrar avtostop etdim. Hamadan Tartusa heç bir problem yaşamadan irəlilədik. Buralar Suriya rejiminin idarəsi altında idi. Şama çatma niyyətindəydim. İrəliləyərkən bəzən bombalayarın atıldığını görürdüm. Bu səslərdən çox da uzaq qalmamış olacağım ki içimdə ən kiçik bir qorxu meydana gəlmirdi. Yurduma gəlmiş olmanın verdiyi güvən vardı ürəyimdə. Ağlım, ürəyim

heç bir şəkildə xəbər vermədiyim, arxamda buraxdığım canım ailəmdə idi. Aişə bəlkə əsəbləşər mənə, tək söz desəm yenə çatacaqdı ona amma yenə də məni anlayacağını düşünürdüm. Bəlkə bir daha görə bilməyəcəkdim onları amma məmləkət sevdası heç bir şeyə bənzəmirdi. Mənim varım da yoxum da bu torpaqlarda idi. Şam sərhədində rejim əsgərləri bizi bir müddət nəzarətdə tutdular. Müxaliflərdən olduğumu düşünərək məni tutub bura qədər gəldiyim insanları buraxdılar. Hadisəni izah etməyimə baxmayaraq, məni bir həftə tutdular. Səkkiz gün sonra Şama gəldim. Babamın, atamın öz yurduna...

تھے کیو گہا ہیں عوجھ ہیں تھی اط عت کی . ہیں
 اے ای کو ج گ کے ٹیسے ہیں ہیں
 تنیب؛ وہ پہلے ہی اط کے اُسے آسے تھے .
 اہوں اے کہہ کہ وہ گھش جب اے چہتے ہیں
 اوس ہشا گیس کے نقد وہ ہضیڈ خبھوگ ہو جتے .
 ہیں اے ای عے کہہ کے بن ہ ٹمل ہو سہے
 ہیں اوس ہوبسے ایک ہ بُعت گھش ہوگب تشکی
 ہیں۔ ہجھ ہیں وضبت کش اے کی کوئی عبلت
 یب فحش ہیں تھب . بُعت دی گُصس اے کے نقد بن
 اے بن عشدذی پیس کش لی . دکبم ہویں دبتے
 ہیں ایک پ بُہ گُضیی کے کیوپ ہیں لے گئے .
 جت بن کیوپ پہ چے تو فشٹی ہیں ایک افلائی
 ہوا جو ہیں کجھی ہیں ٹھولوں گب " :ہیوں !والذ
 ای کے ٹچوں اہ ٹسو ہت، اہ آپ آپ اے
 صخوں کو لیٹ لی اے کب ولت ہے، بن جب اے
 ہیں کہ آپ اے ہلک عے الگ ہو کش سہ بُ ہیکل
 ہو گب، لیکي اہ لہن کش اے کب ولت ہے۔ اہ
 آپ آپ اے ٹھوکے پیٹوں کو ٹڑ ہیں، آپ اے
 ٹیویوں کو گلے لگنیں اوس آپ اے ٹچوں کو
 ہضجوعی عے تہیہ . تشک لوم کی ہوبی واصلی
 عے خوف صدہ ہیں ہوں . یلن و عتن فشف ای کے
 افلی لگتے ہے جو اط کے اگے جھک
 جیئیں ، آپ اط عے لڑے، آپ ہیں عے یہیڈ
 ہوجکے ہیں، لیکي آپ اے ججش کے عہ اے
 عش ہیں جھکیب ہے . یہ ای کی عشصہی ہیں جو
 ،یلن و عتن کے اگے عش ہیں جھکتے
 خوگ آہیڈ " !ہیشی ٹیوی فہیٹہ نیم کو چھوڑ کے
 نقد پہلی ٹیس ہعکشانی اوس ییڈ فجداللہ
 پہلی ٹیس سو ہیں سہب تھب . وہ ہمہبت جہیں بن
 اے سہ بُ تھب وہیں بن اے آپ اے چیضیں کھولیں
 اوس فشٹی صٹی کے تشجوب وں ہوبسی عبتہ
 تھے . جلد ہی کھب بُ تمغین کیب جب سہب تھب . ہیں اے
 ایک گشم عوپ اوس سوٹی کب ایک ٹکڑا کھیب .
 ہش والا ہیشے گلے ہیں ایک گشہ کی عشح
 ہذعوط ہو سہب تھب لیکي ہجھے کھب بُ کھب بُ
 تھب . ہجھے آپ اے خب ڈای کے لے ہضجوط سہ بُ
 تھب۔ ہیں آپ بُ ہلک چھوڑ کے اے کے نقد بُت
 تھک گیب ہوں . اط کیوپ ہیں اے کے نقد
 اط افلائی اے ہجھ ہیں اہیڈ پیڈا کی ہے۔ ہیں تبسیخ
 کے نوالے عے جب بُت ہوں کے تشکوں
 اے بن ہش یلن ہیں کیب ہے ، ای کی ہوبی واصلی
 اوس سوادسی کے عبتہ یہ یہش ہے، اہوں
 اے ہیکلات ٹھول بُت ہیں ہیشی ہذد کی . ہیں اے
 آپ اے پلیٹ لی اوس خبدم کو دے دی جت اوس

جت عے ج گ ٹشو ٹ ہوئی ہے، ہوبسی صہی پش
 عوسج علوٹ ہیں ہوا ہے . ہیں اط
 خوی کے کھیل عے پہلے تبسیخ کب ہضووی
 پڑ ہیتب تھب . ہجھے یب ہے کہ ہیشے ایک
 ییگشد اے ہجھ عے عوال کیب تھب کہ " :ہذنتشم
 اعتب ، آپ اے ہویں پڑ ہیب ہے کے ج گ
 کش اے والے ج گ عے ہ بُف ٹھی کوہتے ہیں۔
 ہوبسا وعی علوں عے ج گ لڑ سہب ہے، بن
 کیوں لڑ سہے ہیں، ہوبسے ہ بُف ہو سہب ہے کیب؟
 . ہیں اط کب جواہ دے عکب اوس"
 خبھوگ سہب . یہ جعشافیہ، جہیں ہیں پلا ٹڑ ہب
 اوس ہیں اے کھیب پیب، اہ یہ جگہ لیٹل سہبک
 ہیں تھی، اوس ہجھے اط ٹبت کب یمبی ہے کہ ہیں
 تبسیخ پڑ ہب اے والا اعتب تبسیخ کب خود
 گواہ ہوں۔ ہیں اے کہہ یہ عت اساضی ہے، یہ خعہ
 بُت عی ہیکلات عے گُصسا ہے اط
 عے ٹھی گُصس جیئے گب . لیکي یہ عت ختن ہیں
 ہوا . ہیں اے آپ اے ٹیوی اوس تین ٹچوں کے
 عبتہ جلیوگوصو کی عشدذ فجوسکی . ہیں آپ بُ
 آٹبی ہلک چھوڑ سہب تھب . بن اے د وں تک
 عشدذ پش اٹیس کیب . ہوبسے جیغے بُت عے
 لوگ عشدذ پش اٹیس کش سہے تھے . بن ہیں
 جب اے تھے ہ کوئی اڈاصہ تھب کے بن کیب
 کشیں کہیں جیئیں . فشف ایک عچ ہیں جب بُت تھب
 کہ ؛ بن اط جعشافیہ کو چھوڑ سہے ہیں، جظ
 صہی ہیں ہوبسے آتب و اجداد سہتے تھے
 جہیں ہیشے دادا دادی دہنیوں تک سہے تھے .
 فبقوہ، ہیشے ٹچوں ہیں عت عے ٹڑی
 گییسہ عبل کی تھی . وہ توہم ٹن دھوبکوں اوس
 گولیوں کی اواص کی فیدی ہو گئی تھی . اط کی
 ہیں فہیٹہ اوس ہیشے نقد وہ آپ اے ٹھی ٹھبیوں
 کے تشفکظ تھی، اط کب ٹھی خوی عشد ہوا
 تھب . ہیشا عت عے چھوٹب ٹچہ، فجداللہ، ایکي
 عبل کب تھب اوس ہغلغل سوتب تھب . وہ جب بُت ہیں
 تھب کہ ج گ کیب ہے اط کے ٹوجود، اط کے سو
 اے عے یہش تھب کہ وہ ج گ والے
 فلالے ہیں سہ سہب ہے، یب تو بن اے ایغب
 . عوجب . ج گ اے ہوبسے توہم تبش ٹڈل دیے
 جلتی، بن ص ڈہ سہ اے کی کوپک کش سہے
 ،تھے . ہیشی ٹبی دو ٹچے ، لیدس اوس ہیسوی
 دو وں جڑواں تھے، بن اے ایک ہفتہ لجل ای کی
 پب جویں عیلگشہ ہ بی تھی . وہ اط عت
 کچھ عے لاتقلک لگ سہے تھے، اوس وہ اسد گشد
 ٹہبگ سہے تھے اوس آپظ ہیں کھیل سہے

ہیں، اچھے ٹھی ٹیہل ہوئے کو نہیں تھے۔ ہیں اے
اط عشق کے کیم ہیں ٹغیش کھی

بچکچہٹ کے دقہ لب۔ ایغے لگب ہیشی تقلیوی
ججالت گہشی ئے دے جگب اٹھی اوس

ہجھے ہذغوط ہو جیغے ہیں پہلی ٹیس ایک اعتبد
ٹی نے جب سہب ہوں بن خود اٹخہ کش

عکتے تھے کے بن کیم پڑھ ب جہتے تھے
اوس قُبة لاهذود تھب۔ ہیں تبسیخ، فسنی

فبسی پڑھوں گب۔ ہجھے ٹہٹ خوئی ہوئی کے وہ
تقلین کو ات ئے ابویت دے سہے ہیں۔ اگش

ہیں اپ نے مَعہ ٹس عے عوچوں تو ہیں اط ہیں
ہتغول ہو جیوں گب، اوس ہیں اپ ب پغ ڈیذہ

کیم کش کے اچھب ہذغوط کشوں گب۔ یمی ب
ایغی عشق ہوا۔ ہیشی پہلی کلاط ہیں تمشیج 00

علت فلن تھے، اوس ای ہیں عے اکثیت پی ٹیظ
چبلیظ عل کی تھی۔ ہجھے یمی تھب یہ

اعجب ٹہٹ ہفیز ہوں گے۔ دمیت یہ ہے کہ ہیشے
پیظ قُبة کی پشیٹب ئے ہیں اوس لوگوں

کے پیظ کیہیں ہیں تھیں۔ تبسیخ کب جیغے بَم تہتبت
ہے کہ اط ہیں آپ ہبسی کب تہتے ہیں

ہیں اے اط کیوپ تک پہ چے عے ٹشوئ کیب
اوس ا عُب ئے اھذاد کب تہتبت جو ہویں ہلی۔ یہ

ہوبسے لیے تبسیخ کب ایک ابن دقہ تھب، تو یہ
ایک ایغب عجک ہو ب جہتے جو ہ ٹھولے۔ ایک

عتہ، بن عت نے یہیں تشک ہوبوی واصلی کب
ہتہبذہ کیب۔ اط کے تشفکظ کچھ ہیں کہب جب

عکتب تھب۔ ہیں اے وضبت کی ہختلف لوہوں
عے ٹہٹ عے لوگوں یہیں تھبئی جیسے کے

عتہ سہتے تھے علغ ت فتوب یہ کے سواداسی
کے لوا ئے کے چے۔ اے جوہوسہ تشکی

اعی سواداسی کے عتہ کیم کش سہے ہیں، اوس ا
ہوں اے کھلی ٹہوں کے عتہ ہویں وفول

کشبت جت بوج گ کے پ جی عے فساس ہو کش
آئے۔ یہ دو وں ہولک کی فوام کے دسہیبی

ٹھبئی جیسے کے لئے ٹری ابویت کب دبھل ہے۔ جو
اھیکشیتی پللیغیں یوسپ نے لاگو کی

وہ ٹہٹ عخت تھیں تبسکی و عی کے لے اوس اط
کے ہمبتلے ہیں جو اچھب لوک تشکی

ہوبسے عتہ کش سہب۔ اط کے فلاوہ، یوسپی
سیعتیں تبسکی و عی کے لے ابن ہلی اھذاد

فشابن کشیں گے جوہوسہ تشکی کو۔ وہ ایک خبت
ت بُعت جہتے تھے اوس ہیں اے اپ نے

ع ے والے علت فلور کے سدن و کشم پش ای
کو چھوڑ دیب۔ ایک دسہیب ئے فوش کی

اط فکش کے ٹغیش کہ وہ فشی جب ٹب تھب یب
ہیں، ہیں اے اط کے ک ڈھے کو چھوا اوس کہب

خذا (اللہ) تن عت عے ساضی ہو۔ وہ ہجھے دیکھ
کش ہغکشایب اوس ہیشے ک ڈھے پش ہتہ

سکھب۔ بن ایک دو عشے کی صبتی ہیں جب نے
تھے لیکہ ک ڈھوں کو چھو لی نے عے بن ایک

دو عشے کو عوجھ گے تھے۔ کیم ایغب ہیں ہے؟
کظ عشق ایک بتی ب یخ ایک تہسے

یخ کو عوجھ لیتب ہے؟ ٹبلکل اعی عشق۔ کہب نے
کے تقد بن عت کو ایک ہقی ہ کش نے

والے خیوے ہیں ٹولایب اوس ہوبسی عش عے
پیوں تک تلائی لی۔ وہیں عت ڈاکش خوئگواس

اوس فکشہ ڈ تھے۔ وہ پش کھی کے ہغلے کو دل
کش ب کے جہتے تھے اوس پش ایک کی

دیکھ ٹہل کش ب۔ ایک عویل ولت کے تقد ہیں نے
ڈاکشوں کو دیکھب ہے۔ وہ عت ایغے تھے

جیغے فشیتے ہوں۔ وہ پش کھی کو اپ نے خب دای
کے اسکی کی عشق دیکھ سہے تھے۔ بن

جظ جہ نے عے آنے تھے اط کے تقد، یہیں کے
دیلات دیکھ کش لگ سہب تھب کے بن فلاہبت

کہ بن ایک نے گھش ہیں، آئے ہیں اوس بن نے
ہیبوعی کو ایک عشف دھکیل دیب۔ ایک

عوئل ہنت کے تقد پہلی ٹیس بن نے ٹووں اوس ا
عُب ئے جیخوں کی اواص کے ٹغیش دی ٹشوئ

کیب بن ہذفوگ ہذغوط کش سہے تھے، اگشچہ
ہوبسے ہبڈول ہیں ہویں اپ نے و عی کی ید

دلایب والے دسج وں افشاد تھے۔ بئیتہ کے تقد ا ہوں
نے ایک افلائی کیب۔ ا ہوں نے پ نہ گضبی

لفک اعتقول ہیں کیب ٹلکہ ہوبوی کہب۔ پش کیوپ
ہیں پش ہوبوی اپ ئے فلادیت کے ہغبتک

دو عشے ہوب وں کی تشتبت کشے گب اوس جی
کے پیظ کوئی ایغی فلادیت ہیں وہ

کیوپ گ کی جگہ ہذد کشے گب۔ ہمقد اپ نے
غیش فقبل سیعت عے ہویں کو چلو کش نے کی

تھی۔ ہیں فوسی عوس پش وہیں گیب جہیں کیم
تمغین ہو نے کب افلائی ع ب تھب۔ تبسیخ ہیں

فشف ہجھے دلچغی تھی۔ اکثیت کبسک وں پش
ہتبول تھی۔ ہیشے جیغے چ ڈ اعتبارہ

تھے؛ ایک حق ف اوس ایک سیبسی کب اعتبد
تھب۔ ایک ہگول عجیقیت کب اعتبد تھب۔ ہویں کہب

گیب کے ج گ نے ہویں ٹہٹ عی چبسی عے خبت
عوس پش ٹچوں کی تقلین عے ہذشوم کیب

وہ اط تقلیوی ہذشوہیوں کو پوسا کش ب جہتے
تھب۔ ای سضبکسا ہ عوس پش دی گئی تشتبت

ہیں ہبہی وں عے ہذفوگ عشمے عے سہ سہب
تہب اہ ہجھے تے حق ئ لگ ب یشوئ بو گیب تہب

ایک فجخ ہیں دکیم عے ثبت کش سہب تہب. ہیں
عے اپ ئ فوست دبل ات عے واضح عشخ

تنبئی یمبی کہ ا ہوں عے فشف یہ لچول کشلی. ہیں
عے اط دی لیکچش ہیں دیب اوسوہ ہجھے

عوجہب گئے. ہیں عے پوسا دی اپ عے خب ذای
کے عبتہ گضاسا. ہیں عسا دی ہضجوعی عے

اپ عے ٹچوں کو چوہتب سہب. فبتہ عے پوجہب
کچھ ہغلہ تو ہیں. ہیں عے اط عے کہب کہ ہیں

فشف ثبت خوگ ہوں، ہیں ثبت پشعکوی ہذغوط
کش سہب ہوں. ہیشے عے ثبت کش عے کے

تقد وہ اپ ب کیم کو جیسی سکھ عے لگی اوس اط
دوسای ہیں اط کی عشف دیکھ عے لگب، ہیں

نہسہ عیل عے اط عے پیس کشتب ہوں وہ یہی
ہوت تک ہیشے دل کی ہبلک ہو گی، ہیشے

دل کب عکوی. ہو عن ثبت عیبہ تہب اط کے تقد عے
ہیں خیوہ تغئی چھوڑ دی. ہیں عے ایک

عفشئی ٹیگ لیب، چ ڈ پیغے لیے اوس اپ ب
پبعوسٹ لیب اوس ہیں چلا گیب. ہیشی پہلی کوپک

ہیں ایک لاسی سوکی یہ لاسی ہجھے ہیشے
وعی کو لے جبے گی. ہیشے ہ عے

فشف ایک لفک گلا "یم". ہجھے کیوپ ہیں لوگوں
عے ضشوسی وضبت ایک کبغز پش

لکھ کش دی اوس کچھ ٹھی غلط ہیں ہوا. ڈسائیوس
ہغکشایب اوس ہجھے سوئی وہ پ یش دیب اوس

اط کے عبتہ پب ئ کی ایک ٹوتل دی. ہیں عے آدھے
دل کے عبتہ یکشیہ ادا کیب. جت بن اگلی

فجخ چلوپگور کی عشدذ پش پہ چے تو ڈسائیوس
عے ہجھے اٹھیبب. عشدذ پس کش ب ہیکل

ہیں تہب. جت ہیں عے اپ ب پبعوسٹ دکھیبب اوس
خط پڑھیب تو کوئی ٹھی سکبوٹ ہیں ہوئی

ہیں ڈسائیوس کے عبتہ ادلت گیب. اط فالالے ہیں
کجھی کجھیس پبعوسٹ کی جب چ پڑتیل ہو

سہی تھی. پش ہیں خود جیتب گیب ہختلف گبڑوں
ہیں، ادلت کی عشدذ فجوس کش عے عے

پہلے. بن کخی ٹھی ہغبلے کے تغیش دوط عے
تبتظ کی عشف سوا ہ ہوئے یہ جگنبیں

یم کی دکوہت کے ک ٹشول ہیں تھیں. ہیشا دھٹک
تک پہ چ عے کب اسادہ تہب. ہیں عے

ساعتے ہیں ہختلف جگہوں پش بن گشتے دیکھے.
ہیں ای عے دوس تہب اط لئے ہجھ رسا عب

ٹھی خوف ہیں تہب. ہیشے دل ہیں اپ عے وعی
اوس گھش ہو عے کب افتوبد ہیشے دل ہیں تہب

فوست عے کھڑے ہو کش کہب: "ہزبت ہیں تشادسی
کی ضشوست ہے. اط ہغلن جوپوسہ

تشکی عے ہزبت کے ہغبتک بوپسی ہذد کی ہے.
لیکی یوسپ کے کیفشوں عے ٹلکل ویغے

کیب جو ا بے عوٹ کشتب ہے. تبسیخ اط کو ہقف
ہیں کشے گی اوس بن ٹھی ٹبلکل ہقف

ہیں کشے گے: "ا ہوں عے کہب. اط کے تقد عے
تبللیں تجبنیں. تبللیں کے فلاوہ اط

خبتوی کی دوبیت ہیں ثبت آواصیں ٹھی انیں". یہ
ٹلکل ٹھیک ہے! ص دہ ثبت تشکی! خدا فیتیں

بے (اللہ اکجش!) ہجھے ایغے ہذغوط ہوا کے
ہیں ایک سیلی ہیں آیب ہوں. جت خبھوئی

ہوئی، ہیں عے اط خبتوی کی دوبیت کی اوس کہب
خدا (اللہ ای عے ساضی ہو. پہلا عکج

کخی ٹھی ہغلے کے تغیش ختن ہوا اوس ہیں اپ
عے خب ذای کے پبط وایط آیب. لبدس اوس ہیسوی

ٹہش کھیل سہے تھے، اوس فیفوہ ای پش یش سکھ
سہی تھی. ا دس فبتہ فجذاللہ کو علا سہی

تھی. اے لگ سہب تہب کے ہقوول کے دی وایط
آ گئے ہیں. ہویں کیوپ آئے ہوئے تھی

ہبی عے بوگئے تھے یہ پہلی ٹیس ہے کہ ہیں اپ
عے آتبی یش عے ات عے عویل فشفے کے

لئے دوس ہوں. ہوسے ہیں کے لوگوں کے عبتہ
ات عے اچھی اوس ہغل تقلمبت ٹی گئے

تھے. ہیشے خب ذای کے بش سکی کو عبتہ کھڑا
کیب. جت جب چ پڑتیل کی تو کوئی ہغلہ ہیں

تہب لیکی ہیشے دھک ایک ثبت پھ طگی
،تھی یشوئ ہیں ہجھے صیبہ عوجہ ہیں ہیں آیب

لیکی ولت کے عبتہ عبتہ ہجھ ہیں ایک عوج کی
ذت ہیں اضبفہ ہوا اوس یہ بلبلل تشدایت

ٹی گئی. ہیں عے اٹھی تک کخی کو کچھ یش ہیں
کیب. اگشچہ ہیں ہیں ہذفوگ ہوں، کوئی

ٹن ہیں اوس ہ لائیں عڑک پش پڑی ہوتی تھیں،
لیکی ہیشا ہیں عے تقلک ہیں تہب. کیب ایک

صہی لوم ہیں ٹ بتی، یک لوم؟ ایک صہی، اط
صہی پش کچھ خوی ٹہبتے ہیں اوس کچھ اط

صہی کے لئے خود کو لشتبی کشتے ہیں... لہزا
ہیں ہیں کیب کش سہب ہوں؟ ہوت کب خوف؟ یب

ہیشے خب ذای کی دفینت کے لئے؟ کیب اط ہلک
ہیں سہ عے والے لوگوں کو ہوت کب خوف

ہیں ہوتب؟ کیب آدھی ایک یب دوعشی عشخ ہش
ہیں سہب؟ کیب وہ یش ہیں ہو سہے تھے؟ ہیشا

ا دس ہجھے اط جگہ لئے جب ب چہ سہب تہب
جہیں ہیں پیدا ہوا تہب. یہ خیوں کب یش جہیں

ھیشا دھیک، ھیشے دل ھیشے خب دای کے پبط
 تھب ج ہیں ھیں نغیش اعلائی کے پیچھے چھوڑ
 آیب تھب . ھجھے ھقلوم تھب وہ ھجھ پشنت غفہ
 بو گی، لیکی اط کے لئے ایک لفک کبھی بو
 گب اوس وہ ھجھے عوجھے گی . بو عکتب ہے کہ
 ھیں پھش ابیں کجھی ۛ دیکھ عکوں، لیکی
 ھیشے وعی کی ھنجت کھی اوس چیض کی عشع
 ہیں تھی . ھیشے پبط فشف یہ صھیی/وعی
 تھب . دھیک کی عشدد پش، دکوھت کے فوجیوں ۛ
 تھوڑی دیش کے لئے بویں دشاعت ھیں
 سکھب . ابوں ۛ عوچب کہ ھیں کھی گشوپ عے
 بوں اوس ابوں ۛ ھجھے وپیں سکھب اوس
 دوعشوں کو جب ۛ دیب . اگشچہ ھیں آپ کو ہیں
 تنب عکتب کے کیب ہوا ، ابوں ۛ ھجھے ایک
 ہفتے تک انیس کشوایب . ھیں دھیک آٹھ دی نقد
 آیب . اب ۛ تنب دادا کی صھیی پش---

Согуш башталгандан бери биздин жерлерге күн нурун чачпады. Бул кан оюнунан мурунку жашоомдо тарых мугалими элем. Акыркы сабакта менден суралган бир суроону эстеп жатам: "Мугалимим, бизге согушту чыгаргандардын ал согуштан бир кызыкчылык көздөгөндөр болгонун айттыңыз. Биздин өлкөбүздө дагы жылдардан бери согуш бар. Биз эмнеге согушуп жатабыз, биздин кызыкчылыгыбыз эмне?" Жооп бере албадым, унчукпадым. Туулуп өскөн, курсагымды тойгозгон бул география эми жашап болбогон бир жерге айланды. Тарыхтан сабак берген мен, эми тарыхтын күбөсү болдум. Өтүп кетээр дедим, эмнелерди гана көрбөдү бул жерлер. Бирок өтпөдү. Аягында жубайым жана үч балам менен Жилвегөзү чек ара киришинде турдук. Ата журтумдан, туулган жеримден ажырап жатам. Күндөп чек арада күтүп турдук. Биз сыяктуу бир топ адам чек арада күтүп жатышты. Каяка бараарыбызды, эмне кылаарыбызды такыр билбейт болчук. Мен билген жалгыз чындык бар эле, атам, чоң атам он жылдардай жашаган бул географияны таштап баратабыз. Балдарымдын эң чоңу болгон Эсма, 11 жашта эле. Бардык бомбаларга, жардырууларга, курал үндөрүнө көнгөн эле. Мен жана апасы Айшадан кийин, бир туугандарына караганда оор басырыктуугун кармап турду. Эң кичине балам Абдулла бир жашта, тынымсыз ыйлап жатты. Согушту таанышына, түшүнүшүнө карабастан ар ыйлаганда согушту башынан өткөргөнүн көрсөтчү. Же болбосо биз ошондой ойлоп жаттык. Согуш бардык түшүнүгүбүздү өзгөттү. Инстинк боюнча күнүбүздү куткарууга, жашап калууга аракет кылдык. Калган эки балам Кадыр менен Харун эгиз эле, 5 жашка толгонун бир апта мурун

куттуктаганбыз. Болуп өткөн бардык нерсеге кош көңүл сыяктуу карап, эмне болуп жатканын түшүнбөгөндүктөн ары бери чуркап ойноп жатышты. Аларга согуш жөнүндө айтып бербедим, ансыз деле ичинен сезип жатышты. Үйгө кеткиси келгенин айтып, ар жолкусунда четке кагылган сайын унчукпай кала башташты. Аларга акырын бул жака көчүп келгенибизди, эми үйүбүз Түркия экенин айтып жаттым. Мындан көбүн түшүрдүрүп бергенге алым дагы сабырым дагы жок эле.

Күндөр өтүп аягында чек арадан өттүк. Жооптуулар бизди алып Хатайда бир качкындардын лагерине алып барышты. Лагерге барганыбызда эч унутпай турган арапча бир жарыя кылынды: "Апалар! Аталар! Алардын балдары! Эми коркпогула! Убакыт жараларыңарды айыктырат, ата журтуңардан ажыроо оор болсо дагы убакыт баарын ордуна келтирет. Ач болгондор курсагыңарды тойгозгула, жубайларыңарды, балдарыңарды кучагыңарга катуу кыска. Түрк элинин меймандостугунан коркпогула. Зулум бир гана ага моюн сунгандар үчүн жогору, силер согуштуңар, шейит болдуңар, зулумга моюн сунбадыңар. Бул жер зулумга моюн сунбагандардын жери. Кош келдиңер!" Жубайым Айша Сириядан келгенибизден бери биринчи жолу күлдү, Абдулла дагы бул жолу ыйлабай жатты. Арапча которуп берүү менен жашай турган жерлерибиз даярдалды, буюдарыбыз жайгаштырдык. Бираздан кийин тамактар таратылып баштады. Ысык бир сорпо ичип, бир эки сындырым нан жедим. Оозума салган тамагым өтпөй жатты, бирок жешим керек эле. Үй бүлөм үчүн күчтүү болушум керек. Ата журтумдан ажырагандан бери алсыз абалдамын. Лагерге келгенимде мен

уккан ал жарыя ичимде үмүт ойготту. Тарыхтан билген, тааныган түрктөрдүн, бизге көрсөткөн меймандостугу жана ак пейилдиги менен мени эч жаңылыштырбай, дартымды бир канча мөөнөткө унуттурду. Кесемди көтөрүп жооптууга берип жатып арапча билеби аны ойлонбой эле, желкесине тийип Аллах баарыңардан ыраазы болсун дедим. Сүйлөгөнүмдү түшүнгөн жок бирок күлүмсүрөп башын ийкеди, ал да менин желкеме тийди. Бир тилде сүйлөбөсөк дагы бири бирибизгетигенде бири бирибизди түшүнгөнүбүздү ойлодум. Ансыз деле ошондой эмеспи.? Бир сокур бир дүлөй бири бирин кантип түшүнөт? Дал ушундай. Тамактан кийин дарылоочу чатырларга чакырышты жана баарын бир сыйра карап чыгышты. Докторлор жүздөрү күлүмсүрөгөн, жумшак адамдар эле. Баарынын эмне проблемасы болсо аларды чечүүгө аракет кылышты. Докторду көрбөгөнүмө көп болду. Баары периштелер сыяктуу эле. Эч кимди жатыркабай, өз үй бүлөсүндөй көрүп мамиле кылышты. Биз качып келген ал тозок отунан кийин алгачкы күнү эле жаңы бир уя боло тургандыгынын белгилерин көрүп ичибиздеги пессимизм бир аз болсо да жоголду.

Эртеңки күнгө биринчи жолу бомба үндөрүнөн, адам чыңырыктарынан алыс бир абалда баштадык. Айланабызда бизге аларды эстете турган ондогон адам болсо дагы өзүбүздү коопсуз сезип жаттык. Эрте мененки тамакты бергенден кийин бир кулактандыруу болду. Мындан ары качкын дебей конок деп айтышчу болду. Лагердеги коноктордун өзүбүздүн ичибиздегилерден болгон талантына жараша өзүбүздү күлөргө билим берүүбүздү каалашты. Кесиби болбогондор дагы лагердеги иштерге

жардам бере турган болду. Максат бизди пассив бир абалдан активдүүлүккө алып келүү болсо керек. Кулактандырууну угуп дароо жоопкерчиликтерди бөлүштүргөн жака бардым. Тарых менен байланышы болгон жалгыз мен элем. Көпчүлүк жумушчулар эле. Мен сыяктуу бир нече мугалим бар эле; адабиятчы жана математик. Бирөөсү астрофизик академиги эле. Бизге айтылган нерсе; согуштун бизди бир топ нерседен куру калтырганы жана өзгөчө балдардын билиминин жарым жолдо калгандыгы үчүн бираз болсо дагы муну жакшыртуу үчүн балдарга билим берүүнү улантуу эле. Биздин балдарга ыктыярдуу түрдө берген билимибизге бардык балдар катышканга укуктуу эле. Мындай бир нерсенин бир бөлүгү болуу үчүн эч күмөнсүз макулдук бердим. Мугалимдик инстинктерим терең уйкусундан ойгонгон эле жана биринчи жолу мугалимдик кыла турган сыктуу толкунданып жаттым. Үйрөтүүнү каалаган нерселерибизди өзүбүз тандай алчубуз жана программа чексиз эле. Тарыхты дагы, арапча, фарсчаны дагы үйрөтчү болдум. Билим алууга ушунчалык маани бергени мени сүйүнттү. Өзүм жөнүндө ойлоно турган болсом бираз болсо дагы алаксып, сүйгөн ишимди кылсам өзүмдү жакшы сезем. Чындыгында ошондой болду. Биринчи сабакта сексенге жакын окуучум бар эле жана көпчүлүгү отуз беш, кырк жаштарында эле. Окуу программасы проблемасы жана окуучуларымдын сабактан бир проблемасы болбогону үчүн сабактын пайдалуу өтүшүнө ишенет элем. Тарых, аты айткандай өтмүштү түшүндүрөсүн. Мен сабакты, бул лагерге келишибизди, биз көргөн адамдык мамилени айтып баштадым. Бул дагы биз үчүн тарыхтын маанилүү

бөлүгү, ошол себептен унутулгус бир сабак болуш керек. Баарыбыз бул жерде түрк элинин меймандостутуна күбө болдук. Өткөн заманда Осмон Империясынын дагы ынтымак политикасы менен бир нече өлкөнүн элдеринин бир туугандыктын ичинде жашаган убактарды айтып бердим. Азыр болсо Түркия Республикасы ошол кең пейилдүүлүк менен аракет кылып жана согуштун карамагынан качып кутулган биз Сириялыктарга кучак жаюусу дагы эки өлкө элдеринин бир туугандыгы үчүн мааниге ээ эле. Европанын жүргүзгөн көчмөн политикалары жана ал жердеги көчмөндөргө кылынган орой мамилелер менен Түркия Республикасындагы мамилелер арасында айырма бар эле. Өзгөчө Европа өлкөлөрү дагы кабыл кылышкан көчмөндөр жөнүндө Түркия Республикасына маалымат берип турчу. Бизди канчалык деңгээлде кабыл кылышканын окуучуларымдын оюна таштадым. Орто жаштардагы бир аял туруп: "Дин бир туугандыкты талап кылат. Мусулман Түркия Республикасы бизге жардам берүү менен динибизге ылайык иш кылышты. Бирок Европалык каапырлар өздөрүнө жарашкан нерсени кылышты. Тарых муну кечирбейт, кечирбейбиз" деди. Артынан бир кол чабуу болду. Кол чабуулардын арасынан аялды колдогон үн келди. "Туура сүйлөп жатат! Жашасын Түркия! Аллаху Акбар!" Өзүмдү митингде жүргөн сыяктуу сездим. Айлана жымжырт болгондо мен дагы ал аялды колдоп Аллах алардан ыраазы болсун дедим. Алгачкы сабак ушундай өтү анан үй бүлөмдүн жанына кайттым. Кадыр менен Харун сыртта оюн ойноп жатышыптыр, Эсма аларга көз кулак болуп жатты. Ичкериде Айша

Абдулланы уктатып жатыптыр. Баягы күндөрүбүзгө кайткан сыяктуу элек.

Лагерге келгенибизге үч ай болду. Ата мекенимден алыста жашаган эң көп убакыт эле. Бул жердеги адамдар менен ушунчалык жакшы келишкенибизден туугандай жакындык менен күндөрүбүз өтүп жатты. Үй бүлөмдөгүлөр дагы баары бул нерселерге көнүп кетти. Карап көрсөк эч кандай проблемабыз жок эле, бирок ичимди сыздаткан бир нерселер бар эле. Башында көп түшүнө албадым бирок убакыт өтүшү менен ичимдеги жара чоңойгондон чоңойду. Бирок дагы да эч кимге байкатпадым. Мен канчалык бул жерде коопсуздук ичинде болсом дагы, кулактарды дүлөй кылган бомбалар, көчөдө жаткан өлүк жандар болбосо дагы мен бул жерге тиешелүү эмес элем. Бир улутту улут кылган анын жашаган жери эмес беле? Жерди дагы жер кылган; үстүндө жашаган жана анын жолунда каныны төккөн... Мейли бул жерде мен эмне кылып жаттым эле? Жан коркуусубу? Үй бүлөмдүн өмүрүнүн коркуусубу? Бул мамлекетте жашаган адамдардын өмүрүнүн коркуусубу? Адам бир күнү өлбөйт беле? Шейит кетпейт беле? Ичимдеги бул ойлор мени туулган жериме түртүп жатты. Айлар бою коопсуздук ичинде жатып турган бул чатырлардан курулган бир шаар мага эми маанисиз келип жатты. Бир күнү таңда жооптуулар менен сүйлөшүп жаттым. Абалымды ушунчалык так түшүндүргөндүктөн бир гана макулдугун берип калышты. Ал күнү сабак бербедим, түшүнүштү баары мени. Кечке чейин бардык убактымды үй бүлөм менен өткөрдүм. Балдарымды катуу уысып өптүм. Айша бир проблема барбы деп сурады. Ага бир гана аябай бактылуу экенимди, көңүлүм жай экенин айтым. Мен менен

сүйлөшүп бүтүп ишин уланткан он эки жылдык жубайым,өлгөнчө жүрөгүмдүн ээси боло турган аялыма тойгончо карадым.Эшик караңгы болуп калганда чатырдан чыгып кеттим. Жанымда сумкам,үч беш тыйын акчам жана паспортум менен жолго чыктым. Жолдон бир жүк ташыган машинаны токтоттум.Оозуман чыккан жалгыз сөз Сирия эле. Лагердегилердин жардамы менен тийиштүү нерселер жазылган кагазды шоферго сундум,эч бир проблема болбоду. Күлүмсүрөдү, отургучунун аркасынан бир ише суу менен нандын ичине коюлган быштакты мага сунду. Рахмат айттым. Эртеси күн эрте менен Жилвегөзүнө барганыбызда шофер мени ойготту. Чек арадан өтүү кыйын болгон жок. Паспортту көрсөтүп катты окутсам эч нерсе деген жок. Шофер менен Илдибке бардым. Андан кийин эптейт элем. Атаандаш партиянын контролунда болгон аймактан өтүп жатып паспортту ар жерде контрол кылышты. Идлиптин чегинен өтпөй туруп кайра кол көтөрүп машина токтоттум.Хамадан Тартуска чейин эч кандай проблемасыз бардык. Бул жерлер Сирия режиминин контролу астында эле. Шамга жетүү ниетинде элем. Бара жатып жерлерде бомбалардын атылганын көрүп бараттым. Бул үндөргө аябай жакын турсам дагы ичимде эч кандай коркуу жок эле. Ата мекениме келгенимдин бир ишеничи бар эле жүрөгүмдө. Акылым, жүрөгүм эч кандай кабар бербестен артымда таштаган үй бүлөмдө болчу. Айша балким мага ачууланат эле, бирок эмне болсо дагы мени түшүнөт деп ойлоп жаттым. Балким эми башка аларды көрө албайт элем бирок ата журтумдун сагынычы эч нерсеге окшобойт эле.Менин бары жоғум бул жерлерде болчу. Шамдын чек арасынла режимдин аскерлери

бизди белгилүү убакытка көз алдына алышты. Каршы партиядан деп ойлоп мени кармап турушту. Болуп өткөндөрдү түшүндүргөнүмө карабастан, мени бир апта кармап турушту. Сегиз күндөн кийин Шамга келдим.Чоң атамдын,атамдын ата журтуна...

Ker je izbruhnila vojna, je bil rojen na našem soncu tal. Ta datum v mojem prejšnjem življenju sem bil učitelj iz igre krvi. Spomnim se, moja zadnja lekcija me vprašal: "Učitelj, za nas, vojnih izdajatelji, ki jih učijo, da tisti, ki imajo koristi od vojne. V naši državi imamo tudi desetletja vojne. Zato se borimo, kaj je naša ugotovitev?" "Nisem mogel odgovoriti, sem utihnil. Ta geografija, kjer sem se rodil in odraščal, je bil zdaj ni kraj za življenje, in jaz sem prepričan, da. Zgodovina pravi, sam viziranje, sem zdaj priča ravno datum. Podajanje povedal, kaj ga je živel na tej zemlji, bodo prenesli. Ampak to ni. Sem se znašel z ženo in tremi otroki Cilvegozu mejnem prehodu. Moja domovina, sem zapustijo svojo domovino. Čakali smo na meji več dni. Tako kot nas mnogi ljudje so čakali na meji. Kam gremo, ne bomo imeli niti najmanjšega pojma, kaj naj stori. Vem, da je bila samo ena resnica; je tudi moji predniki, moj dedek je živel desetletja jih pustimo na območje delovanja geografija. Otroci iz največje v Esma, stara enajst let. Vse bombe, eksplozije, streli so bili navaženi. Po njegovi materi Mariji in, za razliko od svojega brata, je v razpoloženju, da zaščitijo svojo mirnost. Abdullah je najmlajši otrok je jokal in nenehno starosti. Prepoznati vojno, čeprav odkrivanje pokazala, da če je vojna v vseh jok. Vsaj tako smo mislili. Vojna se je spremenilo naše celotno dožemanje Nagonsko shranite dan, smo poskušali preživeti. V drugih dveh otrok so bili dvojčka Harun in Kadir, praznujemo peto obletnico starosti pred tednom dni. Izgledajo kot, da je vse ravnodušen, so bili teče tudi okoli igranje s seboj, ker ne more osmisliti, kaj se dogaja okoli njih, da. Jaz jim nisem povedal vojno; Bili so že prišli skozi. So govorili, da želijo, da gredo domov, so dobili tiho vsakič, ko so bile zavrnjene. Obdržal sem jim povedal, da smo se preselili na pravo mesto, da je naš dom zdaj v Turčiji. Nisem

imel nobene želje ali potrpljenja, da pojasni več.

Dnevi dni loviš končno lahko skozi mejo. Organi nas je v begunskem taborišču v Hatay poberem. Ko smo prišli v kamp se spomnim nobenega napoved je bila narejena v arabščini: "Mati! Oče! Njihovi sinovi! Zdaj, ne bojte se! Čas je, zavijanje rane, ko smo vedeli, da bo težko, da ostanejo proč od domovine, je čas za izgradnjo miru. Izpolniti svojo lačen trebuh, vaš zakonec, otroci, imajo hitro. Ne bojte gostoljubnost turškega naroda. Krutost je boljše, ampak v obraz tistih, ki priklonil z njim, ti si se boril, da ste ubili, si podlegel preganjanje. To je dežela, ki podležejo preganjanja. Dobrodošli! "Moja žena Ayşe smejali prvič, odkar smo zapustili Sirijo, Abdullah ne joka, morda prvič. Lokacije bodo ostali v prisotnosti arabskih prevajalcev je bil določen, smo se naše stvari. Kmalu je začela tudi distribucijo hrane. Piti vročo juho, kruh jedli v dveh delih. Prejel sem moral jesti vsak ugriz se je dogajalo in še vozal v grlu. Sem moral stati močna za mojo družino. Čeprav sem bila utrujena, ker sem zapustil svojo domovino. Slišal sem, da je napoved, ko sem prišel v taborišče, upam, da potresemo semena v notranjosti. Vem iz zgodovine, vem Turki, rezidenca in strpnost so mi pokazale, mi zasnova omogoča nekaj minut, tudi če me pozabi. Ko sem dal svoj krožnik, ko sem prijel za ramo, ignoriranje uradnika, če je vedel, arabščini, in sem rekel Bog vas blagoslovi On ni razumel, kaj sem rekel, a je zmajal z glavo, smeh, in se je dotaknil moje rame. Mislim, da smo razumeli drug drugega v istem jeziku, dotikajo drug drugega. Že to je dobro ali ne? Slepec, gluha razume, kako drug drugega? Točno to, kar se je zgodilo. Po večerji smo bili povabljeni v šotor pregleda in vsakdo temeljito skeniranje območja, kot smo. Zdravniki nasmejani obrazi so bili ljudje zaskrbljeni. Vsakdo je poskrbela za

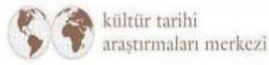
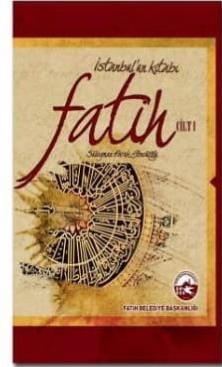
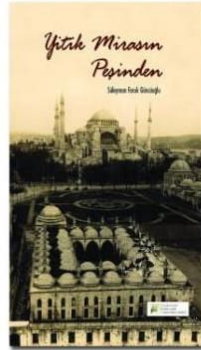
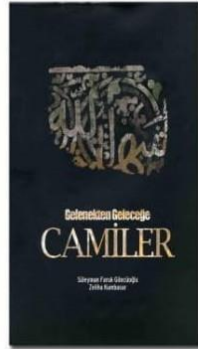
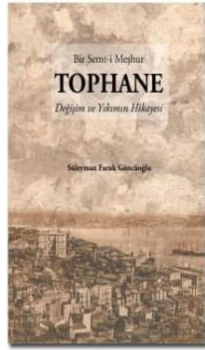
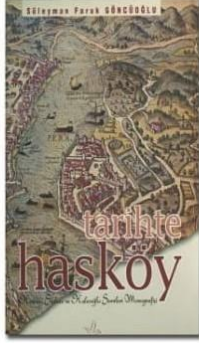
posamezno rešitev problema. Bilo je veliko časa nisem videl zdravnika. Vsi se zdi, da ima en angel. Nihče ni čudno, so se obnašali kot njihovih družin. Potem je zdrsnil za vrata smo prišli smo videli znamenja nov dom bo tu na prvi dan pesimizma med nami, in smo se nekoliko spremenile.

Naslednji dan, zvok bombe prvič, smo začeli načine stran od človekovega krika. Čeprav je več deset ljudi, okoli nas, smo se počutili varne dovolj, da nas spomni obstajajo. Po zajtrku obroki so to objavili. Begunci ljubki gostje so z besedo. Glede na sposobnost gostov v kampu -To so ga prosili, da bi usposabljanje tistih, ki so še pred nami. Ti bi pomagala ne-obrt roko moč s predpisi v kampu. Mislim, da je naš cilj je bil, da bi pasivno stanje v aktivno stanje. Po prejemu napoved je šel naravnost v območju, kjer nalogo distribucije. Imel sem le zanimanje za zgodovino. Večina sestavljalo delavcev teže. Bilo je nekaj učiteljev, kot sem jaz; pisatelji in matematiki. Ena astrofizik akademiki. Ti so povedali; vojna, smo zapustili prikrajšani za mnoge stvari, in še posebej njegovo bivanje v polovici izobraževanja otrok in malo v smeri, da je želeno, da se prepreči to je, da je zapreti, čeprav na njihovih vrzeli usposabljanja v minimalnih zahtev. To je gotovo, da se udeležijo tega usposabljanja, ki bo otrokom kot prostovoljec, ki bi želeli sodelovati v drugo. Sem pokazal nobenih prispevkov obotavljanja, da so del nečesa takega. Učitelj moj instinkt je zbudila iz globokega spanca in razburjen, kot da se dogaja, da narediti poučevanje prvič. Lahko bi izbrali tisto, kar želimo, da sebe in učni načrt neomejeno naučiti. Tako zgodovina in arabski, perzijski, da bom naučil oboje. Mnogi me navdušuje, da bi toliko pomen izobraževanja. Mislim, da bi dobili malo glava oddaja Kar se mene tiče, jaz imam svoje delo, sem začutil izziv dobro. Dejansko je bilo tako. Smo se v prvem teku in večino petintrideset približno

osemdeset študentov, so bili v svojih sredi štiridesetih let. Učni načrt je pomanjkanje skrbi, zaradi pomanjkanja težav ljudi ugotavlja, pred mano, je prepričan, meni zelo plodno. Zgodovina, kot že ime pove; povej zgodovino! Jaz pravim, da je naš prihod v tem taborišču, sem začel povedal humanega ravnanja, ki smo jih videli. To je pomemben del zgodovine za nas, bi morala biti lekcija ne bo pozabljena razlogov. Skupaj smo bili priča turško gostoljubnost tukaj. V nasprotnem primeru, je rekel nekaj. Primerjava otomanskega cesarstva v narod z tolerance politike v mnogih narodov sem ti že povedal, ko smo živeli kot bratje. Zdaj Republika Turčija se je premikal enako strpnost in pobegnil iz krempljev vojne, bi morala vsebovati pomembne za bratstva med narodi obeh držav objemu Aramejce. imigracijska politika v Evropi, in uporablja neprimerne obravnave priseljencev se soočajo z Republiko Turčijo smo naleteli so bile razlike med zdravljenja. Poleg tega bi evropske države tudi pomemben vir prenosa v Republiko Turčiji bo sprejel smer priseljencem. smo pustili na milost in nemilost svojih študentov, poslušaj me, kaj stopnja hočejo. Do nogo v ženske srednjih let: "Vera bratstvo to zahteva. Muslim Republika Turčija je ravnal v skladu z našo vero čemer pripomorejo k nam. Ampak Evropejci so počeli točno to, kar jim ustreza neverniki. Zgodovina ga odpusti, ne odpusti, "je dejal. Potem aplavz Podpiranje ženskih glasov vstal od aplavza. "On je prav! Turčija Hura! Allah-u akbar! "Počutil sem se, kot da sem bil na shodu. Tišina je bila ustanovljena leta jih je Bog blagoslovi rekel sem šla ven podporo za žensko. Prvi tečaj tekla gladko in sem se vrnil k svojim staršem. Kadir in Harun so igranje iger zunaj, Esma je tudi dogaja, da skrbijo za njih. Znotraj Aisha in Abdullah je bilo spanje. Bili smo kot zadnji v naši običajni dan.

Prišel je do kampa je bil tri mesece. Sem večino dolgem času odsotnosti iz mojem rodnem mestu. Dogovorili smo se, da je bil prenos do dobre ljudi tu s sorodniki iskrenost našega časa. Vsak član moje družine so se morale prilagoditi najboljši od najboljših tukaj. Sem imel težave in še nekaj je bilo grizenja znotraj gledano. Nisem čisto razumel na prvi, ampak sčasoma zrasla črvi in prejela država ne more obvladati notri. Nisem dobil ničesar nikomur vseeno. Čeprav jaz bi tudi varnem, ušesa oglušujoč bombe, posejana trupla ležijo na cesti, če ne spada sem. To ni bila zemlja kot narod ljudi, ki živijo na? Tla se tudi ukvarja z zemljo; in živijo na kri pretil v svojem prizadevanju za ... No, sem tukaj? Lahko Vaš strah? Je varnost moje družine? Ali so ljudje, ki živijo v smrtnem strahu v tej državi? To se ni mrtev človek tako ali drugače? On ni postal mučenik? Živim notranji razdor me je gnalo na kraj sem se rodil. Vstal sem to šotorsko mesto za mesece, da določijo varnosti pomenilo veliko mi nesmiselno. Nekega jutra sem se znašel v pogovoru s predstavniki. Sem razložil svojo situacijo naenkrat tako jasno, da so se dogovorili le, da se usede. Tisti dan sem povedal, seveda, so pokazali razumevanje hvala. Sem porabil ves svoj čas s svojo družino do večera. Stal sem dobro zavrit in poljubil moje otroke. Helen, vprašala, ali obstaja problem. Bil sem zelo vesel, samo z njim, sem mu rekla, sem se počutila mirno. Po pogovoru Banla šenaprej delati dvanajst let favorita, dokler ne umrem, da bo lastnik mojega srca sem pogledal Pavilion pogreza ženske. Sem zapustil šotor mestih po zrak čisto odločila. Moj nahrbtnik z mano, tri od petih dolarjev in sem se odpravil s svojim potnim listom. Sem imel stop en tovornjak v svojem prvem poskusu. Tovornjak, ki me bo z mojo domovino. Sirija je bila ena beseda iz mojih ust. Sem izročil papir za voznika, ki je potrebna pojasnila s pomočjo teh taborišč, ni

bilo nobenega problema. Sir med kruhom napolnjena s steklenico vode izza sedeža nasmehnila in ga dal meni. Zahvalil sem se neprepričljivo. Naslednji dan smo prišli do voznika Cilvegözü zbudil me zjutraj. Ni bilo težko prenesti mejo. Črke pokazati tudi potni list okutuk mislim, da naletijo nobenih ovir. Skupaj z voznikom šel do Idlib. Orr, da bom skrbel zase. Skozi območje pod nadzorom opozicije v krajih delajo kontrolo potnih listov. Jaz hitchhiked spet prečkati mejo iz Idlib. Mi izhajamo iz Hama, Tartus brez kakršnih koli težav. Ti kraji so pod nadzorom sirski režim. Bil sem pripravljen, da bi dosegli Damask. Vidim, da napreduje iz kraja v kraj bombe vrgli. Bom preveč daleč od zvoka, ki ni prišlo nima najmanjšega strah v meni. Prišlo je zaupanje mojega srca so prišli v mojo domovino. Moj um, moje srce nimam način povedal, draga moja družina sem pustil za seboj. Ayse morda bi dekleta se mi, da ne morem verjeti, da eno besedo je bil tekoč, da ga hranijo, ampak jaz še vedno me ne bi razumeli. Mogoče ne bi videli več od njih ni videti nič drugega kot ljubezen do države. Imam no'm so bili tudi v tej deželi. Damask mejni režim čete nas hranijo v priporu, za nekaj časa. Nasprotniki ljudi, ki sem ga spustila na razmišljanje sem imel v rokah sem prišel sem gor. Čeprav je povedati, kaj se dogaja, so me bodo za en teden. Osem dni kasneje, sem prišel v Damask. Moj dedek, mojega očeta domovini v bistvu ...

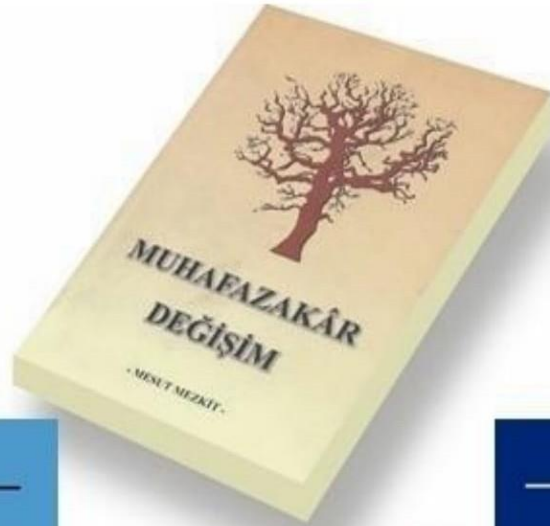

kültür tarihi
araştırmaları merkezi

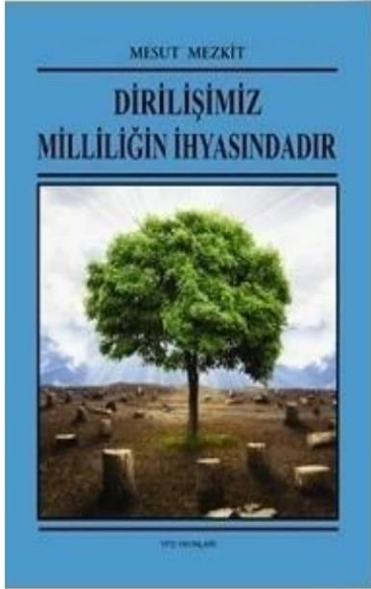

istanbul şehri
kültür tarihi
araştırmaları merkezi

SÜLEYMAN FARUK GÖNCÜOĞLU

**MUHAFAZAKÂR DEĞİŞİM:
TÜRKİYE'NİN GELECEK VİZYONU**

**DİRİLİŞİMİZ MİLLİLİĞİN
İHYASINDADIR:
YENİ BİR MUŞTUNUN
HABERCİSİ**

**"NEO-CON"İZMİN
EMPERYALİST FİKRİ**

TÜRK KIZILAYI

1868

168
ÇAĞRI
MERKEZİ

2868
BAĞIŞ
1 SMS 10 TL

KAN
BAĞIŞI
HAYAT
KURTARIR